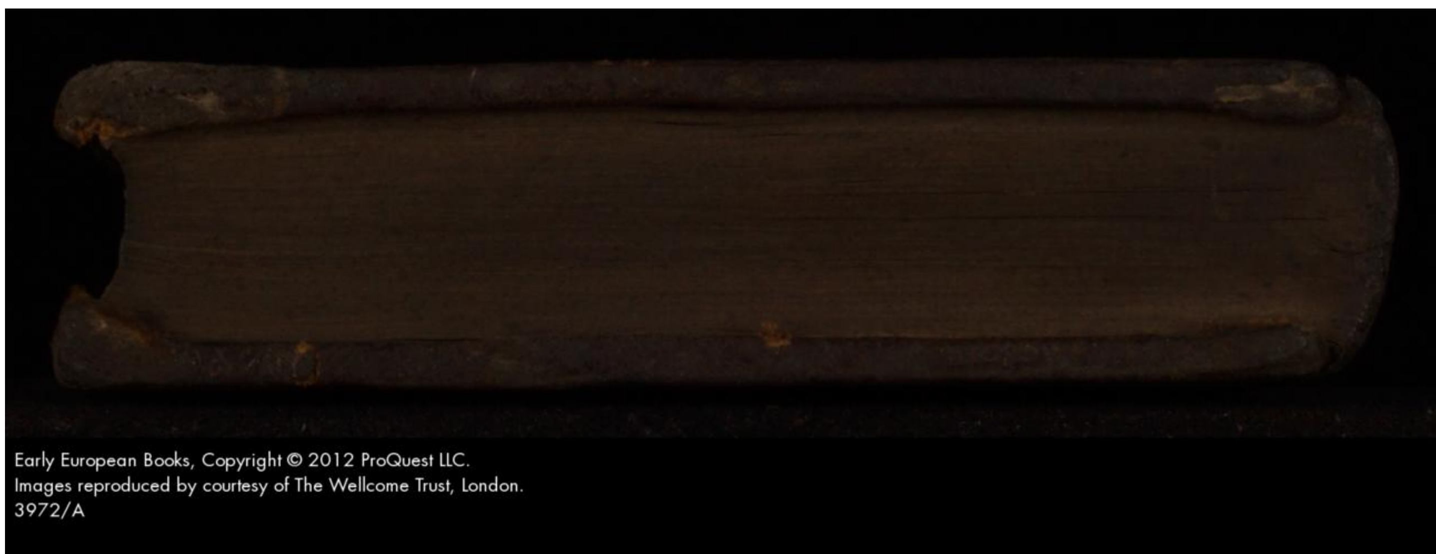

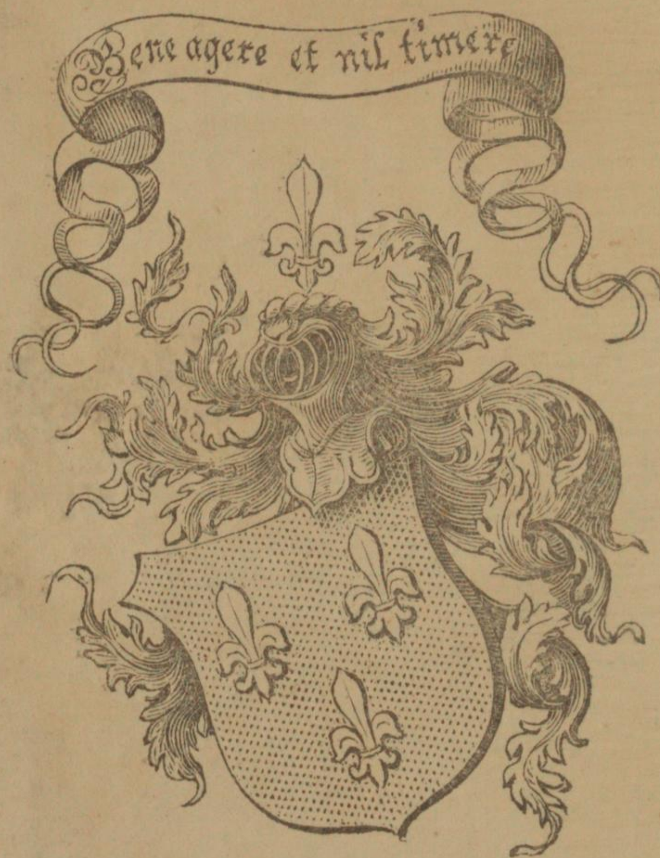

Bene agere et nil timere

Olaus Magnus vixit 1500 - 1568.

HISTORIA

DE GENTIBVS SEPTENTRIONALIBVS,

AVTHORE OLAO MAGNO GOTHO, ARCHIEPISCOPO Vpsalensi, Suetiæ & Gothiæ Primate.

Sic in Epitomen redacta, vt non minus clarè quàm breuiter quicquid apud septentrionales scitu dignum est, complectatur,

ANTVERPIÆ
Ex officina Christophori Plantini.
M. D. LVIII.

SVMMA PRIVILEGII.

REgali Priuilegio cautum est, ne quis Typographus vel Bibliopola pręter Christophorum Plantinum excudat, aut excudi iubeat, vendat, aut venalem exhibeat *Historiam Septentrionalem Olai Magni Archiepiscopi Vpsalensis in Epitomen redactam,* Idq́ue ante quatuor annos proximos: Qui contrà faciet, non solùm illi libri fisco cedent, sed & in mulctam XX. Caroleorum aureorum incidet, vt patet ex Originali.

Dat. Bruxellis. M.D. LVIII. 29. Ianuarii.

PH. DE LENS.

CLARISSIMO VIRO D. VIGLIO ZVICHEMO FRISIO, IN SVPREmo Serenis. Philippi Hispaniarũ, &c. Regis consilio Presidi æquiss. Christophorus Plantinus

S. D. P.

OBLATA est mihi nuper ab amico, viro antiquorum monumentorum peritissimo, Historiæ rerũ Septentrionalium ab Olao Magno Gotho Archiepiscopo Vpsalensi conscriptæ, Romæ circa annum Domini M. D. LV. satis incommodo volumine excusæ, magnoq́ue ab omnibus propter inauditam variarum rerum nouitatẽ applausu exceptæ Epitome nõ minùs fidelis, quòd ne verbo quidẽ à suo prototypo differat (ne sit, in quo iniuriam sibi vllam Autor in

oratione factam esse queri poßit) quàm graui iudicio facta, quòd et omnia, & sola ea, quæ ad Septentrionalium rerũ cognitionem faciebant, magno compendio complectatur, sublatis summa modestia iis, quas aliunde citat historiis, fabulosis narrationibus, & veris quidem illis, sed tritis, atque adeò otiosis Physicis, Geometricis, Astrologicis, Meteorologicis, ac nonnunquam Theologicis rationibus, tũ superfluis quorundam Autorum citationibus, & aliquot non admodùm necessariis ipsius Autoris præfationibus: præterea ritibus, moribus, consuetudinibus non Septẽtrionalibus modò, sed & aliis gentibus plerisque communibus.

Hanc Epitomen vt typis excuderẽ, etsi doctißimorum virorum, reíque literariæ imprimis fauentium, qui hoc à me cupide efflagitabãt, autoritas consilii, cui me non obtemperare nefas esset, loco esse debebat

hebat: ratione tamen vna, quòd studiosis omnibus propter characterum elegantiam, in excudendo diligētiam (quæ vt à me sperabant, sic, an ex voto eorum præstiterim, ipsorum esto iudicium) & commoditatem voluminis sic gestādo aptioris, & emendo vilioris, gratum me facturum esse confirmarent, facilé, vt opus aggrederer, persuaserunt.

Omnibus itaq; ad eam rem instructis, reliquum erat, vt quemadmodū ex Olai Magni Archiepiscopi operis huius Autoris nomine gratissima hæc multis prodiit historia, sic illius Epitome vniuersis per se, vt speramus, placitura, audaciùs tamē clari alicuius viri patrocinio freta in lucem emitteretur. Quòd autem te potissimùm mihi proposuerim, Præses æquissime, cuius sub auspiciis hanc Epitomen edendam esse ducerem, multis, iisq; grauissimis rationibus omissis, duas dun-

taxat (vt breuior ſim) hîc adſcribam.

*Efficiet profectò celeberrima erudi-
tionis, iudicij, prudentiæ tuæ fama, vt
ab omnibus, qui non eò me temeritatis
& impudentiæ proceſſurum fuiſſe iudi-
cabunt, vt, niſi lectione digniſſima eſſet,
eam amplitudini tuæ dicarem, fide cer-
tiore legatur.*

*Accedebat recens humanitatis, gra-
tiæ, fauoris, quo me his paucis diebus,
quibus Antuerpiæ fuiſti, complexus es,
memoria, cuius ego teſtimonium quum
non modò priuatim, qua potero ſemper
obſeruantia, obſequio, induſtria: ſed
etiam publicè, vt & magnitudo tuorum
in me meritorum, & meum erga te of-
ficium notius eſſet, edere vehementiſſi-
mè cuperem: nullum mihi præſentius
nunc occurrebat, quàm vt hunc artis
noſtræ impreſſoriæ fructum Amplitu-
dini tuæ dicarem.*

Ate

A te igitur etiam atque etiam peto, primùm, vt audaci gratitudinis meæ omnibus testandæ studio cum eorum, qui Epitomen hanc legent, & voluptate & vtilitate coniuncto, pro humanitate tua ignoscas: tum vt eo animo opellam hanc nostrã accipias, patrocinioq́; tuo tueare, vt me propensa vo luntate tua in posterũ red- das alacriorem. Vale.

Antuerpiæ. Idib. Iunij. M. D. LVIII.

ORDO LIBRORVM,

& Argumenta capitum

Septent. Historiæ.

EPITOME LIBRI I.

LIB.

LIB. II.

De cly-

LIB. III.

ARGVMENT.

De diuer-

LIB. VI.

ARGVMENT.

De modo

LIB. VII.

ARGVMENT.

LIB. VIII.

ARGVMENT.

LIB. XVIII.

LIB. XIX.

LIB. XX.

LIB. XXI.

LIB. XXII.

FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE RITV GENTIVM ET NAtura rerum ac vſu bellandi populorum Septentrionalium.

EPITOME LIBRI PRIMI.

Biarmiæ deſcriptio.

BIARMIA eſt regio Septentrionalis, cuius zenith eſt in ipſo polo Arctico, eiuſq; Orizō eſt idem cum circulo æquinoctiali: qui Zodiacum in duas partes æquales interſecans, efficit, vt vna medietas totius anni ſit vnus dies artificialis, & altera medietas vna nox: & ita totus annus eſſet ibi vnus dies naturalis. Diuiditur autem Biamia, ſecundum Saxonem Sialandicum, in vlteriorem, & citeriorem. In hac citeriore ſunt montes perpetuis, ſed innocuis niuibus offuſi, æſtiuique ardoris expertes, inter quos inuijs nemoribus & ſaltibus abundat, paſcuorum feraciſſima, inuſitatiſq; alibi beſtijs frequens. Crebri in ea fluuij, ob inſitas alueis cautes, ſtridulo, ſpumantiq; volumine perferuntur. In vlteriore verò Biarmia ſunt quidam monſtroſæ nouitatis populi, ad quos aditus inuius & inſuperabilibus periculis obfuſus eſt, nec facilè mortalibus patere poteſt. Maior ſiquidem itineris pars præaltis niuibus perenniter obſidetur: quas ſi quis ſuperare velit, ceruis iugalibus (quorum maxima copia illic eſt, vt apud Italos aſinorum) currum inſtruit, cuius incredibili celeritate, eximio gelu rigentia iuga trāſcēdat. Meminit Saxo, Memmingum quēdam ſyluarum Satyrum, inſignibus diuitijs præditum, illic manſionem tenuiſſe: ad quem Hotherus Suetiæ Rex domitorum ceruorum curſu perueniens, maximorum ſpoliorum, opumq; adeptione ditatus, & felix euaſit. Vtraque tamen hæc terra vallibus, campiſque diſtincta, fruges, ſi ſeminarentur, haud negaret: ſed inexhauſta piſcium vbique copia, & ferarum frequentiſsima venatio, efficit, ne ibi panis vſus

Biarmia duplex.

Memmingus Satyrus.

magnopere concupiſcatur. Pugnaturi Biarmienſes, arma artibus plerunque permutant, carminibusq; in nimbos ſoluere cælum, ac lætam aëris faciem triſti imbriũ aſpergine confundere cũſueuerunt. Sunt Biarmi idololatræ & Amaxobij, Scytharum more, atque in faſcinandis hominibus inſtructiſſimi. Quippe aut oculorum aut verborum, aut alicuius alterius rei maleficio, homines ita ligant, vt liberi non ſint, nec mẽtis compotes, ſæpeq; ad extremam maciem deueniant, & tabeſcendo diſpereant.

Finmarchiæ deſcriptio.

FInmarchia regio eſt Septentrionalis, partis Noruegiæ, olim ob ſui amplitudinem Regio titulo decorata. Hæc rigidiore orbis parte, culturam ac manſionem ſortita eſt, attamen homines robuſtis corporibus, & animo magno habet, qui ab hoſtium incurſu ſe ſtrenuè defendere ſolent. Aẽr illius regionis, ſicuti & vicinarum, ſemper frigidus eſt & ſerenus, innocuus tamen humanis corporibus, rariſſimas pluuias tempore æſtiuo admittens: tantaque eſt illic aëris temperies, vt piſces nullo ſale conditi, ſed ſolo aẽre ſiccati, toto decennio à putrefactione durent. Ab octauo Calend. Aprileis, vſque ad ſextum Idus Septembreis, eſt illic continuus dies, nullis interuenientibus tenebris, videturque ſol à IIII. Nonas Maij vſque ad Calend. Auguſti, nulla intercidente nocte. Ab hac Finmarchia Septentrionali ad Auſtraliora Gothorum vltra CCCL. milliarium Gothicorum eſt diſtantia: vbi medijs noctibus ſolſtitij æſtiualis in diſtinctis locis, Lincopiæ videlicet, & Scaris, minutiſsimæ literæ ſine lumine legi, ac ſcribi, imò pecuniæ numerari poſſunt. Quibus etiam in locis ſub eleuatione poli Arctici gradibus 60. à principio Maij ad initium Auguſti, nullæ penitùs conſpiciuntur ſtellæ, præter lunare corpus, quod in plenilunio veluti ardens rubus, penes terræ ſuperficiem paululum, eo temporis interuallo (omnium admiratione, & horrore) peruidetur.

Dies quinque mẽſiũ cõtinuus.

Scric-

Scricfinniæ deſcriptio.

SCricfinnia regio eſt inter Biarmiam, ac Finmarchiam ſita, angulum tamen longiorem verſus Auſtrum, & mare Bothnicum emittens. Eſtque cauda principaliter appellata, quia incolæ eius admirabili quadam celeritate, certis planis lignis inſtar arcuum in anteriori parte curuatis, ac pedibus affixis, directione manualis baculi vtuntur, quibus ſeſe arbitraria voluntate ſurſum, deorſumq́;, vel obliquè, ſuper niuium cacumina transferunt: eo tamen modo ſeruato, vt vnum lignum altero ſit longius menſura vnius pedis, iuxta virorum, vel mulierum proceritatem: vtpote ſi vir, vel mulier ſit octo pedum longitudine, lignum vnius pedis totidem habebit pedes in longitudine iuſta, reliquum verò nouem. Prætereà prouident, quòd ligna illa ſubducta ſint tenerrima pelle vituli Rangiferorum: cuius forma & color ceruino colori aſſimilatur, ſed longè procerior, & maior eſt. Cur autẽ pellibus tã teneris hæc ligna ſubducantur, variæ reddũtur cauſæ, vt videlicet celeriori lubricitate ſeſe trãsferant per altas niues, vt expeditiùs rupiũ voragines, & præcipitia trãſuerſo motu euitẽt, vt ſurſum dirigẽtes curſum, retrorſum nõ excidant: quia pili inſtar ſudiũ, aut echinorum ſe erigunt, miraque naturæ potentia, ne relabantur, obſiſtunt. Talibus igitur inſtrumentis cum ingenio currendi inſtructi, montiũ inacceſſa, vallíumque ima, hyberno præſertim tempore aſſe-

Mira, celerrimè currẽdi ratio, in Scricfinnia.

quuntur. Sed non æquè facilè in æstate, licet habeant niues: quia impressioni lignorum citissimè cedunt. Neque enim vlla rupes adeò prominet, quin ad eius fastigium callida cursus ambage perueniant. Primò siquidem vallium profunda relinquentes, scopulorum radices tortuosa gyratione perlabuntur: sicque meatum crebræ declinationis obliquitate perflectunt, donec per sinuosos collium anfractus destinatũ loci cacumen exuperent: idipsum interdum venationis ardore facientes, nonnunquam de ingenio, & artis magisterio cõtendentes, veluti stadiorũ cursores cõstitutũ brauiũ suscepturi.

De vehementia venti Circij.

PОrtus est in Islãdia (terra scilicet mari glaciali vicina, sub dominio regni Noruegiæ, vulgari sermone Vestrabord) Occidẽtalis dictus, penes quẽ in litoralibus spatijs & campis, obequitantes armati, potenti flatu huius venti Circii quasi stuppa prosternuntur in terram. Similiter penes portucrypticos, id est, in cauernosis rupibus, & antris habitantes, eo præcipuè tempore brumę, quo sol regreditur ad solstitialia signa, quando in marinis fluctibus venti sunt temperatiores. Sunt prætereà montes in Hybernia mediocri sublimitate in pluribus locis eminentes: in quibus, si quis iter hoc Circio vento flante perficere tentauerit, nedum periculum, & ruinam expectare cogetur, sed spiritus suffocationem in præcipitijs voraginosis. Præterea quàm formidabiles & noxij sint venti, in Occidentalioribus Noruegiæ ripis, ipsi incolæ, imò & alienigenæ eò confluentes, non ignorant. Nullum enim lignum, neque fruticem, ob violentiam huius venti, ibidem germinare intuentur. Quo fit, vt ob eorum defectum, in ignibus instruendis cibisq; coquendis, ossibus magnorum piscium vtantur. Quantum etiã sæuiat ventus iste in Occidentalioribus Bothniæ littoribus, ipsi habitantes magno incommodo suo sępiùs experiuntur. Rapit enim integra tecta domorum, eaq; per immensa terrarum spatia dissoluta dispergit.

De Septentrionalium ventorum violentia.

TVrbines ac tempestates Septentrionalium locorum, vim habere terribilem ac periculosam, nemo qui

qui secreta naturæ didicit aut scrutatur, ignorat: præsertim cùm multiplex ac indeficiẽs eius originis causa materiaque reperiatur. Ex mari itaque sæpe auferunt aquas sub nauibus, nauesq; subuehunt in sublime: etiam ex terra lapides ac alia animalia, & paululum erepta dimittũt. Nec solum ea, sed plumbea tecta templorum ac ædium diuersarum, imò & fortissima tigna, quæ ad aëra rapiũt, atq; alio accedente spiritu vehementiore, transuehunt in spatia longiora. Sępissimè etiam integra molendina ventorum, cum ingentibus saxis turbine inuoluta, saluis hominibus in loca remota euehuntur: imò adeò ingẽs turbo descendit, vt vrbes, castella, & villas inuoluens, tecta longius (vt dictum est) ad campos dispergat. Aestate ab Occidente, Septentrioneq;, perflant tanta vi, impetuque venti, vt lapides, quantos manus possit continere, à terra rapiãt, ac veluti arenæ, lapillorum aceruos haud paruos cumulẽt: &, vt aliquando ab hominibus arma, & vestes, quandoque ascẽsorem vi ab equo auferãt. Quinimò in Vichia Noruegię aliquando accidit, vt aëre, soleque maximi pisces torrendi, è perticis instar tabularum, vi turbinum, in magna congerie à diuitum piscatorum locis in ædes pauperum eiecti, tanquam donum diuinitus datum recipiantur.

Diuersi effectus tonitruum, fulminum, & coruscationum in locis Septentrionalibus.

FOrmidabilem vim, & effectum habent tonitrua, fulmina, atq; coruscationes in Septentrionalibus terris, præsertim versus loca opposita Meridiei. Apparent sæpissimè in partibus Aquilonis, sub sereno cælo, totis noctibus, in Septembri, clara atque continua fulmina, quæ magis minantur, quàm lacerant inspectores. Fulmen verò natura nubium exortum, tonitruq; elapsum, grauissima damna mortalibus, aliisque rebus ibidem infert. Plures etenim homines sublimiora loca inhabitantes, cum iumentis interimit: excelsas etiam turres, & ædes dura pice linitas (quod mirum nõ est) inextinguibili flãma cõsumit, altas arbores, vel ex summo vertice directè findit: vel obliqua corrosione contundit.

De frigoris asperitate.

QVantam potentiã gelu,seu frigus, in Septentrione tanquã proprio loco possideat,multis rationibus potius,quàm autoritatibus , per sensum ostendi potest. Sentit enim vim & vredinẽ eius,trepida animantiũ multitudo,pluribus stadiorũ millibus inde distãs, corpusq́;, & reliqua mẽbra modico eius allapsu cõprimit , & perhorret.Quid non faceret,vbi proprijs viribus, & naturæ legibus imperat ipsum frigus? Sub quo quia nat⁹,& versatus sum(etiã circa eleuationẽ graduũ poli Arctici 86.) arbitror me posse hoc , & multis sequentibus capitulis, nonnihil cæteris vaga opinione scribentibus,clarius demõstrare,quàm vehemens, & horrendũ sit illic frigus: quod inde successiuè,veluti radij,ex centro tandem per totũ orbẽ ampliatur,quẽadmodũ omnes nationes, quas penetrat,eius asperitate commotæ attestantur.

Author comperta narrat.

De pruinis,& casu niuium.

TAnta est plerunq; in Aquilonaribus terris vis pruinæ,& casus niuium,tamq; dira tempestas,vehemẽtesq́; caligines aẽra obscurantes , vt viatores proximum quemq; obuium,etiam si amicus,vel inimicus sit,agnoscere,vel euitare non possint. Quod omnimodam parit difficultatem,eò quòd in vtroq; latere, vel alta præcipitia imminent,vel condensatæ niues tam eleuatæ sint, vt ferentes sarcinas dextrorsum , vel sinistrorsum vix sese extricare possint.Attamen quia contra præcipitia rarò conceditur optabile remediũ, pro statione iumentorum mutuo labore niues exoluunt,plaustraq́; super eas euertunt,vt institutum iter absoluant: hocq́; ea celeritate faciunt,quasi rapido incendio, molestissimoq; periculo celerrimè auertendo vrgerentur:ne longiore interueniente mora,ex subito casu niuium,& pruinarum , repletio fiat itinerum,& syluarum:vt quæ sit via,vel campus, difficilius agnosci possit.In glacie verò nulla,vel rara difficultas occurrit,eò quòd omnia placabili æqualitate itinerantibus offeruntur,saluo quòd caueant à ruptura glacierum per apposita signa ad os rupturæ. Quæ signa,vel crustatis glaciei particulis ad os aperturæ relictis,vel virentibus abietum,seu iuniperorum ramis in glacie congelatis,

Aẽr maximè caliginosus, et periculis plenus.

gelatis,& eminentibus oſtenduntur: idq; longo ordine, & milliaribus multis,ſumptu & diligentia piſcatorum, ne viatores aberrare contingat,fideliter obſeruatur. In ſyluis autem non leuia quandoque mutuò ſibi obuiantibus obſtacula è ruptura,ſeu motione arborum occurrunt. Stant enim præſertim populeæ arbores, ob denſitatem niuium,veluti arcus extēti,niuibus oneratæ: quarum leuiſſimo motu maxima niuium moles in viatores deſcendens,eos non parum retardat:imò & ipſæ arbores cancellato caſu,grauitate niuis,abruptæ , viam omnino immeabilem faciunt,vt non niſi ſecuribus ad eum vſum comportatis,ſibi exitū parare poſſint,prout mihi,meoq; comitatui ſæpius accidiſſe conteſtor.

Itineris pericula.

Author expertus loquitur.

De niuium & vitrorum varietate.

VNo eodemque die,ac nocte,xv. vel xx. aut plures quandoque diſtinctæ niuium formæ reperiuntur. Prætereà non minor varietas in vitris contingit,quæ arcendi frigoris cauſa,æſtuariorum feneſtris imponuntur. Dum enim loca huiuſmodi,caloribus contra immēſum gelu tepidius inſtaurantur,forinſeco frigore,atque miro naturæ artificio ſub diuerſis imaginibus ita depicta videntur illa vitra,vt quiuis artifex talibus inſpectis, naturæ excellentiā potius poſſit admirari,quàm imitari. Ingenio tamē adhibito,plurima ex his pro domeſtico ornatu,ac decore,artificum induſtria excogitantur,ac perficiuntur,qualia ab alijs nationibus prece,vel pretio vix acquiruntur. Vnde euenerat,vt eo ingenio plurimi argē tei crateres excellenter fabricati viderentur. Præterea laneæ,lineæque texturæ pretioſæ, atque picturæ mirabiles,& decentes,quemadmodum inferius nonnihil dicetur de pictoribus,ac texturis.

De caſtellis niualibus iuuenum.

MOs eſt Septentrionalium populorū,prouida quadā ſagacitate adoleſcentes,diuerſis bellandi exercitijs & artibus caſtella impugnandi exercere,& excitare,quibus præſertim tyrocinia ſine cæde , & ſanguine , ac quouis vitæ periculo,hæc aggredi putāt voluptuoſum:

Tyronum exercitia.

& ob id quotannis hyeme durantibus niuibus, loco aliquo eminenti turmatim à maioribus excitati congrediũtur adolescentes, conformi labore immensas niuiu moles comportantes: è quibus propugnacula ad formam castrensium mœniorum, feriatis saltem diebus solicitè fabricant, aqua structuram huiusmodi fenestris distinctã, continuò aspergentes, vt nix cum aqua taliter congesta, accedente frigore validius induretur. Qua diligentia adeò fortificãtur, vt non solùm leues ictus, sed æreos globos, atque impulsum testudinum (quatenus opus esset) possent sustinere. Quibus paratis, adolescentes prædicti in diuersas turmas segregati, pars mœnia ingreditur con tuenda, pars foris remanet eadem impugnanda. Nec desunt in candidis castris atra, seu fusca vexilla, aut virides Iuniperorum rubi: sub quibus non pecuniæ, sed solius laudis appetitu, voluptuosum ingrediuntur certamen: quod alijs armis vtrobique non committitur, nisi niueis globis in alterutrum è manibus proiectis. Statuta enim pœna est nudi corporis in gelidam aquam immergendi, ne quis globis huiusmodi niualibus saxum, ferrum, lignum, aut glaciem proiecturus inuoluat. Sunt præterea inter oppugnantes, qui more cuniculorum inferiores niuium bases perforant, ac ingrediuntur, vt propugnaculi defensores coërceant à stationibus suis. Nec segnior intercidit mora, qua pugnis certatur cominus, donec vexil lo rapto pars victa succũbat, alio tẽpore restaurato prælio contra partem victricem in eisdem castellis (si poterit) triumphatura. Neque segnius, aut debilius ludos hu iusmodi committunt, aut perferunt, quàm si pro patria, pro legibus, pro focis (vt dicitur) & aris, publico spectaculo in agone certarent. Profugos verò, & meticulosos pugnã excedẽtes, niuibus dorsotenus inter cutẽ, vestẽq; immissis, vbi deprehẽsi fuerint, insolẽtibus verbis, ac vocibus punitos absoluũt, vt alìas forti⁹ reuersuri persistãt, & acrius defendãt castra. Quosdã aquiscõgelatis in caput & collũ tẽpore horrendi frigoris guttatim dimissis, castigãt, prout inferius, de pœnis glacialibus manifestiùs exponetur. Et hæc omnia velutivoluptuosa spectacula ad irrogandum rebellibus, & stupidis mitiores pœnas.

De

De cursu glaciali equorum pro pallijs.

OLIM apud veteres Gothos mos erat, brumali tempore ad finem mensis Decembris (dum niuibus, & frigore lacus, stagna, atque terræ omnes validissima glacie constringerentur) optimos quosque equos, forma elegantiores, in singulis prouincijs ad edenda publica spectacula colligere: quantum verò ad voluptuosa spectacula attinet, die 26. Decembris super stagna, ac flumina congelata, instar speculi micantia, infiniti terrarum incolæ in qualibet prouincia (distinctis licet cõmunitatibus) pro brauio, ac gloria in agilioribus equis certaturi congrediuntur. Terminus verò, seu meta cursus huiusmodi, longitudinem quatuor, aut sex milliarium continet Italicorum. Brauium autem aliquot mensuræ, seu modij annonæ seminandæ, & noua vestimenta apponũtur, & denique, vt equus metam non attingẽs, victori cedat. Verùm hæc spectacula nullibi frequentius in toto Septentrione super glaciem, quàm apud Ostrogothos, ac Vestrogothos committuntur. Abundat enim terra eorũ vberrimis pascuis pro equtijs ad multa millia in electissimis herbis naturaliter cõuenietibus equis enutriẽdis, licet valde spatiosis, & dispersis cãpis, & nõ in vno prato.

De cursu glaciali hominum pro brauio.

DVO genera hominũ ad stadia, & brauia celerrimè sub præsignatæ artis cõpendio currentiũ, superiori figura mõstrantur. Primũ syluestre, seu Lapponicũ, quod pandis trabibus, siue longis stipitibus plantis pedum af-

fixis,supra niues in vallibus,ac montibus flexuoso, ac arbitrario motu cursum præcipitē dirigendo se transfert: idq; perfectissima arte facit,siue aduersis casibus congrediendū sit,siue venationibus voluptuosis, quarū quæstu viuunt,& fortunas assequuntur vberiores,siue brauij,aut gloriæ causa hoc ipsum sit attentandum. Hocq; genus pręcipuū inter Scricfinnos. Hìc satis est dixisse,eos homines talē,tamq; celerē in percurrēdis cacuminibus niuosorum montiū,etiā pro brauio,habere agilitatē, qualem vix reliqui planioribus,ac breuioribus instrumentis innixi,in plana,& lubrica glacie pertingere valent. Quinimò qui niues calcāt,& constitutā metā attingunt, ferā occurrentē sagittis occīdunt. Qui verò seruat glacialem cursum,vix ab hiatibus subtus latētibus est securus,prout infra de glacialibus bellis dicetur. Aliud verò genus, quod ferro plano,& polito,siue planis ossibus ceruinis, vel bouinis scilicet tibijs,naturalē lubricitatē ob innatā pinguedinem habētibus,pedali longitudine sub plantis affixis,in sola glacie lubrica cursum intendit velocissimum,quēq; in glaciali æqualitate semper currendo continuat. In quo etiam genere vbiq; reperiuntur homines voluptuosè pro brauio cursitantes: quorum meta super congelatos lacus instar speculi glaridos,spatio VIII.vel XII.milliarium Italicorum ab vtrisque partibus est constituta,vel minus. Brauium verò cochlearia argentea,amphoræ æreæ,gladij,& nouæ vestes,ac iuuenes equi: sed hi frequentius,cæteris brauium lucraturi, currendo pręueniunt,qui ceruinas tibias latè limatas plantis affigunt, porcina axungia perunctas,quia gelidis aquæ guttis velut per poros glaciei,in vehementi frigore surgentibus, tibiæ sic vnctæ impediri,aut constringi non possunt, sicuti ferrum quantumcunque politum,aut vnctum. Nulla nempe vnctio ferro conformior est, quàm ossium tibiarum ceruinarum,aut taurinarum, connaturalem habentium lubricitatem. Eoque modo quotiescunque glacies clara fuerit,ac niuibus discooperta,duobusque, vel tribus digitis spissa,tunc huiusmodi spectacula facilius, securiusque exercentur. Sed aliàs nequaquam, quia nunquam periculosior, mortique vicinior casus est, quàm

cursum

cursum intendere, dum glacies tenuissima niue sit cooperta. Amnes etenim, seu riuuli tacita celeritate è littoribus lacuum intrantes, corrosione, & motu continuo agunt, ne glacies inspissari, solidarique possit, nisi gelu fortissimo constringatur. Sed interim contingit temerarios cursores glacierum, naturam ignorantes vel cõtemnentes, audacius quàm cautius accurrentes, glacie confracta (corpore deorsum, atque capite sursum, acumine glaciei velut securi abscisso, miserè derelicto) submergi. Veruntamen eo periculo, vel simili, rarò pereũt indigenæ, sed peregrini terrarum exploratores: qui dum celeriùs proditionibus perficiendis cõpendioso itinere inseruiunt, subita glacierum dolositate, ac fragilitate absumuntur.

De glacialibus hospitiis itinerantium.

VSus habet, vt publicæ viæ tempestatibus lignorum syluarumque casu obstructæ, communi sumptu, & labore, dolabris ac securibus reficiãtur: densitate verò niuium occlusæ, iumentorum vehiculorumq; niualiũ transitu viritim aperiantur, vel penes littora marina, aut super ipsum mare cõgelatum signis in glacie cõstitutis viæ generales deducantur, è quibus ad humanas habitationes pateat apertũ iter. Ne autẽ simili ratione, inferiores Germani Vandalicas vrbes, ac regiones inhabitantes, magnitudine niuium syluestres seu campestres vias replentium, in maximis cõmerciis negotiatorũ impediantur, hospitia super littus maris, & planis scopulis, vel ipsa aperta glacie mira quadam industria collocant. Trabes enim oblõgas duorũ vel triũ pedũ super glaciẽ eleuatas ad fondamentorum, & ædium distinctionẽ ordinãt, ac desuper domos necessarias, hasque tabulatas lateraliter imponunt, foco carbonario in ęstuariis abundanter (quemadmodum omnibus aliis ad læta conuiuia requisitis) vtentes, nulliusq; exploratoris, aut latronis, insidiatorisúe versutias formidãtes, quoniã plus securitatis in glacie quã palatio gaudẽt, se adeptos: eoq; securiores alacrioresq; permanẽt, quo frigora surrexerint acriora, & vẽti fortiores: qui fundamenta hospitiorũ subtus perflantes, firmiora efficiunt, atq; solidãt, & cõseruãt, donec calidis

calidis austri spiraculis tota hæc domorũ machina circa vernale equinoctiũ dissoluta, in continentem terrã, nulla pensione localis hospitii persoluta, deportetur. De frigoribus aũt illius Germanici, seu Getici maris, plura meminit Albertus Crantzius diligentiss. omniũ regionũ scriptor. Ait enim Anno M.CCC.XXIII. gelidissimo frigore constringebatur mare, vt pedestri itinere per glaciem de littore Lubicensi in Daniam, & in Prussiam mare transiretur, dispositis per loca opportuna in glacie hospitiis. Anno Domini M. CCC. XCIX. per brumam gelu terras, ac maria constrinxit, vt sicco vestigio è Lubeca per mare in vrbem Sundensem, & inde in Daniam perueniretur. Anno Dom. M.CD.XXIII. gelu fuit per brumam incomparabile & inauditũ, quòd equites è Gedano Prussiæ in Lubecam, per viam nauigantiũ transirent incolumes, & deinde à Magnopoli per mare in Daniam, hospitia habentes in glacie. Anno M.CC.XCIIII. congelatum est mare Cimbricum, vt à Iuthia in Aslogiam equitaretur. Præterea, etsi multis seculis posteà secuta sunt asperrima frigora, & marinorum fluminum congelationes, tamen quia frequentiùs acciderant, vix annotata reperiuntur.

Ingens frigus.

De transitu glaciali inter voragines.

CVM superiore capitulo de glacialibus hospitiis minus expressum sit, quibus signis viatores niuoso aut pruinoso tempore dirigantur, vt hospitia pertingant destinata?

destinata: ex quo tam amplus & planus vndique immi-
net transitus, vt nihil præter cælum, & glacies, ac niues,
plerunque inspiciatur, vtputa dum eodem itinere sub
brumæ rigore iumētorum agilitate contendunt incede-
re, vbi æstiuo tempore maximæ classes ventorum im-
pulsu celerrimè nauigarunt. Idcirco aduertendum est,
quòd glacie paululùm perforata, arbores Iuniperorum,
seu Abietum, singulo stadiorum spatio, vt erectæ stātes
congelentur, mari secus viam imponi solent, maximè
vbi fortior sit glacies à viarum scrutatoribus explorata.
Et vbi hæc signa non essent, non minor formido, aut vi-
tæ periculū inter glaciales voragines immineret, quam
in aperto mari inermibus nautis inter crudeles piratas,
aut in horrida solitudine inter beluas truculētas. Lege
ergo seuerissima cautum est, ne quis eiusmodi signa, nisi
tēpore hostili, propter ꝓditores, ac exploratores, alteret
aut exportet. Quàm prætereà periculosus sit hominum
transitus inter voragines glaciales superiùs annotatas,
sequentibus causis ostendetur. Ante omnia tamen præ-
mittendum est, quòd generaliter omnes lacus, & stagna-
les aquæ in mense Octobri incipiunt cōgelari, glaciesq;
aucto frigore in plerisque locis tantum condensari, vt
vbi venæ lacus, & stagna viuentis aquæ non intrant, pi-
sces soffocati tempore resolutionis glaciei inspiciantur.
Verùm ne hæc suffocatio tam dispendiosa fiat, diligen-
tia piscatorum continuè glacies ipsa perfringitur, ne cō-
geletur, prout inferiùs libro de piscaturis hyemalibus *Glacies*
ostendetur. Glacies itaq; primæ, ac mediæ hyemis adeò *admirādæ*
fortis, & tenax est, vt spissitudine seu densitate duorum *fortitudi-*
digitorum, sufferat hominem ambulantem: trium verò *nis.*
digitorum, equestrem armatū: vnius palmæ, & dimidiæ,
turmas, vel exercitus militares: triū vel quatuor palma-
rum, integram legionem, vel myriadē populorum, quem
admodū inferiùs de hyemalibus bellis memorandū erit.
Hæc glaciei fortitudo, etsi tā valida cernitur, naturalib⁹
tamen venis, & exhalationibus subtùs in plerisque locis
æstuantibus, ita diuersis rimis, seu aperturis finditur, vt
longissimo tractu hiatum relinquat quasi cāpestris viæ,
vel plateæ: quam tamen fissuram prudens viator gyrādo
penetrat

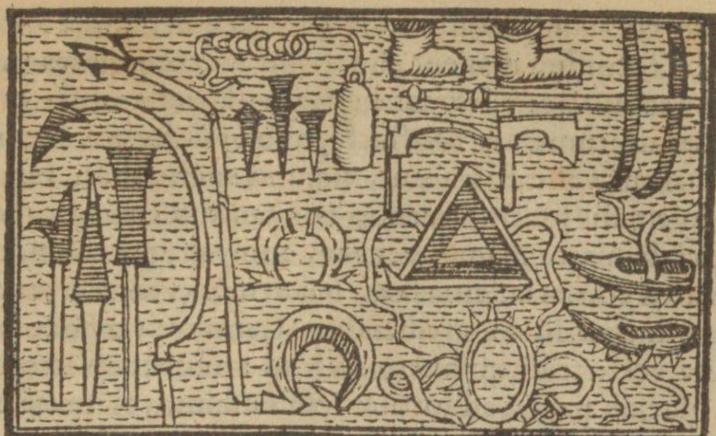
penetrat,ne institutū iter,& tēpus amittat. Cùm autem fissuræ huiusmodi præcipuè de nocte cōtigerint,nō aliter ,quàm sæua tonitrua, vel sonorosi terræ motus à longè percipiuntur.Sed ob hoc solicitus viator nihil intentatum relinquit,quin intervoragines cōficiat iter.Liquescente tamē glacie ad principiū Aprilis,nullus eius spissitudini,minus fortitudini,nisi in aurora ambulādo, cōfidit:quia solis diurno aspectu tā fragilis redditur,vt quę equestres armatos paulò antè portauerat, vix hominem nunc sufferre posit inermem. Viæ autem hyemales, ob inductam frigoris duriciem,qua factę sunt spissiores,ac solidiores,diutiùs tanquam pontes in lacubus manent. Descensuri tamen viatores à glacie in terram,vel è contrà,necessum erit, vt habeant tabulatum pontem. Sol enim calefacto littore,decoquit omnem glaciei connexionem. Nec prætereundum hic puto,lacum esse LX. milliarium in longitudine,&XX.in latitudine Italicorū,

Veter lacus. Veter appellatum, in regno Ostrogothorum : qui talis est naturæ,quòd cum tempestuoso vento cōgelatus fuerit, & tempus resolutionis immineat, vehementissimo strepitu incipit in fundo ebullire,& cōmoueri, magnaq; violētia prorumpere in paruas rimas, vel scissuras, quæ fiunt in glacie:& has in modico temporis spatio faciens valdè latas, licet pro tunc glacies in spissitudine habuerit plusquàm vnum,vel duo brachia. Tuncque cooperante superiore impetu,diuiditur tota glacies in plures particulas:in quibus viatores constituti , vix aliter, quàm Dei præseruatione ad littora dimittūtur, eo quòd ibi vis naturæ secretius,& mirabilius quàm alibi in lacubus operetur. Est etiā lacus prope Metropolim regni Noruegiæ Nidrosiam,qui nunquàm congelatur.

De glacialibus instrumentis.

QVemadmodū calidæ,aut tēperatæ regionis gentes à gelu,frigore,niue,pruina,glacie,& hyemali stridore videntur liberæ:ita vix deprehēdere possunt,quàm diuersis artibus,remediis,& instrumētis aduersus huiusmodi austeritates,sub ipso frigidissimo Septētrione habitantes se muniant,& dirigant,vtpote cùm impossibile sit lubricam percurrere glaciem,aut per eam onera grauissima

uissima

uiſsima,ſub maxima diſtantia,ad loca deducere deſtinata,niſi id arte fieret,pro viribus ſubleuandis, apparent ſuperius calcei lignei , ferreis ſubducti cuſpidibus , quoniam viatorū,piſcatorum,ac bellantium congruunt vſibus opportunis . Prætereà tricuſpides , ſeu trianguli ferreos ſtylos habentes,tribus angulis,pro firmiori greſſu fabricati: demum circuli flexibiles vndiq; aculeos habentes,dētato more acuatos:quibus omnib⁹, vt pedibus adhæreant,fortiſſimæ ligæ ſunt annexæ , vt ea firmitate quiuis curſus vel tranſitus ſit ſecurior , & onus quodlibet,vnius vel duorum hominum vi ducibilius : quod alioquin in arena vel niuibus , fortitudine equorum non traheretur. Sunt & dolabræ , ſiue ſecures , omni glaciei perfindēdæ prima,atq; aptiora inſtrumenta:quia talibus inſtrumentis aperiuntur gelata flumina plurium ſtadiorum , dum claſſica fieri debeat expeditio in piratas:vel quod Reipublicæ ita videntur vrgere negotia,vt nuntii vltra maria emittantur . Quo etiam caſu,nauigia iumentorum opera,in vehiculis ab vrbibus , & caſtellis ſuper glaciem ad apertum mare repentè educuntur, vt agilitate ventorum,ac velorum,ſubito curſu iter aquarum abſoluant,quod plurimis diebus haud perficerent in iumentis. Videntur prætereà ferrei ligones pręſenti tabulæ inſculpti : quia his ſpiſſa , atque indurata glacies cæteris inſtrumenris ferreis non cedens, faciliùs infringitur,dum aliæ ſecures chalybe permixtę,in vehemēti frigore ad ſolū glaciei , vel virentis arboris ictum

inſtat

instar vitri rumpuntur, vbi ligones prædicti, siue ferreæ hastæ, fortissimi manent. Cęterum videntur harpagines adunco mucrone formatæ, quibus glacialia frusta prædictis instrumentis confracta, quò opus fuerit, facilius trahantur, vel extrudantur, etiam in aperto mari tempore hyemalis solstitij, quando non tantùm contra molem glacialem arcendam, ne naues rumpat, prouidendum erit: sed contra latentia saxa, sed denique contra crudeles inimicos sit congrediendum. Cernuntur deinde sotularia, vel socculi, quibus aptius ad arbitrarium motum in glaciali pugna ad fortiter resistendum, vel cautè fugiendum, lubrica glacies securius calcari possit.

De bellicis Gothorum obeliscis, & erectis saxis.

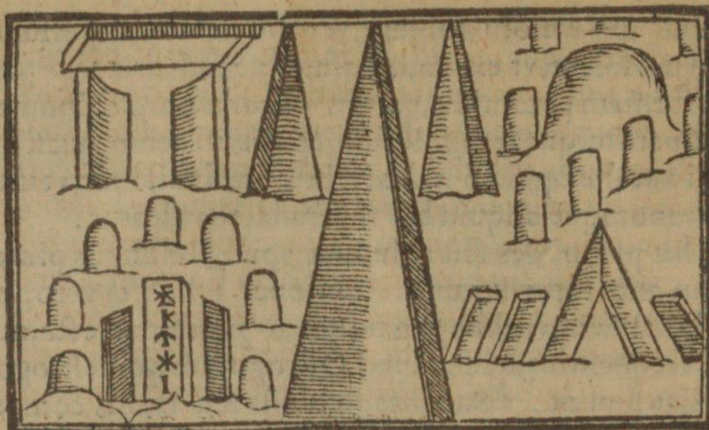
VEterum Gothorum, ac Sueonum antiquissimus mos erat, vt vbi acriores in campis seu montibus instituissent, & perfecissent pugnas, illic erectos lapides quasi Aegyptiacas pyramides collocare soliti sint: quibus huiusmodi præclara gesta breuissimo aliquo titulo insculpentes, memoriā nominis, & gestorū suorum perpetuari putabant, prout eorundē temporum vsitatæ cantiones rhytmaticis compendiis compositæ, cōtinuatisq; seculis in præsentem vsque diem deriuatę, hanc rem ad posterorum memoriam propagarunt. Extant enim in Septentrionalibus locis durissimi montes cinericii coloris, marmoream duriciem longè exuperantes: hi plerunq;

runq;

rinque terræ motu, fulgure, vel alio naturę impulsu ita concuti solent, vt excisa, deorsumque cadentia saxa partim formam pyramidis, partim quadratarum columnarum, partim quadrangulorum, & obeliscorum, quasi insigni naturæ opificio forent fabricatæ suscipiunt, vt inutile vanumque aliquid his superaddere videatur.

Sed hæ pyramides seu columnæ, apud Heslingos plures quàm alibi reperiuntur in Aquilone. Obelisci verò, seu sublimia saxa, viribus gygantum ac pugilum erecta, nullibi frequentiùs, quam apud Ostrogothos, & Vestrogothos, ac superiores Suecones, in biuiis seu triuiis conspiciuntur: atq; etiã in vastis solitudinibus, quę dudũ peste, fame, & bellis, habitatoribus euacuatæ, necdũ ob inertiã seu negligentiam incolarum, ad pristinum cultum (terra vltro exultante hactenus, nisi rarissimè in formam noualium) sunt reductæ. Habent itaque hæc saxa in plerisque locis erecta, longitudinẽ x. vel xv. xx. aut xxx. & amplius, ac latitudinẽ quatuor, vel sex pedum, mirabili situ, sed mirabiliori ordine, ac mirabilissimo charactere, ob plurimas rationes collocata: literato, rectoq;, & longo ordine videlicet pugilũ certamina, quadrato turmas bellantiũ, & sphærico familiariũ designantia sepulturas: ac cuneato equestriũ, ac pedestriũ acies ibidẽ, vel propè fortunatiùs triumphasse. Scripturæ verò à dextro latere in pede saxorũ inchoatæ, vsque in verticem, & tandẽ reflectẽdo in sinistro pede finitæ, vel iterũ eodẽ ordine interius eleuatæ, depressæq; terminantur. Habentq; singulæ literæ spissitudinem, atque longitudinem digiti maioris humani. Licet verò imbrium, atq; luti iniuria, multæ earum in imo saxorum, ob immemorabilẽ antiquitatem, sint exesæ, attamen similes earum effectus clarissimè eo modo leguntur: Ego Vffo pro patria certans, XXXII. pugiles occidi, & tandem à Roluone pugile occisus hîc requiesco. Prætereà: Domitor violentorum, ac defensor oppressorum, cicatricibus, & senectute plenus, gladioq; cinctus, hîc situs sum Ingoluus. Cùm alij bellicis rebus gloriam quærerent, ego Halstenus paci operã nauans, laudem merui immortalem.

Defunctorum apud Gothos. Sacra memoria.

De obeliſcis ſepulchralibus.

SED neque veteribus Gothis, alijsque gentibus in Septentrione defuit memoria maiorum, quin & eis exhiberent, quos humi recondere placuit, honorabiles ſtatuas lapidum excelſorum, prout hodie cernuntur mira compagine immenſa ſaxa, in modum altiſſimæ, latiſsimæque ianuæ ſurſum, tranſuerſumque viribus gigantum erecta, præſertim duobus milliaribus magnis à ciuitate Scarenſi ad ruralem Eccleſiam Kelby proficiſcendo. Ibi enim in quodam triuio tria ingentiſſima ſaxa (vt præmittitur) characteribus Gothicis pulcherrimè ſculpta videntur. Si quis etiam curioſus indagator de ſimilibus ſaxis, tam ſolitudines, quàm apertos campos ſcrutandi gratia peragrare voluerit, infinita ſpectacula comperiet, quæ præſentibus haud opus eſt tædioſiùs inſinuare. Vna tamen cauſa promptior eſſe poſſit, quòd nõ longa diſtantia ab ea vetuſtiſſima vrbe Scarenſi erat, arx regia Aaranes dicta (de qua ſpecialiter alibi dicetur) circa quam ſucceſſiuis ſeculis, & generationibus, committebantur acerrima bella: de quibus chariſſimus frater & antecesſor meus Ioãnes Archiep. Vpſalenſis mirifica ſcripſit. Sunt & apud Oſtrogothos itidẽ, & ſuperiores Sueones, magnatum ac nobiliũ arces latè per regiones in locis natura munitis extructę: penes quarũ muros, & agros, veterũ ingentia ſaxa cuneato, rotundo, oblongo, & erecto ſitu terris infixa cernuntur: quorũ ſublimiora Gothicis

Ioan. Archiep. Vpſa. hiſtoriographus.

cis

cis ſcriptis inſignita, quaſi viuentis alicuius ducis impe- rio edocent, quid ſequi, vel fugere debeant eorum ſuc- ceſſores, virtutem ſcilicet amplecti, & vitia deteſtari, &c. Nec dubitandū eſt, quin eo æuo edictum ſimile ſeruatū ſit in Aquilonaribus regnis, contra malignorum princi- pum, & tyrannorum condienda corpora, ne honeſta po- tirētur ſepultura. Bonorum Principum obeliſci, & ſaxa, multis ſeculis ante plantatam fidem Catholicam in Sep tentrionalibus regnis ſigno crucis inſignita adhuc aper- tè videntur, ſimilem habentia inſcriptionem: Poſtquam dæmonum fallacia ſeductus erraueram, ad Chriſtianorū Deum conuerſus morior, & hîc ſepultus iudicium eius expecto Germundus. Prætereà alibi in ſaxo hæc verba reperiuntur: Relicta idolorū cultura mortuus, & in Chri ſti fide viuus, ſub hoc lapide requieſco Holmſtanus.

Defuncti etiamnum virtutē po ſteris prædicāt, adeò nimirū vi uis fuit pre tioſa.

Pia Epita phia.

De ſaxis figuratis, &c.

REperiuntur etiā alibi lapideæ tabulæ admodū latæ, & excelſæ, gigantū robore terris impreſſę, imagines habentes draconū, ſerpentū, ac vrſorum inſculptas: con- tra quos nō minores ſumpſére triumphos, quàm hoſtes armatos, prout inferiùs lib. de gigantibus, & pugilibus oſtēdetur. Prætereà inſignes petræ ſunt in littorib. aqua- rū immiſſæ, quæ veteri charactere monſtrant, ibidē illu- ſtres perſonas vario euentu fluminū, tempeſtatum, ful- gurū, turbinum, vel inſidiatorum impulſu fuiſſe necatos.

B 2 Indeq;

Indeq; nomen inditum æuo perpetuo perſeuerat. Sunt & lapides alti, quorum aſpectu & ſigno, prouinciarum, præfecturarum, arcium, communitatum, nobilium, ac plebeiorum antiquiſſimæ poſſeſſiones, ſine legibus, ſine litibus, ſine iudicijs vnicuique pacificæ permittuntur: documento cæteris nationibus oſtenſo, quòd inter has ſimplices gentes plus iuris, & æquitatis ex limitaneis ſaxis habetur, quàm alibi in multis legũ voluminibus, vbi homines ſe reputant doctiores, & ciuiliores. Sunt & lapides littorales ſatis ſublimes, ſine ſcripturis maiorum induſtria verſus infidos portus reflexi, notabili ſigno nautas informantes, vt naufragia euitẽt. Eſt etiã lapis ingens, & rotundus, circũcirca duodecim minores adiacentes habens, cuneatis petris paululũ è terra eleuauatus, non procul à metropoli Vpſalenſi Moraſten dictus: ſuper quem nouus Rex eligendus infinita populi multitudine præſente ſuſcipitur, ac poſtmodũ ſacrioribus cerimonijs à Catholicis Epiſcopis, iuramento defendendæ fidei præmiſſo, confirmatur.

Terminorũ vſus cõmẽdatur.

De horologijs vmbroſis.

SCiendum eſt, incolas extremi Septẽtrionis vltra gradum eleua. poli Arctici 86. habitantes, nullum habere ſolaris horologij vſum, quale Anaximenes Mileſius Lacedæmonienſis primùm (teſte Plinio) inueniſſe dicitur: neque alterius cuiuſuis horologij ponderum, rotarum, aquarum, menſurarum per lineas, & interſtitia fabricati: ſed tantummodo eos vti præaltis, ac depreſſis rupium cautibus, partim natura, partim ingenio diſpoſitis, qui radios ſolares infallibili coniectura obumbrãt, parteſque dierum diſtinguunt, veluti hyeme, noctibus & diebus (luna non ſplendente) volatilium, & campeſtriũ animalium vocibus, & geſtis (quorum copia illic eſt infinita) clariſſimè per experientiam temporum rationem metiuntur. Talibusque, velut obeliſcis, aut ſylueſtribus ſignis, ſunt contenti.

De

De baculis temporum designatoribus.

QVemadmodum Latini, & Græci authores asserunt, Gothos in armis, & militaribus disciplinis consummatam habere experientiam, & cautelam: ita & Gothici scriptores aiunt, eos domi forisq́; multarum, & vtilium rerum tenere notitiam, & experimentum, & præsertim astrorum scientiam, qua plurimum possint diuinare futura, prout his annexa figura in parte demonstrat. Cernitur hic homo senex, atque adolescens, baculum Gothicis characteribus insignitum habentes, tali ratione insculptum, vt videatur, quibus instrumentis vetustissimo tempore, dum librorum vsus non esset, lunæ, solísue, & cæterorum syderum virtutes, & influentias infallibili euentu cognouerint, prout hoc tempore ferè incolæ omnes agnoscunt. Baculus itaque humana longitudine formatus est, vtroque latere numero hebdomadarum anni, pro qualibet hebdomada Gothicas literas septem habens, quibus aurei numeri, & literæ Dominicales (post acceptum Christianismum) patria voce, ac figuris distinguuntur. Nec alijs libris multiplici temporum circulo in astrorum interpretationibus vtebãtur. Cæterùm parentes filios suos laicos, imò mater filias, vel domi feriatis diebus, vel in accessu Ecclesiarum, ita instruunt, vt non minus eruditione, quàm experientia artis indies efficiantur perfectiores. Vetusta enim gentis consuetudine, baculis his rurales Ecclesias visitando

Qua ratione astrorũ peritiã assequebantur Gothi ante librorũ vsum.

in prolixis itineribus laici ſe ſuſtentant, atque pariter conuenientes, certis adductis rationibus, veriores venturi anni iudicant qualitates, quàm forſitan alij ſpeculatiuis ſcientijs, aut præſtigioſis prognoſticationibus inhærentes. Prætereà polum Arcticum mirè obſeruant, vti gnomonem totius cæleſtis horologij. Item Plauſtra, ſeu Vrſas, Colum ac Fuſum Veneris, tanquã familiaria antiqui numinis ſigna: quorum natura inſpecta, mirè prouident caſibus euenturis.

De Alphabeto Gothorum.

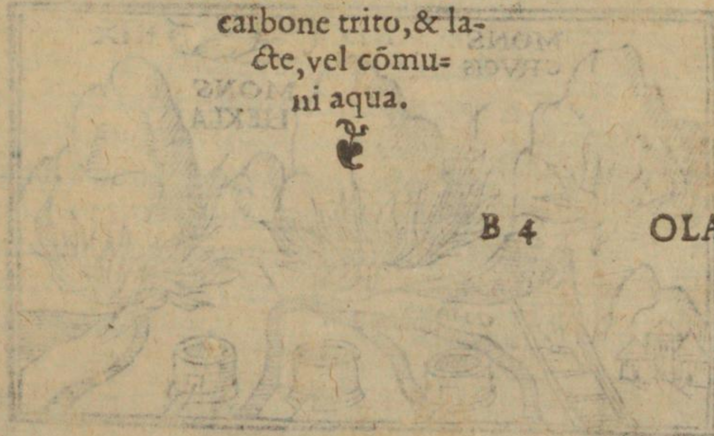
AB antiquiſſimo tẽpore cùm eſſent gigantes in Septentrionalibus terris, hoc eſt, longè ante inuentas literas Latinas, & antequam Carmenta ex Græcia ad hoſtia Tyberis, & Romanum ſolum cum Euandro perueniret, expulſiſque Aboriginibus, gentem illam rudem, ac planè ſylueſtrem mores, & literas docerent, habuerunt Aquilonaria regna ſuas literas. Cuius rei indicium præſtant eximiæ magnitudinis ſaxa veterum buſtis, ac ſpecubus affixa. Quod ſi quis vi gigantea, & vetuſtiſsimo ſeculo patratum ambigat, eò accedat, miraque maiora ad ſtuporem vſque videat, quàm ſcriptura aliqua polliceatur, vel præſtet. His itaque (vt in hiſtoria chariſſimi fratris mei Ioannis Magni anteceſſoris Archiepiſcopi Vpſalenſis libro primo capite ſeptimo habetur) res geſtas lapidibus imprimentes, ſempiternæ memoriæ tradide-

Ioãnes Magnus Hiſtoriographus.

diderunt. Nonnulli etiam pro priuatis computis, inſtar Aegyptiorum, varijs animalium figuris pro literis vtebantur, & adhuc domeſtica ſagacitate vtũtur, vt inferius mox dicetur: quarum ſimiles adhuc Romæ in veteribus obeliſcis conſpicari licet, in quibus ſingulæ literæ ſingula nomina exprimebant, vtputa: lupus, auarum: vulpes, inſidioſum: apis, Regem: quia moderatorem populorum oportet cum iuſtitiæ aculeo, clementiæ mel hahere cõmixtum. Præterea, vt epiſtolæ papyro inſcriptæ nũc inter homines mittuntur, ita olim Aquilonares incolæ, literas ligno inſculptas pro celebri genere chartarum adinuicem deſtinabant: imò & nunc non ſuppetente papyro, in militaribus caſtris, aut obſidione vrbium, cortice ſeu codice arboris Betullæ, in laminas imò ſubtiles bracteas diſciſſo, pro ſcribendis epiſtolis opportunè vtuntur, eoque ſecurius, quò cortex huiuſmodi nulla imbriũ aut niuium iniuria deuaſtatur. Reperiuntur etiam homines Septentrionalis plagæ adeò ſagacis ingenij, vt cùm neque Gothicas, neque Latinas literas vnquam didicerint, ſibiipſis ex rerum figuris & inſtrumentis alphabeta componant: eiſque pro ſubleuanda memoria in pelle, charta, vel cortice ſingulariter ſcribendo vtuntur. Hocq; ſecretum nullis niſi domeſticis communicant, atramentum fieri iubentes ex carbone trito, & lacte, vel cõmuni aqua.

Gothi etiã animaliũ figuris pro literis vſi ſunt.

Cortices arboris. Betullæ ſcribendis literis apti

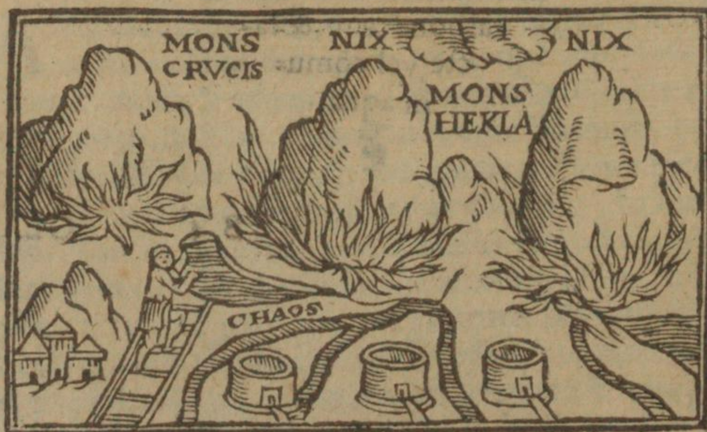

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE MIRA NATVRA RERVM SEPTENTRIONALIVM

EPITOME LIBRI SECVNDI.

De venis sulfureis, & combustione aquarum.

SVNT quædam sulphureæ venæ riuis aquarum vicinæ, quæ plerunque accensæ, latius, in modum flammarum, cuncta in circuitu depopulaturæ vagantur. Quod spectaculum in Islandia, & Scotia, terris frigidissimis, continuo ardoris incremento habitatores intuentur. Prętereà in Meridionali Gothia, non procul à ciuitate Vexionensi, campestris & limosus lacus est, qui ignea sua virtute, quodcunque coctile in eo dimissum chordaque extractum, quasi momentaneo vel exiguo temporis momento, coctum vel adustum remittit. Hancque naturã, lacum similem, prope metropolim Nidrosiensem regni Noruegię, habere compertum est, eo pręcipuè argumento, quod in medijs frigoribus nunquam congelatur.

De quorundam montium admirabili natura.

In

IN Islandia qualis naturæ montes sint, iam arbitror ferè toti mundo compertum: eò quòd vltra veterum relationem, in charta nostra Gothica descriptionem Ptolemæi supplendo, horum montium situm, & naturã ostẽdimus esse singularem, scilicet in eorum vertice niuem fore quasi perpetuam, & in base ignem sulphureum continuè sine sui consumptione exardescẽtem. Qui propius accedunt, vi pulueris & fauillæ scaturientis facilè suffocantur, & maximè cùm in multis locis, torridæ voragines cum cinere apparent montium combustorum & vallium: quæ iterum tacitis incrementis sulphureis succrescentibus, quasi circulari temporum spatio disponuntur ad combustionem. Sunt etiam intra Noruegiæ limites vastissimi, altissimiq́ue montes: quatuor dictarum ascensuros, totidemq́ue è vertice descensuros admittentes.

Islandiæ & eius gentis descriptio.

ISLANDIA terra est subiecta polo Arctico, vento præsertim Circio opposita, ac mari Glaciali propinqua, atque ob id dici meretur Terra glacialis, seu vltimũ Tyle, nulli veterum non celebrata: cuius incolæ à Saxone Sialandico continentissimi dicuntur, religione satis Christiani, propriam scripturam, historiamq́ue rerũ magnificè gestarum habentes. Suiq́ue temporis adhuc acta conscribunt: quæ & cantibus, ac rhythmis recolunt, atq; promontorijs, seu scopulis insculpunt, vt nulla, nisi cum naturæ, iniuria intercidant apud posteritatem. Situs insulæ extenditur inter Austrum, & Boream, longitudine centum milliarium Germanicorum. Pro maiori parte montosa est, & inculta, prȩsertim versus plagam Septentrionalem, ob austera spiracula prædicti venti Circij, qui nec frutices eleuare permittit. Insula est insolitis miraculis prædicanda. Rupes etenim, siue promontorium in ea est, quod instar Aetnæ perpetuis ignibus æstuat. Ibiq; locus esse creditur pœnæ, expiationisq́ue sordidarum animarum. Illic nempe spiritus, seu vmbræ, comperiuntur se exhibentes manifestos humanis ministerijs, siue alio violento casu enectorum. Spectra sese offerunt congressibus notorum hominum tam manifesta, vt tãquam

Mons igniuomus, qui creditur animarum purgatorium. Spectra seu vmbræ.

viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum, data dex tra. Nec deprehēditur error, priusquàm disparuerint vm bræ. Incolæ plurimum præsagiunt fata principū, quíduc remotius in orbe peragitur, reuelationibus apparētium spectrorum non ignorant.

De sonitu horribili littoralium cauernarum.

Angermannia. EST prætereà in Septentrionalibus plagis insignis quædam prouincia Angermannia appellata, cuius incolæ peritissimi sunt venatores: eo etenim quæstu, videlicet pellium pretiosarum venditione, ingentes diuitias cōsequuntur. Sunt & agricultores optimi, ita vt prę ter planos ac decliues agros, sublimia montium latera, beneficio ignis ac niuis, in natura fertilissimorum agrorum adaptare norint. Ignem nanque in densum fruticē, atque herbas autunali æquinoctio immittūt, cineremq́; & puluerem exinde productum, superuenienti niuium casui studiosè disponunt, vt eius viscositate veluti bouino stercore pinguescant. Quò fit, vt lætiorem segetem, messemque vberiorem exinde reportent. Sed de his inferius de agricultura dicetur. Habet etiam hæc prouincia plures altissimos montes: quorum vertices continuo cādore niuium, toto anni tempore, excelsum aspectum nauigantibus in Bothnico mari præbent, ita vt eminentissimo signo perspecto, plurima portentosa pericula euadere, atque securiores portus attingere possint. Prætereà vbi ad bases eorū in profundissimo gurgite stantes, casu aliquo, vel proposito nautæ accesserint, tantum horrorem ex alta fluctuum collisione percipiunt, vt nisi præcipiti remigio, aut valido vento euaserint, solo pauore ferè exanimes fiant, multoque dierum curriculo, ob capitis turbationem, pristinæ mentis, & sanitatis compotes vix euadant. Habent bases illorum mōtium in fluctuum ingressu & regressu tortuosas rimas, siue scissuras, satis stupendo naturæ opificio fabricatas: in quibus longa voragine formidabilis ille sonitus quasi subterraneum tonitru generatur. Cuius causam vt improba iuuentus aliquando

quando curiosius, quàm securius scrutabunda aggressa est, ita ilico oppletis aqua nauigijs ex superioribus rimis, ac ventorum strepitu, cum admiratione vitam amisere. Vt tamen periculum hoc euitetur, immensa montium altitudo niuoso verticis sui candore signum remotius nauigantibus lucidè ostendit, monetque anticipare fugam, ne natura inscrutabilis soni parens, nullum remedium contra latens, & insidiosum malum concessisse videatur. Imò etiam ad plura milliaria per aëra ab eisdem montibus exhalatus, terribilis ille sonus aures nauigantium allabitur, admonens tristissimæ garrulitatis eius ruinam procul effugere, quam cominus positi nequeant sustinere. Quid autem Vincentius in Spe. hist. libr. trigesimoprimo capite vigesimoquarto de simili materia sentiat, verbis eius, vt iacent, ostendetur. Apud Tartaros mons quidam exiguus est, in quo foramen quoddam esse dicitur, vnde in hyeme tam maximæ tempestates ventorum exeunt, quòd homines inde vix, & cum magno periculo transire possint. In æstate verò semper quidam ibi ventorum sonitus auditur, sed de foramine tenuiter egreditur. In Septentrionalibus autem lacubus congelatis sub ipsa glacie, ob ventum inclusum, non minor auditur sonus, quàm sæui tonitrui ex densitate nubium in lateribus coarctati. De quo infra capite De piscaturis glacialibus aliquid ostendetur, Vincēt. in Spe. hist.

De rupe Monachi marini.

SVb dominio quondā ditissimi regni Noruegiæ prope insulā Farēsem, mōs est eminēs in Oceano, quem appellatione conformi nauigantes Monachum vocant. Habet enim naturali suo situ, & incisione partium, præsertim verticis, cappam contextam, imò & proprietatem,

tem, vt omnes in dira tempeſtate ad eum confugientes, tutiſsimè ſuſceptos conſoletur. Quinimò væ omnibus his, qui vi ventorum agitati nō attingunt fimbriam, vel ſinum eius: quoniam ibidem adeò ſæuiunt vēti Circii, & Septentrionales, vt eius aſperitatem euaſuri nautæ, cogantur intentiſsima arte, & viribus, labore, & ſumma experientia omni momento attendere, & vigilare, qualiter effugiant ad Monachum illum, tanquam portum ſecuriorem. Præterea in ſeptentrionalibus aquis plurimi excelſi montes, quaſi ſigna ſecuri portus, in qualicunq; tempeſtate, vel tranquillitate petendi videntur. Sed ante eorum introitum, plura latent cæca ſaxa: quæ, vt remiſſiore vento plura nauigia obruunt, ita tempeſtate prodita, ob eleuatas vndarum ſpumas, mirabilius ſaluant. Sunt præterea montes falconum, aquilarum, & coruorum, nautis receſſuris ſecuritatem, vel fugientibus cautelam, ne appropinquent, oſtendentes. Inſuper montes litium, imò arces fortiſsimæ, præſertim in orientali Finlandia, occaſione prçliorum Moſcouiticorum ſuper fauces rupium erectæ, taliq́ue munitione artis & naturæ firmatæ, vt facilius montes, quàm ipſas arces, vndecunque emergat inſultus, intercipiant occidentes.

De rupe

De rupe Coronata, & multitudine piſcium.

NE vllum ſileatur rerum naturæ opus, mõſtratur hic in Occidẽtali Bothnia verſus extremas Septentrionis partes in parochia Lula Vpſalenſis diœceſis, rupẽ eſſe maritimam, Biuraklubben vulgariter appellatã, quę excelſo ſuo vertice à longè nauigantibus tridẽtata, ſeu coronata videtur. Cuius aſpectu, vmbra, aut portu, ſi non fruerentur indigenæ maris expertiſsimi piſcatores, neq; tutam haberent viam, neque commodum victum inuenirent. Sua etenim mira celſitudine, orta denſiſsima nubium caligine, proſpecta in mediis vndis (prout anno Domini M. D. X I X. expertus fui) ſaluantur errantes. Tanta etenim cõdenſati aëris, ac caliginis ſolet eſſe obſcuritas, vt vix in exigua naui proram tenens è puppi reſpiciatur. Applicando tamen ad littus, tanta in baſe eius piſcium multitudo hinc inde inſpicitur, vt magnum ſtuporem viſui generet, & omnimodam ſtomacho adferat ſatietatem. Pars etenim huiuſmodi piſcium, marini laticis ſalſugine in planitie montani pedis aſperſa, ventoque torrefacienda, ſpatio duorum vel trium iugerum dilatari ſolet ſuper tellurem planã: pars haſtis erigi, pergulisque extendi, præcipuè piſces maioris ſpeciei, vt ſole & aëre deſiccentur. Omnes tamẽ vel domeſtico vſui, vel negociatorum lucroſo quæſtui, etiam vltramarinis neceſsitatibus, ac voluptatibus reſeruantur, maximè, vt horum commutatione copiam annonæ (quæ tenuiter ibidem

Aër admodũ caliginoſus.

ibidem ob circunſtans frigus matureſcit) acquirant, ac his, qui ſolitudines inhabirant, loco deliciarum, vt rurſum ſylueſtres opulentias in pellibus pretioſis recipiãt, valeant exhibere. In pede igitur huius Coronati montis tantus odor ſuſpenſorum piſcium exoritur, vt longo maris interuallo eundem adnauigantes ſentiant præcurrentem. Eoque odore percepto, ſub tempeſtuoſa caligine laborantes ab imminente naufragio ſeipſos, & bona præſeruare nouerunt.

De fluxu & refluxu Oceani.

Roeſt & Loffoeth charybdes.

SVNT in charta mea Gothica, ſeu deſcriptione Septentrionalium regionũ, certi ſinus Oceani littoribus Noruagicis hic inſculpti, ſcilicet Roeſt, & Loffoeth: inter quos tãtus eſt maris hiatus vel Charybdis, vt incautè appropinquantes nautas ſua repẽtina circunuolutione, vi & induſtria gubernatoris adempta, abſorbeat in momẽto, maximè naturam loci ignorantes, vel aliàs vi tempeſtatum appulſos, aut periculum imminens per cõtemptum paruipendentes. Quocirca volentes ex Germanicis oris eò nauigare, peritiſsimos quoſque conducunt Naucleros, ſeu Gubernatores, qui lõga experientia, quomodo obliquando, dirigendoque tutiùs pericula euadere poſsint, didicerunt. Hique longo maris ſpatio Gnomonis directiõe, ne in Charybdim incidant, iter variando inſtituere ſolent: & maximè circa populoſiſsimas villas Andanes, & Trondanes, & tres alias inſulas vbi

vbi pars maris Moſtaſtrom appellatur : quo loco æſtus eſt altior cæteris adiacentibus aquis. Mare etenim ibidem intra cauernas accedente, fluxu inflatur,& effluxu reflatur, quanto maximo impetu deferuntur torrentes, vel rapidi fluctus. Nauigatur hoc mare (vt dictum eſt) periculoſiſsimo euentu, quia iniquo tempore nauigantes ſubitò rapiuntur in voragines circulares. Naufragiorum reliquiæ perrarò redduntur:& ſi redduntur,ita colliſione ſcopulorum attrita robora videntur, vt quaſi lanugine obducta appareant, & comminuta.

De Charybdi,& mira natura glacierum.

PRoximè præcedenti capite dictum eſt, quàm periculoſa ſit nauigatio Noruagici Oceani,maximè vbi inſcrutabili ratione vaſta Charybde,niſi valde præuiderint,nautæ periclitantur.Hic igitur longiſsimæ noctes, frigora intenſiſsima,rupes alicubi quaſi turres latentes, beluæ truculentæ,& formidabiles, vt infrà de monſtris oſtendetur.Præterea cruſtatæ glacies, quaſi parietes ingentiũ domorũ tẽpeſtatibus dirutarũ,tanquam ineuitabilia naufragia è proximo producturæ.Sed hęc oĩa tolerabiliora ſunt in quauis periclitatione ſubeunda, quàm experiri cõmiſerationem Hybernicæ gentis,quæ(vt plurimis probari poteſt exemplis hic omiſsis)per lachrymas inuitare ſolet afflictos, vt bonis nudatos, ſemiuiuos dimittant

Noruagici Oceani nauigatio periculoſa.

Hybernorũ crudelis cõmiſeratio.

mittant

mittant ad laceras naues. Quantum verò admirari glaciérum naturam attinet, hoc pro certo seruatur, quòd littori Islandico (teste Saxone) magnis molibus glacies appellitur: cuius si crusta in vase asseruetur, quanuis magna diligentia, tamen disparet statim, atque reliqua eius generis glacies recedit à promontorio in altum. In vastis autem solitudinibus, maximè sub spinis Iuniperorum, itidem & sub paleis ingentium horreorum, & scandulis picearum arborum, adhuc Sole in Leone stationem habente, cõseruatur: eaq; inde extracta voluptuosi potatores, æstu Solis duráte, in vino vel ceruisia immersa vtuntur. Nulli tamen niuem epotandis calicibus cuiuscunque liquoris, ob viscositatem eius haud depuratam, immiscent: tineas enim habet secretas, & cannatas, veluti lanei panni.

Nix habẽs tineas

De scorteis, seu coriariis nauibus piratarum Gruntlandiæ.

HInc ostendendum erit iter à portu Vestrabord eiusdem Islandiæ ad marinam, excelsamque rupem Hutisark dictam, quæ mediam nauigationem continet ad Gruntlandiam: in qua genus piratarum reperitur scorteis nauibus vtens, arbitrariaque nauigatione non tam supernè quàm infernè, forinsecus sentinas negotiatorũ terebrando insidians. Vidi ego binas huiusmodi nauiculas coriarias Anno M.D.V. super Occidentalem portam intus in Ecclesia Cathedrali Asloënsi, Diuo Haluardo dedicata, quasi pro spectaculis muro appẽsas: quas eiusdem regni rex Haquinus bellica classe littora Gruntlandiæ pertransiens, dicebatur acquisiuisse, fortè nauigia sua suffocare meditantes. Incolæ enim illius regionis, non exilem spoliorum quæstum sibi comparare solent, per has & similes artes insidiosas, quas furtiuo ingenio tacitè tabulas nauium inferius (vt dictum est) terebrando, aquæ ingressum procurant, & illicò præsentissimam suffocationem.

De inscru=

De inſcrutabili profunditate littorum Noruegiæ.

TAnta eſt in pleriſque mõtoſis littoribus Noruegiæ immenſurabilis profunditas, vt funibus quantis repleri poſſit nauis ingentiſſima, bolide plumbea infernè demiſſa, fundus aliquis nequeat inueniri: eaque naturæ vis eſt, vt quantò ſublimiùs montes in excelſum promineant, tantò in eorum radicibus inſcrutabilior profunditas appareat: licet eorum ſublimitas reſpectu cęli minima ſuper terram reputatur. Pedes etiam horum montium ita cauernoſi, profundiq;, & obliqui ſunt, vt funibus immiſſis, quorſum tendat eorum hiatus, difficillimè cognoſci poſcit. Præterea in inſula Bornholm Regi Danorum ſubiecta, lacus non admodũ ampli reperiuntur, quorum profunditas non inuenitur. Demum apud montanos Dalacarlos, id eſt, viros vallium, lacus Runden, id rotundus dictus eſt, qui menſurabilem fundum nõ concedit. Deinde non longè à regia Holmenſi Suetiæ, locus in ſcopulis marinis eſt Rundiſualia vulgariter appellatus, id eſt, rotunda vorago, vt neq; ibi rimari poſſit, quàm altus ſit eius fundus. Putei præterea plures reperiuntur, & exigui lacus, quorum profunditas ſæpiſsimè explorata inueſtigari non poſſit. Apparent etiam longiſſimæ, ſed valde anguſtæ rupium, ac montium ſpecus, quaſi ferro cauatæ, vel exciſæ, in opacos currentes receſſus: in quibus conſtrepentibus aquis tranquillitate, vel tempeſtate accedentibus, ſonus terribilis excitatur: à quo niſi celeriter aures retraxerint appropinquantes, tam vehementi tinnitu obruuntur, vt pluribus horis ſine auditu, ob excellentiſſimum obiectum, remaneant tabeſcentes.

Burnholm inſula.

Runden lacus.

Rundiſualia.

De portubus annullorum ferreorum.

DIcto ſuperiore capite, quàm inſcrutabilis in littoribus Noruegiæ inter excelſiores montes ſit profunditas: nunc oſtendendum erit, quomodo inter ſinuoſas, ſcopuloſaſq; voragines adnauigantes ſecurius abſq; anchoris inuenire, firmareq; poterint ſuas ſtationes. Quocirca cernũtur hîc annuli ferrei, clypeo militari amplio-

res, fuſo plumbo lateribus multorum montium, ſucceſſiuo maris tractu, quondam bonorum Regum magnificentia, & ſumptu, præcipuè verſus opulentam ciuitatē Bergenſem infixi, vt æſtu vel tempeſtate vrgente, ſubitò funibus immiſſis, quaſi inter abditas cauernas ſolidentur nauigia magna. Sed oportebit vt ignari viarum non ſint, qui tam periculoſo labyrintho ſeſe committere velint. Littus enim ſcopulis & rupibus ita obuium eſt, vt inde egredi, vel progredi nequaquam valeant inexperti: imò propter eius, & ſimilium locorum (vt infrà de inimicis claſſibus, ſpecialius dicetur) difficultatem, & aſperitatem naufragabuntur. Et ſi bellicæ naues eò vel piratarum hoſtili impetu, vel tempeſtatum impulſu appulerint, conſilijs auxilijsque deſtitutæ, ſæpiſſimè tum fame, tum frigore, tum aggreſſu incolarum, miſerabili ſpectaculo veluti contra elementa pugnaturæ conſumuntur. Huiusq́, calamitoſi euentus in ſimili caſu, ſi quis legerit Noruegianorum Danorumque annales, præſertim Regis Chriſtierni ſecundi, horribilem in omnibus reperiet infelicitatem. Ideoque ſæpiſſimè terrentur hoſtes ab ingreſſu horum ſcopulorum, ne ſeueriùs, & ſecretiùs ab apertis vel latentibus ſaxis inter montes, quàm patentibus inimicis in gurgite conterantur.

Chriſtiernus II. Danorū Rex.

De periculoso transitu montium Scars & Sula, inter Sueciam & Noruegiam.

PRouincia est in Septentrionalibus regnis Iempthia dicta, Archiepiscopo Vpsalensi cum manerie seu curia Vesterhusia appellata, ex immemorabili tempore subiecta. De qua Iempthia per excelsissimos mōtes prædictos in titulo, non minus terribile quàm periculosum iter æstiuo tempore conficiunt incolæ terrarum & peregrini viatores: qui aliàs hyeme per congelatas paludes, stagna & amnes breuioribus compendijs & semitis, quocunque placuerit proficiscuntur. Montes enim illi vastissimi, quales in Europa vix sunt, Orientali parte sub pedis ingressu portas seu aperturas habent durissimo silice, partim naturali scissura, partim antiquorum principum sumptu, pro publica vtilitate excisas aut perforatas. Post quas inter montium latera tantum etiam in media æstate sentitur frigus, vt nisi viatores more hyemis multiplicato vestitu sese munierint, ferè irremediabile periculum subita aëris mutatione incurrant, donec ea montana viscera vallesque frigidas exire contingat. Deinde à montibus plurium dierum itinere descensuris, maius quandoque periculum imminet, vbi penduli pontes lignei montium fulcimentis lateribus affixi, propter casum niuium ac tempestatem arborum euulsarum aut cadentia saxa confracti vel semirupti videntur. Nec alia perplexis spes suffragatur, quàm quòd pontium reparationem communi opera incolarum expectent, cùm nullus per altissimos montes ac profundissimas valles viarum circuitus inueniatur. Hæc & similia cùm viatores imminere prouiderint, expensas secum afferunt sufficientes, ac si castrensem aliquam obsidionem illicò subituri, ac seruaturi essent: iumentorum alioquin paucam curam, ob herbarum copiam & aquarum commoditatem habentes. Scaturiunt enim toto viarum transitu ex brachijs montium abundantissimi fontes, satis grato sapore ab omnibus commendati. Quòd verò tantam difficultatem illic patiuntur itinerantes, mirum non est: quia propter excelsa

Iempthia. Vesterhusia.

Frigus extremū æstate media.

rupium præcipitia, quæ difficillimè euitari, vel reparari possunt, omnia sagacissimo ingenio penetranda videntur, & maximè cùm in vno situs sit inuius, & in altero ruinis, aut saxis oppletus. Præterea limites adeò angusti, vt viatoribus, ac iumentis, præsertim insuetis, vertiginē capitis, & oculorum caliginem afferant, & plerunque irreparabilem lapsum.

De statuis viarum in montibus niuosis.

Montes Doffrini. MOntes etiã sunt alio vocabulo vulgari Doffrafiel, siue malueris, Doffrini appellati, Suetiam à Noruegia diuidentes, tantæ molis, & sublimitatis, vt multorũ dierum itinere versus Occidentem, seu Orientem proficiscentibus, ob indigestas niues, perpetuò appareant albicantes, quasi candidæ nubes in altissimo aëre condensatæ. Quo euenire solet, vt eò itinerantes, ob repentinum casum niuium, per vias intueãtur concludi: è quibus tandem laboriosis viribus non minus sese explicare contendunt, quàm si inter glaciales vndas constricti conarentur exire. Quocirca veterum Regum (qui quondã pijssimi in Noruegia erant) prouida magnificentia factum est, vt excelsæ statuæ è viuis lapidibus excisæ, per cacumina montium videantur erectæ, ac fortissimè, ne vi ventorum decidant, plumbo vel ferro firmatæ. Compertum etiam est in Sueticis terris, auiculas volatu excitasse globulos niuium, quorum augmento, casuq́;, flante Australi vento, arces, & villæ sunt prostratæ. Habetur tamen in his Doffrinis montibus hospitium, quo recreentur huius periculosi itineris viatores: non tamen vino prouisi.

De transitu tenebroso.

QVandoq; etiã vtilitate, vel necessitate vrgente, satis ingeniosum modũ habẽt populi Septẽtrionales, in nemoribus nocturno tempore pertranseundis, imò & diurno, quãdo in remotiorib. Aquilonis partibus ante, & post Solstitiũ hyemale continuæ noctes habẽtur. Quiq;

his remedijs indigent, cortices quercinos inquirunt putres, eosq; collocant certo interstitio itineris instituti, vt eorum splendore, quò voluerint, perficiant iter. Nec solùm hoc præstat cortex, sed & truncus putrefactus, ac fungus ipse Agaricus appellatus, in summitate arboris glandiferæ crescens: cuius virtus, & natura est, vt nocte reluceat, sicuti & vermes alati, volantes ad æquinoctium autumnale: hi tamē, quia frigore correpti mox deficiūt, ad nullum vsum deputantur. Ideoq; frequentius quercū putridam, agaricumq; (seipsos propria luce prodentes) colligunt, ad prædictum syluestrem, imò domesticum vsum, scilicet vt eius luce tanquàm ardenti lumine, securius accedant loca combustibili materia plena, vt sunt horrea hyemalia, matura messe, fœnoq; repleta. Inueniūtur etiam homines eo acumine oculorum prædìti, vt sine quouis lumine materiali fere omnia videre, tractareque se posse glorientur.

Cortices quercini putres pro lumine.

Fungus Agaricus noctu lucet.

Admirāda in hominibus oculorum acies.

De luminibus, & tedis piceis.

POpulus Septentrionalis longissimis noctibus subiectus, vario vtitur genere luminum, quo necessaria exerceat officia pro domestica commoditate. Igitur fatendum est, Suppolares homines tempore hyemali vsū pinguedinis marinarum belluarū, in omni sua commoditate perficienda viuere. Quam quidem pinguedinem vulgari eorum Traan, aut Lyse vocant, à lucendo, quia lampadibus immissa, clarissimè ac amplissimè lucet, maximè in ædibus magnarum familiarum, & ecclesiarum,

Traan aut Lyse pisciū pinguedo.

vbi perpetuum pro reuerentia corporis Dominici requiritur luminare. Sed ne à coruis nocturnis seu noctuis aut vespertilionibus absorbeatur, ferreis craticulis os lampadũ occlusum seruant. Prætereà tedis pineis connaturalem picem habẽtibus, vniuersali varietate, quemadmodum vsualibus candelis in toto Septentrione vtuntur, eo videlicet modo, vt ambabus manibus occupatis, diuisos subtiliter scandilos piceos baltheis certo numero submissos, ori vel capitis tegumento, à fine altero ardentes imponant: sicque, quò libuerit nulla ventorũ iniuria impediti proficiscuntur, atque alia, quæcunque placuerit operantur. Parsq; candelis communibus brachiali longitudine, iuxta noctium prolixitatẽ, accensis vtuntur. Tempore autem bellorum, quæ frequentius obscura longaq; hyeme, quàm æstiua committũtur, tedis exquisitæ picis, per equestres seu pedestres turmas, faciliùs etiam Abietina resina confectis incedunt.

Bella hyeme quàm æstate crebriora.

De irruptione aquarum stagnatarum.

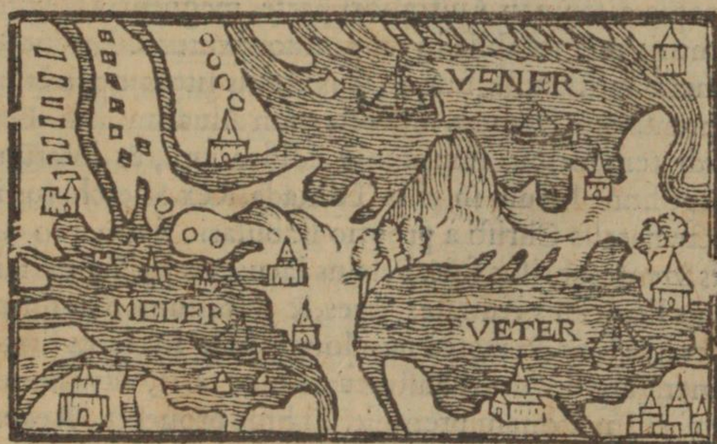
INter mirabilia Septentrionalis plagę aquarum spectacula vnũ est, non tam frequens quàm noxiũ habitãtibus in prouincia Middelpadensi versus Boreales partes Suetię superioris, vbi ferè maior pars virorũ Huni nomine appellantur, tanquã populi clarius cõtta Hunos olim belligerantes ac triũphantes. In ea prouincia vastus amnis est, cuius aquæ lapsus tam præcipiti volumine defertur, vt animalia nandi vigore defecta plerunq; pessundare soleat. Ex summis enim mõtium cacuminibus manans, dum per cliuorũ prærupta saxis exceptus eliditur, in profunda vallium multiplicato aquarum strepitu cadit. Verùm continuo saxorum obstaculo repercussus, celeritatem impetus eadem semper æqualitate conseruat. Itaq; toto aluei tractu vndis vniformiter turbidatis, spumeus vbique candor exuperat. Hæc tamen consideranda est eius natura terribilis, quòd singulis annis paululum ante Solstitium æstiuale, tanta glacierum arborũq; connexa cõgerie tribus locis oppletur & constringitur, vt inferiores aluei eius ripas inhabitantes, imminente

Middelpadia. Huni.

 eius

eius irruptione, fugere cogantur ad loca eleuatiora. Intereà tamen nuntijs, quo in termino formidabilis ille lapsus maneat explorant ne rapidus eius cursus improbas exerceat vires. Amnis itaque ipse, etsi in omni sua irruptione cunctis vicinis imminet, tamen vbertate electorum piscium, Salmonum scilicet ac aliorum, omnibus affert opulentum quæstum: qui nedum illius terræ incolis ad vsum domesticum sufficiunt, sed & vltra marinas partes ingentibus nauigijs exportantur. Hancq; virtutē perpetuò retinet, vt quantò marinis alueis vicinior extenditur, tantò melioribus piscibus superabundet. Nec deest offerentium liberalis & grata piscium exhibitio ac donatio, si quis occurrerit hospes donaria recepturus.

Amnis Salmonum et electorū piscium dives.

De tribus famosis lacubus Gothorum.

PLurimi insignes lacus sunt in Aquilonaribus terris, magnitudine, & situ mirabiles: quorum præcipuus est in regione Vestrogothorum Vener dictus, cxxx. milliaria Italica in longitudine, & ferè totidem in latitudine habens, in multas variasque diuisus insulas, & vastis illabentibus fluuijs ijsque maximis oneratus vltra viginti quatuor, vnum solummodo exitum (de quo mox infrà dicetur) continens. In hoc lacu, & circa hunc plures sunt magnificæ ædes nobilium: quarum præcipua est arx Leckio in alta rupe, opera episcoporum Scarensium fabricata, puteum habens saxo durissimo incisum super altitudinem cc. pedum. Incisio autem hæc non fer-

Lac⁹ Ven. 24. flumina lacum ĩtrātia, vnū habent exitum. LeckiocEpiscopi Scarensis, vbi pute⁹. 200 pedū altitudine.

 ro tan-

ro tantum, sed flamma trecentis porcorum pinguissimis lateribus igne successiuis diebus immisso, & extracto enutrita. Nil enim celerius petrarum duritiem gentibus illis penetrare compertum est, quàm laridum, vel axungiam porcellorum. Adiacent præterea huic lacui oppida vetustissima, Lidecopia, & Tinguallia, ex mineris electissimi ferri, & chalybis retinentia quæstum opulentũ. Est prætereà lacus alius Vether dictus, adeò claras & perspicuas aquas habens, licet virenti colori conformes, vt obolus in profundo situ videri possit. Super hunc lacum est insigne monasterium diuæ Brigittæ, aliàs Brigidæ, & filiæ eius sanctę Catharinæ, vtriusque opulentia, & deuotione fundatum, & dotatum. Prętereà aliud oppidum Ionacopia dictum in Australiori parte, magnificis Regum comitijs memorabile in omni æuo secuturo. Extant & mineræ inexhaustæ huius lacus versus littus oppositum Septentrioni. Demum monasterium Aluastra diui Bernardi temporibus sumptuosè ædificatum, & dotatum. Prope hunc locum in villa Tolstada, Rex Suercherus in nocte natalis Christi à proprio stabulario freno pro armis vtente, occisus fuit. Tertius lacus Meler dictus: in cuius littoribus ciuitates, arces, & nobilium magnificæ ædes sitæ sunt. Prætereà non longè inde in terra firma, mineræ argenti inexhaustę, cupriq;, ac ferri, vltra humanam æstimationem pretiosæ. Et hinc prouenit, Regem Suetiæ, ac Gothiæ, reliquis Europæ principibus in omni thesauro, & opulentia nunquàm esse, aut fuisse inferiorem. Sunt etiam lacus recentis aquæ in montibus Lapponiæ, Lulatresch dicti, longitudine c c c. milliarium Italicorum, c xx. latitudine. Prætereà alia multa collateralia stagna, & lacus paulò breuiores, ac latiores, adeò piscosi, vt in tota Europa, ne dicam orbe integro, vix habeant pares. Deinde famosissimus lacus Albus sub polo: demum Pienthen in Finlandia cum similibus infinitis lacubus, stagnis, fluuijs, & altis venis.

Petræ cauātur ardēte axungia.
Lidecopia
Tiguallia
Veter lacus limpidissimus.
Monasterium diuæ Brigittæ viduæ.
Ionacopia
Aluastra monast.
Rex Suercherus occisus freno.
Meler, lacus.
Mineræ argenti, cupri, ac ferri inexhaustæ.
Lulatresch lacus ingens & pisculētus.
Lacus albus.
Pienthen

De specubus insidiosis.

DIctum est superiori capite, in vnum lacum Vener ex altissimis mõtibus Noruegiæ, & Suetiæ viginti quatuor

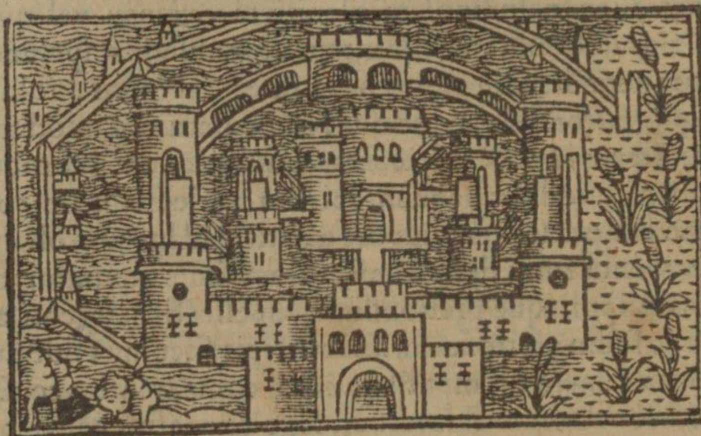
quatuor maxima flumina ingredi. Et licet eorum introitus valde ſtridulus,& verticoſus ſit,in omni deſcenſu tamen montibus tam amplo circuitu reſiſtentibus nuſquã niſi vnicum inueniunt exitum:huncque tam rapidum,et ſonoroſum,vt vltra viginti Italica milliaria audiri poſſit. Nomenque vulgare habet Trolhetta, hoc eſt,caputium dæmonis,fortè propter horrorem,quem ſono,ſtridoreq; generat, in paludinoſam planitiem cadens : vel quia ſub eius deſcenſu præcipiti,reperitur inſignis ſpelunca latronum:ad quam anguſto tramite fit acceſſus, ſolùm ab ipſis latronibus ac furibus frequentatus,eò quòd fluuius ille rapidus,& verticoſus ſit,ſuſpicionem omnibus adimens,quòd nequaquàm ibidem malefactorum collectio fiat,præſertim tempore æſtatis.Sed hyeme ob exhalationem fumi deprehenſi, velociſſimè rapiuntur ad pœnam,ſpoliaque pretioſiſſimæ ſupellectilis,argenti,auri,& pellium pretioſarum ad Principis fiſcum. Vnde nullo intra ſemeſtre tempus legitimo comparente accuſatore,cui bonorum ablatorum, lege & conſuetudine reſtitutio fiat,iuſſu Principis pro tuenda publica pace,exinde confecta nauigia,fluminibus maris influentibus immittuntur,vel alijs munitionibus foſſarum, ſeu murorũ, ſagacitate præfectorum prouincialium deputantur. *Trolhetta oſtium Vener laci.*

De excellenti antiquitate Regiæ arcis Veſtrogothorum Aaranes.

ETſi Gothicis Principibus maiorolim inerat bellorũ ardor, quàm delectatio quarumcũque aliarũ voluptatum,dum ſummum animi, corporiſque exiſtimarent ſolatium,rigida arma tractare,ac arduiſſimis prælijs varios comparare triumphos:attamen plerique eorum voluptati huic magnificentius aliquid ſuperaddere meditantes,poſteris ſumptuoſa,ſimulque vtilia ædificia reliquerunt:quemadmodum Scarinus quidam totius Gothici principatus Monarcha potentiſſimus,ſingulari exẽplo deprehenditur perfeciſſe,præſertim in Veſtrogothorum regione,quam frequentiore ſua præſentia illuſtrabat:idque ob vicinum Noruegiæ Regem Sidagerum: *Scarinus Gothorũ Rex. Sidagerus Noruegiæ Rex.*

cui vt erat ſanguine coniunctus, ita etiam terrarum ſitu, & amicitia propinquior eſſe volebat. Hic ex ſuo nomine Scaram ciuitatem Veſtrogothorum in loco ſtagnis & paludibus admodum munito, tam prudenter erexit quàm imprudenter eius ſucceſſores ipſam deſolari, ac collabi permiſerūt. Antiqua hæc erat regni Gotho-

Scara ciuitas, antiqua Gothorum Regū ſedes.

rum ſedes. Verum non procul ab ea adhuc extant veſtigia alterius Regiæ arcis Aaranes dictæ, cuius ſitus, muri, & ſtructuræ quoſlibet inſpectores ita in admirationem alliciunt, vt firmiter iudicent, nullum præſtantius ædificium ea tempeſtate in toto Septentrione, vel Europa repertum fuiſſe. Sed quid non mutat æui longæua vetuſtas? At ſaltem ſigna ruinarum poſteritatem vrgent, magnificentiam meminiſſe heroum antiquorum. Habebat hæc arx in circuitu omnes commoditates, quas vnquam felix mortalium ſedes à ſuperis impetrare potuerat, & obtinere. Siquidem vno latere verſus Occidentē & Boream, vaſtum, ac piſcoſum lacum Vener ante dictum pro regijs & menſalibus delicijs habuit: altero verſus Meridiem longiſſimo ſpatio, pro perpetua ſecuritate cœnulentam, ac limoſam paludem: cuius ſuperficies tenero veſtita gramine, ac frutice, non ſolùm veſtigia negat, ſed modicè calcantes abſorbet. Nam limo funditus ſubſidente, in luteas voragines, ſordidamque colluuiem liqueſ-

liquescens, attrahit accedentes. Nec minus riuuli plures & profundi, vti venæ per paludes discurrentes, arcis accessum denegant, vt impossibile esset, nisi multitudine pontium (qui olim quadraginta erant) longis ambagibus, veluti labyrintho, illuc peruenire. Eaque difficultas in asperrima hyeme perseuerat. Nam rarissimè propter calidas venarum sulphurearum exhalationes, paludes illę congelantur. Ab orientali verò latere ex opposito primæ portæ arcis, quæ vnicum terrestri itinere habebat accessũ, adeò amœna prata ac fertilitas agri pro solatio castrensi erant, vt nihil amplius naturæ beneficio poterat concupisci: etiam pascua, & venationes in campis, & saltibus optimæ, quod & præsens humi eius facies ostendit. Quæ licet horrendam nemorum densitatem, multis retroactis annis & seculis, cultore vacua, ob bella, famem, pestem, & domesticam discordiam induerat: tamen sulcorum vomerumque vestigia quibusuis eam intuentibus vltrò ostentat, frequentesque lapidum congeries (quibus agri ob maiorem feracitem purgari ampliarique solent) ibidem inter altissimas arbores offert conspiciendas, argumento fideli ad posteros relicto, multò numerosiorem prioris æui fuisse populum, strictioribusque agellis contentum, quàm cernitur hac ætate præsenti. Hæc igitur arx feliciùs florere visa est circa annum Domini nongentesimum quinquagesimum quintum, quando magnificentissimus Rex Olaus cognomento Schotkonung baptizatus est à Sancto Sigfrido Eboracensi Archiepiscopo, ex Anglia, ob fidem Christi prædicandam, ad eundem Olaum regem, Eldredi, siue Mildredi Regis Angliæ exhortatione ac petitione proficiscente: qui & in hac arce paulisper moratus est, donec alia sedes regia Husaby dicta, pro vsu eiusdem Sancti Sigfridi, & cleri eius parari poterat & consecrari. Quo facto paganos ac idololatras in fide Catholica instructos baptizabat: quod & tres nepotes eiusdem Archieqiscopi, Vnamannus, Sunamannus, ac Vinamannus (quorum vnus fungebatur sacerdotis officio, secũdus diac. & tertius subdiaconatus) alibi in Veren-

Pontes ad arcem Aranen.

An. 955. Rex Olaus baptizatus à S. Sigfrido Eboracensi archiepiscopo

Husabi.

Vnaman. Sunaman. & Vinamannus.

Verendia post tergum relicti, faciebant. Omnes tamen, vti Beatus Ioannes Baptista, ob adulteræ mulieris indignationem, gladio interempti fuerunt: quorum corpora in Cathedrali ecclesia Vexionensi magno honore ab omnibus venerantur. Sed de hac re latiùs in Historiis charissimi fratris, & antecessoris mei Io. Magni Gothi, suis locis est ostensum.

Labes adulterii.

Io. Mag.

De mirabili horto montis Kindáberg prope prædictam arcem.

Kindaberg mons altitudine & amœnitate celebris senibus tantũ notus.

Mons est eminentissimus apud Vestrogothos, non longè à prædicta arce Regia, & lacu Vener, vulgari gentis sermone Kindakulle dictus, tantæ altitudinis, vt à longè nauigantibus vltra XL. milliaria Italica in eodem lacu, quasi atra nubes inter cæli hiatus appareat. Ideoque multi tempestatibus, vique ventorum agitati, summis viribus conantur eius pedes attingere, vbi tranquillissimum portum adesse nouerunt. In huius montis summitate ea amœnitas frondium, herbarum, fructuum diuersarum arborum (excepta vite) suapte sponte nascentium non raritate magis, quàm suauitate, velut satarum, aut plantatarũ, reperitur, vt vix delectabilior in tota Septentrionali plaga inuestigari possit, aut inueniri. Illic suauitas inenarrabilis, etiam concẽtu variarum auium, præter Papagallos, multiplicata. Sed valde paucis, iisq́; solùm senibus notus est amœnissimus ille locus. Neque lasciuiori ætati perfacilè monstrandus, ne forte seueriori disciplina soluta, in omnem voluptatem, vel veriùs spurcitiem sese prosterneret, difficillimè vel nunquam ad honestatẽ & bonos mores reuersura. Voluptas enim ipsa vsum & consuetudinem: consuetudo necessitatem: necessitas desperationẽ inducit, & coarctat. Extra hunc montanum locum, imò & alibi latius per Aquilonem satis boni suauesque fructus pyrorum, pomorum, cerasorum, prunorum, sed nulli ante medium Iulii, vixque tunc in debita maturitate reperiuntur. Imò quædam

horum fructuum genera tam domestica, quàm syluestria solo frigore accedēte maturescunt, durantque pendentia maiori parte hyemis etiam in ramis, foliis omnibus denudatis. Sed hi fructus quouis aceto (pro gratiori sapore) sunt eligibiliores, licet exiguæ magnitudinis, ob frigus continuè circunstans. Exoticos verò fructus per mare à Germanicis oris, vt sunt poma celerrimè portata, ob suauitatem inhærentis musti, tam auidè manducant incolæ, vt nunquam, vel rarò sine discrimine variorum morborum (præsertim Gallicorum) vel mortis euadant. *Fructus exotici maximè nexii*

De pulchritudine, & vbertate insulæ Gothorum Elandiæ.

Elandia, siue Oelandia, vna est ex insulis Gothici maris, breuissimo maris interiectu à Gothia meridionali diuisa, omnium insularū pulcherrima: multis enim bonis adeò referta est, quòd spatii breuitatem (duorum dierum itinere absoluendam) soli fertilitas recompenset. Prata, & campi odore herbifico, indicibili suauitate mirabundi. Ibi plurimi greges equorum paruorum, sed validissimorum, vtputa qui fortitudine, & agilitate multis eximii corporis equis pręualeāt: quousque domestici & exotici negociatores pro voluptate emunt, atque in terras remotas, veluti naturæ miracula venales

venales exportant. Ingeniosissimi enim sunt, vt saltibus & choreis ad buccinę vel tympani sonum per eos adaptari possint, quorum exercitium est huiusmodi spectaculis acquirere quæstum. Insuper instruuntur, vt circulos ferreos aut ligneos non admodum amplos, more canum transiliant, saltuatimque viuacissima pernicitate sese gyrando reuoluant. Proprio etiam nomine moniti, magis vel minus id faciunt, iuxta arbitrium imperantis. Pascuntur huiusmodi equi, vbi opus est, piscibus sole tostis & lignis abietinis: ceruisiaque & vino vsq; ad ebrietatem potantur, prout infra de Alcibus ostendetur. Hæc igitur insula frugibus, pascuis, pecudibus, armentis, & piscibus tãtum abundat, vt propriis commoditatibus sufficiat & alienis: eamque gratiam & æstimationem boues & pecora, ac butyrum vltra mare exportata habent, quasi medicinalia forent. Habuit olim hæc insula arces plures, tam naturæ, quàm artis præsidio locis opportunissimis fabricatas, & munitas, quarum aliquæ in templa Christiani ritus commutatæ sunt, hodie non minus patriæ defensioni, quàm religioni deseruientes: aliquæ bellorum turbine penitus desolatæ. Vna tamen vsque in præsentem ætatem omnium altior & fortior Borcholm dicta, permansit: cuius celsitudine Gothicũ mare eminus nauigantes, veluti specula pro ventorum, ac portuum directione adhuc vtuntur, præsertim Angli, Scoti, Zelandi, Hollandi, quibus admodum necessaria est illustrium locorum cognitio in eo mari. Hæc insula ferè tota ambitur marmoreis saxis sursum, deorsumque, penes littora xx. vel xxx. pedum altitudine, quasi artificũ manu ex industria collocatis. Imò & in oris eius Orientalibus aperto mari obiectis, plures amœnissimi portus sunt: ad quos non minus curiositatis quàm necessitatis causa extranei nauigantes, veluti naturæ spectaculũ visuri accedere solent. In hac insula tempore pacis reges Gothorum, & Sueonũ, ob insignem eius amœnitatem & venandi exercitium, æstates transigere consueuerunt. Etiam quia viciniori maris tractu vltramarini principes commodius cum eis in arduis causis expediẽdis ibidem cõgredi possunt. Præterea prope Aquilonare littus eius

Equi pascuntur piscibus & lignis, ceruisiaq; vel vino inebriantur.

Butyrum electissimũ

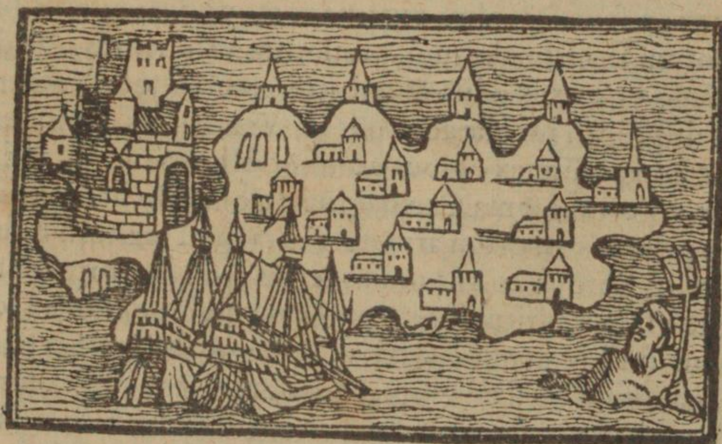
Borcholm.

Gothorum & Sueonũ Regum venatio.

exurgit mons excelſus, quem nauticum vulgus, vitandi infelicis ominis & marinæ tempeſtatis gratia, Virginem vocat. Nam in eius portu manentes certis munuſculis puellis dari ſolitis, vtpote chirothecis, ſericeis zonis, & ſimilibus, eas, tanquam amico munere placant. Nec ingratum montis numen ſentire videntur, prout aliquãdo factum meminit antiquitas, voce lapſa iuſſum fuiſſe donantem mutare portum, ne periclitaretur: & ita faciẽdo ſaluus factus eſt, vbi alii ſunt periclitati. In eo monte certis anni temporibus dicitur eſſe conuentus Aquilonarium maleficarum, vt examinent præſtigia ſua. Tardius miniſterio dæmonum accedens, dira afficitur correptione. Sed hæc opinioni, non aſſertioni cedant.

Virgo mõs

Sagarum conuentus.

De famoſiſsima inſula Gothorum, Gothlandia dicta.

ORientalis Gothie pars eſt, ſic dicta, quaſi Gothorum terra vel bona patria. Goth quippe bonũ ſiue Deum Lingua Gothica ſignificat, & Landia terram. Eſt enim multis rationibus bona: bonus in ea populus, boni & ſecuri in circuitu eius portus: bonus & electus in ea ager, bona armentis, equis, bobus, piſcatione, venatione, aquis, ſyluis, paſcuis, pulcherrimo marmore, & omnibus rebus humano vſui neceſſariis. Eſt in eis Boreali parte præclarum oppidum Visby, in quo eſt arx munitiſsima

Visby emporium.

nitissima. Fuit hæc vrbs quondam Gothorum, & multarum regionum emporium, tantis opibus, & negotiatorum mercimoniis freques, vt vix illi par in Europa simile haberetur. Confluxêre illuc Gothi, Suedi, Rußi, seu Rutheni, Dani, Prußi, Angli, Scoti, Flandri, Galli, Finni, Vandali, Saxones, Hispani, singuli singulæque gentes suos ꝓprios vicos, & plateas incolentes: nulli præclusum municipium. Ingredientesque terra & mari omnia pacata inuenerunt, donec discordia, quæ omnium regnorum, & hominnm perniciosißima desolatrix est, subuerteretur: sicuti infinitæ aliæ nationes, quæ ab initio floruerúnt. Extant hodie marmoreæ ruinæ, quæ testantur veterem eius claritatem, amplitudinem, & vetustatem. Sunt adhuc testudinatæ domus, portæ ferreæ, aut cupreę aut æreæ fenestræ, olim argentatæ atque deauratæ, argumentum inæstimabilium diuitiarum exhibentes. Vnde postmodum ortis odiis & dolis, ex tumido earum rerum vsu disgregati incolæ abierunt in Vandalicas ciuitates: quæ non parum ex opibus huiusmodi hospitum sunt ditatæ, vti olim Roma Carthagine desolata. In hanc insulam prima Gothorum armata castra, post exitum à sua terra, in Europa & Asia nouas terras, ob importabilem gentis suæ, multitudinem, quæsitura descenderunt. Demum multis seculis euolutis, Longobardi ex Scandidiana insula ob similem, vel grauiorem causam exeuntes, per hanc insulam in Rugiam agmine vastißimo in exteras regiones abierunt: & tandem regno constituto in Italia sedes firmauêre: quod & Paulus Diaconus eorum Historicus Lib. I. attestatur. Prætereà Magnus Rex Suetiæ anno Domini M. CC. LXXXVIII. sedauit periculosum bellum, quod erat inter ciues Visbycenses, & plebem illius insulæ: permisitque ciuibus instaurare collapsos muros ciuitatis, mœnibusq́;, & propugnaculis cōmunire. Albertus rex Suetiæ rogatus à principibus inferioris Germaniæ, vt à mari eorum eiiceret potentißimos piratas Vitalianos, impignorauit hanc insulam Gotlandiæ Magistro Prußiæ, pro viginti millibus Duplonū, id est, Nobilionum: quorum summā Regina Margareta eidem succedens, ex Suetia collegit, atque eam insulam

Lōgobardi ex Scādiana insula cōcedūt in Italiam.

Paul. diaconus Historicus.

Albertus rex Suetiæ

regni

regni Suetiæ iuribus,& proprietatibus restituit,iure perpetuo possidendam. Hancq; insulam Saxo Grammaticus,Danorum insignis historicus, in pluribus suis scripris,ad Suetiam sine quauis hæsitatione spectare attestatur. Et hoc ex multis argumentis: quia eadem lingua,legibus,consuetudinibus, & morum conformitate & vicinitate perpetuò vtuntur: etiam quia Gothorum Episcopo Lincopensi, tanquam primo fidei plantatori sunt subiecti:à quo & Episcopalia iura petunt,& consequuntur. Ab hac etiam insula in omni nauigantium controuersia,præsertim à consulatu Visbycensi, petitur, & datur ius,& sententia diffinitiua, quid vnicuique permittendum,vel auferendum erit. Certè ius hoc mercatorum,ac nautarum,valde prudenter digestum, citius lites adimit pro fluidis aquis, quàm aliorum decisio pro terra firma. *Saxo Danor. Hist.*

De clypeis principum montibus Hangœ insculptis.

QVantam olim Reges,ac Principes Gothorum, de perpetuãda nobili fama,ac bellica claritate curã habuere,arma,signaq;, & clypei eorum illustribus locis insculpta,ac posteris relicta, euidenter ostendunt, præsertim in Ostrogothia,ac Vestrogothia, & Australi Finlãdia,in magnifico portu Hãgœ appellato:qui tã lætus, ac securus est,vt in toto Septentrionali mari, & forsitan amplo Oceano parem non habeat,qui eidem valeat cõparari. Oẽs enim vndecunque nauigãtes liberè recipit in

ſuum ſinum,ſecureque introrſum tam à tempeſtatibus, quàm hoſtili claſſe,ſua naturali munitione (modò ipſi ſibi deeſſe non velint)protegit,& conſeruat.Portus etenim iſtę in modum ampliſſimæ arcis in medijs montibus,ac vallibus amœnè ſitus eſt:habetque in cautibus vetuſtiſſima heroum Gothorum,ac Sueonum inſignia,literato ordine,ſed antiqua ſimplicitate inſculpta, maximè ad oſtendendum poſteris, ibi olim claſſem pro regnorū defenſione contra quoſcunque hoſtiles inſultus cōtinua expeditione ſtationem tenuiſſe,atque inde ad aperta arma,quoties opus fuerat,prodijſſe. Hodieq; frequentiùs in eodem portu,ob ſimilem cauſam,armatas claſſes tam Princeps,quàm nobiles habent , præſertim quia vicina loca omnia ſuppeditare poſſunt , quæ ſubitò requiri videntur ad confœderatorum armatam claſſem: omniaq; in hoſtes contraria verti , ſi perniciem ſtructuri in hunc accesſerint portum.Olim diuus Ericus Gothorum,Sueonumq; Rex,oblata pace & contempta,Taueſtos , Carelos,ac Bothnienſes bellica claſſe, & equeſtri expeditione deuictos, ad fidem & Chriſti religionem accelerare coëgit.Indocile enim genus barbarorum, niſi per arma ad iugum Chriſti cogi,vel pertrahi,vel inuitari non potuit:nimirum(vt Albertus Crantzius lib.IX.ca.XXXVII. Vandaliæ refert)magnus eſt amor paternarum traditionum.In hoc portu Suetici Reges graui iniuria laceſſiti, vltramarinis principibus claſſe inſtructa, vel inſtruenda hoſtilitatem indicere ſolent , præſertim Ruthenis, ſeu Moſcouitis:rurſumque in eodem portu,ſub æquis conditionibus,eorundem principum nuntijs pacis fœdera præſcribere,& accipere conſueuerunt. Quòd autem eo loco frequentiùs,quàm alio id fieri contingit,vrget antiquata maiorum obſeruantia,qui illic in montibus impreſſerant inſignia ſua, vt eorum perenni firmitate perſpecta,quæ Reipublicæ vtilia fore crediderint , poſteris eodem vnanimi conſenſu ,& iuramenta per arma,ac libertatem maiorum ſtabiliant obſeruanda . Quibus autem armis,clypeiſque veteres Gothi , Sueciq́ue ſint intus,& extra patriam vſi, ſignis præſentibus aduerti poterit,imò & rationibus oſtendi : leonem ſcilicet coronatum

D. Ericus Gothorum Sueonūq; Rex,Taueſtos, Carelos,ac Bothnienſes armis ſuperatos Chriſti iugū accipere coëgit.

Gothorum imagines.

natum, super tres aquas candidas in campo cælestini coloris impetuosè salientem, ac retrospicientem, olim habuere Gothi, atque nunc habent solùm originis inhabitantes: vt vincendo parcant, & retrospiciendo caueant, quàm citò salientes ab impetu cessant. Methodio tamen placet asserere, Gothorum Principes in exteris terris militantes, ac dominantes, vrsam in vexillis habuisse. At ex eisdem Gothis veluti parentibus originem trahentes, varietate signorum secundum diuersitatem gentium distinguebantur: vt Cimbri tauro, Slaui dracone, Gepidæ nauicula, Alani, Burgundi, ac Sueui catto in militaribus signis, vt Plutarcho videtur. Suecis autem, siue Sueonibus antiquitus erant arma, videlicet duæ virgines coronatæ, aureo vestitu sese mutuò in virenti sylua amplexantes, tanquam dearum nympharum excellentiam in regione ostendentes. Nunc verò Suecorum Principes tribus aureis coronis in campo cælestini coloris, ob inscrutabilem dominiorum amplitudinem, magnifica bellorum gesta, & inexhaustam minerarum vbertatē, vtuntur. Sunt & priuatorum nobilium insignia mira varietate distincta: similiter & vrbium, ac prouinciarum, quatenus in bellicis expeditionibus pro patria & legibus susceptis, tot hominum turbæ distinctius ad vnum tandē finem dirigantur, prout infrà de directione armatæ multitudinis, diffusius erit ostendendum.

Methodi⁹. Plutar. Cĩbri, Burgundi, Sueui, atq; alij quidam cattum in armis gestasse scribuntur. Suecorum insignia.

De rupibus galeatis.

NAuigando è Germanico mari versus Septentrionē tribus dietis, antequā introitus appareat ad Regiā ciuitatē Holmensem regni Suetiæ, occurrit admirabilis portus lingua vulgari gētis Hielmsnabbē, vel Elgxnabben appellatus, eò quòd onagri, qui Elga dicuntur, propter attractum suauis venti eò cōcurrere cōsueuerūt: vel etiam quia montes, in quorum lateribus portus sunt, ita à natura formati vidētur, vt galeę militares putentur insculptæ: quasi ars non sufficeret in armis fabricandis, nisi & natura monstraret, quid bellicosis populis Aquilonem inhabitantibus conueniat in armorum tractatione.

Holmēsis ciuit. Sueciæ Regia.

Hielmasua bē portus commodiss. sed hostib. inaccessus.

Sed reuerà, vti portus is ob omnes ventos, & tempestates arcendas insignis est, vt vix similem in tota Europa habeat: ita & hostili sanguine respersus, vt ibidem quasi omnium Aquilonarium bellorum initium, medium, & finis inueniatur. Sæpe etenim classis hostilis, quæ violentia tempestatum, in vasto mari vario Marte cōgredi non poterat, huc depulsa, vel inducias ab aduersario petere, vel ipsa sua sponte, vel simulatione cogitur offerre, vel ineuitabile mortis, aut captiuitatis discrimen inire: quò enim vt saluus euadat armatus non inuenit. Si enim littus, aut portum exierit, cæca saxa, rupesque minaces apparent: quæ eum leui motu in gurgitem, vt pacem præstet, immittunt. Si verò in apertum mare exire voluerit, obstat horrenda tempestas, ne visu quidem ad ictum oculi toleranda: quia Aquilonaris, Orientalisque ventus eo in loca totaliter est procellosus. Præterea tempore hostili terrarum incolæ subtrahunt littoralia signa, ne hostis accipiat tantillulum quidem spatium, vt effugiat pœnam: alioqui incessabili ferocia impetu facto, latronum classis, manusq; impiorum, hunc portum occuparet: vbi nihilominus classica bellorum præludia frequentiùs inchoari solent.

De angustijs portuum lapidosorum.

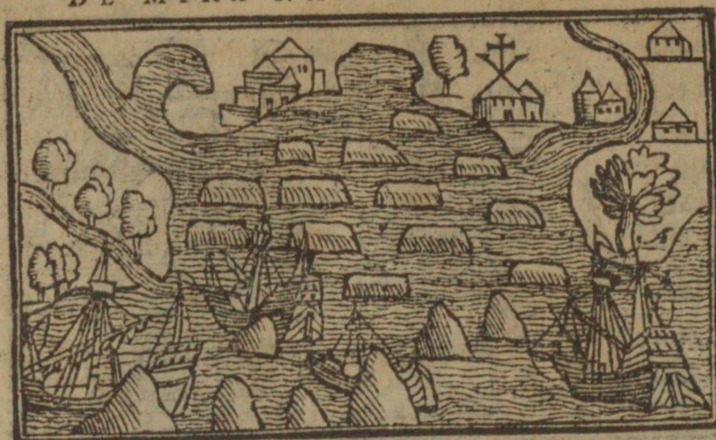
SVnt præterea non exiguæ formidinis angusti exitus, & introitus æquoris Aquilonaris, præsertim ab aperto mari

to mari nauigando versus Holmensem ciuitatem : quæ regia est, & insigniter à natura, ac arte munita, vt meritò trepidare cogantur aggressuri, quæ fides, vel fraus sit nautarum, in imminentibus periculis prosperiùs exuperandis. Præcipuus tamē, & periculosior est locus Steendor, id est, porta lapidū appellatus, eò quòd arctis faucibus, & lunatis cornibus, quoquouersum obliquatur, hoc est, quandoque per modum Scythici arcus, quandoq; mucronis aspectu euitatur à nautis: in quibus longè periculosiùs, ob exortas densissimas nebulas, & caligines, errare contingit, quàm in amplissimo Oceano, suborta validissima tempestate. Nec procul ab eo sinu saxosæ rupes imminent, sub aquis latitantes: in quas quicunque inciderint, quasi viui sepulchro teguntur. Nec silent annales Gothici, quondam in eisdem rupibus multa millia Germanorum, ac Danorum repentino descensu fuisse perempta. Magis nanque præsumptuosa, quàm experta nauigatione, saxeas has angustias sunt ingressi: veluti etiā in alios sinus Septentrionales, qui non secus in mari nauigantibus apparent, quàm ingentissimæ trabes eminentes in aquis, quæ solo aspectu territant inspectores: nomen ab euentu, causa, gestis, & natura (prout superiùs de irruptione aquarum eodem libro est ostensum) assumentes. Terribilioresq; hostibus piraticis videntur, quàm acies aliquæ militaribus armis instructæ.

Steendor.

Rupes sub aquis quibus impactas naues fregerūt olim Germani ac Dani.

De scopulis lapidosis, & via per Idebenckia periculosa.

SVnt insuper in littoribus Ostrogothorum, & Sueonum ingentia saxa, partim apparentia, partimq; latentia lõgissimo ordine, quasi scamna arte, vel industria collocata, vulgariter Idebenckia nominata: super quæ infelicissimi naufragantes quandoque sedere solent: mihiq;, nisi Deus in graui tempestate anno Domini M.D.XVII. opem tulisset, parata fuerunt. Vehementia enim ventorũ nauis vrgebatur in ea latentia saxa: quę velut decliues muri oppidorum, vel castrorũ longo tractu apparent. In quos lapides qui negligentia, vel ineuitabili tempestate inciderint, maximè hostiles classes auiditatem prædæ in littoralem populum (satis opulentum) meditantes, profectò omnium infelicissimi reputabuntur, dum terra, mariq́ue horribilius, quàm in carcere circundantur inimicis. Terra quidem (quia fugientibus incolis cum armentis, pecudibus, ac supellectili, ob subitum hostilem incursum) fame, quæ omnibus hostilior est, & frigore omni tormento grauiore citissimè consumentur. Mari etiam, quoniam eo in loco (vt dictum est) sæuissima solet esse tempestas: à qua etiam si arte, & labore vellent euadere, naturæ tamen seueritati resistere non valebunt. Vbique enim præter aëris impetum (vt dictum est) saxa, seu rupes, in acutum apicem instar turrium eleuata, periculum administrant: quæ arcuata flexilitate, & circuitu, spuma prodente, sagaciter sunt circumeunda. Solent

Author dira tẽpestate iacta tus.

lent in his locis ſtratagematibus vtentes bellicæ claſſis præfecti aliquot, præliares naues vel ſimulatas, ex induſtria tempore hoſtili, ſignis inimicorum ornatis ſtatuere, vt claſſis hoſtilis eiſdem viſis, ſecuriùs in periculũ ruat. De quibus, quando videlicet ſic interceptæ ſint inimicæ naues, patriæ annales me tacente atteſtantur, atque hoſtilia oſſa in ſcopulos diſiecta, diligentiùs quid cauendũ ſit, apertè demonſtrant.

De torrentibus rapidis.

TOrrentes rapidi quaſi infiniti, præcipuè tẽpore reſolutionis niuium ac glacierum, poſt finem Aprilis, in Septentrionalibus terris maximam ruinam indigenis afferentes reperiuntur. Suo etenim impetu, qui vehemens, & horridus eſt, tam villas, vicos, ædes, & pontes lapideos, quàm ſuffoſſas arte arbores, vel naturali propagine in terra radicatas rapiunt, & exportant, quemadmodum de ſtagnorum irruptione ſuperiùs alio caſu fuerat enarratum. Qui torrentes iuxta impetuoſam naturam ſuam nomen imprimunt vrbibus, ac locis, vbi elabuntur: vti antiquiſſimum Oſtrogothorum oppidum Scheningia dicitur ab amne, vel verius torrente, qui ob rapidiſſimum curſum vulgariter Schena appellatur, quaſi equus abiectis habenis ad omnem præcipitem curſum accenſus. Præterea alteri fluuio non longè exinde diſtanti, à continuo ſtridore dentium nomen impoſitum eſt. Ita & rapido torrenti in prouincia Middelpadiæ, vt ſuprà dictum eſt, nomen nodi impoſitum eſt: quia inſtar nodorum cruſtrata mole glacierum arbores compreſſas, immò & ingentiſſimos lapides in ſui diſſolutione ſecum impetuoſiſſimè rapit & portat: eoque formidabiliùs hoc accidit, quò celeriùs prouincias, & populos terrere, atque obruere ſolet. Nec aliud remedium huius horrendæ depopulationis hactenus repertum eſt, quàm viritim publica manu, collibusq; effoſſis aliorſum diuertere curſum: quem etſi Septentrionales populi in pleriſque locis auertunt, impetũ tamen hunc ſinunt, vt temerariũ ho

Schenigia Tãnafors, Knoden, oppida.

Publica manu diuertũtur rapidiſsimi torrẽtes, ne vicinas vrbes obruãt.

ſtem catharractis adhibitis præcipiti ruina, laxatisque nodis inuoluant. Licet autem ſuperius nomina torrentibus ab infelici euentu impoſita ſint (vt alibi etiam dicetur de ſubmerſis Epiſcopis euangelizantibus, & ſponſalibus ludis, & raptu virginum) tamen prudentioribus placuit, vt à triumphis & victorijs, non à calamitatibus rei appellatio fiat.

De diuerſis formis littoralium ſaxorum.

Fretum Brauiken *Norcopia.* IN littoribus Oſtrogothorum, id eſt Orientalium, freti Brauiken dicti, vbi etiam torrens vehementiſſimus per oppidum Norcopenſe illabitur, variæ admodum littoralium ſaxorum figuræ, quaſi humana arte ſculptæ, vel politæ forent, reperiuntur: quod procul dubio cæli, & elementorum ſecreto influxu fieri ęſtimatur. Quidam etenim horum lapidum, formam capitis humani, manus, pedes, & digitos habent: non tamen integro corpore compaginatam, ſed diſtinctione naturæ taliter expoliti. Gens autem illa talibus aſſueta ſpectaculis, nil hæc, & ſimilia curat, niſi inquantum ſolidis eorum muris, & ſtructuris poterint inſeruire. Reperiuntur etiam in montibus longè à mari diſtantibus, rupes naturali compagine, & rotunda concauitate formatæ, vt maximum aliquod caldariũ æreum, vel thermarum concha putetur: *Ketilberg.* prout videre licet apud Oſtrogothos in mõte Ketilberg vulgariter dicto (id eſt monte cacabi) prope ciuitatem Linco-

Lincopensem: vnde mihi origo est. Cernuntur etiam in multis vallibus montium, infiniti lapides globali formati figura, quantitate capitis vitulini, vel oui anserini, vel maioris, aut minoris: qui nulla artificum apposita arte bombardis aptantur. Item cotes plana longitudine repertæ, ilicò bono vsui applicantur. Similiter & petræ marmorei generis apud Vestrogothos, tam varij coloris & quantitatis habentur, vt sine dolabris quasi sculptæ sepulchrorum vsibus adaptentur, quemadmodum libro duodecimo dicetur de naturali varietate saxorum ad quasuis structuras applicandorum. Sunt & Crystallini lapides, non longè ab Ostrogothorum oppido Sudercopensi, hexagona forma, quantitate pugillari vel digitali, dependẽtes: quorum splendore vtique ad maiorem ornatum fabricari possent ædes, si incolæ plus attenderent ad pulchritudinem, quàm firmitatem. Imò perpendentes hostilem rabiem, crudelius posse & velle, ob decorem structuræ, omnia deuastare, magis fortificant, quàm exornant quæuis ædificia sua: quamuis introrsum insigni curiositate communiter sunt ornata: sed præcipuè, vt infra dicetur, micantibus armis, thoracibus scilicet, & galeis, ac clypeis: in quibus gens illa omnem existimat inesse decorem, quia magna pars tuendæ securitatis ex his dependet: licet aliqua sunt atro colore picata, ob rationes inferius de bellis assignandas.

Lincopia, natale solum authoris.

Globi lapidei suapte natura bõbardis apti

Cotes.

Crystallini lap ides.

Sudercopia

Ornatus Aquilonarium in splendore armorum totus.

Picata arma.

De saxis gigantum, & scaturigine fontium.

QVemadmodum superius libro primo dictum est de obeliscis gentilium, Regum, pugilum, & gigantum, quibus gesta eorum magnifica, putabant fieri notissima perpetuæ posteritati, prout Saxo Sialandicus meminit de suo Regnero Danorum Rege, qui quinquennali prælio contra Moscos, Russosque in Aquilone commisso, res gestas reliquerit in rupibus altis, ne obliuione euanesceret, quod tot angustiis, & difficultatibus pro claritudine honoris sui perpetrasset: Ita & de compluribus Gothorum, Sueonumq; Regibus, ac heroicis viris: quorum adhuc magnitudo gestorum, discernitur in eminentissimis

Saxo Sialan.

Regnerus Danorum Rex.

tiſsimis locis Septentrionalium regionum. Inter quos præclarioris memoriæ recenſentur, & æſtimantur, qui curam bellicæ gloriæ ſic moderati ſunt, vt publicæ omnium commoditati profuiſſe viderentur. Qualis erat excellentiſsimus ille Rex Vbbo conditor antiquiſsimæ ciuitatis Vpſalenſis, atque Scarinus, & Ericus cum pleriſque aliis: quorum indelebilis memoria nedum in ſaxis campeſtribus, aut montanis cōſcripta videtur, ſed patriis carminibus, ac muſicis inſtrumentis celebrioribus locis ac diebus, ſempiternis tripudiis continuatur. Horum nanque fidelior cura fuit prouincialibus præfectis (pace vbique data) committere, vt præter arma, etiá venarum ſcaturigines præcipiti caſu labentes, incolarum miniſterio ſubderent molēdinis, aut neceſſariis fontibus ad publicam vtilitatem vbilibet conſtruendis. Manant inſuper ex rupibus, multis in locis tam abundantes, & copioſi latices, vt naturæ, artiſque agilitate deducti, longo ſed pulcherrimo aſpectu x v. aut x x x. aquea molendina reuoluant. Falonia Veſgothorum nobilis prouincia, ac populoſa Helſingia, prout inferius de ferrariis artificibus oſtendetur, talia tamque commoda ſpectacula monſtrant.

Vbbo, Scarinus, & Ericus Gothorum reges clariſs.

Falonia.

Helſingia.

LIBRI SECVNDI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE SVPERSTITIOSA CVLTVRA Dæmonum populorum Aquilonarium.

EPITOME LIBRI TERTII.

De superstitiosa cultura Lituanorum paganorum.

LBERTVS Crantzius fidelis Germanorum Historicus, qui claruit AN. M. D. & post eum Mechouita Polonus, asserunt Lituanos tẽpore paganismi dũ Gentilitatis errore detinerentur, tria numina principaliter coluisse, ignem videlicet, syluas, & serpentes. Ignem, quia omni sacrificio præfertur: vel ritu Persarum seducti, ignem ipsum Deum arbitrabantur, teste Herodoto: vel Aegyptiorum opinione ducti, qui persuasum habẽt, ignem animatam beluam esse, & omnia quæ nascuntur, deuorare, & postquam deuorando fuerit expleta, vnà cũ ipsa re deuorata emori. Syluas putabant sacras: omnesq; bestias more Aegyptiorum eas incolentes, deos existimabant: Poëta referente: *Albertus Crantz. Germa. & Mecho. Polo. hist.* *Ignis Lituanorũ Deus, vt olim Persarum etiam fuit teste Herodoto.* *Ignis animata belua est,*

Habitarunt dij quoque syluas.

Imò & hac fiducia multæ nationes ductæ, Reges, ac principes suos fatis exutos, vt vel dii fierent, vel inter deos eueherentur, combusserunt, aut in syluis, ac lucis aureo torque solenniter suspenderunt, quasi talibus sacrificiis laudem sceleris, mentiti numinis diuinitatem mererentur. Prætereà serpentes vt sacros colebant, dum nemini nocere videbantur: ædium seruatores, atque penates existimantes. Verum hæc superstitiosa cultura etsi penitus sublata videtur, reliquiæ tamen eius, demonum instinctu, in nonnullis secretis solitudinum ædibus perseuerat, sicuti in Septentrionalibus regnis Noruegiæ ac Vermelãdię. Ab eo tamẽ impio errore An. 1386. pr̨edicti *Syluæ Litua. sacræ. Feræ Lituanis vt Aegyptiis pro diis. serpentes innocui pro diis. Norueg. Idololat.*

Iagello cũ 8. fratrib. ad fidem conuersus, 1386.
Zlotababa idolum.

Lituani purgati leguntur. Tũc enim fortiſsimus eorum princeps Iagello cum octo fratribus ſuis (teſte Mechouita) ad fidem Chriſti peruenit: in qua adhuc hodierno tempore religionis incrementis perſeuerat. Meminit prætereà hiſtoricus antedictus, in confinibus Lituanorũ ac Moſcouitarum, ſtatuam eſſe publico itineri impoſitã, quæ patria lingua Zlotababa dicitur, id eſt, aurea vetula: quam ſinguli viatores certis munuſculis placant, etiam ſi pili valorem non excedant: alioquin ſuſcepti itineris nullam habituri ſecuritatem.

De ſuppolarium hominum ſuperſtitioſa cultura.

Solem, Lunã, & rubrũ pannũ adorant Suppolares

NEC extrema Septentrionis portio (quam pleriq; ob intenſiſsima frigora inhabitabilem putant) immunis eſt à ſacrilegis ritibus culturaq; dæmoniorũ, ſtatuto eorũ tempore impendendis. Habent etenim gentes illæ ſylueſtres (vti reliquæ orbis nationes, quę videntur his ciuiliores) non exiles cauſas, quibus publicum errorem, & mentitam in rebus etiam friuolis, diuinitatem quærant, & tueantur. Solem igitur toto æſtatis curſu eis lucentem adorant, gratias ei offerentes, quòd lumen contra tenebras perpeſſas, & calorem contra immenſa frigora adducit, quæ quantumcunque intolerabilia videntur, nunquam tamen improperiis, more quorundam Indorum execrantur, ſed tantum dicunt: Hæc fatua, ac ſtulta ſunt frigora, atque tenebræ menſuram excedentes, &c. Simili etiam ratione Lunam adorant, quia hyeme remoto Sole continuè eius vtuntur lumine: quo propter interlunium deficiente, ſub lucidiſsimis ſtellis, nimium candore clarius micantibus, quæcunque negotia ſua etiam diurno tempore diſponunt. Prætereà gentes illæ ſuppolares ſtupidiore quodam errore dęmonum illuduntur. Rubrum etenim pannum pertica vel haſta ſurſum appenſum, attentis precationibus & cultiore ritu venerantur, diuinam quandem virtutẽ, propter colorem rubeum animalium ſanguini ſimilem, eidem ineſſe putantes. Similiter quia eius inſpectione arbitrantur ſe

fortuna-

fortunatiores fore beluarum interemptores, earum sanguinem ebibentes, prout inferius dicetur de moribus Lappomannorum. Est etiam nonnullis gentibus Septentrionis mos, quicquid primo diei diluculo in cælo, terra, vel aquis viuum apparuerit, hoc ipsum vsque crepusculum eiusdem diei pro numine fideliter adorare; vtpote aues, animalia, pisces, ac ipsos serpentes & vermes, & præcipuè ceruum volantem: quem ob cornua, quibus capita iuuenum exornantur, inter nobiliora reptilia honorant. Ne etiam prædicti Septentrionales homines in conspectu suorum numinum appareant vacui, certas oblationes ex ossibus syluestrium animalium, & grandium cetorum ac piscium, venatione quæsitas faciunt: quæ tamen ossa æstiuo tempore non incendunt (ne solis lumini, vel ardori videantur illudere) sed horrenda surgente hyeme sub publica congressione pro honore dierum comburunt, eo sacrificio debitam reuerentiam numinibus afferre credentes. Tanta gentium in rebus friuolis religio est.

Ceruus volans adoratur.

De tribus Diis maioribus Gothorum.

ERant apud veteres Gothos paganos, quemadmodum clarè charissimus frater & antecessor meus Ioannes Magnus Archiepiscopus Vpsalensis in principio suarum historiarum asserit, tres dii prima veneratione obseruati: quorum primus erat potentissimus Thor: qui in medio triclinio strato puluinari colebatur: cuius hinc inde latera duo alia numina, Odhen videlicet, & Frigga cingebant. Thor, inquiunt, præsidet in aere tonans, & fulgurans, ventos & nubes serenitatemque gubernans, fruges administrans cum fructibus vniuersis, pestesque tollens. Alter Odhen, hoc est, fortior, bellis præsidet, hominibus in hostes auxilia subministrans, ipsi Thor à dextris collocatus: tanto opinionis fulgore clarus, vt ipsum non secus, quàm datum mundo lumen omnes gentes amplectarentur, nec vllus orbis locus extaret (Saxone testãte) qui numinis eius potentiæ non parêret. Tertius Frigga pacem, voluptatemque moderabatur: cuius etiam simu-

Io. Mag. Thor, Odhẽ et Frigga quos religiose coluerũt Gothi, vt Romani Iouẽ, Martẽ & Venerem.

lachrum turpitudinẽ ſexus præ ſe ferebat:& ob id tantum apud Gothos,quantum Venus apud Romanos venerabatur:diemq́ue Veneris vſque ad noſtra tempora ſibi retinet conſecratum. Pingebatur gladio,& arcu cum armis,quòd in illis terris vterque ſexus ſemper ad arma promptiſsimus eſſet. Thor autem cum corona,&ſceptro ac XII. ſtellis deſignabatur: cuius magnitudini nihil digna æqualitate conferri poſſe exiſtimatũ eſt. Obtinuitq́; diem hebdomadatim, imò & menſem primum totius anni,quem Ianuarium dicimus. Odhen verò armatus ſculpitur, vti Mars,ſimili gentilium ſuperſtitione apud Romanos:diemq́ue obtinuit æterna memoria ſuo nomini conſecratum. Et quia viuus tota Europa diuinitatis titulum,quòd nulli in arte militari cederet,aſſecutus fuiſſet. hinc eueniſſe creditur, vt Gothi (ſicut Dio Græcus, Ablabius,& Iordanes teſtantur) Martem,quem Deũ belli putauit antiquitas, apud ſe dicerent progenitum, prout etiam aſſerit Poëta:

Dio Græc. Ablabius & Iordan. Vergil. 4. Aeneid.

Gradiuumq́ue patrem Geticis qui præſidet armis.

Quem Gothi ſemper aſperrima placauêre cultura, morte ſcilicet captiuorum, opinantes bellorum præſidẽ aptius humano cruore placari, à quo viciſsim omnem belligerandi induſtriam adeò perfectè didicerunt, vt deuictis Europæ,& Aſiæ potentiſsimis imperiis, ſummũ fortitudinis gradum reportarint.

De tribus Diis minoribus.

Saxo.

PRæter hos tres Deos ſupradictos colebantur & alii complures: qui (vt ait Saxo) miranda præſtigiarum machinatione callentes, obtentis ſimplicium animis, diuinitatis ſibi faſtigium arrogarunt. Quippe non ſolùm Gothos, verùm etiam omnes Aquilonares prouincias vaniſsimæ crudelitatis laqueis circunuentas, ad cultus ſibi pendendi ſtudium concitantes, præcipuo ſuæ ludificationis contagio reſperſerunt. Adeò nanque fallaciæ eorum effectus percrebuit, vt in ipſis cæteri quandam numinum potentiam venerantes, eosq́ue deos, vel deorum complices autumãtes, veneficiorum autoribus ſolennia

vota

vota dependerẽt,& ſacrilego errori reſpectum ſacris debitum exhiberent. Inter quos quidã Methotin arte Magica inſignis, excellentem fictæ dignitatis opinionẽ ſibi arripiens, ſimplicium hominum animos præſtigioſæ artis fama ſeductos, ad præſtigioſa libamenta ſibi pendenda adduxit. Hic, cùm eſſet ſummus deorum põtifex, ſacrificia cæremoniaſque ita diſtinxit, & ordinauit, vt diſcretus ſuperùm cuique cultus, & libatio obſeruaretur: aſſerens deorum offenſas communibus ſacrificiis, aut permixtis cæremoniis expiari non poſſe. Tandem ſceleribus eius detectis, concurſu populi occiditur, occiſuſq; peſtifera cadaueris ſui contagione plurimos perimens, tumulo extrahitur, ac palo infigitur, vti vanitatis ſuæ præſtigia meruêre. Froë quoq; deorũ ſatrapa ſedẽ haud procul ab Vpſala habuit: vbi veterem litationis morẽ tot gentibus ac ſeculis vſurpatum, triſti, infandoque piaculo mutauit. Siquidem humani generis hoſtias mactare aggreſſus, fœda ſuperis libamenta perſoluit. Cui tandem in numerum deorum relato, & quia Deus ſanguinis haberetur, furuæ hoſtiæ immolabantur, lectiſterniaque, & ludi nocturni annuo feriarum circuitu (vti aliquando Romæ Diti, & Proſerpinæ) conſecrabantur. Vagnoſthus & Hadingus non impari æſtimatione venerabãtur, quia præcipuam opem in arduis bellis promptius adhibere credebantur. Roſthicphum Finnonicum, quod exquiſitis præſcientiæ ſtudiis viuus excelluiſſet, poſt fata in deorum ſocietatem translatum crediderunt. Roſtarus additur his: cuius ſtupenda immanitas humani ſanguinis ſacrificio ita placari voluit, vt ſibi illorum, quos cultores ſui oppreſſuri eſſent, animas dedicarent. Demum complures alii potentiſsimi Thoronis, aut Othini filii exiſtimati, honoribus à populo donabantur, ac publico digni libamine cenſebantur. Quomodo autem, aut quibus artibus hi, ſimileſque tantam diuinitatis opinionem cultumq; obtinuerint, videatur inferiùs Lib. v. de gygantibus, & pugilibus cap. I. verſus finem.

Methotin magus, & deorũ põt.

Froe Vpſalenſis deus ſanguinarius.

Vagnoſth. Hadingus Roſticphus Finnonic. Roſtarus dij.

De magnifico templo Deorum Septentrionalium.

Sala flumẽ Templum erat Vpsaliæ Sueonũ tempore Nini auratum, & sui maiestate venerandum.

CVm ferè totus orbis, olim innumeris superstitionibus, dæmonum instinctu vbique illuderetur, non incongruũ putaui adhuc euidenter ostendere, quibus locis Gothica, seu Suetica, ac Septentrionalis natio, pagana superstitione seducta, paruerit idolis insensatis: vt agnoscatur multa loca (sicuti dæmoniorum genera) fuisse, quibus indebitus cultus offerebatur. Templũ igitur (de quo charissimus frater, & antecessor meus D. Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis lib. 1. Histor. meminit) nobilissimum à tempore Nini prope fluuium Sala erat: vbi hodie Vpsala Sueonum, ac Gothorum Primatialis, & Archiepiscopalis sedes est. Quod adeò magnifico apparatu constructum venerabatur, vt nihil in eius parietibus, laqueariis, aut columnis, nisi auro splendidum videretur. Tectum prætereà totum auro fulgebat: à quo aurea catena dependens, totum templum ad mœnia, domusque fastigia cinxisse memoratur. Quo factum erat, vt templum in ampla planitie situm, admirando sui fulgore, venerandam religionis maiestatem accessuris ingeneraret. Astabat eius foribus arbor ingens ignoti generis, patulis diffusa ramis, æstate & hyeme iuxta virens: non tamen de earum arborum genere, quæ suapte natura, vt laurus, oliua, palma & myrtus virere vidētur: quin in Aquilone nulla vnquã oliua, vel laurus, nisi in paruo fru-

frutice pro ſpectaculo Vaſtenis exurgere viſa eſt. Eratq; fons huic templo propinquus qui ſcaturijt in locum ſacrificiorum: de quo mox infrà dicetur. Et hæc ſufficiant exteris nationibus de tali ritu Gothorum nonnihil vanitatis intellexiſſe. Nunc rurſus Aquilonaribus indicare congruit, quòd ſoli illi irretiti vel illuſi non fuerint hac vanitate. Nunc autem Deo propitio fatendum eſt eo in loco, ſcilicet Vpſaliæ, perpetuis temporibus, die præſertim XIX. Maij, diuinæ religionis ad populum quaſi innumerabilem, præſente Rege ac principibus & nobilibus vtriuſque ſexus, fieri Catholicas prædicationes: vbi olim tot ac tam impiæ factæ ſunt ſpurcitiæ & abominationes, ac hominum imò charorum parentum & amicorum mactationes.

De ſacris & ſacrificijs Gothorum.

Numeri nouem ſacra obſeruatio.

Numerus Pythagoricus.

ERat olim in ſacrificijs Gothorũ vt in hiſtoria Sueonum Gothorumq; lib. I. cap. XII. comprehenditur, numeri nouenarij obſeruatio admodum accepta: fortè quia Pythagorica philoſophia (quam à Salmoxe & Diceneo didicerãt) monuerit, numerũ imparẽ in omnibus præponi oportere. Et quãuis dijs ſuis ſummũ cultũ hebdomadatim & quotidie exhiberent: tamen omni nono menſe ſolenniorem venerationem ipſis impendẽtes, nouem dies ſacrificijs ritè ac religiosè abſoluendis tribuerunt: ſingulisque diebus nouem animantium genera immolabant, quibus etiam humanas hoſtias adiungebant.

Gothorum ſtulta et impia compri mis Theoſophia.

At poſt nouendium per ſummam totius regni celebritatem templum Vpſaliæ antedictum frequentiſſimo incolarum acceſſu viſitabatur, ibiq; nouendialibus ferijs & præſcripto ſacrificiorum numero dijs libamenta ad arã mactabantur. Homo autem quem ſors immolandum obtulerat, in fontem, qui ad locum ſacrificiorum ſcaturiebat, viuus immergebatur: qui ſi facilè efflaret animam, fauſtum renunciabãt ſacerdotes votum: moxque inde ereptum in vicinum nemus, quod ſacrum credebant, ſuſpendentes inter Deos tranſlatum affirmabant. Quo factum erat vt beatum ſe crederet, qui ea immolatione è viuis excederet. Accidit nonnunquam Reges

ipsos simili sorte delectos victimari. Quod quia faustissimum regno libamen æstimabatur, totius populi multitudo cum summa cõgratulatione tam insignem victimam prosequebatur. Enimuerò sic defunctos non omnino mori, sed tam illos quàm seipsos immortales esse persuasum habebant: maximè ex Salmoxe, Zenta, Diceneo, vt Dion, Ablabius, Iordanes, Strabo, & alij referunt: qui & asserunt Gothos multis rationibus excellẽtiùs sapientiæ studuisse, ideoq; opinionẽ de immortalitate animæ induisse, quòd (vt ait Herodotus lib. IIII.) se mori nõ putantes dicerẽt, eos qui vita functi essent, in alium quẽpiã locũ amœniorẽ demigrare. In quo Deũ quendã Bleyxen præsidere affirmabant, ad quem assiduè præter superiùs expressum, modũ cũ naue quinq; remigũ nunцium quempiam ex seipsis sorte delectũ mittebant, præcipientes, vt ea, quibus indigerẽt, à liberalitate numinis impetrarent. Modus mittendi nuncij is erat. Quidã eorum aliquot lanceas acutas in altum tenebãt, super quas alij ipsum, qui destinandus erat, manibus pedibusq; correptũ inijciebant, qui si statim cadẽs extinguebatur, propitium sibi Deum arbitrabantur, quòd nuncium facilè exceperit. Si autem secus accidisset, ipsum nuncium insimulabãt malum esse virum, qui indignus esset ad Deos destinari. Itaque eo abiecto alium mittebant, dantes adhuc viuenti mandata, quæ apud ipsum numen prosequatur. Deinde præmissa iactatione extinctum marinæ voragini opera eorundem quinq; remigum tradiderunt.

Salmoxes, Zenta, Diceneus. Morosophi Dion. Alablius. Iordanes. Strab. hist. Herodot. Bleyxẽ defunctorum Deus.

De superstitionibus Gothorum circa tonitrua.

PRæterea tam obstinato animo deorum suorum cultum (vt etiam in eadem hist. Gothorum & Sueon. lib. I. cap. XII. habetur) obseruabant, vt concitato in nubibus fragore, sagittas ex arcubus in aëra excutientes ostenderent se opem afferre velle Dijs suis, quos tunc ab alijs oppugnari putabant. Nec ea temeraria superstitione contenti, inusitati ponderis malleos (quos Iouiales vocabant) ingẽti ære complexos, magnaq; religione cultos, ad eũ vsum habebãt, vt per eos tanquã per Claudiana toni-

Mallei Iouiales, quorũ vsus cessauit Anno 1130.

na tonitrua & per vſitatā rerum ſimilitudinem, cæli fragores (quos malleis cieri credebant) exprimerent, tātiq; ſonitus vim fabrilium ſpeciem imitantes, deorum ſuorum bellis ſic adeſſe admodum religioſum exiſtimarent. Durabat is Iouialium malleorum vſus vſque ad annum à Chriſto nato milleſimum centeſimum trigeſimū, cùm Magnus Gothorum Rex Chriſtianæ diſciplinæ ſtudio paganam ſuperſtitionem peroſus, & fanum cultu, & Iouem inſignibus ſpoliare, ſanctitatis loco habuit: qui proptereà ad multa tempora à Gothis perinde ac cęleſtium ſpoliorum ſacrilegus raptor reputatus eſt. Solebant etiā Gothi proceſſuri in prælium, equos ad aras immolare, quorum abſciſſa capita contiſque excepta, ſubiectis ſtipitibus diſtentos faucium rictus ante acies præferebant. Nec tantùm victimas ante bellum, verùm etiam poſt ſuperatos hoſtes hoſtias immolabant, magnificoſque ludos in honorem Deorum faciebant: in quibus effœminati corporum motus ſceniciq́ue mimorum plauſus, ac mollia nolarum, ſiue æriium crepitacula oſtendebantur. Hæc & alia eximia ſacrificiorum genera potiſſimùm faciebant, vt dijs iuuantibus nulla bellorū vi ſuperari poſſent. Adeò eis arma in deſiderio & continuo vſu erant, vt reliqua omnia humana ſtudia, nequicquam comparanda rei militari putarēt. Præerant his ſacris diſparium graduum ſacerdotes, Pontifices, Archiflamines, Flamines, Salij, Augures: quorum primis, vtpote Pontificibus, permiſſa erat par cum Regibus poteſtas, tantaq́ue authoritas, vt quicquid illi vel ſuaderent vel iuberent, quaſi de cælo ſonuiſſet, mox ipſe Rex & populus alacres exequerentur. Inſtruxerunt gentem plurima ſapientia, ſelegerunt ſacerdotes, religionem fundauerūt. Teſtatur Dion Græcus, huic genti nulla ætate defuiſſe Pontifices, qui eos in ſapientia erudirent. Erat quoque inter eos genus Pontificum illuſtrius, quos Pileatos, & Pios vocauerūt: ex quibus Reges & ſacerdotes ſibi cooptabant, prout Iordanes latiùs proſequitur: qui dicit eos vocari Pios, & exire ſolitos vrbium portas cum citharis & veſtibus candidis obuiam ſuis Gothis triumphantibus, vt Deos placarent.

Tonitrua Claudiana fiebant ſub theatris, actis ludis, ſaxis magna vi in orontheum proiectis.

Magnus Gothorum Rex.

Quidnam Gothi commiſſuri prælium, itidē et à prælio reuerſi faciēbant.

Gothi pugnaces.

Gothorum Pōtificū vt Regū par poteſtas.

Diō Græ.

Pileati ſeu pij Pōtif.

Iord. hiſt.

De impugnatione Deorum.

RVrſus in aliam deuenére ſtultitiam & ſuperſtitionẽ, vt Deos bellicis ſuis expeditionibus nõ fauẽtes aut nõ iuuantes, diuerſis armorũ generibus cõtra cælũ extẽſis, putarint opprimere ſe poſſe vel minis & terrorib. vt imperata facerẽt coërcere. Et hoc inaniter faciẽtes, exiſtimabãt ſe nõ minoris potẽtiæ in terra timẽdos venerandóſue fore, quàm hos apud ſuperos vel inferos collocatos. Sed nõ aduertũt vetus prouerbiũ Gothorũ, Ne proijciẽdus ſit cõtus in cælũ, vnde denſior remittitur claua.

Pro conto claua.

De fatalibus ſororibus & Nymphis.

Tẽpla Dianæ & Cereri conſecrata.

ERant prætereà in Aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ & Cereri conſecrata, ædesq́ue fatalium ſororum abſque humana ope præſtigioſo quodam artificio extructæ, quas antiqui ſuper futuris liberorum euentibus Parcarum oracula conſulturi, nuncupatis ſolenniter votis precabundi accedere conſueuerunt, vbi introſpecto ſacello quandoque ternas, quandoque plures ſedes totidem Nymphis occupari cognouere: quarũ aliæ liberalẽ pueris formã, vberemq́; humani fauoris copiam erogabant, aliæ verò liberalitatis aut aliarum virtutũ excellentiã condonabant: demũ aliæ proteruioris ingenij reliquarũ donis officere cupientes, futuris puerorũ moribus parſimoniæ aut aliud crimen affixerunt. Nec ſolùm pueris, verumetiã ætate prouectis, & quandoque Regibus huiuſmodi præſtigioſarum artium commentis ludificatum fuiſſe comperitur. Hotherus ſiquidem Rex Suetiæ & Daciæ, inter venandum errore nebulæ à retiarijs longius auulſus, in quoddam ſylueſtrium virginum conclaue incidit, à quibus proprio nomine ſalutatus, quænam eſſent perquirit. Illæ ſuis ductibus auſpicijsq́;, maximè bellorum fortunam gubernari teſtantur. Sæpe enim ſe nemini conſpicuas prælijs intereſſe, clandeſtiniſq́ue ſubſidijs optatos amicis præbere ſucceſſus: quippe conciliare proſpera, aduerſa infligere poſſe pro libito memorabant, hortatæ eum ne Balderum arcano ſuperum

Hotherus Suetiæ & Daciæ rex.

rum ſemine procreatum, armis laceſſeret. Quo accepto Hotherus labentis hoſpitij tegmine defectus, ſub dio ſe relictum, totiusque expertem vmbraculi, medijs repentè campis expoſitum conſpicatur. Præcipuè tamen puellarum præpetem fugam, locique verſilem ſitum, ac fallacem ædis imaginem mirabatur. Ignorabat enim quæ circa ſe geſta fuerant, ludibrium tantum inaneq; præſtigioſarum artium extitiſſe commentum. Deinde aliquot euolutis annis, idem Hotherus acerrimis contritus bellis, extrema locorum deuia peruagatus, inſuetumque mortalibus nemus emenſus, ignotis virginibus habitatũ fortè reperit ſpecum. Eaſdem eſſe conſtabat, quæ eum inſecabili veſte quondam donauerant. A quibus cur eo locorum venerit interrogatus, infauſtos belli declarat euentus. Itaque fide earum damnata, geſtarum infeliciter rerum fortunam triſtesque caſus deflere cœpit, ſecus ſibi ceſſiſſe queſtus, quàm ab ipſis promiſſum accepit. At Nymphæ eum quanquam rarò victor extiterit, æquam tamen hoſtibus cladem ingeſſiſſe dicebant: nec minoris ſtragis authorem fuiſſe quàm complicẽ: cæterũ affuturam victoriam, ſi edulium augendis inimici viribus excogitatũ præripere potuiſſet, quo eueniret vt omnia votis ſuis proſpiceret ſucceſſura. Sicque dimiſſus vires reparat, militiamque conſcribit in hoſtem. Cuius caſtra dum peruigil obſeruabat, vidit exceſſiſſe tres Nymphas arcanæ dapis gerulas, quas curſim inſequens (nam earum fugam roſida prodidere veſtigia) tandem tecta quibus aſſueuerant ſubit, citharæque (cuius peritiſſimus erat) dulciſſimo miniſterio accurati nitoris cingulum potentemque victoriæ zonam ab eis obtinuit: atque itinere quo venerat repetito, hoſtem obuium ilicò lethifero vulnere fudit, vt poſtridie Proſerpinæ, quæ ſibi per quietem aſtare aſpecta eſt, tranſmitteretur.

Balderus ſuperũ ſemine creatus.

De Eluarum, id eſt, ſpectrorum nocturna chorea.

SOlent quoq; nocturni viatores, gregumq; & armentorũ excubijs intenti, portẽtis diuerſi generis circunfũdi: velut Hotherus Rex (teſte Saxone) tres Nymphas ad earum antra ſecutus, victoriæ zonam & cingulum

impetrauit. Quandoq; verò saltũ adeò profundè in terram imprimunt, q̃ locus cui assueuerant, insigni ardore orbiculariter peresus, non parit arenti rediuiuum cespite gramen. Hunc nocturnum monstrorum ludũ vocant incolæ Choream Eluarum: de quibus eam habent opinionem, quòd animi eorum hominum qui se corporeis voluptatibus dedunt, earumq; quasi ministros præbent, impulsuique libidinum obediunt, ac diuina & humana iura violant, corporibus illapsi circum terrã ipsam volutantur. E quorum numero credunt eos esse, qui se adhuc nostro seculo in effigie humana accommodare solent ministerijs hominum, nocturnis horis laborando, equosq́, & iumenta curando, vt infrà de ministerio dæmonum hoc eodem libro ostendetur.

Chorea Eluarum.

Gothorum de spectris opinio.

De pugna contra Faunos.

CVm varia portenta innumeraq; præstigia penè per totũ orbem olim fuisse transacta testetur antiquitas, lemures videlicet & faunos, satyros, laruas, aquilos, striges, lamias, manes, panumq́; cateruas, quibus homines aut falso applausu turpiter illudebantur, aut indicibili terrore & laniatu ad extrema fata crudeliter rapiebantur: nõ putaui silendũ fore, quibus ingenijs & armis huiusmodi spectris apud Aquilonares occurrebatur. Traditur enim, nobiles Gothorũ athletas cũ monstris, & inusitatæ feritatis beluis, vel ob imbecillorũ hominum liberationem, vel experiendæ virtutis gratia, sæpe solos pugnauisse: cauebantque ne comitatiores beluam aliquam aggrederentur, quàm fortium virorum permitteret consuetudo. Regnerus Sueticus pugil & Rex, aduersus obscœnissimas nocturnorum portentorum cateruas à Thorilda nouerca muliere crudelissima immissas, noctem dimicando permensus, luce reddita, varias laruarũ formulas & inusitata specierum figmenta, passim aruis incidisse cognoscit: inter quas Thoridę etiam ipsius crebris obfusa vulneribus effigies visebatur. Quo facto & athleticam sibi claritatem acciuit, & paternum regnũ ab inimicis eripuit. Præstereà Broderus quidam & Buchi cũ

Regnerus Rex.

Thorilda.

Broderus. Buchi.

Rege

Rege Gormone, nouum audaciæ genus complexi, hæreditarium Gothicæ fortitudinis ſpiritum, ſcrutandis rerum naturæ veſtigijs, exculturi, iter omni refertum periculo ac penè mortalibus inuium aggrediebantur. Ambitorem nanque terrarum Oceanum nauigantes, ſolem poſtponentes ac ſydera ſub chao peruagantes, ac demũ vltra terram Biarmiæ in loca lucis expertia (prout capite primo libri primi oſtenſum eſt) iugibusque tenebris obnoxia peruenientes, cum incredibili monſtrorum grege pugnam conſeruerunt. Siquidem incurſantes ſe Lamias, adactis vndique ſpiculis inceſſabant, arcuumq; & fundarum tormentis agmen obtriuere monſtroſum, prout Saxo Danorum hiſtoricus, antiquitatum diligentiſſimus indagator, libro octauo de Rege Gormone præfatur. Extat etiam inter veteres hiſtorias relatum, quomodo Hotherus Regis Suetiæ filius, pernox attenta curis mente langueſcens, obumbrantem tabernaculo ſuo Satyrum Memmingum haſta petiuit, obrutumq; ictu, nec ſatis fugæ potentem, vinculis intercepit: vltimò deinde per ſummam verborum atrocitatem minatus enſem armillasq;, quorum notitiam habuit, depoſcit. Nec ſegniter Satyrus ſalutis redemptionem, quæ ab ipſo petebatur, exhibuit. Adeò cunctis rebus prior eſt vita, cùm nihil apud mortales ſpiritu charius exiſtere ſoleat.

Gormo Rex.

Saxo hiſt.

Hotherus Rex.

Mẽming.

De diuinatione.

SAtisfaciendo huic titulo, præmittere oportebit verbum Catholici doctoris Chryſoſtomi dicentis in Homelia: Erunt ſigna in ſole & luna, &c. quòd nulla creatura eſt, quę tantum futura ſcire deſiderat, vt homo, &c. Quo conſiderato inſuper fatendum erit, nullam vnquam gentem tam humanam tamque doctam, imò nec tam immanem aut barbaram fuiſſe, quæ non ſignificare futura, & à quibuſdam intelligere ac prædicere conſueuerit: maximè tamen Aquilonares homines, quos ſtudio futura præſciendi occupatos fuiſſe comperto: quandoquidem volatibus auium, ſaltu, ſonoque piſcium, cantibusq; & exhalationibus montium, &c. vt certiſ-

Aquilonares futurorũ præſagi & malis artibus deuoti.

ſimis ſignis declarari res futuras putabant. Nullum bellum, nullum negotium publicum, nec domi, nec militię ſine auſpicijs gerebatur. Nec ſola aruſpicum diſciplina, ſed ſortilegium, aëromantia, geomantia, pyromantia, necromantia, inſuper etiam ſomnia grauiora, ſi quæ ad Rempub. pertinere viſa ſunt, à ſummis præſidibus acceptabantur. *Othinus.* Othinus, Hadingo Regi contra Iocherum Curetum tyrannum bella moturo captiuitatem prædixit, quæ non aliter quàm eo ordine quo prædixit euénit. *Gouarus Noruegiæ Rex.* Gouarus Noruegiæ Rex adeò doctiſſimus diuinandi erat induſtriaque præſagiẽdi excultus, vt quicquid in Saxonia contra ſe tentaretur, præuideret in Noruegia vltra c. milliaria Germanica conſtitutus. *Gormonis & Magni Noruegiæ Regis inſomnia.* Gormo cognomẽto Impius profuſo in ſomnũ animo, exiſtimauit coniugem ſuam duos alites genuiſſe, ſed alterũ altero grandiorem: corpora ſupernè librantes præpeti cælum volatu petere, exiguoque tempore interiecto reuerſos, ſuis altrinſecus manibus inſediſſe: ſecundò quoque ac tertiò paruula quiete recreatos, propanſis alis aëri ſe credidiſſe, tandemque minorem ex his, ad ſe (pennis cruore oblitis) comite vacuum remeaſſe. Cuius ſomnij veritas ſic declarata eſt. Duo eius filij ſubactis Anglis, Sclauis & Hybernis, proſpera vſi ſunt fortuna, donec natu maior in bello concideret, minor verò fratre orbatus pennas cruore oblitas referre videretur. Magnus Noruegiæ & Daniæ Rex, cùm nocte qua bellum Sclauicum inſecutum eſt ſe ſopori dediſſet, imago cuiuſdam, dormienti obuerſata prædixit, eum hoſte ſuperiorem futurum, inque aquilæ nece, victoriæ fidem auſpiciaque ſumpturum. Expergefactus Rex, viſionis ordinem magna cum admiratione vulgauit, progreſſoque exercitu Aquilam, quæ in quiete monſtrata fuerat, cominus conſpectam pernici equo aduolans haſta petiuit, fugamque alitis veloci iaculo præcucurrit. Arripuit igitur omen exercitus, & primam pugnandi occaſionem corripiens, eodẽq; euentu quo omine dimicans, inimicos ſuperauit. *Valdemarus Rex.* Valdemari Regis exercitum ad bella progredientem, tam celeri coruorum greges interuolaſſe prodũtur, vt complures ſe erectis militum haſtis feriendos obiecerint. Victus

ab eo

ab eo Sueno rex & totus eius exercitus, coruorum laniatui substratus augurii declarauit euentum. Biorno insignis athleta insulam quandã incitatissimi fluminis ambitu munitam, cum electa pugilum manu complexus, vidit per quietem egressam vndis beluam, quæ tristes ore flammas egerens, continenti cuncta incendio daret sequenti luce. Fridleuus rex superatis impetuosi amnis vorticibus, pugiles omnes (Biornone excepto) ferro consumens, somni modum expleuit.

Sueno rex.
Biorni somnium.
Fridleuus Rex.

De arte magica Erici Ventosi pilei, & aliorum.

HIC Ericus Rex Suetiæ in arte magica nulli suo tempore secundus habebatur: tamque familiaris erat malis dæmoniis, quorum cultui summopere vacabat, vt quocunque verteret pileum suum, confestim inde optatus ventus aspiraret. Quo euẽtu inditum illi nomẽ fuit, vt Ventosus pileus diceretur. Creditumque à multis erat, Regnerum Daniæ regem, huius Erici nepotis sui ductu, in remotissimas orbis partes piraticam feliciter extendisse, multasque regiones & munitissimas vrbes eius ingenio subiugasse: demum cooperatorẽ fuisse, vt procerum consensu & electione, in Regem Suetiæ assumeretur: quod ei diuturnum felixque permansit donec senio moreretur. Prætereà alter quidam Ericus cognomine Emundus, cùm nauigare statuisset, & quidã nautarum per quietem vidisset per inculta montium iuga lasciuo admodùm equo se prouehi, eoque cursum citante, inter vallium opaca præcipitatum crebris noctuarum vnguibus laniari: idque manè per iocum sodalibus retulisset, Rex ipse non minus in diuinatione quàm magica peritus, ea visione veluti periculi præmonitus, ne eũ nauigationis comitem haberet, in aliud se nauigium conferri præcepit: Et ita pereuntibus sociis, regis nauigium est saluatum. Cæterum Frotho Danorum Rex proprio fratre Haraldo insidiosè perempto, ne & innocẽtes pueros nepotes suos Haraldum & Haldanum truculenter perderet, tutores eorum in specu subterraneo catulorum

Regnerus Rex.
Ericus Emundus.
Frotho Danorum rex crudelis et impius.

specie

ſpecie (Saxone teſte) eos ſeruabant ac nutriebant, variis figmentis affirmantes, eos à lupis noctu fuiſſe deuoratos. At Frotho mortis eorum fide repudiata, latebræ locum, ex perita augurii fœmina cognoſcere inſtitit: cuius carminum tanta vis erat, vt rem quantalibet nodorum conſertione perplexam, è lõginquo ſoli ſibi conſpicuã, ad contactum euocare poſſe videretur. Hæc Regnonem quendam, occultè circa illos educationis officium peregiſſe, eoſque tegendæ rei gratia caninis cenſuiſſe nominibus aſtruebat. Qui cùm inuſitata carminum violẽtia latibulis egeſtos, incantantis obtutibus admoueri ſe conſpicerent, ne tã horrendo coactionis imperio proderentur, gremium eius, accepti à tutoribus auri incuſsione perfundunt: quæ recepto munere repentina morbi ſimulatione par exanimi concidit. Perquirentibus Regis miniſtris cauſam tam ſubiti lapſus, inſcrutabilem puerorũ fugam exiſtere memorabat: quorum eximia vis etiam atrociſsimos carminum temperat effectus. Ita paruulo contenta beneficio, maius à rege præmium præſtolari deſiit. His itaque & ſimilibus argumentis deprehenditur quantum diuinationis & magicæ artis potentia apud antiquos venerabatur: quæ nunc certa negligentia remittitur & annihilatur, efficientibus id prognoſticationibus, auguriis, extiſpiciis, igniſpiciis, hydraulicis, ſortibus veſtigiariis, & mille aliis ritibus ſacrilegis, dæmoniorum illuſionibus adinuentis. Vtuntur nihilominus adhuc certis diuinationibus (cauſis naturalium rerum approbatis) etiam ſortibus, ligni particulis duabus, tribus, vel pluribus in vrnam proiectis, vt earum colore candido, fuſco vel rubro, hæreditates diſtribuãt perſonarum.

Maga carmine potẽs. Regno pietate inſignis.

De magicis mulieribus.

ARTEM magicam apud Septentrionales populos quantum calluerint olim mulieres aliquot, paucis exemplis oſtendetur. Hagberta Vagnoſti gygantis filia inſolito ſuæ granditatis aſpectu, nunc contractioris, nũc exilis, nunc defluentis ſubſtantiæ modo corrugata, modò explicati corporis ſitum arbitraria mutatione transformare

Hagbertæ metamorphoſes.

formare ſolebat:atque nunc proceritate cœlis inuecta, nunc in hominem anguſtioris habitus compoſita, cœlũ deponere,terram ſuſpendere,fontes durare, montes diluere,naues ſublimare,deos infimare,ſydera extinguere, tartarum illuminare poſſe credebatur. Hadingo rege cœnante,alia eiuſdem artis fœmina cicutarum gerula, propter foculũ humo caput extuliſſe conſpecta eſt,porrectoq́ue ſinu percontari viſa,qua mundi parte tam recentia gramina brumali tempore fuiſſent exorta: cuius cognoſcendi cupidum Regem,proprio obuolutum amiculo,refuga ſecum ſub terras abduxit: oſtenſiſq́ue infernalium regionum monſtris,tandem mundo reſtituit.Craca Noruegiana mulier futuri filii ſui Rolleri fortunæ conſultura, pulmentum parat:cui tabificum humorem trium colubrorum ſupernè tenui reſte depenſorum inſtillabat.Sed Ericus Cracæ priuignus, dapem filio Rollero paratam ad ſe tranſtulit:fauſtaq́ue dape refectus,interna ipſius opera ad ſummum humanæ ſapientiæ pondus euaſit. Quippe epuli vigor ſupra quàm credi poterat,omniũ illi ſcientiarum copiam ingenerauit, ita etiã vt ferinarum pecudaliumq́ue vocum interpretationem calleret.Præterea tam comis atque ornati eloquii erat, vt quicquid diſſerere cuperet, continuo prouerbiorum lepore poliret.Huius conſilio Frotho rex potentiſsimorum Hunnorum exercitum, CLXX. Regum ope ſuccinctum deuicit.Hunc tandem Ericum Geſtilblindus Gothorum rex ſibi & regno Suetiæ ſucceſſorem effecit:idq́; tempore natiuitatis Chriſti.Frotho verò Rex à malefica in bouem conuerſa,dum eius cornibus in quodam maris littore impetitur,exanimatus occubuit. Guthruna Larmerici regis propugnatores ſubitò oculis captos, in ſeipſos arma conuertere procurauit. Olla autem omnium maleficarum commune ſolet eſſe inſtrumentum, quo ſuccos,herbas,vermes & exta decoquant,atque ea venefica dape ignauos ad vota alliciunt,& inſtar bullientis ollæ,nauium & equitum aut curſorum excitant celeritatem.

Hadin.rex ad inferos ductus & reductus, ſagæ cuiuſdã opera.

Ericus hauſto Cracæ pulmẽto repente ſapientiſsimus & diſertiſs. rex euaſit.

Frothorex Geſtilblin

Maga in vaccã conuerſa Frotonẽ cornibusoccidit.

De Magis & maleficis Finnorum.

QVæ etiam vis ſit magorum & maleficorum in cogendis elementis, tam ſua, quàm aliena manu incantatis, vt mitiùs vel rigidiùs naturalem ordinem temperẽt, quàm poterimus breuiſsimè oſtẽdemus, hoc præmiſſo, quod hæc extremi Aquilonis regio Finlandia ac Lapponia, ita erat docta maleficiis olim in paganiſmo, ac ſi Zoroaſten Perſam, in hac damnata diſciplina doctorem habuiſſet: licet & alii Oceani incolæ ea veſania faſcinati dicerentur: adeò enim attonitè hanc maleficam artem totus orbis in hoc & ſimili malo plurimùm concors celebrat. Solebant aliquando Finni, inter cæteros gentilitatis errores, negociatoribus in eorũ littoribus contraria ventorum tempeſtate impeditis, ventum venalem exhibere, mercedeq́ue oblata, tres nodos magicos non caſsioticos loro conſtrictos eiſdem reddere, eo ſeruato moderamine, vt vbi primum diſſoluerint, ventos haberent placidos: vbi alterum, vehementiores: at vbi tertium laxauerint, ita ſæuas tempeſtates ſe paſſuros, vt nec oculo extra proram in euitandis ſcopulis, nec pede in naui ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus potirentur. Hiq́ue infelicius rem experti ſunt, qui vim eiuſcemodi nodis per contemptum ineſſe negarunt. Sed hęc gens Aquilonaris arte hac poſt ſuſceptum Chriſtianiſmum, legis coerctione nunquam in aperto viſa eſt vti. Præterea Siualdo Suetico Haldani regis æmulo, ſeptem fuêre filii tanto veneficiorum vſu callentes, vt ſæpe ſubiti furoris viribus inſtincti, ſolerent ore toruo infremere, ſcuta morſibus attrectare, torridas fauce prunas abſumere, extructa quęuis incẽdia penetrare: nec potuiſſet conceptus demẽtiæ motus alio remedii genere, quàm aut vinculorum iniuriis, aut humanę cędis piaculo temperari.

Zoroaſtes Perſa.

Finni vendũt vẽtos.

Nodi tres, 1. ſi ſoluatur placantur venti. ſi 2. iritantur ſi 3. in furorem aguntur.

Magia oĩs à ſuſcepto Chriſtianiſmo Gothis interdicta.

7. filii magi Siualdi Regis.

De magicis instrumentis Bothniæ.

INter Bothnicos homines Septentrionis, paſsim reperiebantur malefici ac magi, tãquam in proprio loco: qui per ſummam ludificandorum oculorum peritiã, ſuos alienosq́ue vultus variis rerum imaginibus adumbrare callebant, fallacibusq́ue formis veros obſcurare conſpectus. Nec ſolùm pugiles, verum etiam fœminæ & teneræ virgines, pro voto ſuo laruas liuido ſqualore terribiles, faciesq́ue adulterino pallore diſtinctas, ab aëris teneritudine mutuari conſueuerunt, & rurſus ablegato nubilæ inumbrationis vapore, prætentas ori tenebras ſudis perſpicuitate diſcutere. Tantamq́ue vim carminibus eorum adfuiſſe conſtat, vt rem remotiſsimè poſitam, & quantalibet nodorum conſertione perplexam, conſpicuam, & præſentiſsimam efficerent. Talibusq́ue præſtigiis idipſum hoc modo demonſtrant: Scire cupientes ſtatum amicorum, aut inimicorum longinquo terrarum ſpacio, quingentorum vel mille milliarium inde diſtantium, Lapponem ſeu Finnonem huius rei peritum, dato munere lineæ ſcilicet veſtis aut arcus, rogant experientiam fieri, vbinam fuerint & quid agant amici vel inimici. Quocirca conclaue ingreditur vno comite vxoreq́ue contentus, ranam æneam aut ſerpentem malleo ſuper incudem præſcriptis ictibus contũdit, carminumq́ue murmure hinc inde reuoluit, contiuuoq́ue cadens

Teneræ puellæ magiã callent.

Diuinandi ratio.

cadens in extaſim rapitur: iacetque breui ſpatio velut mortuus. Intereà diligentiſsimè à prædicto comite, ne quoduis viuens, culex aut muſca vel aliud animal eum contingat, cuſtoditur. Carminum nanque potentia, ſpiritus eius malo dæmone ductore, à longinquis ſigna (annulum vel cultellum) in teſtimonium expeditæ legationis ſeu commiſsionis, reportat. Illicoque reſurgens eadem ſigna cum cæteris circunſtantiis, conductori ſuo declarat. Nec minoris efficaciæ perhibentur in hominibus diuerſa ægritudine proſternendis. Faciunt nanque de plumbo iacula magica, breuia ad modum digiti: ea emittunt per quæuis diſsita loca, in eos de quibus vindictam expetunt. Hi oborto carcinomate à crure vel brachio intra triduum vehementia doloris exanimantur. Extant etiam præſtigia ſeu maleficia Helſingorum: quorũ princeps Vitolfus quos voluit ita videndi officio ſpoliauit, vt propinquas ędes nec proſpectu capere, nec certis poſſent veſtigiis indagare, adeò luminũ vſum nubilo quodam errore obtundere callebat. Præterea Viſinus eximię opinionis gladiator omnem telorum aciem ad hebetudinem ſolo conſpectu redigere ſolebat. Gladio tamen Suetici gygantis Starchatari (de quo inferiùs dicetur) interemptus eſt. Tenuiſsima enim pelle (quod vnicum contra hebetandi vim remedium perhibetur) gladium ſuum ſemper ſeruauit obtectum. Verum proiectibilia ſaxa nulla arte, vel carmine, ne fortiter emiſsi noceant, hebetari poſſunt.

Vitolfus Helſingus hominum excæcator.

Viſinus gladiator.

Starchatarus.

De magis

De Magis marinis.

COlebatur etiam inter alia Aquilonis numina, magus quidam Hollerus nomine, non minori fraude quàm singulari superstitiõe, diuinitatis opinionem & cultum sibi in gente curiosa vendicans. Is siquidem parem cum Othino amplitudinem in medio deorum assecutus, adeò armorum & præstigiorum vsu clarus euaserat, vt ad traiicienda maria osse quod diris carminibus obsignauisset, nauigii loco vteretur: nec segnius eo, quã celerrimo velorum ventorumque vsu, pręiecta aquarum obstacula superaret. Tandemque vt diuinitas eius ostenderetur esse mortalis, ab æmulis suis truculentissima morte est interemptus. Præterea Oddo Danicus pirata maximus, tantum magicè doctus extitit, vt absque carina altum pererrans, hostilia sæpe nauigia concitatis carmine procellis euerteret. Itaque ne cum piratis in maritimarum virium certamẽ descenderet, exasperatos maleficio fluctus & uentos ad naufragia eisdem infligenda perducere solebat. Hic vt negociatoribus atrox, ita ruricolis extitit clemens, aliter rusticas munditias, aliter sordidos hominum quæstus æstimans. Is etiam in hebetando carmine ferro, miro ingenio pollebat: & tandem peritiore hoste circunuentus, gurgite submergitur, qui marinos vortices præstigiosis carminibus olim calcare consueuit.

Hollerus deus habitus tãdem interfectus est.

Oddo pirata magus: sua victus arte periit.

De eisdem magis & similibus.

DEinde Othinus maior atque senior inter magos, Hadingum quendam Daniæ regem magicis præstigiis turpiter illusum, atque longius à suis familiaribus auulsum, equo per vasta maris spatia ad propria reduxit. Cum tamen Hadingus duceretur, amiculi eius rimas, sub quo trepidus delitebat per summam rerum admirationem, visus perspicuitate traiiciens, anim aduertit equinis freta patere vestigijs: prohibitusque rei inconcessæ captare conspectum, plenos stuporis oculos, à terribili itinerum suorum contẽplatione deflexit.

Othinus maior, magorũ velut pater.

Hadingus rex Danus

Demum

Haquinus Rex mag⁹. Magia in bello. Regnerus Rex.

Demum Haquinus Noruegiæ princeps contra Danos pugnaturus, coorti imbris maleficio, ita hostium vertices inusitatis grandinis ictibus conuerberauit, vt eorum oculi veluti quibusdam nymborum spiculis lacessiti, prospiciendique penitus facultate defecti, grauiorem ab elementis pugnam quàm ab hoste sentirent. Præterea Biarmenses polo Arctico viciniores, in Septentrione contra potentissimum Regem Regnerum pugnaturi, carminibus aggresi cælum, solicitatas nubes ad summam vsque nimborum violētiam impulerunt. Deinde Danos subitò remissa tempestate, tempestuosissimi feruoris flagrantia torruit. Ita anceps geminæ intemperantiæ malum, vicissim affecta corpora salute & victoria spoliauit.

De Mago ligato.

veter lacus

Apud Ostrogothos lacus est maximus recentium aquarum Veter dictus (de quo superiùs satis dictum est) amœnam, sed oblōgam insulam in vmbilico suo habens, duas tenentem Ecclesias parochiales : sub quarum altera specus cauernoso longoque introitu & exitu immensæ profunditatis reperitur : quam specum, non nisi vanæ ostentationis & curisitatis homines laternis accensis filisque glomeratis, repetendi regressus causa prouisi descendunt : ea potissimùm ratione, vt quendam magum Gilbertum nomine videant, arte magica, vnde

Gilber. magus quasi alter Prometheus.

(vnde calamitas eius orta est) à vetustissimo tẽpore per proprium pręceptorem Catillum, cui insultare præsumpserat, superatum atque ligatum. Id eo factum est scilicet modo, vt exiguo fuste certis characteribus Gothicis seu Ruthenicis sculpto, atque à præceptore proiecto & manibus apprehẽso, ipse Gilbertus immobilis maneret & obstrictus, vt nec dentibus ad soluendum adhibitis (quasi tenaciori bitumine astrictis) nec pedibus doloso præceptoris consilio admotis dissolui posset. Cuius spectaculi causa visendi, etsi plures temerarij spiritus inspectores vehementi admiratione accurrere soleant, tamen non propius, ob fœtorem cauernæ & noxios vapores aggredi præsumunt, ne spiritu obstructo clausoque stomacho suffocentur. Arcentur etiam appositis aggeribus & repagulis incolarum, ne proprij periculi contemptores, velut insanientes (nunquã egressuri) ingrediantur. Præterea lege grauissima, tanquam de his qui sibi mortẽ conscivuerunt, prouisum est, ne hæc pericula agnoscentes, alios inexpertos ad huiusmodi spectaculum perscrutandum alliciant aut allectos inducant. Hæc igitur supradicta insula Visingxœ, valde insignis reputatur ob amœnã & securam stationem Regum, qui & in ea mortui sunt ac tumulati. *Catillus.* *Visingxœ.*

De castigatione maleficarum.

NE videantur Septentrionales maleficæ solùm hîc ad tristia spectacula adduci, occurrit Vincen. in spe. histo. lib. xxv. cap. xxvi. asserens, Anglicanam fœminam arte Magica illusam, à dæmonibus post dira tormenta, ad aëra cum clamoribus horrendis fuisse raptam. Cuius verba hæc sunt: Mulier quædam apud Berheliam Anglię villam auguratrix & malefica, cùm quadam die conuiuaretur, cornicula quam habebat in delicijs, vocalius solito nescio quid cornicata est. Quo audito, cultellus dominæ de manu excidit, simul & vultus expalluit. Et ingemiscens diutissimè ait: Hodie ad vltimũ sulcum peruẽnit aratrum meum: hodie audiam & accipiã grande incommodum. Adhuc ea loquente, venit ad eam nuncius *Vincen. in spe. histo.*

dicens: Hodie mortuus est filius tuus, & tota familia subita morte interijt. Quo audito, continuo dolore saucia decubuit: vocarique præcepit superstites liberos, monachum & monacham, quibus singultiendo ait: Ego miserabili quodam fato meo, dæmonicis actibus semper inseruiui: ego vitiorum omnium sentina & illecebrarum magistra fui, & superabam tantùm in religione vestra & à meipsa desperaui. Nunc ergo, quia scio me dæmones habituram exactores in pœna, quos habui suasores in culpa: rogo vos per materna viscera, vt mea tentetis alleuiare tormenta: nam de anima sententiam damnationis non reuocabitis. Corpus ergo meum insuite in corio ceruino & includite in lapideo sarcophago & operculum ferro & plumbo constringite, & lapidem ipsum tribus magnis catenis circundate. Si tribus noctibus ita securè iacuero, quarta die infodietis me in humo: quanquam verear ne terra nolit me recipere pro maleficijs meis. Psalmicines quinquaginta sint noctibus, & missæ cantentur pro me tot diebus. Factum igitur est vt præceperat & nihil valuit. Primis enim duabus noctibus, cùm chori clericorum psalmos canerent circa corpus, singuli dæmones, hostium ecclesiæ immani obice clausum leui negotio confringentes, duas extremas catenas diruperant: media verò quæ operosiùs elaborata erat, illibata durauit. Tertia nocte circa galli cantum, strepitu aduenientium hostium, omne monasterium visum est à fundamentis moueri. Vnus nempe vultu cæteris terribilior & statura celsior, ianuas maiori vi concussas in fragmenta deiecit, & arroganti gestu accessit ad sarcophagum, inclamatoq; nomine, vt surgeret, imperauit. Qua respondente, Nequeo præ vinculis: Solueris, inquit, & malo tuo. Statimque catena, quæ cæterorum ferociam eluserat, nullo conamine vt stupam dirupit, operculúmque tumbæ pede depulit, & apprehensa manu palam omnibus, ab ecclesia extraxit ad fores, vbi paratus erat equus niger superbè hinniens, vncis ferreis per totum protuberantibus, super quos misera illa mulier imposita, ab oculis intuentium cum toto sodalitio disparuit. Audiebantur tamẽ clamores, per quatuor ferè milliaria, misera-

Veneficæ cuiusdã desperata cõfessio.

miserabiles suppetias deprecantis. Quale etiam diaboli ludibrium ob dæmonum cultum, acciderit infelicibus Rugianis in vrbe Karentina, refert Saxo lib. XIIII. vbi dæmonum illusione, primùm stupra hominum prouocata erant, & tandem illicò sub ipso spurcissimo actu detestabiliter punita. Siquidem mares in ea vrbe cum fœminis in concubitum accitis, canum exemplo cohærere solebant, nec ab ipsis morando diuelli poterant. Interdũ vtrique perticis è diuerso appensi, inusitato nexu ridiculum populo spectaculum præbuere. Ea miraculi fœditate, solennis cultus ignobilibus statuis accessit. Creditumque est earum viribus effectum, quòd dæmonũ erat præstigijs adumbratum. Talia ergo testante S. Augustino lib. VIII. de ciuit. Dei, alto iustoque Dei iudicio fiuntur pro meritis eorum, quos ab eis vel affligi tantũ, vel etiam subijci ac decipi iustum est. Qui autem nec felicem in futuro vitam, nec modò habere vult piam, talibus sacris mortem quærat apud inferos. Qui autem cũ malignis dæmonibus non vult habere societatem, nõ superstitionem qua coluntur, noxiam pertimescat, sed verã religionem, qua produntur & vincuntur, agnoscat.

Saxo. Karentina. Rugiæ. Obscœnũ miraculũ.

D. Aug.

De damnis à dæmonibus datis.

IN Septentrionalibus siue Aquilonaribus locis (vbi literali sensu sedes est Satanæ) indicibili ludificatione varijsque formis, habitatoribus eorum locorum applaudunt, imò & damna inferunt, ædium videlicet euersionem, pecudum interitum, agrorum destructionem, castellorum aquarúmque omnimodam desolationem.

LIBRI TERTII FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE BELLIS ET MORIBVS SYLuestriũ paganorum ac vicinorum.

EPITOME LIBRI QVARTI.

De infelici pugna Regis Danorum Regneri.

Saxo Grã maticus. REFERT clarissimus Danicæ historiæ author Saxo Grammaticus, Regnerum Regem Danorum, integro lustro in oris Ruthenicis piratica expleta, animum induxisse, vicinos Biarmenses, homines scilicet Septentrionales mõtes & loca cãpestria inhabitãtes, hostilibus armis & incomparabili potentia sua humiliãdos aggredi. Qui cùm aduentum eius compertum haberent, carminibus aggressi cælũ, solicitatas nubes ad summam vsque nimborum violentiam impleuerunt. Quæ res Regnerũ ali-*Carmina in bellis.* quandiu nauigatione prohibitũ alimẽtorũ facultate defecit, eundẽq; subitò remissa tẽpestate, æstuosissimi feruoris flagrãtia torruit. Nec ea quidẽ pestis cõcitati frigoris magnitudine intolerabilior extitit. Itaq; anceps geminæ intẽperãtiæ malũ, vicissim affecta corpora suorũ militũ immoderata vtriusq; status accessione corrupit. Verùm vt Rex se adulterina magis, quàm vera aëris vi impeditũ animad-

animaduerteret, Biarmorũ inſolentiã vlturus, iterũ eoſdem inopinato repetiuit aſſultu. Quorum rex, peritiſſima ſagittariorum vicini ducis Finmarchiæ opera fretus, Regneri in Biarmia hybernantis impunè lacerauit exercitum. Quippe Finni (vt in principio primi libri tactum eſt) lubricorum ſtipitum celeri allapſu curſum intendere ſoliti, arbitraria velocitatis potentia rapiuntur, promptiſſimamq́ue propinquitatis vel abſentiæ facultatem obtinent. Mox enim vt hoſtem læſerint, eadẽ celeritate qua ſubeunt auolant, nec procurſu languidiùs reditum tentant. Itaque & vehiculorum & corporũ agilitate, inſtandi fugiendiq; expertiſſimam habent poteſtatem. Credendum (vt idẽ Saxo refert) potentiſſimum Regem fortunæ ſuæ imbecillitatem admiranter tuliſſe, cùm ſe olim Romani culminis triumphatorem, ab inermi inconditoq; agmine, ad vltimum vſque diſcrimen abripi peruidéret. Itaque qui ſplendidiſſimum Romanæ militiæ decus, maximiq́ue ac ſereniſſimi ducis inſignes copias excellenter obtriuerat, agreſtis & ignobilis vulgi ſordidiſſimo atque tenuiſſimo apparatui ceſſit: iſq́ue cuius bellicam anteà claritatem fortiſſimę gentis vis hebetare nequiuerat, deſpicabilis populi paruulam manum ſuſtinere nõ valuit. Quo euénit, vt ea manu qua clariſſimam orbis pompã ac grauiſſimum militaris roboris inſtrumentum fortiſſimè contudit, qua tot peditum, tot caſtrorum, tanti equitatus fragorem apertiſſimè ſubruit, vilem obſcuramq́ue plebeculam, furtim & quaſi per latrocinium inceſſere

Finnorũ li gnipedũ, ĩ prælio agilitas.

ſuſtineret, illuſtremque gloriam ſuam, palàm atque interdiu partam, nocturna fallacia maculare non erubeſceret, manifeſtæ fortitudinis loco clandeſtinas amplexatus inſidias. Quæ res vt opere deformis, ita exitu vilis fuit, Potuitque vſitatum carmen dicere:

Arngrimus pugil sueticus, ob eximiã ſuã in bellis virtutẽ, Frotonis Dano. Regis gener euaſit.

Eheu quàm breuibus pereunt ingentia cauſis.

Prætereo quòd Arngrimus, Tengildum Finmarchorum & Egbertum Biarmorum Reges, Frothoni Danorũ Regi tam obſtinato animo & viribus reſiſtentes deuicerit. Ipſe Frotho filiam quam vnicè diligebat, eidem Arngrimo Suetico pugili, qui Egbertum duello prouocatũ deuicit, matrimonio copulauit: haud incõgruũ ducẽs, eius ſe ſocerum exhibere, qui ſibi tantis operum titulis ſublato hoſte acerrimo, potentem latè claritatem ſtruxiſſet.

De immanitate ſylueſtrium incolarum.

Caſpij mõtes.

QVemadmodum Orientales populi Caſpios montes inhabitantes, ob vehementem orituri ſolis ſtrepitum, ac horrendum ſonum ſecretis exhalationibus è terræ viſceribus excitatũ, ad cauernas vitam cõſeruaturi refugiunt, aureſque ambas obturant, vt vrgente tempore tutiores fiant: ita gentes in vltimis Noruagici Oceani littoribus cõſtitutæ, ob validiſſimũ ventum Circium & denſitatem niuium in excelſis montibus ſuſcitatam, ſpecus ſubterraneas habent, piſciumque ac ferarũ vſu viuunt. Hique aliorum aliunde adnauigantium congreſſum tanquam prædonum, ne fortè in captiuitatẽ redigãtur, abhorrent. Attamen profugos tyrannica crudelitate oppreſſos, pro ſua defenſione cõſortes admittunt inſtruuntque, quomodo piratas littora eorum accedentes, poſitis inſidijs ſuſcipere vel interimere poſſint. Poſſunt quidem dum refugas ſe ſimulant, vel obſequium portuũ ignaris exhibent ne periclitentur, quos volunt periculis claudi. Vbi verò exoticis hominibus non occurrẽtibus, hæc & ſimilia ob congelatum mare inferre nequeunt, in ergaſtulis ſeu cauernis, beluarum marinarum oſſibus ac coſtis conſtructis, propter ventos ac niues commorari coguntur. Hæ etenim cauernæ, in ſuperficie tectorum

Ergaſtula, piſciũ oſſibus cõſtructa.

ex alga

ex alga factorum, more carinæ euersæ, satis ingeniosæ videntur extructæ: idque ob vehementiam ventorũ, qui non minus formidabiles sunt ibidem, quàm diræ tempestates è gurgite suscitatæ. Sunt etiam inter eos certi homines, quasi Nomades, littus maris Caspij inhabitantes: qui cespitibus vel algis, aut musco montano coniunctis fruticibus, aditum ad eorum tuguriola claudũt, ne quis è mari prouenienς, eos eorumque secreta scrutaturus accedat. Et forsitan hanc cæli solique & antrorum duritiẽ non grauatim sufferunt, vt liberi sint ab importabili insatiabilique tributo crudelium tyrannorum, quibus immensurabilis Oceanus videtur exilis vrna. De gentibus etiam Septentrionem versus, ad Oceani æstum, in tumulis habitantibus, satis multa & mira, Plinius libro XVI. capite secundo recenset: Gentem scilicet miseram esse, quæ tumulos obtinet altos, aut tribunalia manibus constructa, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis nauigantibus similes, cùm integuntur aquæ circundatæ naufragijs. Cùm verò recesserint, fugientes cum mari pisces circa tuguria venantur: quos sic acceptos vento magis quàm sole desiccant.

Nomades.

Libertas carè empta

Plin. Sec. lib. 16. ca. 2.

Pisces vẽto siccãtur.

Adhuc de syluestrium hominum ferocitate, &c.

VErsus lacum album extremi Septentrionis, vbi Regis & regni Suetię dominium latissimé extenditur, circunquaque ferocissimæ gentes habitant, alijs nõ vtentes thoracibus, quàm pellibus onagrinis vel alcinis: similiter & arcubus, ac lãceis minutissimo conto antrorsum retrorsumq; obfirmatis. Agilitate enim admiranda (vti superiùs lib. I. de Scricfinnis dictũ est) in omne latus se voluentes gyrantesque, quemcunque impetũ fallere vel auertere norũt: idq; præcipuè super cacuminibus valliũ, perpetua dẽsitate niuiũ vbiq; repletis. Fereq; de eisdẽ gẽtib. expedit hîc dicere, quod summus Scytharũ philosophus Anacharsis de eorũ moribus scripsit: id est, vt neq; quispiã qui ad eos se cõtulerit, aufugere queat, neq; ipsi capi possint, aut ne inueniri quidem, si nolint, atque deprehendi. Siquidem nullæ sunt eis vrbes, nulla mœnia extructa, domos secum ferunt singuli, pedestres sagit-

Anacharsis Philosophus.

Scytæ nullo pane viuunt. tarij nullo pane victitantes, sed ex piscibus & venatione ferarum, pro domibus plaustra habentes ac tentoria, vel ex induratis animalium corijs vel arborum codicibus cooperta. Hyeme tamen ad ripas aquarum, & æstate inter frutices arborum & opaca loca variata statione quiescunt. Tegumenta capitum pro frequentiori vsu habent exuuia anserum seu anatum syluestrium ac gallorũ, qui vt cætera volatilia ibidẽ reperiuntur innumerabili quantitate. Pelles illic pretiosæ nimis multiplicatæ, potius commutatione rerum quàm vsu numeroque nummorum reperiuntur.

De quintuplici lingua Septentrionalium regnorum.

HAc diuersitate habituũ & armorũ, declaratur quanta sit differentia & distantia regionũ, linguarũ, ætatum & exercitiorum. Regiones itaq; multæ, magnæ ac potentes sunt, vt Lapponum, Moscouitarum, Sueonum, Gothorum, Vermorum, Dalensium, Montanorum ac Noruegianorum, quarum amplitudo in longum latúmque extensa, maior est quàm simul sumpta Italia, Hispania ac Gallia, vt Plinius frustrà eas non vocauerit, ob incompertam magnitudinem, Alterum orbem. Ideóque mirandum non est, quòd in ea quintuplicis linguæ vsus reperiatur, Septentrionalium scilicet, Lapponum seu Bothniensium, Moscouitarum, Ruthenorum, Finningorum, Sueonum ac Gothorum & Germanorum.

Regionum Sept. nõia.

Alter orbis, quẽ vocat Plin.

Aetas

Aetas verò hominum ibidem in nationibus frigidis eò prouenit, vt centum sexaginta & amplius annos viuant, etiam in Anglia & Scotia: vbi quidem venerandus Episcopus Dauid vixit vltra CLXX. annos. Exercitia etiam eorum (scilicet solitudines Aquilonis inhabitantium) sunt vt venationibus & piscaturis intenti, Moscouitarum commutationibus viuant. Finni siue Finningi, agri culturæ, piscationi, ac lignorum dolaturæ: Gothi, Sueones, prædictis exercitiis etiam operam præstant: aduenæ Germani diuersis rerum mercimoniis intenti, ex quæstu viuunt: leges terrigenarum acceptant: omniaque quæ ad mitioris vitæ genus spectare videntur, vt pannos sericeos, aureas texturas, & vina diuersa important. Armorum generibus quibus & qualibus vtantur, partim hîc, partim infrà, & fusiùs quidem, de campestribus præliis ostendetur. Hic autem manifestũ relinquitur, inter omnes Septentrionales populos in arte sagittatoria Gothos esse expertiores, ac agiliores in balistis, vt Finni in arcubus comprobantur. Sueones securibus ac bipennibus ac hastis præliari solent. Habitus more vetusto breuis solet esse, ac strictus, præter caligas quæ sunt laxiores. Sueones amplioribus, quasi Germanico ritu, vtuntur vestimentis. Moscouitæ longis more Græcorum: quorũ omnium sunt valde Boreales. Syluestres verò Lappones variarum ferarum pretiosis pellibus, nulla ornatus sed necessitatis causa vestiuntur.

Aetas hominũ Sep. est 160. an. & amplius.

Dauid Ep. vixit vltra 180. ãnos.

Quas exerceãt artes Septent.

Septent. vestitus.

De commutationibus rerum & mercium, sine nummis.

CVm omnis fraus grauis & detestabilis in omni rerum pertractatione esse videatur, tamẽ eò iniquior & importabilior ac amarior est, quò inter simplices populos intentari probatur, maximè falsato vel adulterato numismate interueniente, prout inferiùs de diuersitate monetarum libro VI. ostendetur. Propterea gens hæc Laponum, siue Bothniensium & syluestrium locorũ, vti quieta domi, ita & reliquo orbi foris ignota cẽsetur. Hoc discrimine falsitatis haud concutitur, dum potius

rerum

rerum, quàm numorum computa respiciẽs, amœna tranquillitate quod optat acquirit. Et ita strepitum furoris nesciens, sine seditione viuit, sine inuidia cohabitat, & sine dolo omnia communicat: cui sola contentio est paupertatem fugere, & diuitias non amare. Nesciunt populi illi esse lucripetæ, ne se aliqua negociationis calliditate discrucient. Ideo sine tumultu viuentes, sic fortunas mediocrium cupiunt, vt sana diuitum conscientia non priuentur, quibus insigne piaculum est aliquid rapere, qui nesciunt aliena fraudare. Attamen cùm non sint ex omni parte beati, quin alterius ope rebusque indigeant pro sua meliori commoditate: idcirco commercia rerum absque pecunia, bonæ & fideli permutationi inhærentes, mutuo consensu nullo communicato sermone fideliter agunt: non ptopter ingenii inopiam & barbaros mores, sed quòd linguam habeant peculiarem cæteris vicinis parum notam. Loca quoque constituta, vel in campestri planitie vel stagnata glacie, singulo anno ad hæc peragenda negotia, quasi nundinalia retinent, vt vniuersis exhibeant quod priuatis ingeniis, domi vel foris agnouerint se conquisiuisse. Nec intereà à similibus abstinent commerciis, dum offertur quod cupiunt ab alienis. Præsides communi plebis consensu Bergchara, id est, viros montium appellatos, habent & venerãtur, quibus etiam pelles pretiosas pisciumque multa genera, tã vice tributorum regi Suetiæ pendenda, quàm propria liberalitate donata pendunt. Et hi rubeo vestitu præ cæteris

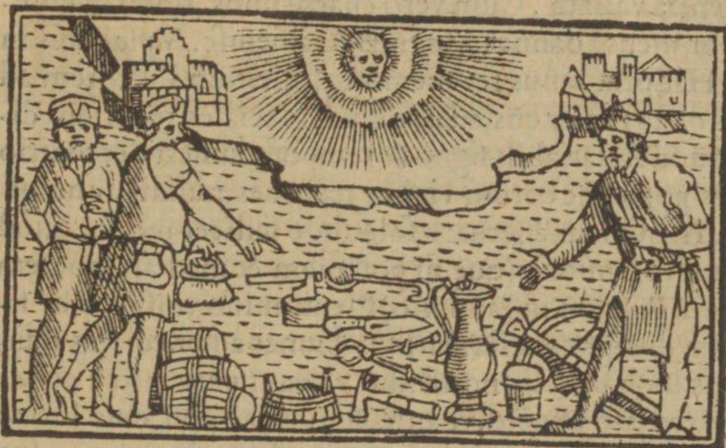
Auaricia apud hos nõ regnat.

Furari vel rapere Sept. insigne piaculũ.

Septent. nundinæ.

Barbari Sept. præsides habẽt, & regi Suetiæ tributa pendunt.

teris agnoſcuntur induti. Regi etiam Noruegiæ, ac principi Moſcouitarum ſimilia tributa pendunt & obtemperant. Bella nunquam, niſi graui iniuria prouocati, in proprios vicinos vel longè diſtantes inferunt. Tuncq́ue nedum armis quæ furor accommodat, ſed & diris incantationibus inimicos quaſi implacabiles adoriuntur, mẽbra hoſtium in ſtuporem vertendo, vt nec manũ leuare, nec enſe ferire & vix effugere eis ſit conceſſum. *Milites athletici.*

De nundinis glacialibus.

HAC imagine demonſtratur antiquiſsimus ritus glacialium nundinarum in multis prouinciis & locis, ſuper planam apertamq́ue glaciem, opulentiſsimo mercatorum congreſſu obſeruatarum: quorum celebrior locus eſt in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalenſi regni Sueciæ: per cuius medium vaſtiſsimus amnis tranſiens, in tantum ſpiſſa glacie, frequentiùs circa initium Februarii congelatur, vt infinitam hominum multitudinẽ, iumentorum pariter & omnigenarum mercium ſuſtineat grauitatem. Talesq́ue nundinas vſque in hunc diem, antiquitas vocauerat & adhuc vocat Dyſting, id eſt, Iudiciarium locũ prudentiſs. Reginæ Diſæ, eò quòd excelſi ſpiritus & ſagaciſsimi conſilii fœmina, videns populi infinitam multitudinem, ob cæli rigidiſsimum influxum, ſegetes ac fruges exhauſtas, famis acerbitate periclitari, potius ſorte declarata, natale ſolum exeundo, ſedes *Vpſal. nundinaria.* *Dyſting.* *Diſa regi.*

in alienis terris vltra mare, pacifico conuictu persuasit inquirere & inquisitas diligenter colere, quàm truculentissima quorundam improuidorum hominum censura è vita deleri. Nec tamen is exitus gentium est à peninsula Scanziana, cuius Paulus Diaconus meminit de Longobardis. Similis quidem causa esse potuit: sed longissimo temporum interuallo, huius Dysæ reginæ imperio, ordine, modo, & numero infinitæ multitudinis, & potentia variata. Cum verò charissimus frater & antecessor meus Ioannes Magnus Archiepisc. Vpsalensis in sua Historia huius rei meminit, solicitum Lectorem ad eius dicta remittens, ad nundinas glaciales reuertens dico, quòd inuariabili signo & tempore, cuncti Septentrionales populi ac eorum vicinæ nationes, nundinas huiusmodi strictissimè seruare solēt: hoc scilicet modo, quòd primæ incensionis (quę fit post diem & mediam noctem Trium Regum in Ianuario) Plenilunium, infallibile signum & tēpus præscribat, quo omnes ad prædictas nundinas loco cunctis notissimo valeant peruenire: eo tamen seruato puncto, vt antè, & in ea, ac post, eius lucem obseruent commercia instituta, vt luna decrescens suo lumine vnicuique reditum præbeat, ad locum vnde sit profectus. Res igitur, quæ pro negociatorum voto vsuq; ibidem contrectantur, omnigenæ sunt: pelles scilicet pretiosæ diuersorum animalium, deinde argentea vasa pro vsu mensarum, atque insatiabili ornamento mulierum: demum res frumentariæ: metallorum, ferri, cupri, pannorum ac esualium rerum: quæ frequentius iusta æstimatione quàm ponderum grauitate, pro mutuo hilarique consensu distrahuntur: exceptis rebus quas sagax præsidum prouidentia pro præsentibus vel futuris necessitatibus intuetur indigenas posse rogare: quales sunt fruges & equi præliares, & liquidæ escæ butyri, caseorum, & laridi: quarum species, si bellum immineat, peregrinis negociatoribus vel eorum agentibus publico edicto pœnis vallato, prohibentur educi. Præterea alio in lacu congelato, Meler dicto, circa finem Februarii, ad mœnia vrbis Strengenensis fiunt nundinæ glaciales. Deinde in medio Martii, territorii Iemptiæ in montanis

Paulus Diac.

Io. Mag. de cōmutatione coloniarum.

Nundinæ Vpsal. incipiūt ad plenilunium Ianuar. & Luna acrescente finiunt.

Stren. nundinæ sub finē Feb.

nis Suetiæ & Noruegiæ, loco Ouiken dicto, etiam super glaciem nūdinæ celebrantur: immo in plerisque locis, in medio vel in fine Maij super congelatas aquas, easque latissimas, equestres turmæ, siue ad pacem siue ad bellum incedunt, dum Romæ delicatis fructibus vesci solent, *Ouiken nūdinæ ad medium Martii.*

De nuptijs Lapponum per ignem & silicem.

PRæsentibus amicis & sanguine iunctis, parentes per ignem fœderant coniugia natorum: & hoc ferro & silice per excussionem. In igne nanque & silice, quasi coniugali consortio, auspiciora & aptiora nectuntur connubia, quàm quouis altrinseco signo: Sed nec sine igne ciuiliores Christiani populi nuptiales ritus alibi in Aquilone exornant. Vnusquisque enim sponsus & sponsa, iuxta eminentiam suæ dignitatis ac generis, altas faculas mira arte varioque colore è molli cæra varioq; colore sericeis pannis appendentibus confectas, pro sacerdotali benedictione Ecclesiam accessuri, ante se portari iubent: quas & ibi solennibus peractis, vna cum eximiis oblationibus persistere sinunt: vbi interim cæreorum portitores, quasi predam opulentam pannos sericeos, veluti furore pleni partiuntur. Præterea mulieres enixa prole, post partum cæreis accensis Deo gratias acturæ accedunt: imò & cuncti Christi fideles luminibus accensis in tumulum reportantur, vti olim baptismo & lampade accensa mundum sunt ingressi. Quantum verò ad prædictos Lappones & eorum ritum attinet, superaddendum erit, quod nuptiis his more præmisso per ignem celebratis, sponsam armelinis pellibus ac zabellinis ornatam, rangifero quasi domestico cerno (amicorum insigni caterua, iuxta germinis excellentiam, comitatam) agnati imponunt: atque ita in thalamū vel tentoria, mediantibus tripudiis, fœcunditatem & sanitatem precātes inducūt. Maritus verò lynceis ornatus pellibus, aut mardurinis, tanquam patricius uir Venetus aliquis incedit: pretio pellium æque æstimandus vt alii gemmis onusti, vel

Matrum purgatio post partū. *Lapponum sepultura.* *Armelinæ ac Zabellinæ pelles.* *Lynceæ itē & Mardurinæ sponsarum ornamenta.*

vel torquibus deauratis. Sed pro tanto ſponſus miris laudibus proſequendus eſt cum ſponſa ſua, imò tota gẽs illa, quòd nõ vaga libidine ſed honorabili matrimonio, tantis celebritatibus ſeſe permittunt coniungendos.

De choreis luctuoſis.

NEque gens hæc ſub rigidiſsimo Septentrionis climate alternata luce & tenebris habitans, ſine gaudio mœrore commixto, quaſi heremi cultrix remanere videtur. Inſtruit enim alacria conuiuia citharœdis accitis, vt conuiuantes hilariores (licet vſu duriſsimarum dapium) effecti, excitentur ad ſaltum: quem vehementiùs citharœdo ſonante ducentes, veterumque heroum ac gigantum præclara geſta patrio rhytmo & carmine, quid ſcilicet gloriæ laudiſque virtute ſua meruêre, canunt. Hinc in gemitus & alta ſuſpiria reuoluti, dimiſſo ordine in terram ruunt. Similiter & multi aſtantes efficiunt, vt geſtibus eorum videantur eſſe conformes. Tandemque citharœdis excitãtibus, ad amœniora conuiuia ſurgunt, nil amplius reſonantes quod prouocet luctum, qui ea potiſsimum ratione motus eſt, quòd clara maiorum geſta in nullis vel paucis effectibus imitari nequeunt, vel eorum nominibus aſsimilari, ſcilicet in virginũ pudicitia defendenda, & violentia oppreſſorum auertenda, vbi doloſa præſidum diſsimulatione hæc impia flagitia fiunt, vel fieri permittuntur impune. Ideoque prædictæ gentes, longè ſecuriùs moriendum eſſe arbitrantur, quàm viuendum: puerperia luctu, funeraque feſtiuo cantu, vt in plurimum concelebrantes

Chorea exit in luctum, & quamobrẽ.

Mors vita potior. Sic etiam Plinius.

De exer-

De exercitiis sublunaribus.

FRequens est quæstio, quid faciant populi Septentrionales, quando profundæ, continuæque sunt noctes ante & post solstitium hyemale, dum beneficio solaris luminisrhomines præsertim suppolares aliquid debeant operari: rursumque tempore continuæ lucis in æstate, quando nulla omnino nox ferè mensibus sex appa ret. Quocirca hic animaduertendum erit, quòd Ptolomęus in II. Almagesti cap. 6. attestatur, quòd in XXXIX. parallelo maxima dies sex mensium est: & huic parallelo subiiciuntur gentes seu regiones extremè polares, Lapponienses scilicet, & Bothnienses, & Isdalenses insulares. In XXXVIII. parallelo maximus est dies quinque mensium: cui subiiciuntur Suetia, Helsingia, Angermaniæ & Noruegię Borealiora. In XXXVI. parallelo maximus habetur dies trium mensium: cui subiiciũtur Gothia, Moscouia, Russia, & Liuonia. Qui igitur habitant in ea immēsa æstatis luce, aut oppositis tenebris eius, optimè nouerunt, vtiliterque solent suas continuas operationes in tenebris variare, scilicet vt loco diurnæ lucis, pinguedine marinarũ beluarum incēsa, suo lychno supposito, in domibus vel campis, aut syluis vtantur: neruos animalium, præcipuè rangiferorum (de quibus infra de animalibus dicetur) pro filis telisque, ac vestibus (præsertim lanosarum pelliũ) consuendis, subtiliantes & adaptantes: eò quòd linũ in extremis regionibus illis ob excellentissimum frigus non seminatur, neque crescit. Prætereà qui in locis cāpestribus laborant, vel eadē pinguedine beluarũ, vel aruina pisciũ (cui venti nocere nequeunt) vel clariss. lumine Lunę, vel stellarũ reflexa luce in niuibus vtũtur: imò maiores sub lumine lunæ labores in syluis, campis, glacie ac niuibus, itidem & longiora itinera cõmodius, quã æstate sub luce solari perficere possunt. Valles nanq; tortuosæ, & obliqui colles, rupesq; præcipites, & excelsi mõtes æstiuo tēpore impermeabiles sunt, pro plaustris euehēdis, vel itineribus conficiendis: vbi hyemali tempore omnia quasi plana, & apta sunt, pro quibuscunque itineribus commodè perficiendis. Imò tam oportuna vtilitas & agilitas est, vt plus oneris duo iumenta (prout superiùs dictum est,

Ptolom.

De lumin. vide sup.

Neruis rãgiferorum texitur, quia linum nullũ præ frigore crescit.

Terra hyeme peruia, æstate inuia.

& infra de glacialibus bellis ostendetur) in lubrica glacie, vel trita niue, quam decem equi in cāpestribus plaustris pertrahere solent. Quo autem ad lucē excellētem, ne tempori dormitionis eorum noceat, satis opportuna remedia siue in ædibus, siue tentoriis seruant: imo nec lux clarissimè rutilans aut caumata, eius tantum obsunt indigenis, quantum tristissimi culices, qui forsitan Aegyptiacis sunt tristiores, vt infra de eisdem erit ostendendum & remediis eorundem.

De nauibus, neruis, & radicibus colligatis.

QVia in extremis Aquilonaribus terris nullæ mineræ ferreæ, cupreæ, aut argenteæ adhuc repertæ sunt, multusque & necessarius vsus nauigiorum, ob aquarum multitudinem ferro firmandorum, hominibus illis est inquirendus: ideo nauigia fabricaturi, maxime ad piscatorium vsum, fissiles pinos, & abietes in eorum nemoribus ad subtiles tabulas redactas (nullo existente ferreo clauo) tenerrimis arborum radicibus recenter extractis, quasi conopęis funibus insigni ingenio componunt, Alii restibus & vimineis arborum populearum, aut alterius generis, pręterquàm quercinis non cre-scētibus ad cc. milliaria Gothica siue Germanica, prope nauigia ligant. Sed abietes & pini adeò proceræ altitu-

Nulli apud Aquilon. claui ferrei

dinis,

dinis, ac rectitudinis sunt, vt aptissimæ sint ad quemlibet necessarium vsum, etiam lucri cupidis ad opulentū quæstum, quando vltramarinis mercatoribus vendi possunt. Alij fabricando naues, conuersis ac contritis animalium neruis, præcipuè rangiferorum, sole ventoq; siccatis, tabulata coniungunt. Sed hi nerui, instar stuparum, sunt à subtilioribus neruis pro vsu filorum purgatis, extracti vt excrescentes, prout alibi de vtilitate rangiferorum, lib. de animalibus ostendetur. Omnia igitur nauigia vndecunque fabricata, combinataq; fuerint, pinea pice (cuius inexhausta abundantia ibidē adest) diligentissimè liniuntur, clauisque ligneis intus forísue, vbi opus fuerit, fortissimè compaginantur. Nauigia autem admodum curta, nō profunda sunt, sed valde lata, proportione debita, pro vsu velorum in tempestatibus reseruata, fabricantur: eò quòd breues vndæ sunt & spumosæ, propter latentia sub aquis saxa excitatæ. Ceduntq; vt in plurimum fluctibus, velut coriarius saccus, vndarumq; reflexioni, quia non duro, nec indomabili ferro, sed mollibus, ac tenacissimis viminibus & neruis sunt compaginata. Longoque tempore ab elementorum iniuria, ob innatam picem, durāt. Anchoris ex incuruatis fortium lignorum radicibus, saxorum pondere sidentibus, & restibus populeis seu betuleis, pro sufficienti longitudine funium, & laneo panno pro velo, vel arborum codicibus vtuntur, maximè in stagnalibus aquis, vti rarissimè in mari salso. Hæcque nauigia Scutha appellantur: sicuti & aliud oblongum genus in Bothnico mari & recentibus aquis, Haapar dicitur, sine quocunque ferro diligentissimè combinatum. Sed vti miræ longitudinis est, ita & portentosæ celeritatis, vt volare videatur ad leuem impulsum. Rapidis fluminibus è sublimioribus locis descendentibus solummodo, & æstiuæ piscaturæ reseruatur. Quo genere nauigij periculosissimè inter montana flumina M. D. XVIII. descendendo euectus fui: adeò fragili ligno coactus sum, ob publica negotia peragenda, credere animam & salutem meam: eoque formidabilior erat transitus, quò magis in littore signa apparuere, magni nominis personas ibidem vi fluminum fuisse suffocatas.

Nauigia curta, latæ & nō profūda, quæ vocāt Scutha.

Anchoræ arboreæ.

Vela lanea.

Haapar, alterū nauigij gen⁹ longū, & admirādæ celeritatis quale fortasse phaselus.

De instructione sagittandi.

ARtem ſagittandi quaſi connatam profeſſionem vniuerſæ gentes Septentrionales proſequuntur, præcipuè ex arcub. omni ætati, tēpori, loco, & occaſioni conceſſis, & hoc à primæua ætate, qua ſoliciti parētes proles ſuas vtriuſq; ſexus, ſed præcipuè maſculos inſtruūt, quomodo manuales arcus (nam alio ſagittarum genere non vtuntur) teneant, eleuent, deprimant, vel obliquēt in telis excutiendis: atque ſi telum vel ſagitta, non tacta meta, inter arbores, herbas vel niues euanuerit, aut è ſublimi ſidat in fruticibus & arbuſculis abſconſa, quo pacto recuperari poſſit: hoc eſt, vt aliam, vel plures ſagittas, ſeruata eadem arcus eleuatione, in longum vel altū dimiſſas, per cadentes inquirant. Nec enim longè ab ea reperibilis eſt, quam prius emiſit. Huncq; modum tela recuperandi, ſeruant balliſtarij totius plagæ Septentrionalis.

Sic tyrones cōmouendi ſunt & eliciēdi præmijs.

Pueris itaque vt metam diligentiùs tangant, candidum aliquod cingulum (quo mirè delectantur) atque noui arcus apponuntur: ſimilitet & puellis linea veſtis. Tamq; periti euadunt, vt magno interſtitio mediante, obolum vel acum (quatenus videre poterunt) infallibiliter attingant, prout perſonaliter anno prædicto M. D. XVIII. in terris eorum conſtitutus vidi.

Sagitarij peritiſsimi qui vel (autore teſte) acum attingāt ī albo.

Gentis deſcriptio.

Gens hæc vtplurimum puſillæ ſtaturæ eſt, animoque puſillo, eò quòd abſque vrbibus aut caſtellis, vel in pagis, vel tentorijs, vel carris, aut ſolitudine vaſta moratur: imò pars eorum in arboribus quadrato ordine creſcentibus domos collocant, ne denſo niuium caſu in campeſtribus ſuffocentur, aut à beſtijs famelicis inſuperabili agmine congredientibus deuorentur: quo caſu magna cuſtodia fit prægnātium mulierum & paruulorum, quos auidius tanquam delicatiorem eſcam inſequuntur, prout inferiùs de luporum natura dicetur.

Mulierum prægnātiū pericula.

Fœminæ pulchræ & fœcundæ.

Mulieres ac puellæ earū regionū valde fœcundæ & pulchræ ſunt, ea potiſſimum cauſa, quòd candore & rubedine (opificio naturæ præcipuo) formoſiores habentur: nec fucum ſciunt, aut ſcire volunt, etiam ſi venuſtatem eiſdem natura negaſſet. Sunt etiamnum adoleſcentes & pueri, quos parentes tegūt ſicca-

ſiccatis animalium pellibus, præcipuè iuuenum vrſorum. Nec vitio datur genti, ſimplicitate morum & innocentia taliter inſtitutæ.

De venatione Lapponum.

CVm alibi, videlicet primo lib. cap. 11. dictum ſit de Scricfinnis, Biarmenſibus, & Finmarchis, & moribus ac vita eorundem: hîc adiungendum erit, qualiter in pandis ſeu latis, & lubricis tabulis pedibus alligatis, ſuper valles, niuoſoſque montes ac cacumina montium, celerrimo tranſitu lapſuque, præcipites in beſtias efferuntur, arcubus & ſagittis quærendas. Fœminæ ſolutis crinibus intendunt ſagittas. Nec mirum, quia ſub polo habitantibus in vaſto nemorum circuitu, tanta ferarum reperitur fœcunditas & multitudo, vt ſoli viri niſi & fœminæ accurrant, non ſufficiant ad earum venationem inſtituendam. Igitur eadem agilitate, & forſitã maiori quàm viri, fœminæ venantur. Attamen vir prædam diuidit, veruque deſignat aſſandam: quidve domeſticis ſeu vicinis certa liberalitate donãdum ſit, diſponit. Nec tantum hæc venandi ſagacitas in terreſtres feras tam inſidioſè quàm apertè quærendas, extenditur, quàm etiam in aues diuerſi generis, ampliſſimas ſolitudines inhabitantes: quarum plumis mollioribus pro lectis, pennisq; durioribus pro texturis neruorum vtuntur. Carnibus verò horum animalium frequentius aſſis quàm lixis veſcuntur. Pellium verò exuuias, corporibus paruulorum filiorum vel adoleſcentum adaptãt, vti auium, pro capitum tegumentis. Ideoq; temerè apud pleroſque creditur, quòd ſint corpore hirſuto inſtar brutorum aut beluarum: quod forſan prouenit, ob ignorantiam aut voluptatem quam inde plerique capiunt, vt ſupra fidem rerum dicant omnia comperta ſibi apud remotiores terras, vt Paulo Iouio viſum eſt.

Fœminæ venatrices

Lappones falſo creduntur natura hirſuti.

De transitu equorum super montes niuosos.

Doffrini montes. TRansceunt homines & equi, quasi super clypeos militares. Sunt enim inter Septentrionalia regna Suetiæ & Noruegiæ montes alti limitanei, Doffrini dicti, ac alij similes hyberno tempore adeò densis & profundis repleti niuibus, vt per eos solidum iter communi more viatoribus pernegetur. Verùm vt domestici negotiatores eiusmodi difficultatem ingenio superent, arteque pondera leuent, crates seu arcus leui ac lato subere, seu cortice tiliano contextos, pedibus proprijs ac equorum alligant, iugaque niuium sine formidine depressionis (graui licet pondere onusti) conculcant, iterq; diurnum, duo scilicet montana milliaria (quæ XII Italica sunt) propter dierum breuitatem conficiunt. Nocte verò sub splendidissima luna, duplatum iter consumunt, aut triplatum. Neque id incommodè fit, cùm niuium reuerberatione lunaris splendor sublimes & decliues campos illustret, vt etiam montium præcipitia ac noxias feras à longè prospiciant euitãdas: inter quas Montani lupi sub intenso frigore, mense præsertim Ianuario, agmine magno conglobati, sunt nocentiores, prout infrà de periculo luporum dicetur. Res autem quæ tam ingenioso labore portantur, sunt sal, crustatum ferrum, lineus ac laneus pannus, & alicubi mineralia saxa argenti, cupri, ac pelles pretiosæ. Vt autem equi, ad iter niueum prouidentius instituantur, eos in niuosis vallibus, à iuuentute exilibus sportis quasi corbibus ad pedes alligatis, cum leui onere dietim ducunt, vt assuescant pondera portare grauiora. Nec minus ductores corbibus sub plantis alligatis sese baculo inferius lato habilitant & sustentant, vt his præambulis pro tempore imminentem valeant effugere necessitatem & mortem. Euenit enim itinerantibus, vt Austro flante tantùm nix mollescat, vt impressis pedibus equi vel hominis, nisi modò prouideatur antedicto, quasi aperta vorago cedat: nec est qui releuet solum cum iumento, nisi fidis hominibus fuerit comitatus.

Duo milliaria Septentrionalia, 12. Italica faciunt.

De periculoso transitu intra montes.

MAius adhuc periculum in cauernosis montibus iter facientibus imminet: quia flatus seu ventorum spiracula, adeò vehementia ibidem, concursu minutarũ niuium excitari videntur, vt nisi comportatis fossorijs siue ligonibus quibus viam aperiant, vix adsit spes qua exeãt altissimos montes & profundissimas valles. Montes igitur hi præcipui sunt, Dofra, Schars, Sula, Horuilla, cum multis similibus: de quorum radicibus vel vmbilicis exeunt vastissima flumina, partim in Orientem, & partim in Occidentem. Perpetui enim montes, quasi linea dorsotenus tracta, ab Austro in Septentrionem cõtinuo gibbo ducuntur: nominaque sortiuntur à prouincijs, amnibus vel forma locorum, vel bestijs versantibus in eisdẽ, vt ab vrsis, lupis & ceruis, aut castoribus & alijs animalibus omnimodè pilosis, quæ pro loci qualitate contra vim frigorum peroptimè sunt vestita. Ideoque leones, cameli, simiæ, asini, vel muli, vix eò portati superuiuere possunt. Montes tamen hos incolæ hyemis tempore, domesticatis rangiferis quasi iugalibus ceruis, oneribus nõ exiguis penetrant, milliaribus Italicis propè ducentis. Vni autem viro quadraginta rangiferi pertinent domesticati: quorum quilibet pondus suffert librarum ducentarum & amplius.

Montium Sept. nota

Illis viuere nequeant aĩalia quæ non sunt toto corpore hirsuta.

De lege coruorum necandorum.

LEge constitutum est in Islandia, id est, terrà glaciali, regno Noruegiæ antiquitus & nunc subiecta, vt quicunque noxiam bestiam occiderit, à fisco vel Regio præfecto, iuxta crudelitatem occisi cadaueris & præsentati, constitutum suscipiat emolumentum. Cùm itaque corui etiam albi, ibidem plus quàm in alijs regionibus, agnellos & porcellos impetuoso volatu ac vngularum raptu occidendo, sint sæuiores, iuuenes terrarum incolæ eo labore se habilitant & indurant, vt hanc depopulationem vlciscantur, plurimos coruorum occidendo sagittis: solaq; rostra funibus alligata, præsidibus pro signo

Corui albi occidũt agnos & porcos.

mercedem petituri demonſtrant: quam & liberaliſſima largitione, pari ſagittarum numero vt beſtiæ fuerint interemptæ, compenſant. Ita & de reliquis animalibus dãnoſis, in tota Septẽtrionali plaga obſeruatur, ſaluo quòd pelles grandium vrſorum, præſertim alborum, ſcabellis ſacrorum altarium, ne frigus ſacerdotibus noceat, ſubſternuntur.

Vrſi albi.

De baptizandis pueris ſylueſtrium incolarum.

ETſi multa de idololatris extremi orbis Septẽtrionalis, & eorũ ſuperſtitioſo cultu dicta ſint, & quomodo ſpes eſt, vt aliquando audita diuini verbi vera prædicatione, ad communionem Chriſti fideliũ accedere nõ tardarẽt: tamẽ pia præualente exhortatione Catholicorũ ſacerdotũ, magna pars ſylueſtriũ hominũ inducta eſt, maiorque ſpes oritur, vt amodo, ſedatis alibi erroribus, vnanimiter inducendi accedant. Quòd verò tardare videntur, cauſa eſt, & euidentiſſima, quòd maximè diſtãt, ducentis ſcilicet & amplius milliaribus Italicis ab Eccleſijs Chriſtianorum: ad quas ob eam immenſam diſtãtiam rarius valeant apropinquare. Veruntamẽ qui Chriſtiano ritui ſeſe ſubdiderunt, obedientiſſimi reperiuntur: licet enim prædicta ſit diſtantia, ſemel tamen, aut bis in anno ſuas viſitant eccleſias baptiſmales, liberoſq; lactentes, cophinis ſeu corbibus impoſitos, poſt tergum ligatos ſecum baptizandos comportant, aliaque ponde-

ra,& munera pellium,præsertim pretiosarum, sacerdoti loco decimarum distribuenda. Sed non modò Bothniensium versus Septentrionē, verumetiam Vermorum versus Occidentem habitantium, hæc distantia & incōmoditas conuertendorum hominum ad fidem, est deploranda. Et ob id rarissimè presbyteri, nunquamque Antistites, solitudines illas, ob inuia loca periculorum plenissima, accedere possunt.

De conuersione Finlandiæ Septentrionalis, & Orientalis, ac maxima hospitalitate.

FVit olim hæc vltima Aquilonaris regio, quemadmodum plures vicinę terræ, pagana superstitione seducta: & ideò à via veritatis aberrans, Deo contumeliosa, & proximis extitit violenta. At postquam duo clarissima lumina & sanctissimi viri, Ericus Suetiæ Rex, & beatus Henricus Vpsalensis Archipræsul, fidei Christianæ & regno Suetiæ circa annum salutis M.C.LV. prædicatione verbi diuini, paceque oblata ac contempta victoriosa manu subiecissent, ac templa extruxissent, sacerdotesq; eidem gēti præfecissent, facta est præcipua omnium virtutum amatrix, præsertim liberalitatis, & hospitalitatis: qua incolæ eius in aduenas & peregrinos per summam beneuolentiam vtuntur. Sunt inter se benigni & modesti, atque ad iram tardi: at si diu prouocati fuerint, tarditatem magnitudine vindictæ compensabunt. Habitant vicatim in parochias & villas distincti. Ecclesias magnificè constructas habent, nouisque erigendis magnoperè student. Sacerdotibus summam venerationem exhibēt, decimasque rerum omnium præstant: & rursus ab eis ita in lege diuina, interprete in ambone ex more adhibito instruuntur, vt pristinis erroribus extirpatis, ad honesta quæque sequenda, quadam mentis ingenuitate, prōptissimi ac alacres efficiantur. Nec his dissimiles incolæ Occidentalis Bothniæ reputantur; qui deficientibus scholasticis disciplinis, naturali lege ita instructi sunt, vt vitia detestentur, & virtutes amplectantur. Deprehendunt enim omnibus bonis eos affluere, qui rectę

Finnos maximos idololatras, S. Ericus Rex, & S. Henricus præsul, ad Christi fidē converterunt An. 1155

Quid lex illa naturalis (quā vocāt) Præstet mortalibus.

viuunt ac nemini nocent: & econtrà ob deteſtanda crimina, fornicationes ſcilicet & adulteria, furta, homicidia admiſſa, aues & beſtias, nemora ac piſces, aquas eorum frequentius reliquiſſe, nec anteàquam orationibus ac benedictionibus ſacrorum miniſtrorum offenſa diuinitas placata fuiſſet, rediiſſe.

Finis Libri quarti.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE SEPTENTRIONALIVM GIGANTIBVS.

EPITOME LIBRI QVINTI.

De Gigantibus.

ETSI ſacræ profanæque hiſtoriæ maxima gigantum atque pugilum geſta euidenter cōmemorant, clareque quid, quóue tempore & loco orbis ea egerint, aut quomodo vixerint atteſtantur: inutile tamen non erit aliqua his ſuperaddere, quæ à cautibus & ſaxis Septentrionalium regionum ſunt eruta, ac palàm vniuerſis latius per orbem reddere manifeſta, quæ ab antiquiſſimis iiſq; rariſſimis ſcriptoribus in libros ſunt relata. Regiones igitur extremæ aliàs in Charta mea Gothica annotatæ, videlicet Finmarchia, Biarmia, Scricfinnia, Helſingia, &c. adeò euidentia munimenta, gigantum curioſis ſeu ſtudioſis inſpectoribus vbique exhibent, vt admiratione præuia credere cogātur, tam ſublimem ſaxorum molē, tamque immanem collium congeriem, nullo naturæ cōpendio, ſed portentoſis hominum viribus fuiſſe congeſtam ac abſolùtam: etiam in campis, ſyluis, ac montibus regnorum Suetiæ, Gothiæ, ac Noruegię, vbi ſimilia ſaxa conſpiciuntur. Quid verò Saxo Grammaticus, Danorū diligentiſſimus hiſtoricus, de ſua tellure Danica in hac materia afferat, curioſus Lector præfationem hiſtoriarū eius

Charta Gothica 1539. Venetiis excuſa.

Saxo Grāmaticus.

eius(quatenus libuerit)circa finem inſpiciat:cōperietq́; Danicam regionem giganteo cultu quondam exercitā, prout eximiæ magnitudinis ſaxa veterum buſtis ac ſpeluncis affixa teſtantur. Quod ſi quis vi monſtroſa patratum ambigat, quorundam mōtium excelſa ſuſpiciat, dicatque ſi callet, quis eorum verticibus cautes tantæ grāditatis inuexerit. Inopinabile nanque quiuis miraculi huius æſtimator aduertet, vt molem ſuper plano minimè vel difficilè mobilem, in tantum montanæ ſublimitatis apicem, ſimplex mortalitatis labor, aut vſitatus humani roboris conatus extulerit. Vtrum verò talium rerum autores poſt diluuium gigantes extiterint, an viri corporis viribus ante alios prædīti, teſtatur ſe parum notitiæ ex Daniæ antiquitatibus inueniſſe. Fortè ſi ſuperioris Suetiæ atque Gothiæ cautes & ſaxa examinaſſet, præclariſſima veterum geſta mîrabili ſuo ingenio ad poſteros trāſtuliſſet: cùm Suetia & Gothia, mille trecentis ſeptuaginta annis, Reges & Principes habuerint, antequam Dan primus Rex in Dania regnare cœpit: quorum magnifica geſta ſaxis inſculpta, noſtri temporis curioſitas intuetur. Diſtinguit tamen ipſe Saxo, triplices quondam ſub ſpecie gigantum ac pugilum mathematicos extitiſſe, atque inauditi generis miracula, diſcretis præſtigijs exercuiſſe. Primi fuere monſtroſi generis viri, Gigantes dicti, humanam magnitudinem corporum granditate ſuperantes. Secundi Phyſiculatores artem habentes phythonicam: qui quantum ſuperioribus habitu ceſſere corporeo, tantum viuaci mentis ingenio perſtiterunt. Inter hos & gigantes, aſſiduum bellorum de rerum ſumma certamen erat, donec Giganteum genus armis ſubigerent, ſibiq́; & regnandi ius, & diuinitatis opinionem conſciſcerent. Tertij verò ex ſuperiorum copula pullulantes, naturæ eorum, nec corporum magnitudine, nec artium exercitio reſpondebant. His tamen apud deluſas præſtigijs mentes, diuinitatis acceſſit opinio.

Suetia & Gothia. 1370. annis priusquàm Dania, Reges habuit.

Triplex genus mathematicorū. 1. gigātes. 2. Phiſiculatores. 3. ex vtriſque geniti

De diuerſitate Gigantum, & pugilum.

Helsingi. Hartben' gigas.

OLim in regno Helsingorum (qui nunc parent Regi Suecorum versus Septẽtrionem) gigas erat Hartbenus nomine, tanta præditus magnitudine, vt nouem cubitis dimensio longidinis eius protenderetur. Habebatque duodecim athletas contubernales, quorum insignis proceritas dimidio inferior videbatur. Alter quidam Starchaterus, toti Europæ olim ob crebras (vt inferius dicetur) victorias nominatissimus. Similiter & Arngrimus, ac Aruerodus: de quorum etiam excellẽtissimis gestis infrà dicetur. Ne tamen à solis veteribus seculis exempla magnitudinis aut fortitudinis mutuare videar, viros aliquot moderna memoria tam à mineralibus, quàm alijs Suetię & Gothiæ prouincijs adducere congruit, tanta fortitudine præditos, vt quisque eorum in humeros subleuatum equum vel bouem maximum, imò vas ferri sexcentarum, octingentarum, aut mille librarũ (quale & aliquæ puellæ leuare possunt) ad plura stadia portaret. Visus est etiã quidam equitem armatum subitò obuium, non agilitate tantùm, sed viribus in terram deiecisse vel detrusisse.

Athletæ duodecim. Starchaterus. Arngrimus. Aruerodus.

Gigãtum portentosa vis. Puellarũ gigantinarum vis.

De sobrietate Gigantum, ac Pugilum.

ASserit clarissimus Danicarum rerum scriptor Saxo superius allegatus, ac inferius frequẽter allegãdus, inter alios Septẽtrionales fortissimos viros, gigantea magnitudine & fortitudine præditos, quendam fuisse Starchaterum Thauestum: cuius admirandas et heroicas virtutes ita dignè extollit, vt raros sui æui similes vix habuerit in Europa, aut toto orbe, nec forsitan adhuc habet, vel habebit. Cumq́; eidem excelsi spiritus viro, permultas virtutes accommodat, inter alias ipsam sobrietatem, fortibus viris summè necessariam, huic relationi peculiariter statui apponendam, vtpote speculum prurientis æui nostri nunc attentius intuendum. Erat enim (eodem Saxone teste) eiusdem Starchateri fortitudo frugalitatis amatrix, & ab immoderato dapum vsu auersa. Sẽper voluptate omissa, virtutis respectum egit, vetustos continen-

Starchaterus Tauestus gigas, vt corporis ita & animi fortitudine clarus, frugalitatis, continentiæ, & aliarũ virtutum amantiss.

continentiæ mores imitans: ac rusticioris escæ paratum appetens, cœnæ sumptuosioris impendium fastidiuit. Igitur profusam dapum indulgentiam aspernatus, fumidoque ac rancido cibo vsus, famem eò sapidius, quò simplicius pepulit, ne veræ virtutis neruos externarum deliciarum contagione, tanquam adulterino quodam dulcore remitteret, aut priscę frugalitatis normam inusitatis gulæ superstitionibus abrogaret. Cæterùm indignanter ferebat assam dapem, & eam elixã, vnius cœnę sumptibus erogari: edulium pro monstro accipiens, quod culinæ ardoribus delibutum, fartoris industria multiplicis temperamenti varietate perfricuit. Igitur vt Danicum luxum, Teutonum ritu (vnde effœminati fierent) introductum auerteret, inter alia patrio carmine, multis dimissis, sic cecinit:

Farteres nil cum Starchat.

Starchateri carmen de frugalitate.

Fortium crudus cibus est uirorum:
Nec reor lautis opus esse mensis,
Mens quibus belli meditatur vsum
Pectore forti.
Aptius barbam poteras rigentem
Mordicus presso lacerare dente,
Quàm vorax lactis vacuare sinum
Ore capaci.
Fugimus lautæ vitium popinæ,
Rancidis ventrem dapibus fouentes.
Coctiles paucis placuêre succi
Tempore prisco.
Discus herbosi uacuus saporis,
Arietum carnes dabat, & suillas.
Temperans vsus nihil immodesto
Polluit ausu.
Lacteum qui tunc adipem liguris,
Induas mentem petimus virilem:
Esto Frothonis memor, & paterni
Funeris vltor.
Occidet nequam, pauidumq; pectus:
Nec fugax fati stimulum refellet,
Valle condatur licet, aut opacis
Incubet antris.

Vndecim quondam proceres eramus,
Regis Hachonis ſtudium ſecuti.
Hic prior Helgo Begathus reſedit
Ordine cœnæ:
Hic famis primæ ſtimulum licebat
Aridis pernæ natibus leuare:
Ventris ardorem rigidi domabat
Copia cruſti.
Offulam nemo vapidam petebat,
Quiſque communes celebrabat eſcas,
Simplici tantùm ſtetit apparatu
Cœna potentum.
Vulgus externum fugiebat eſum,
Nec fuit ſummis epuli libido:
Ipſe Rex paruò méminit modeſtam
Ducere vitam:
Mellei temnens ſpeciem ſaporis
Combibit toſtum Cereris liquorem;
Nec parum coctis dubitabat vti
Aſſa peroſus.
Menſa perſtabat modico paratu,
Exhibens ſumptum tenui ſalino,
Nequid externo variaret vſu
Docta vetuſtas.
Amphoras nemo pateráſue quondam
Intulit menſis:dolio profudit
Poculum promus:nec erat catillis.
Copia pictis.
Nemo tranſacti venerator æui
Cantharis iunxit teretes diotas,
Nec cibis lancem cumulauit olim
Comptus agaſo.
Non breui concha cyathóue leui
Prandium vanus decorabat hoſpes,
Nunc recens morum facies prudentes
Omnia pręſſit.

starchate-ri diſcipuli TAlibus itaque argumentis, plurimos ad temperantiam & ſobrietatem, cęteraſque virtutes induxit, vt plerique inuenirentur qui nunquam ebrioſa potione indul-

dulsisse dicantur, ne præcipuum fortitudinis vinculum continentia, luxuriæ viribus cluderetur. Tamque remotus ab omni lasciuia eorum animus erat, vt penitus dedignarentur spectatores esse mimorum aut scurrarum: nec delicatam dapem parare, aut lautiori industria aliena culina paratam appetere, aut oblatam degustare: nec cuiquam perniciosæ voluptati, animum aut vires effœminandos offerre: ne veræ virtutis neruos, aut bellicam claritatem aliqua vitiorũ contagione commacularent.

De virtutibus fortissimi Starchateri.

HAbendo sobrietatem (vt proximè prædictum est) quam aptè ad cæteras virtutes vinculum ampliare potuit, omnes qui gentilium operationes intuentur, agnoscunt: clariorque factus fuisset in meritis, si Christi doctrinæ, sicuti natiuitati eius, vicinitatem habuisset. Peregit tamen trium hominum secula fortis & inuictus pugil, monstruosa & incredibili quadam virtute præditus, supra communem hominum staturam longè euectus, gyganteam quandam molem præ se ferens, ita vt corporis magnitudini, viriũ robur & animi fortitudo responderet, & nulli mortalium virtute cedere putaretur. cuius tam latè patens claritas fuit, vt adhuc quoque celeberrima gestorum eius ac nominis opinio perseueret. In omnibus enim Aquilonaribus regnis & eis vicinis, speciosissima sibi peperit monimenta. Primum in Vichari Noruegiæ regis iugulo, deorum fauori facinorum suorum principia dedicauit: deinde piraticam agens, profligatis latè prouinciis, Rusiam inuasit, regemque eius Floccum superauit, & ingenti thesauro spoliauit. Ob hæc tam præclara militiæ principia, ab athletis Biarmiensibus, qui tunc præstantissimi habebantur, accitus: cũ plurima apud eos memoratu digna edidisset facinora, Sueonum fines ingreditur: vnde septẽni militia peracta, ad Daniam se contulit, deinde in Hyberniam, ne vltimę rerum humanarum mansiones, ab eo intactę consisterẽt: vbi cum duobus præstantissimis athletis congressus, victor euasit. Mox in Orientalia Rusiæ, contra eximiæ opinio-

Starchat. fortiss. tria secula vixit.

Floc. Rusiæ rex à Starchat. superatus.

opinionis gladiatorem visinnum properauit. Is enim Visinnus vicinas longinquasque prouincias omni iniuriæ genere vexauit, illustriumque virorum cõiuges, maritis spectantibus, raptas ad stuprum pertraxit. Cuius sceleris Starchaterus (vt alter Hercules) rumore excitus, tollendi autoris gratia Rusiam petiuit, raptoremque ad singulare certamen prouocatum oppressit. Deinde latius ad Orientem progressus, Byzantium peruenit, vbi inuictæ opinionis gigantem, Tannam nomine, corporis viribus fretum, colluctando deuicit, ignotasque terrarum partes proscripti titulo petere coëgit. Igitur cùm nulla fortunæ sæuitia vires eius victoria fraudare potuisset, Poloniæ partes aggressus, eximium athletam Vasche, vel Vasam, duelli certamine superauit. Nec longè post, cùm Hama pugili, apud Saxones gymnicis palmis clarissimo congreditur: cuius Hamæ pugno primùm ita obrutus memoratur, vt genibus nixus humum mento contingeret: quam corporis nutationem egregia vltione pẽsauit. Nam vbi resuscitato poplite, manum expedire, ferrũq; distringere licuit, medium Hamæ corpus dissecuit: eaq; victoria, Saxones Danorum subiecit imperio. Quo adeò seuerè abusi sunt, vt pro quolibet cubitali, indicem seruitutis stipem quotannis pendere cogerentur. Sed non diu violentum durauit imperium.

Visinnus gladiator, & Tanna gigas à Starchat. superati.

Vasche Polon. athleta victus est à Star.

Hama Saxo gigas fortiss. à Starchat. dissectus.

Saxones à Starch. Danis subiecti, & ipsi Starc. tributarii facti.

De patrocinio quod tulit oppressis.

AB Helgone Noruegiorum Rege, qui cum nouem eximiæ fortitudinis pugilibus, ipso nuptiarum die sub duelli prouocatione sponsam rapere volentibus, cõgredi debuerat) suppliciter rogatus tanto discrimini auxilium afferre, tam prompto animo precibus assensit, vt Helgone ad locum pugnæ præcedente, interiectis aliquot diebus profectionem orsus, tantum locorum diali itinere pedester emensus probatur, quantum præcedentes diebus duodecim equestres peragrasse dicuntur. Interrogatus à pugilibus, an ei dimicandi virtus suppeteret, Non vnum tantum, verùm quotlibet admissos excipiendi certissimas sibi vires extare respondit. Sequenti die

die cum contemptu aduersariorum campum ingressus, sub montis cuiusdam cliuo sessione quæsita, aduersis ventis ac niuibus corpus præbuit. Tunc ac si verno tempore apricandum esset, deposita veste, demendis operam pulicibus dabat. Purpureum quoque amiculum quo nuper ab Helga (id erat nomen Regiæ sponsæ) donatus fuerat, sentibus iniecit, ne contra sæuientia grandinis tela, indumentorum vmbracula mutuatus videretur. Tunc athletæ montem ex opposito subeuntes, auersum ventis sedendi locum petunt: accensoque igne frigus depellunt. Denique non viso Starchatero, quendam ad montis fastigium immittunt, qui tanquam è specula eius contemplaretur aduentum. Is in deuexa mõtis parte senem prospicit, scapulis tenus niuali desuper respersione contectum: quem percõtatur an is sit, qui promissas pugnæ partes agere debeat. Cumq; se esse hunc Starcherus astrueret, superuenientes cæteri, pariterne omnes, an singillatim excipere statuisset, interrogant. At ille: Quoties, inquit, mihi triste canum agmen oblatrat, simul, non vicissim eos abigere soleo. Ita se cum vniuersis, quàm singulis confligere malle significans, prius aduersarios dictis quàm armis contẽnendos putabat. Inito conflictu, sex eorum absqne mutuo vulnerum receptu prostrauit: tres verò residuos, quanquam multis vulneribus ab eis affectus, fratrum exemplo consumpsit: quæ quidem vulnera soli ruricolæ filio, ob officii venerationem, credidit restauranda. Is enim euulsas stomachi partes pristino loco restituit, elapsamque extorum congeriem, nexili viminum complexione perstrinxit. Ne autem indonatam iuuenis humanitatem relinqueret, chlamydem vepribus iniectam, oblatę dignationis præmium effecit.

Starchaterus vnus contra nouem.

De exercitiis eiusdem Starchateri.

DVm aũt Starchaterus apud Regẽ Suetiæ militaret, intellexissetq; Danię Regẽ Ingellũ ꝓrsus petulantiss. luxus illecebris mancipatũ, vitiaque pro virtute cõplexũ, intermissis Regiæ maiestatis officiis, sordidum

Ingellus Daniæ rex

luxuriæ

luxuriæ mancipium euasisse, dolenter tulit tantæ indolis iuuenem, tam inclyti patris filium exuisse. Eximium igitur carbonum fascem, tanquam opimam sarcinam, humeris suis Daniam petiturus impendit: Rogatus ab obuiis, quid tam insolitum onus deferret, Ingelli Regis hebetudinem ad acuminis habitum carbonibus se perducturum astruxit. Nec minus quàm dixit, effecit. Tantum enim valuit fortissimi ac eloquentissimi viri monitio, vt Ingellus ex eneruі & molli illecebrarum mancipio, magnanimus virtutum cultor euaderet, patrisq; sui interfectores, quos ad primum familiaritatis gradum extulerat, trucidaret. Quo peracto, Starchaterus suis monitis satisfactum gaudens, gratiasque agens, multa præclara in laudem veteris militiæ, modo qui sequitur, inter alia complura cecinisse refertur:

Acutè ac salsè dictũ.

Imberbis quando ductum auspiciumque sequebar
Militiæ rex Hacho tuæ, lasciua perosus
Ingenia & luxum, nil præter bella colebam.
Exercens animum cum corpore, mente profanum
Omne relegaui, stomachoque placentia fugi,
Fortia complexus animo, nanque arma professus.
Aspera vestis erat, cultusque parabilis olim,
Rara quies, somnique breues, labor otia longè
Propulit, & parco fluxerunt tempora sumptu.
Non vt nunc quidam, quibus insatiata cupido
Ingluuie cæca visum rationis inumbrat.
Horum aliquis vestis operosæ tegmine cultus,
Molliter alipedem flectit, sparsamque renodat
Cæsariem, & laxos patitur fluitare capillos:
Discere sæpe foro, turpique inhiare lucello
Gaudet, & hoc studio vitam solatur inertem,
Venali celebrans commissa negotia lingua.
Vi violat leges, & ferro iura lacessit,
Obterit innocuos, alieno pascitur ære,
Stupra gulamque colit, risu conuiuia mordax
Insequitur, sic scorta petens vt sarculus herbam.
Occidit ignauus, dum prælia pace quiescunt,
In media si valle cubet, testudine nulla
Tutus erit qui fata timet: sors vltima viuum

Quæque

Quæq; rapit, latebra lethum depellere non est.
Ast ego, qui totum concussi cladibus orbem,
Leni morte fruar, placidoq; sub astra leuandus
Funere, vi morbi defungar vulneris expers.

Semper præterea tam remotum à lasciuia animũ habuit, vt ne eius spectator esse sustinuerit. Nunquã otium negotio prætulit, nec minimè quidem luxuriæ assensor esse voluit, mollium & timidorum contemptor. Histriones, scurras, parasitos vbicunque inter bellantes comprehendit, cædendos curauit: satius ratus in leuium hominum agmen cuticulæ damno ridiculum dictare supplicium, quàm pœna capitis funestum imperare discrimẽ. Eoque modo, iocularis ministerij sordidæque conditionis cateruam, probroso verborum ludibrio multare contentus extitit, ne clarissimas manus turpissimorum hominum exitio commodaret. Fuit ipse Starchaterus in eo famosissimo bello Suetico, quod Ringo Suetiæ Rex contra Haraldum Daniæ regem gessit, præcipuum culmen. Eo siquidem bello nullum maius vnquam in Aquilonaribus regnis factum memoratur. Victor Suecorum Rex Danis imperauit. Periêre ex Suecis XII. millia illustrium & procerum, ex Danis XXX. millia nobilium, at populariũ vtriusq; partis nullus erat numerus.

Ringo Suetiæ Rex. Haraldus Daniæ Rex. Suecorũ illustrium 1200. Danorum 30. millia, atque alii innumeri occiderunt Ringone triũphãte.

De summa gestorum Starchateri.

DEmum post egregiam facinorum suorum laudẽ in seniũ vergẽs, hoc succincto carmine totius vitæ &

militiæ suæ studium summatim sic expressit, authore Saxone:

Carmina Starchateri de vita sua.

At mihi (si recolo) nascenti fata dedére
Bella sequi belloque mori, miscere tumultus,
Inuigilare armis, vitam exercere cruentam.
Castra quietis inops colui, pacemque perosus
Sub signis Gradiue tuis discrimine summo
Consenui, victorq; metu pugnare decorum,
Turpe vacare ratus, crebras committere cædes
Egregium duxi, & strages celebrare frequentes.
Sæpe graues bello Reges concurrere vidi,
Et clypeos galeasq; teri, crudescere campos
Sanguine, loricas affixa cuspide rumpi,
Vndique thoraces admisso cedere ferro,
Luxuriare feras inhumato milite pastas.
Hîc aliquis fortè egregij conaminis author,
Marte manuq; potens mediũ dum pugnat in hostem,
Intentam capiti loricam diffidit: alter
Casside perfossa ferrumque in vertice mersit.

Olo. Quando ter Olonis summo discrimine nati
Expugnator eram: namque agmine prorsus in illo
Aut gladium fregit manus, aut obstantia fudit.

Curetes. Hæc grauitas ferientis erat. Quid quandò Curetum
Littus, & innumera constratum cuspide callem
Primus ligniferis docui decurrere plantis?
Nanque aditurus agros confertos murice ferreo
Armabam laceros subiecto stipite gressus.

Hama. Hinc mecum egregijs congressum viribus Hamam
Rinus. Enecui: mox cum Rino duce Flebace nato
Kyrij. Obtriui Kyrios vel quas alit Esthia gentes
Esthia. Et populos Semgalla tuos. Post hæc Tylemarchos
Semgalla. Aggressus, caput inde tuli liuore cruentum
Tylemarchi. Quassum malleolis armisque fabrilibus ictum.
Hîc primùm didici quid ferramenta valerent
Incudis, atque animi quantum popularibus esset.

Teutones. Teutonici quoque me pœnas authore dedere,
Suertigus Cùm natos Suertinge tuos Frothonis iniqua
Cæde reos, domini vindex ad pocula straui.
Nec minus hoc facinus, quando pro virgine chara

Vno ſeptenos necui certamine fratres,
Teſte loco qui me ſtomacho linquente peroſus,
Non parit arenti rediuiuum ceſpite gramen.
Moxq; ducis Kerri bellum nauale parantis *Kerrus.*
Vicimus egregio confertam milite puppim. *Vaſza Polonus.*
Inde dedi letho Vaſzam, fabrumque procacem
Multaui natibus cæſis: ferroque peremi
Rupibus à niueis hebetantem tela Viſinnum. *Viſinnus*
Quattuor hinc Leri natos, pugilesque peremi *Ruthenus.*
Biarmenſes: gentis Hybernæ principe capto, *Biarmẽſes*
Duflinæ populabat opes: ſemperque manebit *Duflina.*
Noſtra Bauellinis virtus conſpecta trophæis. *Bauella*
Quid moror? excedunt numerum quæ fortiter egi, *Heed.*
Quodque manu geſſi, ad ſolidum celebrare recenſens
Deficio: ſunt cuncta meo maiora relatu.
Vincit opus famam nec ſermo ſuppetit actis.

Sanè fuit hic vir hauddubiè dignus omni bellica laude, nõ animi ſolùm vigore, ſed etiã corporis viribus excellẽs, præcipuaq; pedũ pernicitate, vt vno die accelerãdo, à ſuperiori Suetia in Daniã pedeſter peruenerit, quod alij diebus XII. continuò gradientes vix aſſequuntur. *Starchaterus celerrimus curſor*

De maximo ac terribili bello Suecorum ac Gothorum: cui Starchaterus præfuit contra Danos.

CVM cauſam & exordium, ac progreſſum & exitum acerrimi prælij Haquini Ring. Suecorum Gothorumque Regis ac Haraldi Hildetan Danorum Regis, libro octauo, hiſtoriarum excellentiſſimus Danicarum rerum ſcriptor Saxo Sialandicus, omni æuo ſucceſſuro notiſſimum tradiderit, ac poſt eum euolutis iam quinquaginta annis Albertus Crantzius idem prælium incidenter attigerit, nouiſſimusque omniũ chariſſimus frater, & anteceſſor meus, Io. Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis, hoc vaſtum, & incomparabile bellum in Gothicis ac Sueticis hiſtorijs ſuis, ex ineuitabili propoſito veraciter (vt fidelem hiſtoricum decet) nuper conſcripſerit: ad me pertinere arbitror, vt ſaltem eiuſmodi formidabilis conflictus aliquam mentionem hoc in loco inter pugiles & gigantes interſeram, præcipuè quia in nullo prælio *Haquinus Rex. Haraldus Rex. Saxo Sialandicus. Albertus Crãtzius. Io. Mag. hiſtoriographi.*

Bellũ totũ septenniũ ante præparatum.

Septentrionalium regnorum, & vix vnquam in tota Europa, tot fortissimi vtriusque partis tam terrestris, quàm naualis exercitus duces, cum tanta vehementia ac ardore belli septennio præparati concurrisse legũtur, quemadmodum in historijs satis concordibus supradictarum regionum ac Regum & authorum fideliter scriptum habetur. Enumerantur in primis clarissimi bellatores, vnde, & quo stemmate insigniores pro parte Danorum fuerint. Inter quos & fœminæ duæ, quibus virilem animũ natura, arsque & experientia peritiam erogauerat militarem, Hetha ac Visna, Sclauonicæ stirpis illustrissimæ mulieres: quarum altera prima dux erat, altera verò apprimè rei bellicæ perita, principale vexillum gerens, eo, dextraque in conflictu vrgente in acie Suecorum Gothorumque Starchatero (vt infrà dicetur) priuata fuit. Similiter ex parte opposita duces insigniores enumerantur, maximè quòd Starchaterus Suetici Regis Ringonis principalis exercitus director fuit, atque in eius exercitu Vegtbiorga puella acerbissima bellatrix, vt inferiùs ostendetur. Numerus nauium Ringonis pro Suecis & Gothis, duo millia quingentæ repertæ: sed Danorũ non impar erat. Præparatis igitur vtrinque nunc cuneata, nunc corniculata acie, & reliquis ad prælium requisitis, lituisque canentibus, asperrimum fortissimarum gentiũ tanto tempore præparatum, tanto ardore de inuadendo ac defendendo imperio conseritur bellum, vt crederes repentè (inquit Saxo) terris ingruere cælum, syluas campósque subsidere, misceri omnia, antiquũ redijsse chaos, diuina pariter & humana tumultuosa tempestate confundi, cunctaque simul in perniciem trahi. Nam vbi ad teli iactum peruentum, intolerabilis armorum stridor incredibili cuncta fragore compleuit. Vapor vulnerum repentinam cælo nebulam intendebat, dies effusa telorum grandine tegebatur. Nec parum in acie funditorum opera valuit. At vbi pila manu aut tormentis excussa, cõminùs gladijs ferratisque clauis decernitur, tum verò plurimum sanguinis periclitatum est. Igitur fessis manare sudor corporibus cœpit, mucronumq; crepitacula eminùs audiebantur. Illic Starchaterus,

qui

qui belli huius seriem sermone patrio primus edidit, prior in acie dimicans, Haraldi regis proceres, Hun, & Elli, Hort, ac Burgha à se prostratos, abscissamque Visnæ dexteram commemorat. Puella etiam in Suetica acie dimicans, Vegtbiorg nomine, Soth pugilem strauit: & ipsa quoque altero instante hoste interempta est. Tanta enim vi periti arcuum Guthones neruos intenderant, vt clypeos quoque iaculis transuerberarent: nec alia efficacior cædis extitit causa. Loricas galeasque perinde ac inermia corpora sagittarum acumina penetrabant. Centum quadragintaquatuor sagittis, Vbbo quidam fortissime pugnans, transfossus interijt. Summa etenim sagittariorum vi instãtibus Dalacarlis, recruduit semper bellum contra Danos. Tandem Danorum Rex Haraldus curru excussus claua aurigæ proprij excerebratus interijt, procerumque triginta millia ex sua acie, atque duodecim millia similium procerum ex parte Suecorum, & Gothorum: popularium verò numerus erat infinitus. Regnoque Daniæ iussu Regis Suetiæ Ringonis præficitur Hetha numero regentium XLVI. cui successit Olo, per Starchaterum ab insidiatoribus introductum, pretioque corruptum, interemptus.

Soth pugil Vegtbiorg bellatrix virago. Guthones sagittarij. Vbbo 144 sagittis perfossus interijt. Haraldus claua suiip sius aurigæ percussus interijt. Hetha regina præficitur Danis, cui successit Olo tyrannus.

De morte Starchateri.

POstremò iam prolixa fatigatus ætate & labore, ne senij vitio pristinum gloriæ decus amitteret, egregium fore putauit, si voluntarium sibi consciceret exitũ fatumque proprio maturasset arbitrio. Olim nanque rei bellicæ deditis morbo perire probro datum est.) Aurum itaque librarum CXX. quod iampridem pro Olonis tyrãni interfectione meruerat, collo appensum gerebat, emẽdi percussoris gratia: nihil aptius ratus, quàm si aurum, quod pro aliena clade tulerat, damno propriæ salutis impenderet. Itaque Hatherum splendido loco natum, cuius olim patrem occiderat, obuium nactus, hortabatur ne à parentis sui interfectore pœnas exigere vereretur: hæc facientem, auro quòd gerebat potiturum esse promittit. Et vt eius in se animum vehementiùs efferaret,

Morbo mori militib. olĩ probro. Mortẽ suã emit Starchaterus auri põdo 12c. ab Hathero, cuius Lennũ patrem anteà interfecerat.

get,huiusmodi exhortatione vsus esse traditur:

Præterea Hathere priuaui te patre Lenno.
Hanc mihi quæso vicem referas,& obire volentem
Sterne senem,iugulumque meum pete vindice ferro.
Quippe opem clari mens percussoris adoptat,
Horret ab ignaua fatum deposcere dextra.
Sponte pia legem fati præcurrere fas est.
Quod nequeas fugere,hoc etiam anticipare licebit.
Arbor alenda recens,vetus excidenda,minister
Naturæ est quisquis fato confinia fundit,
Et sternit quod stare nequit:mors optima tunc est
Cùm petitur,vitæque piget,cùm funus amatur,
Ne miseros casus incommoda proroget ætas.

Mors ēpta

Hæc dicens exertam crumena pecuniam promit. Hatherus autem tam fruendi æris quàm paternæ vltionis capessendæ cupidine concitatus,obsecuturũ se precibus nec præmia repulsurum spopondit.Cui Starchaterus cupidè ense præbito,pronam postmodum ceruicem applicuit,ne timidè percussoris opus exequeretur , aut ferro muliebriter vteretur hortatus:præfatus,quod si peracta cæde ante cadaueris lapsum caput ac truncum medius intersiliret,innocuus redderetur. Igitur Hatherus adacto vegete gladio,senem capite demutilauit: quod corpori auulsum,impactumque,terræ glebam morsu carpsisse fertur,ferocitatem animi moribundi oris atrocitate declarans. Percussor tamen promissis fraudem subesse veritus,saltu abstinuit:quem si temerè egisset,fortè lapsi cadaueris ictu obrutus,occisi senis pœnas proprio funere persoluisset. Verùm ne tantum athletam busti inopẽ iacère pateretur,corpus eius in cãpo, qui vulgò Reling dicitur,sepulturæ mandandum curauit.

Starchat. sepultus in agro. Reling.

De Haldano,alijsq; pugilibus ab eo deuictis.

Haldanus pugil Ca-

ACcedit prætereà alius claræ memoriæ Gothorum pugil,Haldanus nomine , Gotho patre, videlicet

Rege

Rege Carolo genitus, ijſdem temporibus florens : cuius admiranda geſta atque facinora eò diligentius præſentibus inſerta ſunt, quò inſigniori fortitudine deducta noſcuntur. Is primæ militiæ annis piratica tranſactis, certamini Suetico ſe immiſit: in quo dum pugilem Haquinum hebetandi carminibus ferri peritum adeſſe didicit, eximiæ magnitudinis clauam ferreis conſertã nodis, tunſionis vſibus adaptauit, perinde ac præſtigij vires ligneo robore debellaturus. Deinde cùm cæteris conſpicuæ virtutis habitu præmineret, inter acerrimos hoſtes obnupto galea capite, ſcuti inops, clauam in obiecta clypeorũ munimina, gemina manus opere torquebat, nec vllum tantæ ſoliditatis obſtaculum erat, quod non fruſtatim clauæ impulſu obtereret. Quo euenit, vt occurſantem ſibi in acie pugilem, acriore geſtaminis impactione ſubrueret. Victus tamen & Saucius, Suecorum potentię ceſſit, in remotas terras dilapſus, viribuſque, opera veterani militis, qui medendi artem curatione pro priorum vulnerum dudum didicerat, reſtitutus, quodã inſigni pugile Thorone in ſuam ſocietatem accepto, Suecis denuò ſtratagemate claſſico congreditur: victorque accedens, Siualdum quendam cum ſeptem filiis natura habituque ferociſſimis, nouum molientibus inſultum, ſub prouocatione (ſatis informi claua vſus) pariter oppreſſit. Deinde Hartbenum quendam gigantem Helſingum, nouem cubitorum proceritatem (vt ſuperius dictum eſt) habentem, (quòd raptas Regum filias ſtupro corrumpere gloriæ loco ducebat, illuſtres nuptias humilibus præferre, tantoque ſe clariorem exiſtimare conſueuerat, quantò ſplendidiores concubitus per vim aſſequi potuiſſet) malleo miræ granditatis vnà cum ſex ſuis athletis ſimili violentia ac ſcelere debacchãtibus, validè contriuit. Prætereà Egtherum Finnenſem, quòd piratica plurimos hinc inde moleſtaret, naualique prælio expugnari nequiret, ex prouocatione ſecum decernẽtem oppreſſit. Deinde cùm Hatheri Noruegiani Regis filiã Thorildam à Grimmone eximiarum virium athleta, ſub duelli comminatione expeti comperiſſet, edictumque à patre eſſet potiturum ea, qui pugilem amouiſſet : quanquàm

rolo Rege Gotho natus.

Haquinus pugil.

Thoro pugil.

Siualdus cũ 7. filijs

Hartben⁹ Helſingus 9. cubitorum gigas cum ſuis occiditur.

Egtherus Finno.

Thorilda, Regis Hateri filia.

quàm ad senectutem cœlebs peruenerat, non minus tamen Regis promissione, quàm athletæ petulantia concitatus, pugnæ locum accessit. Grimmonem appetens extremos loricæ nexus cum occidua clypei parte persecuit. Quod factum Grimmo admiratione prosecutus, Vetulum, inquit, acrius dimicantem non memini. Statimque ferrum exerens, obiectum clypeum gladio conuulsit: cuius immorantem ictui dexteram Haldanus ferro corripuit, vulnereque in femur misso, eum perpetuò reddidit mutilatum, vtque reliquias languentis vitæ retineret, pecuniarum multatione coëgit. Postremò Ebbonem plebeium insignem Piratam, virtutis fiducia filiam Regis Gothorum, atque dimidium regni in dotem postulantem ea audacia repressit, vt despicabiles generis sui sordes, eximiæ nobilitatis splendori miscere non præsumeret, multominus regni consortium affectare. Atq; ea prolata comminatione, die non suppetente, sub splendida luna eum interemit, tanquam nocturnum certamen monstro exhibiturus.

Grimmo pugil.

Ebbo pirata.

De alio quodam Haldano, & gestis eius.

NEc minori claritudine inter fortissimos pugiles memoratur alter quidã Haldanus Borchari Noruegiani atque Drothæ Regiæ prolis filius: cuius iuuentæ initia stoliditatis opinione referta fuêre, sequens verò ætas fulgentissimis operum insignibus illustris euasit maximisq; vitæ ornamentis inclaruit. Adolescens pugilem ingenuæ famæ, quòd ab eo pueriliter obludens colapho percussus esset, gestamine, quod in manu habebat, petitũ oppressit: augurio apud omnes relicto, quanta animi atque virium magnitudine in hostes triumphaturus esset. Ea tempestate Retho Ruthenorum pirata plures prouincias rapinę & crudelitatis iniurijs profligabat: cuius tam insignis atrocitas erat, vt cæteris extremæ captorum nuditati parcentibus, hîc etiã secretiores corporum partes tegminibus spoliare deforme non duceret. Vnde graues immanesque rapinæ Rethoranę cognominari solent. Habebat & aliam torquendi sæuitiam beluinam,

Haldanus alter Borcharo patre genit[9].

Retho pirata tã immanis vt grauiores rapinæ Rethoranæ dicantur.

luinam quam verecundiæ causa volēs prætermitto: qua indignitate motus Borcharus Haldani pater, Rethoni se obijcit: quorum, vt mutuum bellum, ita exitium fuit. Haldanus verò eam pugnam vulneribus affectus exijt, è quibus vnum ori euidentius inflictum habebat adeò cicatrice conspicuum, vt cæteris sanatis, carnis excremēto sarciri nequiret: quæ res, contumeliosum os, nomen ei peperit, vnde perennem gloriam pro honestate & patria pugnans, æquius meruisset. Sed quid virtuti dignum vnquam retribuit calumniosa interpretatio malignorū? Viguit tamen in eo tanta militaris claritas, vt vbique ob insignem fortitudinem formidabilis haberetur: vnde & ea fiducia ductus, concupiscere cœpit consortium nobilissimæ virginis Giurithæ regij stemmatis eo seculo in Dania vltimæ hæredis: quæ cauendæ iniuriç gratia, conclaue suum electo pugilum agmine tutabatur. Ad quam cùm Haldanus semel fortè venisset, abessentque pugiles, quorum ipse fratrem impubes extinxerat, Oportere eam, inquit, castimoniæ rigorem honestissimo coniugij decore permutare, vt lapsa regni gubernacula copulæ suæ beneficio reparare posset. Se ergo nobilitatis splendore conspicuum nuptialibus ab ea votis respici hortatur, quòd ob dictam causam voluptati aditum datura videatur. Cuius responsione intellecta, se nedum generis claritudine imparem existimari, sed oris deformitatem sibi exprobrari, obsecrat ne cui tori conniuentiam præbeat, antequàm reditus interitúsue sui certitudinem cognouisset. Quem athletæ Giurithæ locutum indignè ferentes, discedentem insectari conantur. Quo viso, mox quercu succisa, atque in clauæ habitum redacta, solus cū duodecim manus conseruit, eosque spiritu spoliauit. Deinde augendæ claritudinis titulo Russiam ingressus, summa omnium dignatione suscipitur, atque in breui (feruente inter Suecos & Ruthenos acerrimo bello) plures Suecorum pugiles duelli prouocatione oblatos interemit: & in postremis proprium fratrem Hildigerum septuaginta pugilum oppressorem (dum pietatem fortitudini non præponeret) gladio panniculis (ne carminibus hebetaretur) obducto occídit. Deinde Siuarum Sa-

Borcharus os contumeliosum dictus.

Giuritha.

Quercum excidit Borcharus pro claua, qua duodecim pugiles occidit.

Hildigero 70. pugilū oppressor à Borcharo tandem occisus.

H 5 xonicum,

Siuarus Saxonicus à Borcharo riuali occisus. xonicum, quòd nuptialibus triumphis ſpõſam eius Giuritham abducere vellet, celeri in Daniam emẽſo regreſſu inter conuiuantes oppreſſit, ſponſaque læto applauſu potitus, ex ea genuit Haraldum Hildetan, de quo capite VIII. dictum eſt. At finaliter à Veſeto inſigni pugile, in Sialãdia pro reſtituenda lacerata patria pugnans, occiditur. *Haraldus Hildetan Rex.*

De Olone Vegeto.

Olonis tyrocinia. OLo Vegetus vix tertio ætatis luſtro peracto: tyrocinium virtute auſpicatur. Cùm enim percepiſſet Gunnonem proximas manſioni ſuę ſyluas per atrox latrocinium obſidere, atque innocentes homines perdere, facinoris indignatione permotus, & ne virtuti debitum tempus inertia dilabi pateretur, arma à patre principe Noruegiano impetrat: caneque crudeli ſecum accepto, ac equo, profundam ſyluam ingreditur, hominumq; veſtigia niuibus impreſſa cognoſcit. Quo ſigno ſuperatis multis periculis, tandem latronum ædes aggeribus obductas inuenit, quorum ſtabularium artuatim confractum, primò interemit, tectoque tranſuerſum iniecit: deinde patrem, filiumque, tantæ ignominiæ vindices accurrentes, alterum ferro, alterum cane conſumpſit. Sed ne ipſe quidem incruentam geſſit victoriam, nam aduerſo corpore ſuſcepit vulnus, quod ſedulò à cane perlinctum, citius ſanatum inuenit. Moxque ſtipitibus capita atque cadauera latronum, in ſignum reſtitutæ ſecuritatis infigi iuſſit: qua etiã fortitudine duodecim pugiles, pudicitiam filiæ Regis Trondorum violare cupientes, in exigua inſula (vt ſequenti capite dicetur) oppreſſit. Erat prætereà illi acre ingenium viribus coniunctum, vt facili manu ferociſſimos hoſtes conficeret, aut fugaret: vnico ſiquidem ſatellite muliebriter culto contentus, modo ſeruato, vt ſuum comitiſque ferrum cauatis baculis condendum curaret, donec cominus certaturus, baculo extractum, in quos vellet repẽte immergere poſſet. Eoque ſtratagemate vſus, potentes plerunque aduerſarios ſuperauit. Deinde piraticam longè lateque militaribus *Gunno latro.* *Canis acerrimus.* *Cauati baculi pro vagina vſus.*

taribus armis exercens, LXX. maritimos Reges nauticarum vitium certamine consumpsit. Quo euenit, vt insigniores pugiles eius confœderationẽ peterent, atq; plures effrenati ingenii iuuenes eius fierent stipatores. His viribus instructus, ita finitimos reges sola opinione castigauit, vt iisdem gerendorum bellorum manus, curã, audaciamque detraheret. Tandem ad Regem Suetiæ Ringonem peruenit: eò charior illi factus, quo cæteris eius aulæ principibus singulari fortitudine similior erat: vnde & princeps maritimæ clasŝis (quę numerum duorum millium & quingentarum nauium continebat, vt superius dictum est) constitutus, eam septem Regum manu consilioque, promptisŝimorum etiam sibi adhærentium eo ordine ac studio gubernabat, vt Danorum potentisŝimam classem victorioso titulo superaret, prout rex Ringo totius Suecorum terrestris agminis victoriosus ductor extaret. Tandem, vt dictum est, Rex Daniæ factus, ob meram crudelitatem a Suetico pugile Starchatero interemptus est.

Olo Reges 70. & pugiles 12. enecauit.

Adhuc de eodem pro pudicitia victoriose pugnante.

ERant olim in montanis Noruegiæ penes Occidentalium Gothorum limites, gemini pugiles, iidemq; fratres, Schatus & Hiallus nomine, tantum præsumentes idsolentiæ luxum, vt effreni petulantia, excellentis formæ virgines parentibus ereptas, concubitu violarent. Quo euenit, vt Esam quoque Olaui Vermorum regis filiam, raptui destinantes, patri mandarent, si illam externæ libidini famulari nollet, per se vel alium pro tuenda prole decerneret. Quod etsi paternæ clementiæ, sub incommodis decrepitæ senectutis suspirãti, maximè probrosum erat: attamen exhaustos corporis neruos, propinquorũ ingenio & viribus, in filiæ iustisŝima defensione erigere conabatur. Interim Olo adolescens Noruagicus, splendido loco & familia genitus, horrore sceleris permotus, oblataque pugnæ facultate gauisus, Olaui penates

Scathus et Hiallus constupratores.

Esa filia Olaui Vermorũ reg.

penates agrestium cultum mutuatus accedit: vbi cũ inter extremos discubitu frueretur, mœrentem regis familiam conspicatus, eius filio de industria propius accersito, cur cæteri luctuosa facie essent, inquirit: quo asserente sororis suæ pudicitiam, ni cuiuspiam defensio ocyus intercederet, proximè per acerrimos pugiles profanandam: rursum percontatur quid præmii recepturus foret, qui salutem suam pro virgine deuoueret. Super quo rex per filium interrogatus, filiam propugnatori cessuram respondit: quæ vox præcipuam Oloni subeundi discriminis cupidinem attulit. Consueuerat autem virgo, prout hodie Aquilonaribus mos est) hospitum vultus propriùs accedendo quàm curiosissimè prælato lumine contemplari, quò certiùs eorum mores cultumque perspiceret, vt omnia signa, habitudine corporis notata, parentibus ostenderet iudicãda. Quæ more prædicto Olonem scrutata, inusitato oculorũ eius horrore perstricta, penè exanimis concidit (adeò vigorem stupor hebetat) causamq; trepidationis suæ ilicò parenti reuelat. Quo considerato adolescens pupillas, ne visentibus formidini forent, palpebris arctius obstringendas curabat, depositoque pileo quo facies obnupta erat, circunstantes hilarem animum abiecto omni metu assumere iussit. Nec segniùs actum quàm iussum fuerat, mox euenit: ita vnius hospitis benignum promissum communem omnium formidinem propulsabat. Intereà Hiallus & Seatus cum decem vernaculis superuenientes tanquam puellam Regiam ilicò sublaturi, Regem tumultuoso clamore, ni filiam sisteret, euocantes in pugnam: quorum debacchationem protinus Olo sponsione certaminis excipit, pacti conditione, ne furtim tergum dimicantis incesserent, sed aduersis tantum pugna congressibus starent. Deinde gladio à maioribus relicto solus duodecim prostratis, maius adolescente opus edidit. Cęterum pugnæ locum insula dabat, vnde non longè vicus abest nomina occisorum fratrum referens vsque ad præsens. Igitur ex puella sibi in præmium victoriæ data filium sustulit Odmondum. Deinde clarior indies in arduis præliis euadens, ad vltimum in balneo insidiosè occisus est, prout illi dudum à sene quodam

Virgines contemplãtur hospitum vultus.

Sic Deus pro virtute pugnantes adiuuat

Odmund.

Olo interfectus in balneo.

quodam vaticinatum est,dum Regulum Thoronem hospitii iura violando interemit.

De Arngrimi, & Aruarodi pugilum gestis.

HOc quoque loco prætereundum non est, quomodo consilio Regis Suetiæ Erici Diserti (cuius mentio posthac fiet) quidam Arngrimus insignis pugil Sueticus, contra Septentrionales Reges Scricfinniæ & Biarmiæ præliando triumphandoque socer factus sit Regis Daniæ Frothonis, quòd eius imperio vltimos humanarum rerum terminos adiecisset, egregiisque operum titulis patentem eius claritatem latè per orbem ampliasset. Sustulit autem, teste Saxone. XII. filios ex Osura. Hi ab adolescentia piratico muneri incumbentes, vno omnes nauigio forte in insulam Sampse aduecti, duas in maritimis naues Hialmeri atque Aruarodi Noruegianorum piratarum reperiunt: quos pugna adorti, remigibus in absentia gubernatorum mox vacuefecêre, mœstiores facti, quòd principales eorum rectores non interimissent: vnde & partam victoriam vti inanem, ita securitate vacuam contempserunt: animaduertentes sequentibus præliis sese maiora discrimina, & forte indigniore fortuna subituros. Quippe prædicti piratæ, quorum iam pridem abrupto clauo tempestas nauigia lacerauerat, alterius excidendi gratia nemus ingressi, ligni rudem extenuauêre materiam, dolabris eousque eam ambientes, donec formam indueret naualis instrumenti. Quod cũ humeris impositum sociæ cladis ignari deferrent, ab Arngrimi filiis recenti oppressorum cruore madentibus lacessiti, duo cum pluribus ferro decernere coacti sunt. Nec par quidem congressus extabat, cum geminam bissena manus exciperet: cæterum victoria numero non respondit. Interfectis enim omnibus XII. prædictis, oppressoque ab eisdem Hialmero, victoriæ Aruarodum titulus non fefellit, quem solum ex tanto sociorũ numero fortuna seruauit: qui informem adhuc gubernaculi truncum incredibili libratum nisu, tanta vi hostiũ adegit corporibus, vt duodecim vnico eius impulsu contusos elideret.

Osura XII. filios genuit ex Arngr.

Sampse insula.

Hialm. et Aruaro. piratæ.

Aruarodus victor.

Adhuc de eodem Arngrimo, & præstigiis Finnerum.

Egbertus Biar. rex & Tengildus Scricfin. rex ab Arngrimo prælio superati.

Osura filia Frotonis Regis Danorum.

PVgnauit etiam hic Sueticus pugil Arngrimus, cōtra potētes extremi orbis Septentrionales reges, Egbertum Biarmorum, & Tengildum Scricfinnorū (de quibus in principio lib. IIII. aliqua mentio facta est) vt victoria super his obtēta, pro meritis & triumphis filiā Regis Daniæ Frothonis Osuram, acquireret cōtoralem, prout inde monstrauit euentus. Interim tamen cum syluestri gente congressurus, exercitu valido se muniuit, eoque proficiscebatur: primumque reperit se nedum contra homines feroces, sed & elementa duriora moturum bella, quemadmodum inferiùs lib. XI. de bellis syluestribus ostendetur. His tamen hominibus acer telorū vsus est, vt dimicando latis & grādibus sagittis vtantur: nec minus incātationibus & præstigiis aggrediēdo, fugiēdoue in trabibus pandis inter medias niues, excipere vel obtrudere norūt. Hos Arngrimus (referente Saxone) claritatis causa sibi conciliādæ adortus obtriuit: qui cum infeliciter dimicando fuga dilaberētur, tribus lapillis post tergum coniectis, totidem, montium instar, hostibus apparere fecerunt. Igitur Arngrimus ludificati visus errore perstrictus, ab insectando hoste exercitū reuocauit, magnarum se rupium interiectu coërcitum putans. Iidem postera die congressi victique, coniectæ in terram niui, ingentis fluuii speciem indiderunt. Itaque Suecis per summum visus errorem falsa rerum opinione delusis, inusitata aquarum moles obstrepere videbatur. Ita victore vanam aquarum imaginem formidante, fugam impetrauêre Finni. Tertio identidem die reparauêre bellū, nec iā amplius vllū fugæ efficax remedium fuit. Vidētes enim suas inclinari acies, potestati se permisêre victoris. Deinde Egtherum Biarmorum ducem duello prouocatum deuicit. Post hæc spoliis tropheisque auctus, Suecorum Regis arbitrio mediante, Danorū Regis prædicti filiam suscepit Osuram, ex qua (eodem Saxone teste) XII. filios genuit nominibus huiusmodi annotatis: Brander, Biarbi, Brodder, Hiarrandi, Tander, Tiruingar, duo Hadingi, Hiorthuar, Hiartuuar, Rani, Angantir, qui omnes, vt prædictum est, piraticam exercētes, ad vltimū fuerunt interempti.

Præstigiæ in bello.

Noīa 12. natorum Arngri.

De occi=

De occisione vrsi, & epotatione sanguinis eius.

INter aquilonares pugiles quidam erat Biarcho nomine, gladio semper vtens longitudinis inusitatæ, quē voluptatis loco portauit in quoscunque insolentioris vitæ athletas duelli prouocatione stringendum, ne moribus abiectissimis deditos, claritudinem athleticam turpibus exemplis fineret infamare: vnde & plurimos ea occasione aut insolentiam totaliter abiicere, aut vitam in periculum ponere coëgit. Talibus itaque operum meritis exultanti, nouam de se syluestris fera victoriam præbuit. Vrsum quippe eximiæ magnitudinis, obuium sibi inter dumeta factū, gladio cōfecit, comitemq; suūHialthonē, quò viribus maior euaderet, applicato ore egestū beluæ cruorem haurire iussit. Biarcho autem, dum à pugile quodam omni petulantiæ genere debacchante, & in conuiuiis nodosa ossa in consessores coniiciente, vehementem in capite ictum exciperet, indignum ratus gladii vsu iniuriā pensare, osse inuicem in iacientem remisso, frontem eius in occiput reflexit, idemq; loco frontis, intorsit transuersum hominis animum, vultus obliquitate multando, fortè vt ab ossibus amodo eiiciendis horreret. Præterea Regnerus quidam Noruegianus, dum illustris militiæ tyrocinium exerceret, vidit in sociorum castris puellam, ingenti fortitudine hostes vndique profligantem: cuius amore captus satiari nequiuit

Biarcho inusitatæ longitudinis gladio plures interemit.

Hialtho sanguinē bibit vrsinum.

Vltor egregius.

Martia puella.

nequiuit, donec immanem vrſum, canemque ferociſsimum, virginis conclaue tutantes interemiſſet: quos (etſi aditum amori prius ſolicitata ſpopondit) ea ratione oppoſuit, vt ferociſsimarum beſtiarum oppreſſorem intueretur, cui neruos diu tutatæ pudicitiæ crederet permittendos. Huicque puellæ Latgerthæ nomen fuit: de cuius fortitudine paulò inferiùs inter pugnatrices nonnihil oſtendetur.

De Regnero Piloſa braha dicto.

Herotus Rex Suetiæ.

REx fuit Sueonum, Herothus nomine, cuius anxia mẽs ob cuſtodiam pudicitię pulcherrimæ filiæ ſuæ, nõ parũ vrgebatur, an potiùs beluino præſidio (vt tunc quorundam principum mos erat) an humanæ fidei eam permitteret conſeruandam. Verùm cum humanæ fiduciæ præferret beſtialem crudelitatem, citius elegit, quod periculoſius erat, nociturum. Quippe ſyluas venatione complexus, repertos à comitibus angues filiæ detulit nutriendos. Illa paterno ocyus obſecuta præcepto, vipereum genus virgineis manibus educauit. Et ne eorum ſatietati conueniens eſca ſubtraheretur, integrũ bouis cadauer curioſus parens afferri iuſsit, ignorans ſe priuato pabulo publicam ſuſtentare perniciem. Qui cùm adulti peſtilentiſsimo halitu viciniam vrerent, Rex inertis operæ pœnitens, potiturum filia, qui peſtem amouiſſet, edixit. Cuius rei ſummam Regnerus Noruegianus, Regia proſapia oriundus, inter plurimos virginis procos præcipuus, vbi publica fama didicit, laneum à nutrice ſagulum, villoſaque femoralia, quibus inflictos anguium morſus elideret, expetiuit. Cùmq; nauigio Suetiam appuliſſet, de induſtria frigoris rigori aquis ſupereffuſis, veſtem indurari permiſit: qua amictus, ſolus enſe teloq; munitus, procedit ad regiam. Procedenti duo inuſitatæ magnitudinis angues obuii allabuntur, iuuenem ſtrictura caudarum, ac venenato vomitu perempturi. At Regnerus gelati cultus duricie fretus, amictu venenum, & clypeo morſum, infatigabili beluarũ congreſsione ſuſtinuit, ac repreſsit. Ad vltimum proiectum, manu amentatum

Angues, virgineæ Thoræ pudicitiæ cuſtodes.

tatum telum strenuè corporibus eorum adegit. Deinde ense bicipiti vtriusque præcordia lacerans, felicem ingeniosæ ac periculosæ pugnæ exitum habuit. Cuius vestitum Rex curiosius contemplatus, cùm hispidum dorsotenus, præcipuè incomptam bracharum speciem animaduertisset, eludens, Lodbroch, id est, Pilosam brachá, eum agnominauit: quem etiam vt ex laboribus recrearet, cum amicis epulaturum accersit. Ille prius reuisendos sibi quos reliquerat, socios aiebat: quos nitidè vnà secum vestitos, Regiæ mensæ præsentauit. Et demum ea peracta, victoriæ pignus accepit: ex qua plura præclaræ indolis pignora procreauit: eoq; sinceriori amore eius solatio potitus est, quò maioribus periculis & ingenijs, eam suo consortio partam agnouisset. Absumpta tandem nobilissima hac coniuge, Thora appellata, in varia fortunæ ludibria incidit, vt toto orbe fulgidus armis ab inermibus Finnis & Biarmis (prout anteà dictum est) superatum se doleret: qui etiã postmodum ab Hella Hybernorũ principe colubris obiectus, vita functus est.

Thora. *Hella princeps hybernus, serpentũ victor.* *Regnerus colubris victus interijt.*

De Alfone pudicitiæ defensore.

REx Gothorum Siuardus filios habuit Vemundum & Ostenum, filiamque Aluidam: quæ tantam verecundiæ fidem ab ipsis incunabulis præferebat, vt os peplo iugiter obnuptũ haberet, quominus formam suam alienæ libidinis irritamentũ efficeret. Huic pater in arctam custodiam relegatæ, viperam anguemq; educandos commisit, pudicitiam eius adultorum tandẽ reptilium custodia vallaturus: vt viris tantummodo fortitudine & virtute insignibus, magnitudine discriminũ superata, virginis aditum annuere videretur: hoc adiecto, vt si quis idipsum frustrà tentasset, protinus amputandum caput, paloque refigendum præberet: ne quiuis petulanti ingenio stimulatus, tantum facinus in Regium sanguinem præsumeret attentare. Quo cõperto Alf Sigari Regis Danorũ filius, non tam viribus quàm ingenio confidens, periculumq; eò clariùs quò periculosiùs tentandũ existimans, proci titulo beluas virginei thalami seruatrices

Siuardus Rex. *Vemũdus.* *Ostenus.* *Aluida.* *Pudicæ virginis insigne.*

trices, debellandas aggreditur, præſertim quòd edicti ratione earũ victori virgineus deberetur amplexus. Quarum vt fortius aduerſum ſe excitatam rabiem ſuſtineret, cruda cruentaque corpus pelle contexit: qua ſuccinctus, mox vt ſepti valuas ſubijt, candens ferrum forcipe comprehenſum, hiantis viperæ faucibus immerſit, atque exanimem proſtrauit. Anguem deinde ſinuoſa volubilitate accedentem, inter medios rictus telo abſumpſit, vel vt antiquiores Gothorum hiſtoriæ tradunt, ardenti ferrea haſta, velut cultrato mucrone, oppreſſit. Cumque edicti ratione connexum victoriæ pignus expeteret, refert Rex Siuardus: Hunc ſibi generum placiturum, in quem filia ſolido arbitrio conſentiret. Cumque ſola puellæ mater proci votum difficulter exciperet, mentem filiæ ſecreto perluſtrat alloquio: quæ cùm deprehenſa eſſet procum incautius ob virtutem laudare, mater eam conuitijs lacerat, quòd eliſis pudicitiæ neruis, ſpecierum illecebra caperetur, omiſſaque virtutis cenſura, adulantibus formę blanditijs, laſciuæ mentis intuitum exhiberet. Quamobrem iuſtam matris ſententiam tacitè approbans, ingeniũ inuénit, quo nedum pudicitiam (beluinis cuſtodibus interemptis) illæſam oſtenderet, ſed inſigniori aliquo fortitudinis auſu ſpecioſius illuſtraret & cõfirmaret. Moxq́; ad Danici iuuenis contemptum adducta, fœmineam veſtem & animum, in virilem permutauit, atq; ex pudica admodum puella, ferocem piratam agere cœpit. Adeò nanque virtutẽ otio prætulit, vt cùm regijs delicijs frui liceret, bellico diſcrimini fœmineo furore adducta, ſe ſubitò immerſerit: omneſque viros tam pertinaci caſtitatis propoſito auerſari cœpit, vt firmiter ſecum ſtatueret nunquam alicui viro copulari, ſed deinceps in piratico exercitio virorum fortitudinem ſuperare, aut æquare.

De ſtratagematibus Fridleui.

Fridlerus EXtant Fridleui cuiuſdam inſignia geſta: cui præter inſitam animo fortitudinem, etiam contẽptrix ferri tunica vel lorica, fiduciam miniſtrabat. Hac in publicis priuatiſque conflictibus, tanquam ſalutis cultu vſus, plurimos

rimos potentes hostes acri prælio fatigatos oppressit, atque inter alios Gunholmum quendam hostile ferrum carminibus hebetare solitum, crebro capuli ictu exanimauit. Dum autem mucroni manum cupidius inserit, elisa neruorum officia reductos in palmam digitos perpetuo curuitatis vinculo perstrinxerunt. Idem dum Dufflinum Hyberniæ oppidum obsideret, murorumque firmitate, expugnationis facultatem negari conspiceret, Hadingiani acuminis ingenium æmulatus, hirundinum alis inclusum fungis ignem affigi præcepit: quibus propria nidificatione receptis, subitò flāmis tecta luxerunt: quas oppidanis restinguere concurrentibus, maioremque sopiendi ignis, quàm cauendi hostis curam præstantibus, Dufflino potitur. Post hæc apud Britanniam amissis bello militibus, cùm difficilem ad littus reditum habiturus videretur, interfectorum cadaueribus erectis, & in acie collocatis, ita pristinum multitudinis habitum repræsentabat, vt nil ex eius specie tanto vulnere detractum videretur. Quo facto hosti nō solū cōferendæ manus fiduciam abstulit, sed etiā carpendæ fugæ cupidinē incussit.

Gūholm⁹ ferrū suis hebetauit carminib. Dufflinū.

Fridleui ī expugnando Duffl. atq; alijs gerēdis bellis solertia

De eiusdem stratagematibus per aues.

QVantum ad Hadingianum ingenium superiùs adductum, is est intellectus, quòd Hadingus Danorum Rex, primis adolescentiæ suæ annis felicissimè deductis, omisso voluptatis studio, continua armorum meditatione flagrabat, forti animo perpendens, omne vitæ tempus se spectatis militiæ operibus exigere debere. Idem Handuanum Hellesponti Regem, apud Dunā vrbem inuictis murorum præsidijs vallatum, mœnibusque nouatis resistentem, bello pertentat: quorū fastigio oppugnationis aditum prohibente, diuersi generis aues loci illius domicilijs assuetas, per aucupij peritos prendi iussit, earūq; pennis accēsos igne fungos suffigi curauit: quæ propria nidorum hospitia repetentes, vrbem incendio compleuerunt: cuius extinguendi gratia concurrentibus oppidanis, vacuas defensoribus portas reliquerūt. Adorsus itaq; Handuanū, cepit, eiq; redēptionis nomine

Hadīgus Danorum Rex, ī gērēdis bellis īgeniosus. Handuanus Hellespōti Rex. Duna vrbs.

Aues domesticæ edicto prohibitæ sub obsidionẽ. corpus suum auro rependendi potestatem fecit. Cumq; hostem tollere liceret, spiritu donare maluit: adeò sæuitiam clementia temperabat. Attamen quotiescunque posteà obsidio aliqua imminebat, Regio edicto omnes domesticæ aues necabantur.

De pugna Haraldi Regis contra draconem domesticum.

Haraldus Nor. Rex Draco domesticus. HAraldus illustrissimus Noruegianus Rex, in adolescentia sua apud Byzantium Regem commoratus, & homicidij crimine damnatus, domestico draconi lacerandus obiectari præcipitur: cui in carcerem eunti, ingenuæ fidei seruus vltro se damnationis comitem obtulit. Vtrunque is qui custodiæ præerat, curiosius obseruatũ, per os antri inermem excussumque dimisit. Itaq; nudato ministro, Haraldum verecundiæ gratia linteo tãtùm discinctum excepit: à quo clàm armilla donatus, piscicu lis pauimentum instrauit, vt haberet draco in quo primę famis procursum effunderet, reorumq; carceralibus tenebris obfusi oculi, vel paruulam prospiciendi copiam ipso squamarum nitore capesserent. *Squãmæ lucẽt in tenebris.* Tunc Haraldus lecta cadauerum ossa angustijs telæ cõsertioris implicuit, ijsdemq; in vnum globum coactis, veluti clauam effecit. Cumq; allapsus draco in obiectam perquàm auidè prædam irrueret, dorsum eius veloci saltu conscendens, cultellum tonsorium, quem secum fortè tectum attulerat, *Draco petendus in vmbilico vt interficiatur.* vmbilico, qui solus ferro patebat, immersit: sectionem enim rigidissimis squamis obsitus serpens, cætera corporis parte spernebat. Sed neq; Haraldus ob sessionis eminentiam, ingenti beluæ ore corripi, dentiúmue acumine noceri, aut caudæ voluminibus elidi poterat. Minister verò compacto gestamine ossium vsus, conuerberatum beluæ caput ad sanguinem & necem vsque crebris ictũ ponderibus contundebat. Quo cognito Rex, vltione in administrationem versa, fortitudini suppliciũ condonauit, nauigioq; & stipendio donatos abire permisit.

De

De pugna Frothonis, & Fridleui, contra serpentem.

FRotho Danicus pugil & Rex, vix pubertatis annos emensus, solitario congressu, serpentem miræ magnitudinis & ferocitatis (impactum enim congredientis ferrum aspero cutis horrore contempsit, & spicula quæ in eum coniecta fuerāt, eluso mittentis conatu irrita resultabant) immisso in ventrem ferro consumpsit. Nec minoris fortitudinis censendus est Fridleuus: qui tum experiendæ fortitudinis gratia, tum voluntate consequēdi thesauri absconditi, anguem corporis robore, & venenatis dentium morsibus admodum formidabilē adorsus, diu in squameum latus irrita tela coniecit, quippe spiculorū impulsum crustata corporis durities frustrabatur. Ipse verò coluber crebras admodū spiras agitans, orbiculato caudæ flexu tactas obiter arbores stirpitùs euertebat, crebroque corporis tractu cauata ad solidum humo, præruptum hinc inde latus effecerat, vt quibusdā in locis aduersi colles media valle sequestrati conspiciātur. Igitur Fridleuus inuicta suprema beluæ considerās, ima gladio tentat: perfossaque inguinis parte, saniem palpitantis elicuit: qua extincta, pecuniam hypogeo erutam asportauit. Item gigantem quendam Hithin nomine, monstruosum habitum mutuantem, cùm Regis Tellemarchiæ filium pueriliter obludentem abduxisset, eóque remige vteretur, pede manuque curatum, liberato captiuo adolescente, deuicit.

Frotho.

Fridleuus

Hithin.

De eodem Fridleuo.

IS etiam duodecim pugiles Noruegianos, quamuis giganteis triumphis claros, trophæis gentium celebres, & spolijs locupletes, cùm crebra vicinos irruptione vexarent, nō tam auaritiæ, quàm virtutis ardore inductus, oppressit. Hic etiam Hiarnonem quendam regni competitorem, quòd vitæ eius, prætextu magnæ familiaritatis, & ingentium obsequiorum, acerrimus insidiator esset, multitudine & atrocitate cicatricum in balneo deprehensum, duelli congressu interemit.

Fridleuus 12. pugiles oppressit.

Hiarno.

De piratica illustrium virginum.

Aluilda. ATrocem piraticam exercere cœpit Aluilda illustrissima virgo, compluribusque eiusdem voti puellis in commilitium accitis, eò fortè loci peruenit, vbi piratarum agmen amissi bello ducis interitum deplorabat: à quibus ob formæ pulchritudinem, & animositatem, piraticæ princeps creata, maiores muliebri virtute res edidit. *Alff.* Quam Alff crebris nauigationibus insectari conatus, in Blacmannorum classem hyeme incidit: quo tempore densatæ frigoribus aquæ, atque glaciei moles ita nauigia firmare solent, vt eis nulla vis aut ars concedatur remigandi. Cùmque frigoris diuturnitas, tutiorem conclusis spõderet incessum, iubet Alff suos lubrico calceamentorum vsu deposito, nudis caligarum soleis glacialem calcare planitiem, atque ita hostes vnctis calceis infirma vestigia tenentes, facillimo congressu fatigare. *Ratio pugnãdi super glaciẽ, vt pes firmus constet.* His ita repressis, glacieque soluta, institutam nauigationem in Finnos seu Finlandos dirigit: vbi contractiorem sinum Hangœ ingressus, missis exploratoribus portum inuenit aliorum nauigijs occupatũ. *Hangœ.* Aluilda quippe easdem angustias prior classe intrauerat: quæ cùm ignotas eminus puppes adesse conspiceret, celeri remigio in eorum defertur occursum, irrumpere hostẽ, quàm eo obrui satius iudicans. Vt ergo naualem pugnam committere cœperunt, magnoque gloriæ & fortitudinis respectu vtrobique continuarunt, iuuenis maiori ac recentiore milite cinctus, optato omine Aluilda proram insiliente, in puppim vsque (facta resistentium strage) progreditur. Cuius comes Borcharus, decussa Aluildæ galea, facieique gracilitate conspecta, animaduertit osculis, non armis agendum esse, telorumque rigore deposito, blandioribus hostem officijs attrectãdum. Igitur Alff, quam terra marique tot obstantibus periculis indefesso labore quæsierat, supra spem offerri gauisus, cupidius apprehẽsam ornatissimo muliebri vestitu protinus exornauit, suoque toro laudabili maiorum lege seruata, coniunxit: ex qua postmodũ filiam Gyritham procreauit: quæ Haldanum sortita maritũ, Haraldum Hildetan peperit, qui Daniæ regnum domesticis iniurijs multipliciter laceratum,

ratum,ad pristinum decorem,pace L.annorũ habita, restituit: duasque bellaces virgines,Sticlam & Rusilam in Regem Trondorum super regni dominio classe bellica decertantes,insigni astutia victas prostrauit. Sed neque eius nepoti Odmundo Olone genito,par gloria cessit, dum aliam virginem Rustam,cum fratre de regno Noruegiæ piratica contendentem,potentibus armis aggreditur. Nam ab ea fugatus,clandestina rebellione à popularibus molestatam,refugam fecit,atque fraternæ persecutioni,dum fugeret,impiè obiecit trucidandam. Neq; omittendum est,quòd potentissimus Hollandiæ Princeps Huiruillus,Rusilam virginem Noruegię,res bellicas æmulantem,insigni armatorum virtute oppressit.

Sticla. *Rusila.* *Odmũdus* *Rusta.* *Huiruillus Hollandiæ Princeps.*

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE MINERIS. ET METALLIS.

EPITOME LIBRI SEXTI.

PRAEFATIO.

QVIA durũ & indomabile genus bellatorũ Septentrionis,Suetiæ & Gothiæ minerales mõtes inhabitãs,ob ingentẽ animi & corporis ferocitatem & animositatẽ,ac etiam propter durissima exercitia quibus implicatur,gigantibus & pugilibus debitè poterit assimilari.Ideoq́, eisdem gigantibus & pugilibus,in ordine rerum Aquilonarium annecti meretur,& subsequentibus ob diuersa armorũ genera,quibus vtraq; pars vtitur,anteferri.Hacq́; ratione aliorum scriptorum ordine & forma non seruata,nonnihil de mineralibus rebus inferendum erit, vnde paramenta pro ostensione subsequentium præliorum,distinctius quò fieri potest,assumantur.Montes igitur excelsi sunt, sed pro maiori parte steriles, & aridi, in quibus ferè,nihil aliud pro incolarum commoditate & conseruatione gignitur, quàm inexhausta pretiosorum metallorum vbertas:qua satis opulenti fertilesq́; sunt,

in omnibus vitæ necessarijs, forsitan & superfluis aliun de si libet conquirendis, vnanimique robore, ac viribus, vbi vis contra hæc naturæ dona intentata fuerit, defendendis. Acre enim genus hominum est, nullis bellorum asperitatibus, ob qualemcunque elementorum asperitatem, aut hostiles minas, cedens, prout infrà de bellis cāpestribus erit ostendendum. Quàm etiam feroces & impetuosi, agmine pedestri incedentes, hostibus imminere soleant, Dalacarli dicti, externus testis Albertus Crantzius magna miraque, in bellis contra Reges Daniæ, præsertim contra Christiernum 1. ac Regem Ioannem confectis, satis integrè manifestat. Imò & ipse Christiernus 2. qualiter viribus & furore, Rege Gostauo anno M. D. XXI. ductore illius gentis, à regnis Suecorum & Gothorum fuerat exturbatus, per infelicem experientiam pessimis consilijs circumuentus agnoscit. Quàm verò horribilis & immanis crudelitas, eius regimine commissa sit in Septentrionalibus terris, inferius suo loco, secundum ocularem meam inspectionem, verissimè ostendetur. Reseruatus enim videbar ad videndum tā horrenda spectacula gentis meæ.

Christiernus 2. Daniæ Rex crudelissimus.

De Mineris, & earum inuentione.

MInerǽ Septentrionalium regionū satis multæ, magnæ, diuersæ, & opulentæ sunt. Multæ, quia in vallibus & montibus sitæ, frequentius adhærentes extrahūtur.

tur. Item magnæ, quia inexhaustæ & amplæ, tam in superiori Suetia quàm Gothia, & Varmorum regione, penes Noruegiæ limites reperiuntur. Item diuersæ, quia argenti, cupri seu æris, & chalybis, & electissimi ferri. Itē opulentæ, vt infrà dicetur, cùm in eiusmodi mineris bona pars Regij fisci seu tributi, veniet extrahenda. Et licet talium montium ac minerarum, ingens multitudo sit in antedictis regnis, tamen plurimis signis, natura monstrāte, semper nouæ recentesque scrutantibus offeruntur, præsertim vbi montes in summitate rotundi sunt, & in vmbilico ac rotunditate, non fissi vel fracti: sed nix in hyeme, propter sulphuris fumositatem, liquescens. Ictu verò fulguris in vertice vel latere, aut pede tacti montes, elucentes argenti venas in fissuris ostendunt, suosq; lucricupidos allectos, magis magisque ad ardorem inexplebilis auaritię incendunt, vt nullius respectu periculi, saxa cauando perueniant ad interiora: vbi non secus venæ in montibus, quàm mēbra in hominibus stantes sursum, deorsum, leuorsum vel dextrorsum diuisa vidētur, eoq; fulgentiores mineras annexas retinent, quò puriori petræ vel marmori connatæ videntur. Quę enim versus Occidentem naturæ lineamentis diriguntur, maioremque gibbum ad Meridiem & Boream flectunt, optimæ sunt, & inæstimabiles: quoniam non aliter apparent venæ illę, quam micantes armati, ordine suo bene locati. Hæcque voluptas vtilitati coniuncta, non paruū solatium laborantibus ac possessoribus præstat.

Signa quibus mineræ dignoscantur.

Mineræ quæ sint optimæ.

De situ Mineralium venarum.

PRæterea venæ à lateribus Orientis, & Meridiei in mixtum Occidentem, & Septentrionem concurrentes, electiores esse perhibentur, non itidem aliorsum in alias cæli partes deriuantes. Maturior enim minarū decoctio, ortiuum solem, & meridianum sub Arctoo sequitur. Sunt etiam venę pendentes, atque iacentes dictæ. Pendentes desursum tegunt. Iacentes in plano situ recumbunt, augmentum & bonitatem ab ipso exitu assumentes. Sunt etiam venę sursum deorsumque obli-

Mineræ probatiores.

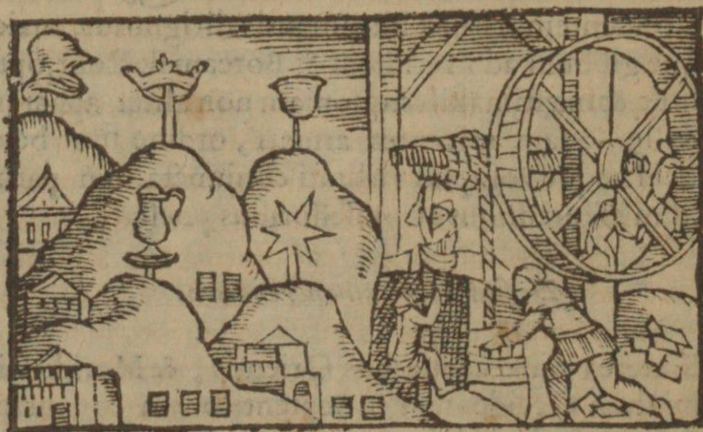
Venæ pendentes & iacentes.

Venæ obliquæ.

quatæ, à prædictis omnibus dependentes.

De modo cauandi metalla.

EFfoſſores ſuſtinendis montibus crebros fornices, ligneaq́ue ſuſtentacula inter ipſa montium latera, ac inferius pro ſua ſecuritate reponunt: eaq́ue dubia atque anxia firmitate fidentes, adhuc alio excogitato modo, ſeſe funibus inter inuias rupes, metalla cæſuri, vel argenti lineas lecturi, demittunt: quæ poſtmodum igne et aqua, arte adhibita depurant. Cùmque ſterilis quæſtus, atque inanis labor is eſſe videtur, quaſi in cortice & ſuperficie, nullus aut rarus pinguiſſimæ mineræ quærẽdus ſit fructus, ſolidioris ingenij vſu reſumpto, prioribus lõgè fortioribus fornicibus, intra montium latera columnas ſtatuunt, firmiter credentes, non niſi in profundioribus montium cauernis, ſagacioribus ſignis diuitias eſſe quærendas, & in infima abyſſo: vbi decoquente natura, vberius atque frequentius, argentea præſertim & ęrea metalla, fodiuntur.

De diſtinctione Mineralium venarum.

DIſtinctio ac diuiſio mineralium venarum, ſiue puteorum, aut poſſeſſionum, certis ſignis mõtibus impoſitis ab inuentoribus, aut euentibus, aut naturali ſitu & proprietate, ſpecialiter fieri ſolet: quæ etiam mirabili ordi-

li ordine ſunt inuentæ, quotidieq́; (irato an propitio numine, ignotum eſt) inueniuntur: primò violentia fulminum, ac turbinum arbores comburentium, vnde micantes argenteæ glebæ produntur: deinde ligonibus raſi vertices ſubterraneorum montium, oſtendunt ſplendentes argenti venas: quas illicò prouidus agricola fimo abſcōdit, potius agro pacifico contentus, quam argentea minera ſponte ſe offerente: vnde ſuam, ſuæque ſobolis vitā educare poſſe cognoſcit. Formidat enim ſolicitus agricola nobilem vel fiſcum, cuius ager eſt, viſa argenti minera, maioris lucri cauſa eum à prædio amouere velle, ne amplius ſit agricultura, vbi fertilis ſit argenti minera. Ideoque, vt dictum eſt, præeligitur fertilitas agri. Olim ob hanc cauſam, tam agri, quàm argenteæ mineræ ſic apparentes ſunt deſolatæ: hodieque quàm diligenter fieri poterit, abſconduntur: tantumque nocuit regentium inexplebilis auaritia, vt vbi erant putei, ſeu mineræ ferrariæ, æreæ, argentariæ ſexcentæ, vix trecentæ hodierno die ad publicam vtilitatem relictæ videantur: quorū nomina ſuperuacaneum eſt hic enumerare, dum incolæ earum memoria inſigniter contriſtantur, eò proceſsiſſe fata, ꝙ aduerſus numina violēta nihil audeāt attentare.

Minerarū inuentio.

Mineræ argenteæ abſcondūtur ab agricolis.

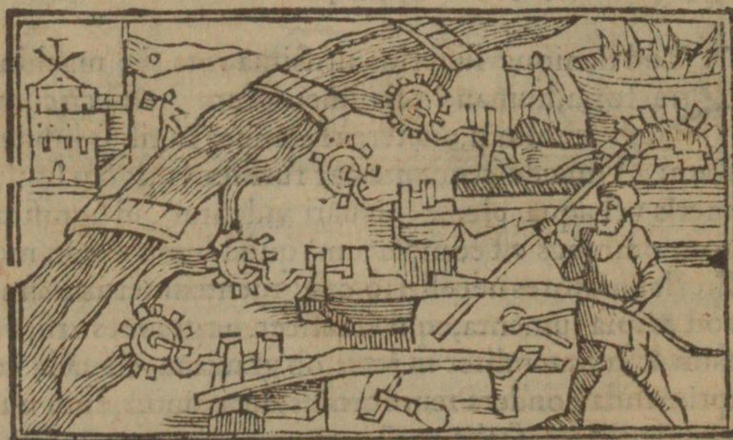
De rotis, inſtrumentis, & periculis laboratorum.

QVod denique ſuperius altiſsima rota, ſeu machina tractoria, humano vel iumentorum greſſu circumagi reuoluiq́;, prætereà homines funibus inſidentes, atq; ad ima deſcendentes, ac rurſum vrnæ ſeu ſitulę, mineris vel aqua plenæ, eleuari videntur, id ſignificat (prout omnibus eſt compertum) quòd hunc modū metallici laboratores neceſſariò congruentem ſeruant: imò quòd & ipſa iumenta, equi videlicet, ac grandes vrſi, viciſsim & collateraliter in rotis, ob grauiora eleuāda vel deprimenda pondera reuoluendis, deputantur, dum nullis cuniculis, vel ſcalis egeſtæ mineræ, ab antris infernis facilius educi poſsint. Foſſores verò, tā graues duroſq́; labores ſurſum deorſumq́; perpetuò ſubeūtes, hoīm genus duriſs. eſt, & plerunq; ob maleficia proſcriptionis titulo

Vrſi ſeruiūt in eleuandis metallis.

eò collectum, sola principis securitate ibidem viuens, ne patria in exilium commutata, à postliminio nunquã ad propria reuertatur. Leges tamen laboratores illi,& iura montana sequuntur: quibus etsi ad tumultus, seditiones, homicidia, ac mille iniurias subitò perpetrandas inclinati sint: tamen sæuerissima constitutione, ne cuipiam malum inferant, constringuntur. In reliquis nullum expauescunt subire periculum, vel ruinam: quæ inter saxorum cadentia fragmenta, siue in trabibus inter latera montium obfirmandis, siue in lethifera minerarũ exhalatione aut fœtore, siue inclusi aëris grauitate, contingere possunt. Ideoque sæpissimè subduntur horribilibus fatis. Dum enim celerius, quàm circunspectius impetuosè laborant, sustentaculis ruptis, saxisq; cadẽtibus, vel mox quassantur, vel diebus aliquot (vt prædictũ est) cum horribili clamore fame cruciandi suffocantur: quibus, vt viui extrahantur, nullo concesso remedio, vno sepulturæ signaculo, quomodo, quotque, scilicet XXX. LX. vel C. aut plures perierant in momento, ostenduntur. Manet nihilominus in aliis fossorib⁹ indomitus vigor, vt vel his, vel similibus spectaculis horrendis minimè terreantur. Leui etiam tactu malleorum accendente, immenso pondere maximi montes collabuntur.

Imperterriti metallici.

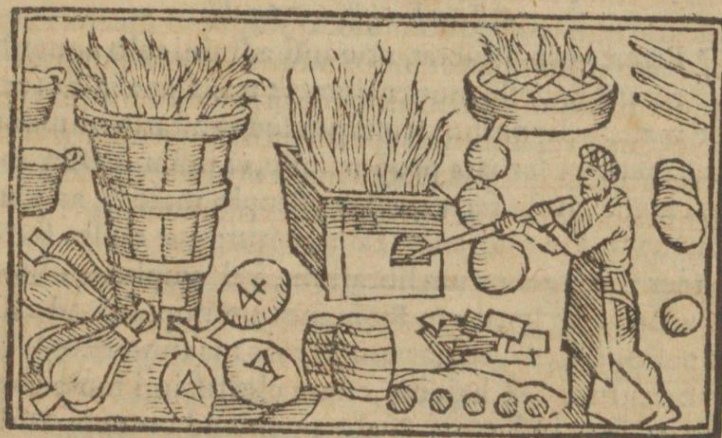

De arte & ingenio fabrorum.

ETsi in multis Aquilonaribus regnis & prouinciis, mira fabrorum cuiusuis ductilis, vel fusilis, vel tornatilis

natilis

natilis metalli fieri soleat ęstimatio, præcipuè apud mõtanos Dalacarlos, inuictum pugnatorum genus: tamen in regione Helsingorum (quæ olim ob magnifica gesta Regio titulo decorata fuit) versus Septentrionem adeò periti, & diligentes fabrilis officii artifices inueniuntur, vt vix pares habeant in toto Aquilone. Metalla etenim cruda, ac difformia, aquarum rotarumque ingeniosa directione, longo tractu ob earundem minerarum opulentiam distendere norunt, vt agilitate, & impulsu talium machinarum, breui temporis spatio opus aliquod ingentissimum reddatur consummatum, etiam vsualia vasa extensi æris, aut ferramentorum: vnde non exiguus quęstus gentibus his accrescere solet. Similiter in ferreis portis, ac fenestris laminatis, ac cratibus retiariis, indissolubili connexione firmandis, quale opus in iuncturis, vix cernitur in tota Europa. *Helsingi fabri ingeniosi.*

De distinctione fusilium Metallorum.

EST & alius modus in opulentissimis montibus argenti, cupri, seu æris, & ferri fundendi, vel malleandi, apud eosdem artifices Aquilonares, tam vtili ac commodo ordine distinctus, vt facilè vnumquodq; metallũ, iuxta propriam naturam redigatur in massam. Argẽtum in sua fusione cauas fornaces, & liquidos ignes, tanquam pretiosius metallum exquirit, vt resolutum in fluidam mollitiem, suppositis oblongis aut rotundis canalibus, *Fusio argenti.*

in

in varias formas ab operariis deputatas extrahatur. Formæ quidem taliter effluentes argenti plerunque fiunt, vt vsuales mensæ, vel sedilia quadra, aut clypei militares: hocque potissimùm ea ratione fit, vt Regis & regni magnificentia ac opulentia, tam quoad incolas, quam magnorum principum oratores, quibus huiusmodi argenteæ massę donantur, debeant demõstrari. Cuprea autem, siue ærea metalla, oblongis fornacibus eleuatis ex argilla, paleaque, & ferreis filis, ac funibus confectis, multo follium numero hinc inde pro excitando ardentiore igne appenso, etiam in diuersas formas absque canalibus in maximas massas, effossa tamen terrarum scrobe, funduntur: sed longè faciliori compendio subtus irrumpentium ventorum, quo continuati immensi caloris in mediis flammis stratum metallum, reducitur in varias formas, C. CC. vel DC. aut M. libras, & amplius continentes, etiã naualia pondera, vel strateras numero grosiore.

Cupri & æris fusio.

Adhuc de eisdem Metallis.

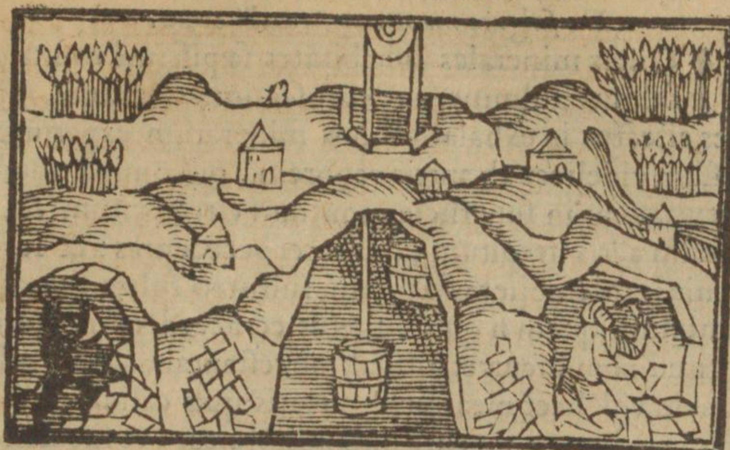
Ferrum.

FErreæ verò mineræ, non nisi adminiculo aquatiliũ rotarũ flabella mouentium, vt transeant in dissecabilẽ massam, ligonibus frustatim seu crustatim diuiduntur, ea semper seruata proportione, vt instar mediæ manus clausæ crusta ferrea, vel quadruplo maiora, ad plura centena millia quotannis fabricentur: quæ crusta ferrea pondere quingentarum librarum, vel ampliùs, oblongis vasis instar barilium Romanorum imposita, ad exteras nationes, vel internas prouincias maximo cum lucro exportantur. Chalybis etiam electissimi tanta copia illic est, vt & indigenis, & alienigenis ad omnem ædiliũ instrumentorum, & quorunque armorum, thoracium, galearum ac gladiorum, & hastarum sufficiat indeficiẽtem vsum. Sed eò purior in grano, fortior in opere, & tractabilior in ferri mixtura redditur, quò ex ardentiori fornace extractus chalybs, tractim non subitò suffocetur in aqua: quia si totus immittitur, ita ruptibilis, seu frangibilis redditur, vt nullam vim in sui flexura sufferre possit. Apud Mõtanos Septẽtrionis, crustata figura fit instar geminorũ digitorũ, numerorumque distinctione, videlicet centenario, millenario, &c. quasi foro leuiss. venũdatur.

Vas ferri continet 500. libras.

Chalybs.

De Metal-

De metallicis Dæmonibus.

HOc in ſumma colligitur, quòd in Septentrionalibus regnis magna ſunt dæmonum exercitia, ac miniſteria incolis earum regionum: frequẽtius tamẽ in ſtabulis, & mineris: in quibus ſaxa infringunt, cauant, & findunt: quæ & vrnis, ſeu ſitulis ingerunt, rotulasque & cochleas, quibus machinæ tractoriæ ſurſum trahuntur, ſolicitè adaptant, ſeſeque velut vmbras, dũ libuerit, in quacunque forma operariis oſtendunt, riſusq; atque inanes cachinnos, ludicraque præſtigia, & alia infinita ludibria quibus infelices decipiunt, vocali ſono confingunt. Sed hæc mentita obſequia non niſi in perniciem, & nouiſsimè in interitum, columnas frangendo, conuertunt: vel caſu petrarum, fractione ſcalarum, prouocatione fœtorum, ſuffocatione ventorum, ruptura funiculorum, opprimunt, aut conturbant, vt fractis ceruicibus decidant, aut magnitudine periculorum Deum blaſphement, profundiorem dæmonum catenam ilicò ſubituri. Idque potiſsimum faciunt in ditioribus argenti mineris, vbi ſpes eminet vberior infiniti theſauri inueniendi. Hacque ratione plurimæ mineræ ditiſsimæ, penitus deſolatæ videntur, ac penitus inualidatæ, maximè quòd in metallicis locis ſex genera dæmonum cæteris maligniora inueniantur: quorum pauore, atque noxio inſultu, multi metallici laboratores periclitantur. *Dæmonũ ſex genera in fodinis.*

De ſul-

De fulgure montium Metallicorum.

Pericula laboratorũ

Fodinarũ halitus grauißimus.

Ceruisiæ medicamẽtum.

MOntes minerales inhabitátes ſæpiſsimè tonitruo, fulgure, fulmine, aut coruſcatione flagrante, mirabiles effectus in exhalationibus minerarum experiũtur, craſſum videlicet ab antris vaporem, qui omnia obumbrat: grauem in ſuperficie montium circa exitum & introitum aëris ſtrepitum, qui arcet accedentes: & ſuper omnia intolerabilem fœtorem, ſulfureo fulminis odori admixtum: quem ſi quis inſuetus eò accedens hauſerit, ægritudinem incurret difficilimè reſtaurandam, oppilationem videlicet meatuum gutturis: quæ calida ceruiſiæ immixto butyro repentè pota, diſſoluitur, vt ſucceſsiuè maioribus adhibitis remediis repurgetur. Cooperatione tamen fortis naturæ potiùs læſi homines, quam virtute medicinarum, ibidem ſanantur. Contingit prætereà ibidem ictu fulminũ, nouas argenti venas in lateribus montium clariſsimo nitore denudari: quo inde perpetuũ ſortitæ nomen & vſum, fortunas multiplicant poſſeſſoris. Prætereà ibidem tantum ſæuiunt tonitrua, ac fulmina, licet interpolatis annis, vt plura armentorũ agmina, tempeſtuoſiſsimo accedente aëre, per latos varioſque campos occidantur.

De Aurificibus.

OStenſo ſuperioribus figuris, quòd maxima ac inexhauſta ſit copia argenti in montibus regni Sueciæ, & quomodo reperiatur, & extrahatur ibidem, ſequitur vt eius vſus vel abuſus oſtendatur, ne nobile metallum hoc non habentibus, & bene vti ſcientibus, vt habeant, relinquatur ignotum. Repetitis igitur antiqui tẽporis moribus, ſatis monſtrari poterit, quàm ingens auri & argenti, alteriuſúe pretioſi æris opulentia fuerit, quando (vt primo lib. præmiſſum eſt) templa idolorum, triclinia Regum & Principum, vſque ad infantum cunabula, & equorum frenos, & phaleras, in eminentiſsimum ornamentum extendebantur. Sed auri minera, vt tunc abundans fuit, ita poſtmodum ob ſæuam mortalitatem, peſte, gladio, fame, & tempeſtatibus excitatam, rarefacta

cura

cura eius euanuit. Solam memoriam quorundam locorum, vnde extractum fuit, ad posteros satis inexplebiles misit, quemadmodum extremis finibus Aquilonis superiùs fuerat enarratum: attamen non negandum arbitror, quin auri maxima vis sit in Suetico cùpro: quod emptũ & exportatum, ac plerunq; à naufragio repetitum, arte igneque expurgatum, possessoribus suis præstat insigne lucrum. Hancque artem puto Hungaricos artifices diligenter attendere, qui cuprum valde rubicundum & examinatum, atque in tenues laminas resolutum, externorũ negotiatoribus vendunt: qui demum per dominia Regis Poloniæ, vsu longarum nauium, in flumine vulgatissimo Vistula, vsq; ad emporiũ Gedanense Ducatus Prussiæ deportandum, eoq; loco diuidendum faciunt: reliqua domesticis aurificib. (si arte secretiori aliquid auri è cupro vel ære exprimere possint) salua relinquũtur. Quantum ad argenti vsum, nullibi communius, aut splendidius in omni hominum conditione venundatur, quàm in Suetia & Gothia: vbi vix domus vel familia reperitur, quæ non semper aliquid annua industria adijcit ad partam possessionem. Quæstus etiam maximus est in magnis imaginibus Sanctorum, regni Tutelarium patronorum: quibus ciboria, siue loca auro argentóue cõstructa, reuerenter deputantur. Similiter & ornatu virginum in amplissimis capitum coronis, monilibus, pectoralibus, brachialibus, catenis, murenulis, annulisq;, à parẽtibus, paranymphis, vel amicis erogatis. Nec frustrà, prouidè enim eis potiùs argento, tota earum vita & heredum duraturo, quàm sericeis vestibus esu vermium subitò perituris, elargiuntur. Imò illustrioribus viris adaptari solebant antiquitus argenteæ cincturæ, vulgariter Silff schena dictæ, atque rotundi argentei nodi in vestibus vndiq; perstringendis: imò etiam campanulæ argenteæ caudis equorum, vt sono percepto obuij caueant calcitrationem, alligãtur. Prætereà strepæ, frena, & pectoralia, plurimaq; argẽtea, potiùs luxu, quàm solido apparatu, fabricantur ornamenta.

Ex cupro rubro aurum possit elici.

Vistula fluuius.

Gedanẽse emporiũ.

Argentũ apud Suecos & Gothos electissimũ.

De Argenteo ornatu virginum.

Schening. descriptio. Schena torrens.

EXtat apud Ostrogothos vetustissimum oppidum Scheningia dictum, eò quòd torrens certo tempore impetuosissimè alluit latera eius, Schena appellatus. Siccitate verò adeò pauculam reseruat aquam, vt vix solis iumentis & pecudibus sufficiat adaquandis. Sed hũc defectum optimorum fontium abundantia vbique supplet, cùm ex viua scaturigine perpetuas habeãt venas. Oppidum hoc, etsi vergens ad senium videtur proximũ fore desolationi, tamen situ, fertilitateq; sua, ac opulẽtia simile non habuit in tota Septentrionali plaga. Situm, inquam, saluberrimum habet, vtputa inter fertilissimos agros, & prata, ac nemora quercina, valde vtilia & opaca. Plateæ huius oppidi adeò ingeniosa industria à primis fundatoribus traductæ sunt, vt quasi ex omnibus circũferentijs, qualitercunque flectãtur, ad publicum forum & prætorium, veluti centrum concurrant. In hoc foro stabat gigantea statua, Turonis long inomine, instar Rolandi Bremensis insignita: ad cuius genua publica quæstione corripiebantur malefactores, præcipuè adulteri, licet rarò reperti: qui inter brachia statuæ, connexa ferreis catenis saxa, indicibili confusione ac alijs ludibrijs, in collo eleuata tenebant, maximè in terrorem fragilioris sexus haud corrumpendi. Erant olim in hac vrbe maximo numero plebeiæ virgines, amplis argenteis, deauratisque coronis palmari altitudine, solennioribus festis incedentes: quarum etiam alius cultus & ornatus, sicuti & aliarum mulierum, totus & opulentus erat in argẽto cuius copia ad omnes & singulos, etiam agricolas extendebatur & adhuc extendi creditur, vt gloria Principi detur, quòd potiùs splendidis & opulentis imperat, quàm egenis, veluti Rex Schacorum aut Latrunculorum.

Turelãg. Roland Adulterorũ pœna

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE BELLICIS INSTRVMENTIS, ritu, causa, & cautelis præliandi.

EPITOME LIBRI SEPTIMI.

De artificibus ballistarum & telorum.

PVD Septentrionales gentes, magnus vsus reperitur in arcubus, ballistis & sagittis: vixq; datur incola terræ, qui in similibus armis haud est prouisus: idq; propter hostiles insultus arcendos, ac noxias bestias, vbicunque occurrerint, depellendas, vt sunt immanes vrsi ac lupi: cõtra quos latæ veluti nouaculæ producuntur sagittæ, ob pilorum densitatem. Item ligneæ sagittæ lato capite, pro mardu-ris, zabellinis, ac pyrolis interimendis. Item bifurcatis, pro auibus syluestribus aucupandis: alijs in aquaticis incisiuis, ob pennarum duritiem penetrandam: alijs ad alces, seu onagros, gulones, vulpes, & similes bestias conficiendas. Verum de his & similibus, non ballistarum, sed reflexarum arborum sagittis, inferiùs de diuersis animalibus venandis, plura ostendentur.

De sagittis & telis bellicis.

QVantum ad præliorum congressum attinet, certum omnibus relinquitur, Gothos cæteros in fortitudine ballistarũ, sagittarum, lãcearũ, & gladiorũ præcellere, eò quòd vix in orbe maioris rigoris fiunt ballistæ, quàm apud eos: neq; maiores gladij, qui hæreditario iure & munere, tanquam supellex argento locupletior, inæstimabili desiderio affectantur & dantur, ac possidentur. Nec minor in fortibus ballistis affectus est, & rotulis earũ attractiuis, quib. mira agilitate dorso incuruato ballistæ extendũtur: taleq; vim habet eius vigore emissa ferrea

Ballistæ. Gladij.

Vis arcuũ

ferrea ſagitta, vt virum lorica, ac duplici thorace munitum, velut mollem ceram penetrare conſueuit. Ideoque earum frequentior, quàm aliorum armorum in prælia-

Sagittæ tricuſpid.

ribus populis, etiam ob alias multiplices rationes, vſus eſt, vt infrà de ferreis mœnibus annectēdum erit. Talibusq; ſagittis ferreis non parui duces exercitus in campis indigentes, multa earum millia ſecum diligēter ferunt: quoniam portatiles ſunt, & rarò fruſtrà proiectæ, etiam tricuſpides & veneno tinctæ, ob hoſtium rabiem & immanitatem, ſine graui vulnere emittuntur. Nec facilè vene-

Sagittæ venenatæ

natis vtuntur ſagittis, niſi vbi exploratum habuerint hoſtilem ferociam & crudelitatē, quòd nemini ſit parſura.

De ſubita conuocatione communitatis ad arma.

QVoties imminent hoſtes in littore maris, ſeu limitib. regnorū Septētrionaliū, tunc illicò iuſſu præfectorū prouincialiū, accedente conſenſu & conſilio veteranorum in ſimili negotio valde peritorum, baculus tripalmaris communi eorum aſpectui, agilioris iuuenis curſu præcipiti, ad illum vel illum pagum ſeu villā, huiuſmodi edicto deferendus committitur, vt III. IIII. vel VIII. die vnus, duo, vel tres, aut viritim omnes & ſinguli ab anno triluſtri, cum armis & expenſis x. vel xx.

Suis enim ſtipendijs militant.

dierum, ſub pœna combuſtionis domorum (quæ vſto baculo) vel ſuſpenſionis patroni, aut omnium (quæ fune alligato ſignatur) in tali ripa, vel campo, aut valle comparere teneantur ſubitò, cauſam vocationis, atque ordinē executionis prædicti præfecti prouincialis, quid fieri debeat audituri. Itaque nuntius ille quouis poſta, ſeu veredario celerior, peracta commiſſione lentè reuertitur, ſignum afferens, omnia legaliter ſe feciſſe: continuoq; momēto vicatim vnus & item alius curſor, qualiter agendum ſit, præſcripto loco demonſtrat. Taliq; modo, qui vel habitudine corporis, vel ætatis vigore idonei ad pugnam videntur, diurnali vel octiduano ſpa-

tio,

tio, innumera multitudo cum armis & expensis congregatur, imò agricolæ grandæuiores propter cõsilia, & experientiam priorum conflictuum acceptorum, in campos accedunt, sicut & fœminæ in mœnibus vrbium, vel arcium, vt eijciant saxa, vel calcineas pultes.

De custodia viarum & exploratorum.

ATqui ne hostilis exercitus, quid incolæ meditentur agnoscat, loco opportuno deputantur viarum cũstodes, qui neminem ab ea multitudinis conuocatione descendere finunt, imò nec nuntios hostium, quãdo deprehenduntur nõ pacis gratia, sed explorandi causa aduenisse. Volunt enim incolæ inimicos, quanto numero congregati sunt, quibúsue hastis & armis, seu contis aut sagittis vtuntur, ignorare: quandoque enim hastæ (vulgari Italico Pichæ dictæ) duobus aut tribus pedibus longitudinem exuperant hastas, seu lanceas inimicorũ, vti in eiectione Regis Danorum Christierni 2. anno Domini M.D.XXI. ductu nobilissimi Gostaui Ericson, posteà Regis, euenit: qui xx. millibus huiusmodi hastatorum montensium inhabitatorum Dalacarlorum, ad campestria loca Arosiana, sub finem Maij impetuosè hostibus congressurus descendit, & in momento victor euasit. Horror enim Christiernianæ seueritatis non vnam familiam, aut prouinciam, sed vniuersos incolas agitabat in furorem, vt viritim exeuntes prorumperent in vltionem. Quo ordine, causáue factum est, vt idem Gostauus vbique concurrẽte infinita multitudine, etiam illustriũ & nobilium assensu, primò proclamatus sit Princeps, & inde Rex à tribus Episcopis sanctæ Romanæ Ecclesiæ communionem habentibus, sit coronatus: de cuius gestis alibi diffusius ostendetur. Nuntijs igitur, vel cursoribus, pro enuntiando congressu multitudinis ad pręliũ, nil vnquam celerius aut seuerius excogitari possit, quia hos neque vis niuium, neque imber, neque æstus, neque nox distinet, quin propositum sibi cursum celerrimè cõficiant: quorum primus proximo pago denunciat, & ille propinquiori, & ita deinceps, donec è territorio seu di-

Hastæ Gothorũ longissimæ.

Anno domi. 1521

Christiernus Danorum Rex regno pulsus.

ſtrictu, cuncti cognouerint, vbi, quandóue, & propter quid ſit congrediendum. Nec ſatis ſecurus erit præfectus, ſi titubat, aut vacillat, quid prouocatæ multitudini debeat imperare. Gratis enim pro patria militaturi, ilicò ſcire volunt, quid expediat peragendum.

De directione multitudinis conuocatæ.

Præfectorum in bello ſedulitas & prudentia.

CONgregatæ multitudini incolarũ, mox adſunt prudentiores præfecti, qui vno tempore & agenda demonſtrant, & cohortes, turmas, ac legiones diſtribuunt, aciesq́ue ſeruandas prædicunt, vexilla committunt, cauſas belligerandi exponunt, præmia, prædamq́ue victoribus promittunt, hoſtium inſolentiam & damna inculcant, & quàm neceſſarium ſit patriam tueri libertatem, vniuerſis & ſingulis manifeſtant: hacq́ue celeri expeditione omnes audaciſſimos iniuriarum vindices reddũt, ea potiſſimum ratione, quòd domeſtico tyrocinio prius didicerant bellicos exercere congreſſus, idq́ue pilis, ſagittis, fundis, gladijs, quibus aliquoties, vel ſæpius hoſtẽ interimere vel fugare conſueuerunt: quídue in bello fieri oporteat, non minus commodè ſibiipſis præſcribere, quàm ab alijs addiſcere norunt. Quo fit, vt dum in hoſtem non ſecus quàm graues, & luctuoſę tẽpeſtates vno impetu deferuntur, ferociterq́ue irruũt, vel facultatem inueniant cædendi, ſternendi, capiendi, aut omnia in hoſtilibus caſtris confundendi, prout natura loci concedit. Populoq́ue mos eſt tumultuaria atque curſoria pugna dimicare. Qui verò cæteros antecellunt in haſtis, aut ſtatorio bello, ſuo ordini ſcorſum deputantur, vt ſuis ſint auxilio, ſi reſiſtentia hoſtium in ipſo impetu retruſi fuerint, vel fugati. Alij verò turmatim conglobati, aut itinera cuſtodiunt, vt hoſtẽ ad inſidias & iniquiora loca contrudant: aut commeatum auferunt, vel impediunt, vt diuturnitate ſufferendę pugnæ defeſſum reddant, aut ad extrema pericula voraginum, ac præcipitiorum cogant, vt rupium faucibus ipſum hoſtem incluſum facili negotio conficiant, vel captiuent. Summeq́ue prouidẽt, quòd nouas recenteſq́ue pugnatorum turmas bello inualeſcẽte ini-

Pugna Gothorũ tumultuaria

te inimicorum viribus inceſſanter opponant, vt in tuta munimina recipiant debilitatas.

De littoralibus prælijs.

IMminente maritimo bello mira diligentia vtuntur Septentrionales populi, præſertim Gothi, Sueci, ac Finningi, in hoſtica claſſe arcenda, vel excipienda. Aut enim ex rupibus tanquam naturalibus præſidijs eminus hoſtem ſagittis arcent à littore, aut propius accedẽtem ſaxis è ſublimi proiectis elidũt, aut in faucibus portuum ſtylos cæcos, denſaſque ſudes ſub aquis infigunt, vt ſine defenſoribus aditum aduerſarijs valeãt prohibere. Aliquando etiam hoſtium opinioni timidos ſe demõſtrant, in extremis ſyluarum brachijs latitantes, vt quo loco prædandi cauſa hoſtes aduenerint, cornuum acutiore citato ſono, conuocent reliquam multitudinem in abdito permanentem. Pleriſque enim in locis littoralibus acceſſus receſſuſque ſyluarum teneris arboribus inciſis, inflexiſque crebris in latitudinem ramis enatis, ac rubis, ſentibuſque interiectis effecerant, vt inſtar muri, hæ ſepes munimenta præbeant, quæ non modò non intrari, ſed ne facilè introrſus perſpici poſſint. Intra eas ſyluas quaſi ſingulis prouinciarum portubus obiectas, maxima multitudo latitat incolarum: quæ eò celerius inimicis congreditur, quò diligentius ſpeculatorum induſtria fuerit excitata, præſertim dum hoſtes per ædium incendia, & agrorum depopulationes ſæuire videntur. Eo nanque ſcelere nullum truculentius indigenæ reputant, nec atrocius patria ſeueritate compenſant.

Denſæ ſepes pro aggeribus.

De fundis lapidum, & igniti ferri.

FLexibilibus catenis, ferreiſque iuncturis, fuſtibus ligneis alligatis, ſæpius in caſtrorum obſidione, quàm reliquis armis Aquilonares vtuntur, præſertim vbi campus circumiacens ſit lapidoſus. Vbi autem ſaxa non ſunt, quod rarò videtur, cruſtatum ferrum ignitum

Ferrũ candens proiicitur fũdis

ſcintillis micans,forfice in burſam fundæ impoſitum, vehementi iactu in caſtra emittunt. Habent enim ſemper ad manum vaſa inſtar barilium Romanorum, plena cruſtato ferro,eoque in ignem miſſo,& fundis applicato,ac contra obſeſſos proiecto, tam vehemens vulnus, & cruciatum infligũt,vt rara,vel nulla medicorum ope valeant reſtaurari.Caſu etenim, ob ponderis grauitatem & tactus aduſtionem,irremediabiliter lædit:ſicque abditorum ferreorum cruſtorum terrore vel vulnere conficiunt hoſtem:cuius rei memoria recentior eſt in Danorum Rege Chriſtierno II. qui talibus armis anno M.D.XXI.in ciuitate & caſtro Aroſienſi perdidit potentiſſimũ exercitum ſuum.Similiter & ſagittis ignitis: quæ de flãma ereptæ,atque forfice balliſtis impoſitæ, repentino iactu eò atrociora vulnera indiderunt,quò minus manibus propter ardorem extrahi quiuerũt.Sed miſerabilius erat,quòd ferreæ ſagittæ,ac cruſta ignita in puluerẽ bõbardalem cadentia,quaſi momentaneo excitato flãmarum impetu,latius per circuitum plurimos aſtantes milites interemerunt:maximè etiam,quia Montani, ferox hominum genus,mineralibus exercitijs educatum,ſagittis,ſaxis,ferreiſque cruſtis,quaſi imbribus per fundas emiſſis,vehemẽter inſtabant.Vidi ego exinde ſpatio CCL. milliarium Italicorum nauigio in regiam Suetiæ Holmiam plurimos ſic miſerabiliter ſauciatos,eodem anno terribili ſpectaculo,nempe naribus oculis,brachijs, pedibuſque euulſis adduci:qui tandem inſanabili vulnere & cruciatu,præcipuè Germani,Dani,& Scoti miſerabili morte vitam efflarunt.Quæ ſors & mors, eiſdem militibus Germanicis,ac Danicis,præcipuè Iuthis,& Hol ſatis euenit,quòd Montanos illos(Dalacarlos dico) deſpecto nomine,inermes ruſticos,& ad prælia indiſciplinatos,homines ſtupidos,& imbecilles reputabant,& appellabant,etiam imprecãtes,quòd è cælo Myriades cõpluerẽt ruſticorum,quos omnes quaſi locuſtas vno momento excutere vellent,& poſſent, inanibus verbis inſultantes.Sed re ipſa compertum eſt ilicò,verba & minas nil valere,dum appropinquarent qui verbera & mortẽ inferre valebant: Viſo etenim impetu in meridie diei Pente-

Chriſtierni 2.exercitus ignito ferro fuſus.

Ignitæ ſagittæ.

Hoſtis nũquã procaciter contẽnendus.

Pentecostes ipsorum Montanorum, seu Dalacarlorum, mille iniurijs vnà cum reliquis regnicolis ad iracundiã prouocatorum, non solùm non attentatam pugnam vali dissimo milite equestri & pedestri, contra multitudinem institutam sustinere nequiuerunt, sed turbatissimo metu in propugnacula vitam defensuri, sese velocissima fuga receperunt: in quibus, vt dictum est, sagittis ignitis, & ferro crustato interimebantur.

De veltis centurionum.

QVamuis tumultuaria manus, & inermis ruricolarũ turba, vbique per orbẽ militaris disciplinæ nullam credatur habere peritiam: tamen longè seuerior ratio deprehenditur in Septentrionalibus populis, qui cõportatis expensis certi temporis, & armis, alacriter ad res bellicas æquè vt ad tripudia congrediuntur. Validissimi enim sunt, pręsertim Sueci & Gothi, in arcibus, fortalitijs, oppidis, ac vrbibus obsidẽdis, & impugnandis, idq; multiplici modo, prout hoc libro varijs capitulis inferius ostendetur. Hic tamen modus superiori figura depictus, cæteris fortè periculosior existimatur. Incolę enim grauissima lacessiti iniuria & tyrannide, vt ea liberentur, in vnum collecti, crudelibus præfectis celeriter amouẽdis subitò congredi non formidant: vnde & eos superatos, atque ad arces & oppida confugere coactos, mox agminatim arcibus inclusos obsidione cingunt, coniunctisq;

Præfectorũ tyrãnidẽ non ferũt Gothi

ctisque viribus & animis, arbusta seu sarmenta colligũt, & hæc virentibus iuniperis vbique crescentibus, cum pice, corticeque arboris betulinæ ingenioso compendio restibus constringunt: idque adeò immani altitudine, & magnitudine instar longarum turrium efficiunt, vt vnã quanque congeriem (quam Veltam vocant) antrorsum mouendo, circiter viri cẽtum voluant, aut plures, prout immensitas huiuscemodi veltarum requirit: quæ etiam velta, talem securitatem motoribus suis ob vastam spissitudinem præbet, vt nullo sagittarum, scorpionum, aut tormentorum genere in eius admotione lædi possint.

De modo & tempore adducendi veltas.

VT autem expeditius animo suo vlciscendi, maturiore efficacioreque naturæ adminiculo satisfacere valeant, ex industria ventos expectant, & eligunt tempestuosos & austeriores, qui admotos & accensos veltarum fumos & flammas tectis arcium intrudant: alioq; latere turmatim imminent sagittarij infestiores, qui vel obsessos in fenestris, vel scuta in manibus opposita, aut capita obsessorum, ita sagittarum ac telorum multitudine replent, vt formam induant ericiorum. Eoque finaliter vis ista progreditur, vt obsessis viribus destituti, vel flammis & fumo deuicti, horrendo spectaculo, nullis admissis conditionibus aut pactis, interimantur. Nescit enim effrenis rusticorum simplicitas alia tractare pacta, quàm sola mors amarissima præscribit obsessis, eò quòd toties vaferrimis impiorum præsidum & hostium inducijs illusam ac afflictam se meminit, vt potius eligat semel fortiter pugnando mori, quàm ad tanta ludibria ac tormenta tyrannorum diutius reseruari. Et hinc mos crudelissimus inoleuit, vt milites gregarij cum Sueticis ac Gothicis ruricolis & indigenis, publico certamine congredientes, desperatione vitæ retinendæ neminem captiuent, nec econtrà, sed sese mox interimunt furia quadam beluina, prout vbique per latissimos campos non epitaphia, sed ipsa ossa rupibus vbique affixa demonstrant. Attamen hæc luctuosa calamitas plures externos

Populi in seditionem acti furor ĩplacabilis

milites variarum nationum, eò ob vilem vitæ venditionem confluentium, dira morte consumit, quàm ipsos indigenas, qui viribus aucti quotidie fortiores, seuerioresque aduersus quemcunque hostilem vim exurgunt. Testantur etiam hoc peregrini milites, qui numine propitio miserias has quandoque euasere, documentum cæteris omnibus præstantes, Suetici argenti spolium, vita & sanguine ab extremis gentibus, dispari commutatione fore emercandum.

De sudibus, telis, & foueis insidiosis.

MIlites seu Septentrionales populi, munitiones opponendo imminentibus inimicis, multa, quemadmodum & aliæ gentes, vtuntur arte & viribus, tempus locaque considerantes, quibus indubiè exigua manu circumueniant hostem, tempus scilicet hyemis, veris, æstatis, aut autumni. Hyemis itaque tempore si pugnandum erit, quia adminiculo niuis & glaciei (vt infra dicetur) centum sufficiunt resistere mille, Si veris, tunc hostem eò prouocant, vt incidat in saxa: quorum copia infinita ibidem est frigore ad casum laxata, vt eques stabile vestigium non inueniat, quò tutus à lapsu, & præcipitio sit, quacunque virtute prælietur. Si æstatis tempore, tunc fossatis, sudibus, & stylis pineorum ramorum adumbratione coopertis, aut paludinoso loco excipiunt temerarios inimicos. Si tempore autumni, ad valles locaque decliuia prouocantur ab hoste; imbribus eum infatuant & eneruant, vt ad angustos limites redigatur, donec plures congregati non adiutorio, sed miserando spectaculo, & periculo sibi inuicem fiant. Nihil enim ita equitibus nocet, vt locus angustus & voraginosus: qui vix euitari poterit, dum strenui equites ira concepta, quocunque cernunt ducem volitare, cum robore & impressione sequuntur. Nec fuga saluti erit, propter equitatum à tergo instantem: nec dextrorsum aut leuorsum, ob præcipitia, limosas paludes, profundas voragines, insidiosas

Septentrionaliũ in bellis gerendis prudentia.

ſidioſas ſpecus & aquas, ac ſaltus, pericula euitari poſſunt. Tuncque deprehenditur, quòd non ſolis enſibus, lanceis, ſagittis, contis, ac pugionibus dimicare iuuat, ſed locis ſcabroſis & iniquis, ad quæ nimia præſumptione, & improuidentia ſunt illapſi. Quòd ſi victores euaſerint, durum eſt eorum ferociam reprimere, ſicuti & fugientium ignauiam & perfidiam reuocare: & fortè quia vndique conclamatur ad arma, tela, & diuerſa compendia mortis.

Victorum ferocia, & ignauia.

De ſtratagemate Regis Hachonis per frondes.

Atroces iniurias quàm vehementi ſpiritu & ſtudio Gothi vindicare ſoleant, parumper præſenti capite demonſtratur. Erat olim in patria Gothorum potentiſſimus rex Hacho nuncupatus, adeò præclaris & magnificis geſtis addictus, vt cæteri proceres potiús ea admitari, quàm imitari valerent. Tanta enim circunſpectione omnibus Reipublicæ partibus ſatisfecit, vt quemadmodum contra hoſtes in bellicis rebus incomparabiliter ſtrenuus eſſet, ita in ciues & amicos nullũ benigni Principis officium præteriret. Hic potentiam & militiam ſuam diuiſit in duas claſſes bellicas: quarum vnam fratres eius, patriæ limites, & populos defenſuri, ſtrenuè gubernabãt, dum ipſe interim altera claſſe, militumq; parte ſuccinctus, arma Occidentalibus Oceani inſulis inferret. In quibus conſtitutus, cum certis nunciis didiciſſet, duos fratres ſuos bello nauali à Danis oppreſſos, tertiũ verò ignominioſo mortis genere in ſuæ familiæ, & Suetici Regis contumeliam abſumptum, nihil vlterius morandum ratus, totius exercitus ſui robur ex Hybernia in Danos conuertere properauit: quem licet Starchaterus pugil Sueticus, & nonnulli alii cauſis adductis deſerebant, tamen claſſe, reſiduaque militia, felicibus velis peruenit in littora Zelandiæ, rectoque ac celerrimo curſu, per ſaltus, & per nemora, vſque ad regiam, in qua tunc Sigarum Regem verſari intellexerat, contendit. Nec acceleratione proſpera fortuna defuit: nam primam & ſecundam

Sigarus Dan. rex.

cundam

cundam vigilum ſtationem, ſuſpenſo tacitoque itinere prætervectus, cùm ad extremas ſyluarum latebras deueniſſet, iuſsit abſciſſos arborum ramos ſingulorum ſuorum manibus geſtari. Quod cùm milites in tertia ſtatione conſtituti aduerterant, mox Sigaro nunciant, ſe inſolitam & ſtupendam rei nouitatem admirãtibus oculis ſubieciſſe. Viſum quippe erat nemus ſuis ſedibus euulſum ad regiam vſq; properare. Tum Sigarus animo ad inſidiarum conſyderationem conuerſo, reſpondit, eo ſyluarum acceſſu ſibi extrema fata portendi. Moxque militem, quem inopinatus caſus obtulit, contrahens, obuiam aduenienti hoſti progreditur: fit atrox & pertinax pugna, Suecis ſuo more vindictam vehementiſsimè ſitientibus. Cecidit eo prælio Sigarus Danorũ Rex, Hacho verò victoriam in crudelitatem conuertens, nulli ſexui, aut ætati pepercit, regnumque Daniæ tam ſeueriter opprimebat, vt illud nequaquam ad tributum aut ſubiectionem, ſed ad extremam deſolationem expugnaſſe videretur: nec quieuiſſet, donec magnam eius partem deſolatam reddidiſſet, niſi morte patris ab eo conatu in Gothiam ſubitò reuocatus fuiſſet. Subſtituit tamen alterum eiuſdem nominis ducem Hachonem, cognomento Faſtuoſum: quem cùm Dani poſt Sueonum abſceſſum viribus deſtitutum viderent, confeſtim ad arma reuerſi, ſtatuerunt ſe à Suetico iugo ereptos in priſtinam libertatem vindicare: filioque Sigari Siualdo in Regem aſſumpto, prælium vehementiùs, quàm vnquam prius, inſtaurant. Fuit ea pugna adeò vehemens, & cruenta, vt proſtratis anteà multis millibus, tandem ambo exercituum duces Hacho & Siualdus corruerint: erantque pauciſsimi, qui ſibi poſt tam miſerabilem cladem, fuga conſulere potuerint. Et hic fuit finis infœliciſsimæ pugnæ: in qua omne regii ſanguinis ſtemma in Dania extinctum, ad vnam fœminam Gyritham, Gothico regno oriundam peruenit.

Dani ab Hachone bello ſubacti.

Hacho Faſtuoſus.

Siualdus.

Gyritha Danorum Regina.

De hoſti-

De hostilibus incendiariis puniendis.

MEminit Saxo Danorum egregius scriptor, Suenonem Daniæ Regem tam pertinacibus armis & odiis, Sueonum Gothorumque incolas impugnare statuisse, vt nulla pacis conditione admissa, aliquis saluus & tutus viuere permitteretur in sua vita ac libertate, etiã si rex eorum in fœdera quæcunque decerneret consentire. Hyberni itaque temporis beneficium nactus, expeditiora elegit itinera, rapinisque & incendio Finniam olim, nunc Finuidiam, Meridionalem Gothorum prouinciam, prædabundus aggreditur. Occurrunt indigenę supplices, patriam seque dedentes: nec sic se prostrauisse contenti, etiam commeatibus præbitis, hospitalitatis cũ obsequiis prosequuntur. Propter quæ officia dum sese tutos non experirentur, fas putabant insidiis impacabilem corripere crudelitatem: vnde & illustres viros, familiaresque eorum, cædis & rapinarum socios, maiorem noctis partem in comessationibus extrahentes, temulentiaque graues, in horreum annona vacuum, pariter sobrietate exutos se recipientes, prædicti Finni igne & flãma, quibus anteà penatibus in horrendo frigore priuati erant, vnanimiter congregati interemerunt. His nanque altiore somno spirantibus, Finnenses foris valuas obicibus obserantes, igni sparsère tectum: iamque eius maior conspirauerat pars, priusque ædes in cinerem prope collapsa fuit, quàm pressos mero sensus vis ardoris expungeret. Postremo propiore flammarum feruore correpti, dũ nudi valuas erumpere gestiunt, forinsecus eas occlusas cognoscunt. Vrgebat intus incendium, foris hostis vetabat egressum: sed præsens pœna sequentis metum leuabat, instantisque mali periculum futuro tristius ducebatur. Quo euenit, vt Dani ferro, quàm flammis opprimi præoptantes, validius connisi, præiecta foribus claustra conuellerent, vtque vnum periculorum effugerent, in aliud ruere non dubitarent.

Sueno Daniæ Rex.

Finuidia.

Ad hunc ferè modũ ebrietas perdidit Troianos.

Danorum proceres.

De eodem periculo amouendo.

EGregiæ indolis pueri, quos sibi in clientelam prædicti duces, & illustres viri, respectu propinquitatis acci-

acciuerant, absque ætatis miseratione sub Nicæ amnis glaciem nudatis corporibus Finuidorum ludibrio mersi, in eodem alueo, fatum & tumulum recepêre: ita paucorum agrestium fraude, hoc est, æqua vindicta, maximæ expeditionis labor exinanitus euanuit. Neque eo solùm vetusto tempore id accidisse cõpertum est, sed quotiescunque Gothos ac Suecos hostilibus armis spoliandos Dani impetunt, toties in ædibus constricti, partim ignibus, partim aquis, partim ferro, apertè vel insidiose vt in plurimum absumuntur: quòd eò faciliùs fieri creditur, quò in ligneis ædificiis vndique combustibili materia circundatis, crapula fatigati profundè dormitant, stultè existimantes, inter eos homines se fore securos, quibus omnem violentiã & crudelitatem infligunt: eoq; celeriores ac horribiliores pœnas subeunt, quò sæua tyrannide petulantius, in ædes ac fortunas incolarum sunt grassati. Priuati enim domibus, in asperrima hyeme, vxores & paruulos syluarum latebris abscondunt, vnoq; impetu ac furore & desperatiõe ducti, ballistisq; & telis armati, rapaces incendiarios per viarum insidias quæsitos, occidunt, vt vita amissa bona ablata reassumantur à possessoribus iustis. Quo fit, vt vel atrocissimo periculo dispereant, vel expeditiore (sed fœdiore) fuga, impetu ruricolarum elabantur: quippe spoliis inter hostes relictis, sese spectaculum & ludibrium non modò externis, sed domesticis, nudi spoliatique, & plerunque saucii domũ ægrè reuertentes, ostendunt. Stultè igitur bellum in hyeme contra colonos accipitur, quãdo iussu dominorum, simili exorto inimicorũ casu includendorum, domos repagulatas comburere non formidant, quia abundantia propinquarum syluarum, nouas ædes mutuo adiutorio erigere possunt. Domus autem nunquam in latere, sed in culmine tecti fenestras habent, ideò foribus obseratis, facilimè somno sepulti comburuntur.

Hosti nunquam credendum.

De custodia riparum tempore hostili circa lacum Meler, in superiori Suetia.

EST præterea in superiori Suetia lacus insignis Meler appellatus: de quo supra lib. III. dicta fuerãt plurima admiranda, præcipuè quòd inter Septentrionales

Meler lacus.

aquas

aquas ſit piſcoſiſsimus,atque plures illuſtrium, ac nobilium hominum habeat arces & palatia, pro more gentis ſatis ornata: prætereà aliquot inſignes Eccleſias Cathedrales Aroſienſem,& Strengenenſem: vbi vetuſto tẽpore ſuperſtitioſus cultus viguit idolorum:maximumq; certamen herôum,pugilum,ac gygantum,prout cernere licebit in immanibus ſaxis à campis & montibus in parietes Eccleſiarum translatis:in quibus literarum Gothicarum longo atque obliquo ordine, leguntur geſta dictorum gigantũ. In ſinu etiam huius lacus ſcopuli ſunt inacceſsibiles,ab incolis vocati Gallinarũ pulli. Rupes enim media eſt Gallinæ nomen habens, quemadmodũ apud Noruegianos ſcopuli reperiuntur Ouorum,id eſt, Eggiafiord appellati. Prætereà è mari in Gothiam & Suetiam nauigantibus certi ſinus maris,& promontoria obiiciuntur,quæ menſarum,ſcamnorum,coruorum,porcorum,falconum,& præliorum nominibus nuncupantur: in quibus, ingruentibus inimicis, inter media ſaxa cum ſcaphis inſultoriis ſe abſcondunt: imò apertè conſeruant incolæ,vt hoſtes intercipiant præſumptuosè adnauigantes:quiq́ue,ſi littus ſolidum hoſtes ingreſsi fuerint,armatam multitudinem vbique in littoribus,pro patriæ defenſione animoſe inueniunt congregatam,quemadmodum ſpecialiter in ſequentibus libris oſtendetur.

Scopuli cauendi.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE STATV REGENTIVM ET officiorum ac exercitio militari.

EPITOME LIBRI OCTAVI.

PRAEFATIO.

ECLARATIS primæui temporis Gothorum Sueonumq; potentissimis Regibus, per charissimum fratrem & antecessorem meum Ioannem Magnũ Gothum Archiepiscopum Vpsalẽsem, in historijs suis nuper hîc Romæ impressis, succinctior via relicta videtur, qua declarari congruit, quomodo, qualesue constitui solent Reges in Septentrionalibus regnis, vbi post descensum Noæ ac filiorum eius ab arca, prius quàm in reliqua parte totius orbis, ijdem filij & nomen & gaberniũ, patris institutione creduntur habuisse, atque demum inde totum mundum ampliasse, prout posteà multis attestantibus grauissimis authoribus compertum est, ab eadem Septentrionali plaga plus quàm triginta quatuor Reges exijsse, & potentissima regna latè per orbem instituisse, quemadmodum anno Millesimo quingentesimo trigesimo nono, in charta mea Gothica Venetijs impressa, lucidius declaratur: quorum gesta quàm ardua, ac magnifica sint, ipse idem frater meus antedictus in historijs suis fidelissimè scriptis attestatur. Quibus sic demonstratis, ostendendus insuper erit modus, quomodo Regia electio, vel stirpium successio, ac exercitia militaria, à vetustissimo tempore regentium, & officiorum fuerant obseruata.

Noæ & filiorũ eius ab arca descensus.

Regna 34 ab aquilonaribus.

Charta Got. Venet. ĩpres.

De electione Regis.

GLoriosa maiorum constitutio nomine municipalium, successiuis seculis & generationibus tradita, in sui exordio præcipit, vt incolæ Regem electuri in Suetia, senatores ac proceres, nuntijq; omnium prouinciarum, communitatum, ciuitatumq; regni prædicti conuenire teneantur in Archiepiscopali ciuitate Vpsalensi: vnde non procul est lapis cãpestris amplus, ab incolis perpetuo tempore Morasten appellatus, in circuitu XII. continẽs lapides paulò minori forma humi firmatos: in quo loco prædicti senatores, seu regni consiliarij, ac nuncij confluere solent. Ibidem ex senatu præcipuus oratione circumspecta proponit, quàm necessarium sit pro regni, omniumq; incolarum libertate, in vnum Regem, ac principem consentire, prout à maioribus supra talem lapidem, qui firmitatem signat, prouidentius fuerat obseruatum: omnes exhortans, vt libero, quem velint, voto quantocius ex nomine prosequantur. Nec mora prolixa interuenit. Qui bonum publicum, regnique gloriam, pacem & concordiam semper tueri visus est: qui priuato regimine nullum læserat: qui victor in bellis frequẽtior fuerat: qui totius populi iustè viuendo fauores sortitus est: qui legis & religionis amantior est: is omnium nunciorum prouincialium vnanimi consensu Rex appellandus eleuatur: eo tamen respectu, vt si filius Regis, frater, aut consanguineus, prædictas virtutes habuerit, nõ hære-

Morasten.

Lapidis symbolũ.

ditatis,

ditatis, sed electionis iure cæteris omnibus anteferatur. Sed nec negari videtur, quin tales omni diligentia, cura, authoritate, gratia, precibus, pollicitationibus sibi procurent populares fauores. Nonnulli comminatione externorum Principum, pariter & armato auxilio violenter sibi Regium titulum asscribi festinant. Sed nulli infeliciores illis, quia violentum eorum imperium, populi contradicente voto, non erit diuturnum, etiam si inter munitissimas arces, vel sydera posuerit solium suum. Vtcunque euenerit, ille semper securius intrat, durat & exit, qui voce populi satis prouidi, vocatur ad regnum, quasi animo, virtuteque, siue inter suos, siue inter hostes clarissimus ac strenuissimus reputatus: quia nihil prius, aut antiquius illi videtur agendū, quàm prospicere proceribus, ac populis suis, vt iustū imperium, firmum præsidium, & perpetuam pacem habeant. Et cùm hæc fecerit, populus non tolerat aliquem aliū sibi Regios honores vēdicare.

De adoptione Illustrium per arma.

QVia morem vetustissimorum Principū Gothiæ adhuc sua ætate in filij adoptione seruare non desijt potentissimus Rex Gothorum Thedericus, idcirco epistolam eius lib. IIII. Regi Herulorum transmissam, volui hîc inferre. Per arma, inquit, fieri posse filiū, grande inter gentes constat esse præconium: quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequēter fallimur. Ignaui autē esse nesciut, quos iudicia pepererunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis consequuntur, quando vinculo animi obligantur extranei. Et tanta in hoc actu vis est, vt prius se velint mori, quàm aliquid asperum patribus videatur infligi. Et ideo more gentium, & conditione virili, filium te præsenti munere procreamus, vt competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignosceris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra iudicia. Sumus enim inter gentes esse crederis, qui Theoderici sentētia cōprobaris. Sume itaque arma mihi, tibique profutura. Adoptat te talis, de cuius gēte tu potius formideris. Nos arma tibi dedimus, gētes

Theodoricus Rex Gothorū.

autem olim in virtutum pignora præstiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum, atque illum legatos nostros patrio sermone mandamus, qui vobis literas nostras euidenter exponant, & ad confirmandam gratiam, quæ sunt dicenda, subiungant.

De eadem adoptionis forma.

ERat prætereà tam rigida apud veteres Gothorũ Reges obseruatio in armorum experientia, vt eorũ legitimi filij cũ patre, in publica aut priuata mensa cibum non sumerent, antequàm armis idonei ab externis Principibus declararentur: quod & Pau. Diaco. lib. primo ca. XXIII. attestatur. Dum enim Longobardi peracta victoria ad sedes proprias remeassent, Regi suo Oduin suggesserunt, vt eius filio Albuin conuiuia fierent, cuius virtute in prælio, Regis Gepidarum occiso filio, victoriam cepissent, vt qui patri in periculo, ita & in conuiuio comes esset. Quibus Oduin respondit: se hoc facere minimè posse, ne ritum gentis infringeret. Scitis, inquit, non esse apud nos consuetudinem, vt Regis cum patre filius prandeat, nisi prius à Rege gentis exteræ arma suscipiat. His Albuin à patre auditis, quadringentis iuuenibus sumptis, Turismundum Gepidarum Regem, cuius filium aliàs in bello occiderat, insignia armorum petiturus accessit: quem Rex benignè suscipiens, instituto conuiuio ad dexteram collocauit, vbi sedere consueuerat filius eius aliàs interemptus: quod tamen pater reuoluens, alta suspiria traxit, grauem existimans filij mutationem. Ob quam cùm Regis alter filius, & aulici, telis eductis vindicare contenderent, Rex eosdẽ sub dira interminatione cõpescuit, asserens eã victoriã esse impiã, cùm quis hospitẽ in domo propria occiderit: vnde & singulos in læta cõuiuia redire decreuit: sumẽsq; arma filij sui interempti, ea Albuin tradidit, atq; cũ pace & incolumitate ad patris regnũ remisit. Dehinc patris cõuiua factus, oĩa ordine narrauit, insignemq; laudem pro tanta audacia meruit: sed multò maiorem Turismundus, pro constantissima fide in hospitẽ efferissimũ obseruata.

Pau. Dia.

Oduin Lõgob. Rex. Albuin eius filius.

Turismundus Gepidar. Rex hospitalis.

Hospitalis Regis fides & clementia.

obseruata. Est etiam recepta hominum opinio, velut sanctio militarium virorum, vt Rex militem equestris ordinis, id est, Equiriatus dignitatis, creare possit, qui ante suam coronationem in eo ordine assumptus non fuisset: quia sub autoritate Regij culminis hoc includitur, velut sertum ex rosis super aureum diadema.

De militari educatione Illustrium, ac nobilium puerorum.

ERat apud veteres Gothos non postrema cura, de rigida educatione puerorũ: quos militaribus exercitijs & bellis cõmuni lege satagebãt, vt tales omni casu patria haberet defensores, quales olim in vetusto seculo maiorum instituissent imitatores. Isque modus in primis seruabatur, qui & pręsenti tempore durat. Olim pueri recenter cunas egressi, virgas & mammas experiebantur: primùm in balneis calidissimis grauiter ad sanguinis effusionem cædebantur, deinde in algidissimã aquã ferè ad periculum mortis detrudebantur, vnde compactiora membra referrent, quo ipsi pueros suos ad tolerãdos æstus atque algores obdurabant: etiam pueri ad arã sic verberibus afficiebantur, vt multus è visceribus sanguis exiret, nonnunquàm etiam ad suspicionem necis: quorum non modò nemo exclamauit vnquam, sed ne ingemuit quidem, vt iam vitæ seueritatem, ab infantiæ cunabulis & cum lacte materno imbiberent. Siquidem nouiter etiam natos pueros ad flammam primùm deferebant, sæuoque gelu durabant, & vndis: deinde adolescentiores facti, grauissimas plagas in corpus & vultum excipientes, eo silentio ferunt, vt ne oculorum motu, aut metu impatientiam testari audeant. Plumarum mollitiẽ vitant. Durum tegmen illis amictui est. Cibus, potusque fortis. Tabulatis plusquàm plumatis lectis incumbunt, & similibus asperrimis rebus, vt membra induant solidiora, & ad omnes aduersos casus aptiora. Quia verò Rex Hungariæ Ludouicus delicatissimè nutritus erat, plurimum arguere solebat promos suos, ne fortè è bello fugiens, dape rustica qualicunque sorte quæsita, vitam redimere posset, prout posteà probauit euentus. *Rex Hungariæ Ludouicus.*

De ratione & modo equitandi.

Illustrium tyronum progymnasmata.

DEinde equitandi, iaculandi, sagittãdiq́ue studio diligenti veneratione apud Principes habenda, iuuenes attentè instruuntur, atque inter alia capiti eorũ imponitur grauis galea, atque longus in manu contus, vt non tam robustè, quàm decenter erecta semper ceruice morem equitandi discant, & conseruent. Præterea clypeus dorso appenditur, vt sciant retrospiciendo occurrentes insidias attentius præcauere: etiam quia vetustissimus Gothicæ nobilitatis mos est, talibus insignijs, videlicet galea, lancea, & clypeo, publicos principum conuentus accedere, atque armis huiusmodi patriæ libertatem & iustitiam defensare. Prætereà ne militaris experientia aliarum gentium ignoretur, mittuntur huiusmodi adolescentes in longinquas principum curias, vt addiscant mores, linguam, discrimina personarum, ingenia regionum, pugnarum, acierumq́ue ordinem, ne rudes ad gubernacula surgant. Aliquibus tamen non prius contingit in patriam redire, quàm regnare. Erat etiam mos veterum principum, mutuò filiorum capillos suscipere, vt cæsariem incidentes, patres efficerentur, talesq́; remittere Regijs muneribus decoratos. Gothi tamen non tondent capillos, sed strictas galeas, seu cassides, ac loricas alligant, equos fortiores ascendere præcipiẽtes, hyeme verò horrenda, venationes insequi, alternoq́; tẽpore sub algidissimo frigore armatos simulare statione, quasi vitæ periculum in aliqua hostili obsidione auersuros: quod hyeme frequentius, quàm æstate fieri solet.

Quonam ritu eundũ sit ad comitia principum.

De electione tyronum ad arma.

HIc ostendetur, quo ritu Reges Gothorum, Sueco-rum, ac Noruegianorum, alijq́ue Principes Septẽtrionis, Regia, atque prouincialia officia antiquitus instituebant, modernoq́ue tempore partiuntur. Illos itaque tyrones militaribus armis cæteris omnibus clariores existimabant, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenarunt ætatem: qua nihil est sceleratius malis habitibus relaxata. Nec enim Principi fide-lis,

lis, nec patriæ vtilis, nec socijs portabilis, nec cuiquam gracilis esse putatur, nisi militari seueritate ad strenuos mores reducta fuerit, vt eo casu fortissimi patriæ propugnatores institui possint, quibus dirigendæ prouinciæ securius committantur. Verùm ne continuo rigore, huiusmodi iuuenes militaribus disciplinis constringantur, Regia liberalitas eosdem semper erigit, & exaltat, ac specialibus donis, quibus firmioribus obsequijs Regiæ fidei sese constringant, adaptat, quasi intrepidos in quouis certamine, & vitæ periculũ subituros. Dona igitur, gladij, ballistæ, pharetræ, galeæ, thoraces, loricæ, vmbones, frameæ, & equi militares, ac grandiores, atque annexa feuda: quibus omnibus veteri ritu speciales verborum formæ ac rationes sigillatim cur dantur, accipiũturúe, sunt annexæ.

Tyronum præmia quibus ad virtutem extimulantur.

De eodem per ritum externum.

GOthis ætatem legitimam virtus facit, vt qui valent hostem confodere, ab omni iam vitio astringitur se vendicare. Quod & Paulus Diac. lib. 1. testatur de Lõgobardis: qui, vt bellatorum possent ampliare numerũ, plures à seruili iugo ereptos, ad libertatis statum perducunt, vtq; rata possit haberi eorum ingenuitas, sanciunt more solito per sagittam, immurmurantes nihilominus ob rei firmitatem, quædam patria verba: quæ tantum sonant, Dij te hac sagitta nobilitent, conficiantque, vbi patriæ, ac Principi fueris infidelis. Nec prætereundum est Saxonis testimonium lib. 2. quod olim ingressuri curiã proceres, famulatus sui principia alicuius magnæ rei voto Principibus obligare solebant, virtute tyrocinium auspicantes. Attamen fidei integritatem in externis Regijs aulis Gothiæ, & Suetiæ, nunquàm meriti sunt, nisi strictum gladium, vel pugionem, per cuspidem, Principis manu & munere, fidelitatis iuramento præstito, suscepissent, ne capulo sumpto ipsum gladium retorqueant in viscera porrigentis: prout dudum accidisse cõpertum est, dum vindicem sustinere passus est, qui capulum pro cuspide, variata veterũ consuetudine, ingrato

concessit. Vexilliferos autem, seu primipilos viros, virtu te ac nobilitate claros, & singulari fortitudine præditos, solius signi exhibitione constituunt, quòd militari lege sese agnoscunt æquè ac honorem & vitam defensuros: quibus & applicant audacissimos custodes, bipẽnes acutas habentes, ac ferreos globos ad cingulum pendentes: quibus dum opus fuerit, cominus hostem imminentem iactu prosternãt, vbi gladijs bis acutis nequeat superari.

De ritu veteris militiæ Gothorum.

HAbebant olim cassides graues, non satis polita manu iuxta rudem illam ætatem fabricatas, prætereà thoraces spissos, partim ferreos, partim coriaceos, partim filtrinos, lino lanaque consutos: simili modo brachialia ferrea, & manuum chirothecas. Ferebant & densas hastas, ac longas, prout Procopius his verbis libro secundo meminit: Primos nanque omnium Gothos cum densis ac longis hastis venientes, Persæ non sustinentes, in fugam se verterunt. Vtuntur & cataphracti contis lõgis. Equorum itidem pectoribus æreos thoraces circundant, circa frena & pharetras, aurum adhibent, ferro, atque argento nil prorsus vtẽtes: quorum in regione, cùm immensa sit auri atque æris copia, ferri tamen atque argenti nihil est. In patria autem eorum originali, videlicet Gothia, auro tanquàm digniori metallo, pro reuerentia suorum numinum in ornatu supremi tẽpli (vti libro primo dictum est) indicibili magnificentia olim vtebantur. Hodie etiam constituta lege cautum est, vt campanulę æreæ, vel argenteæ alligentur, detruncatis calcitrosorum equorum caudis, vt imbelle genus hominum sono percepto periculum euitet. Quibus verò argenti cultura maior, baltheos latos (Silff schena dictos) tam pro ornatu, quàm munimine in medio dorsi erectos habent, necnon & alia insignia, quibus colitur aulicum decus.

Procopius

In Gothia ferri et argẽti nihil, auri autẽ et æris plurimum.

Cãpanulæ appẽdũtur equis calcitrosis, & caudæ abraduntur.

De reliquis antiquitatibus equestrium.

VTebatur & illa vetusta ætas inusitata magnitudine in calcaribus oblongis, atque radiorum amplitudine

Veterum calcaria.

ne latis. Prætereà ocreis ſatis inepta reflexura in recur- *Ocreæ.*
uanda anteriori parte, nullo prorſus ſubſiſtente commo
do fabricatis, prout in pueritia mea ante ſexaginta an-
nos vidi: iamque pro ſpectaculo in arcibus quorundam
nobilium reſeruantur. Prætereà veſtes, ſeu tunicellę mi-
litares, adeò breues, & complicatæ erant, quòd vix clu- *Tunicæ.*
nes tegerent inferius, ac ita cancellatæ & diuiſæ ſupe-
rius, vt nec ſcapulas cooperirent, neque frigoris iniuriā *Milites tō*
defluentes pili excluderent, præſertim in ſtipendiarijs *debantur*
militibus, quibus prolixior coma non concedebatur, ſed *olim, ſed*
ſolis Principibus, maximè filijs Regum: qui à pueritia *Reges, &*
intonſi manebant, vt à tergo ijs defluerent crines, qui *Regū filij*
vtrinque à fronte diſcriminati pendebant, non tamē mo *comam de*
re Turcarum impexi, ſqualidi atque ſordidi, vel aliàs, ca *fluētē ale-*
lamiſtrati, ſed pretioſis vnguentis ſuperinfuſi. *bāt vnguē*
tis delibutā

De militaribus exercitijs,
& diſciplinis.

MOs erat antiquitus conſtanter obſeruatus, qui & in hodiernum diem apud Aquilonares obſeruatur, vt equites integris armis induti, de plana terra, atque quocunque loco natura iniquo, equos aſcenderent altos, & ephippiatos, præſertim in lubrica glacie, atque ninalibus campis, vbi frequentiora atque acriora bella fieri ſolent, prout inferius de hyemali certamine oſtendetur, maximè propter grauem armaturam, haſtaſque denſas, quibus communiter in hoſtes vtuntur: quod abſurdum apud eos minimè æſtimatur. Prætereà alia Gothorum diſciplina militaris eſt, quòd in præcipiti equorum cursu ſeſe totaliter armatos ab vno in alterum, & deinceps in tertium equum vrgentibus prælijs, terram non tangendo, tranſferre ſolent, etiam quòd ex equo ſe ſupinent, eleuent, vel inclinent, ſurſum deorſumque ſe moueant, pilam vel haſtam variando. *Deſultores*

De armis, & cautelis equeſtrium.

INgreſſuri Septentrionales equeſtre certamen grauibus lanceis, & denſis, earum cuſpides exornant caudis

 vulpium,

Caudæ vulpinæ contis alligantur.

Græci & Persæ hastas vexillatas gestant.

vulpium,aut luporum,in despectum quoruncunq; inimicorum. Nunquàm etiam vexillatis hastis more Persarum,aut Græcorum vtuntur. Ballistis tamen,seu arcubus chalybeis,atque corneis,ob maximum ictum, & vehementiam eius robore concitandam,vtuntur:sunt etenim fidelissimè fabricati,prout omnimodæ sagittæ eis coniunctæ. Demum gladijs tam longis,quàm strictis, & incuruatis:quibus,perfractis lanceis,punctim, vel cesim vtuntur. Similiter & latis ensibus,vtraque manu versatilibus. Item malleis ferreis vnco incuruatis, quibus districtius galeas penetrant,& infringunt , quàm quouis alio præliari instrumento: imò huiusmodi malleis aut equitem à iumento extrahunt,aut ipsum equum excerebrant,vt sessorem exturbent. Item cominus pugnando,multo ac vario genere vtuntur pugionum, & telorũ, stricto videlicet,& lato,bicipiti,curuato,ac hamato. Tegmina equorum chalybea sunt,aut ferrei thoraces , vel coriacei,calce viua macerati,& ferreis filis ob gladiorũ sectiones præmuniti. Eoque modo instructi, acies plures à seinuicem paululum,si opus sit,distantes,prouidentius instaurant,vt vna alteri hoste ingruente mox aduolatura succurrat:summeque nituntur,vt hostem , instar turbinis,circulo includant,ne eius astutia, aut lõgis stratagematibus ipsimet inuoluantur:vtque id opportunius faciant,certis signis speculatorum , tibicinumque diriguntur.

De tyrannica seueritate, & exactione præfectorum

IN Septentrionalibus regnis vti multæ & potẽtes sunt prouinciæ,ita & in illis dirigendis diuersæ sortis & linguarum præfecti à principibus constituuntur,tanquã radij à sole emissi,vt in toto terrarum circuitu æquitas & iustitia custodiatur,securitasque permaneat omnibus populis inuiolata. Verùm ne diuturna permaneat hæc felicitas regiminis æquitate parta, malignorum hominum consilijs alibi per regnum tales constituũtur præfecti,qui auaritia & malitia obcæcati , innocentes torquent,sceleratos exaltant,iura omnia peruertunt , totũ

regnum in ruinā, seipsos in calamitatem, & Regem in ludibrium, infamiam, miseriam, & exiliū breui momento transmittunt. Verùm ne res hæc careat documēto, inter cæteros sanguinarios & auaros præfectos, quos Ericus Rex Suetiæ ex ducibus Pomeraniæ ortus, &c. euiscerandæ Suetiæ præfecerat, erat quidam Danus Iusse Ericson: is super Dalacarlorum regionem constitutus, tā crudelem se omnibus exhibuit, vt putarētur omnes omnium malignorum tyrannorū spiritus, qui vnquā anteà fuerant, in hunc perditissimum nebulonem confluxisse. Narrat Cicero crudelē Verrem fumo ex putridis lignis educto, vnum hominem innoxiū perdidisse: at hic Iusse eiusdem malignitatis spiritu obsessus, non vnum innocentem, sed ex Dalacarliæ incolis sine numero innocentissimos fumo suspensos (licet viribus sese rebellando liberare poterant) occidit. Quo pacto ne non satis ingeniosus carnifex in exquirendis nouis tormentorum generibus videretur, vxores maritorum tam crudeliter occisorum, in locum iumentorum trahendis aratris applicari non erubuit, imò inter primas delicias duxit, videre & audire eas inter tantas angustias fœtus ex se mortuos abiicere, & rursus aratro apponi, donec mortuæ aut semianimes collaberētur. Possent hic horribiliora eiusdē Danicæ tyrannidis facinora adduci, quę tunc non solum per illum, sed per omnes Regios præfectos committebantur: at satis est dixisse eos his artibus vltima fata in se, & exilium in Regem suum impiissimum procurasse. Rusticorum nanque furore crudeliter occisi sunt, quando audaciores erant ad prædandum, quàm præliandum. Rex verò Ericus Pomeranus à Danis, quorum consiliis in suam, multorumque ruinam vsus fuerat, derelictus, vrgente viro potenti Engilberto, centum millibus incolarum ad arma prouocatis stipato, ad paruam Gotlandiæ insulam velut profugus in miserabili senecta se recepit.

Iusse Eric. Dan. exactor crudelissimus.

Ericus Pomeranus.

Adhuc de eisdem pessimis præfectis.

ETsi superiore cap. visa est tota regio purgata tyrannide crudelium præfectorū, tamen damnabiles reliquiæ, simili astutia & arte, in eorum complicibus, & alumnis

alumnis, velut toxico perseuerarunt: qui quanto mentitis obsequiis magis fidem principibus ostentare poterant, tanto putabant se regiis secretis & officiis, præ cæteris omnibus fieri superiores. Nec opinione fallebantur. Dum enim primum supplices ac humiles in municipalibus scientiis expertos sese Regibus exhiberent, maximè in exactione tributorum & mulctarum, mox ad præfecturas sine vlterioribus meritis super simplicē populum erigebantur: taliumque præfectorum tyrannide cooperante, potentissimus Gothorum, Suecorū, ac Noruegianorū Rex Carolus, prædicti Regis Erici successor, coactus est fidelissimæ gentis suę sustinere rebellionem, ac tandem exilium sufferræ. Cum enim Rex ipse ob immania suorum præfectorum scelera, atque sacrilegia, ob sidione grauissima in sua regia incolarum potentia clauderetur, frustraque à suis præfectis, qui liberius per regnum vagabantur, expectaret auxilium, hærebat quid in tanta perplexitate pro remedio conduceret tutiore, misitque denuo secretos nuncios antedictis præfectis, qui mandans ob eorum honorem & fidem, ac præstitum iuramentum, vt eius calamitati subuenirent. Sed frustra: nihil enim aliud didicerant, quàm superbè dominari supplicibus, pecuniam extorquere ab incolis, iniurias irrogare miseris, supplicio afficere innoxios. Tum rex in arcta necessitate positus, tutissimum præsidium in fuga prouidens, naues aliquot in horrendissimo frigore mensis Ianuarii celerrimè diuitiis ingentibus impositis, adaptari iussit. Cumque iam anchoræ leuandæ restarēt, quidam ex prefectis regem interrogat, an aliquid in terra neglexisset: quo audito Rex suspirans, respondit: Neglexi sanè ante plures annos te, & tui similes in furcā suspendere: quod tunc si fecissem, nunc quietius in trāquilla Republica remanerem. Moxque erectis velis in Gedanum Prussiæ celeberrimum emporium, magis grata, quàm iucunda nauigatione peruenit, à Casimiro Rege Poloniæ humanissimè exceptus, donec VII. annis euolutis, in pristinam dignitatem & potentiam reciperetur, factus omnibus charissimus, qui anteà publico odio laborabat. Præfectos nanque instituit, qui virtutes vitiis, iusti-

Caro. Rex exulauit ob præfectorū suorū tyrannidem.

Salse retortum.

Casimirus Rex Polo.

iustitiam iniuriis, honestatem vtili præferebant. Quid Christier. vero Rex Daniæ Christiernus eius nominis secundus, in 2. Rex Regnis Aquilonaribus, ob sæuitiam crudelium præfe- Daniæ. ctorum passus sit, nemo qui acta eius legit, ignorat. In- Nicolaus ter cæteros autem quendam impium sanguinarium præ- Holste. fectum habuit, Nicolaum Holste appellatum: cuius vnica voluptas erat, Regem seuerũ præcedendo, eleuare excelsas furcas, quibus infelices regnicolas immani morte afficeret, nisi certo auri argentiq; pondere quanto ocyus redimerent vitam: asserens longos fures altas decere cruces. Nec defuit præconi iustum fatum. Regia nanq; sententia, quod à multis innocentibus pecuniam extorsisset, condemnatus, & in eadem furca, quam aliis parari iusserat, ipse suspensus fuit: licet nihil magis securitatis a furibundo populo Regi partum est, quin fugeret omni momento. De hoc autem Christierno Rege, & gestis eius, nonnihil oculata fide inferius scribam, quia præsens horrenda vidi.

De causis perpetuæ discordiæ, quam Sueci siue Suecones, & Gothi contra Danos gerunt.

SVeci ac Gothi, cur tam ferocibus animis & armis contra Danos ferantur, ipse Danorum diligentissimus historicus in XVI. libris suis hinc inde vsq; ad summum horrorem apertissimam reddit rationem. Vbique *Saxo Da. Histor.* enim meminit gentis suæ tam violentum & truculentũ regimen in subditos, ac dolosam amicitiam in vicinos, & vtrunque in omnes confœderatos, vt quilibet prudẽs, & sensatus homo meritò cauere debeat, quàm tutus in eorum societate, aut naturali vinculo, vel alia iurata cõfœderatione fieri possit. Asserit nanque primo Libro, Lotherum Regem illustrissimum quenque vita, aut opibus spoliare, patriamque bonis ciuibus vacuefacere, pro *Loth. Rex* bitatis loco duxisse. In II. Lib. quòd Helgo Rex adeo *Da. tyran.* proiectus in Venerem extitit, vt ambiguæ existimationis *Helgo rex* esset, tyrannide magis, an libidine arserit: vnde & Tho- *libidinosus*

ram

ram virginem ſtuprum pati coëgit, quæ poſteà tam deteſtabile nefas excogitauit, vt contrà eam mirè exclamet Saxo. Tertio lib. Fengonem teſtatur inſidiis poſitis fratrem trucidaſſe, eiusque vxore abuſum, inceſtuoſam libidinem parricidio adieciſſe. Quam atrocitatem quanta beneuolentiæ ſimulatione texerit, parricidiumq; pietatis nomine colorârit, ſatis exponit ipſe Saxo. Fœminam enim à ſe oppreſſam, omni manſuetudine plenam, nullum lædentem, & ſine felle fœminam, ad hoc induxit, vt confiteretur ſuum maritum Regi inſidiantem, à ſe interfectum fuiſſe. Nec irrita perſuaſio fuit, dũ apud Principes fides mendacio non deeſt, vbi ſcurris interdum gratia redditur, & obtrectatoribus honos. Libro IIII. fol. vltimo, Saxo teſtatur, Danos ſuos, mentiri & fallere, inter vitia & ſordes non ducere, quemadmodum mos eſt apud Parthos. Libro V. folio II. quàm fœdi mores ac turpiſsimæ petulantiæ ſimul & violentiæ aulicis ineſſe monſtrantur, ſanè totus orbis, & vniuerſa barbaries horret. Libro VI. in Saxones, poſt eorum pugilis cædem, adeò Danorum inſoleuit imperium, vt pro cubitalium membrorum quolibet, indicem ſeruitutis ſtipem quotannis pendere cogerentur, donec quidam Suertingus ciuium afflictione motus, ſe & Regem, conuiuii ſimulatione ſuſceptum, incendio conſumpſit. Libro VII. in principio Frotho proprium fratrem à quodam familiarium, occultè interfici iubet. Et ne ſcelus à conſcio proderetur, eundem inſidiarum miniſtrum tacitè trucidandum curat. Sed à filiis occiſi fratris canum ſpecie nutritis, tandẽ incendio conſumptus, pœnas parricidii luit.

Fengo inceſtus & parricida.

Suerting.

Frotho. fratricida.

De eiſdem cauſis.

INter alia ſatis diffuſè Saxo proſequitur, portentoſam Iarmerici Regis crudelitatem, à pueritia vſq; in prouectam ætatem truculenter continuatam: quę ſicut omnem beluinam rabiem excedit, ita & à quouis ſenſato homine ſine graui horrore legi nequit, vel audiri. Inaudita etenim tyrannide exquiſitiſsimis tormentis ſępe afflictos trucidauit. Regem nanque & Reginam eorum, à qui-

Saxo hiſt. Iarmericus Dan. Rex horrendæ crudelitatis tyran.

à quibus iure belli captus, & summæ libertati restitutus, atque in numerum amicorum, & primum familiaritatis locum translatus & sublimatus extitit, admoto furtim incendio, per summam ingratitudinem occidit: deinde XL. Teutones captos, applicatis totidem lupis, laqueo adegit. Nec sic poterat eius sanguinaria mens satiari. Quip Quippe optimates eorum primò tibias loris traiectos, moxque immanium taurorum vngulis alligatos, molossisque incessentibus raptim in cœnum, voraginesq; pertractos, lachrymabili spectaculo consumpsit. Demũ Comites, duces, Principes Teutonicæ gentis captos, traiectis fune tibiis, equis in diuersa raptantibus præbuit lacerandos. Sed nec in ea summa feritate sibi resistendum putauit. Nam propriã Reginam Hunnorũ Regis filiam, quanuis innocentissimam, & pudicissimam, humo alligatam, equinis obterendã calcibus prębuit: cuius corpus adactus iumentorũ grex crebris vestigiis confodit, & lacerauit. Imò etiã suis ex sorore nepotibus insidiose cõprehensis, laqueo spiritũ eripuit. Optimates quoque, qui eorũ tutores erãt, cõuiuii simulatione cõtractos, eodem exẽplo consumendos curauit. Deinde eodẽ lib. Haquonis cuiusdã Dani crudelitas adeò infanda cõspicitur, vt meritò cunctos mortales terreat, ne pactis aut victoriis eius gẽtis se tutos agnoscant. IX. Lib. in princ. idem autor notat publicam pietatẽ priuato furore Regis fuisse laceratam, & post multa, Regem Haraldũ ex splẽdido sanctitatis autore, infamem factũ apostatã, & desertorem. Lib. X. quòd Dani Sembia potiti, necatis maribus, fœminas sibi nubere coëgerunt, rescissaque domesticorum matrimoniorum fide, externis auidius inhærentes, suam cũ hoste fortunam, cõmuni nuptiarũ vinculo partiti sunt. Demum quòd Rex Haraldus pecudalibus iugis humanas alligasset ceruices. Deinde quòd D. Olaum Noruegiæ Regem sicariis pecunia corruptis, & postremò Blacchonis proditoris opera S. Canutũ occidissent. XI. quòd Sueno Rex potius sacræ religionis, q̃ incestæ nuptæ desertor sit inuẽtus. XII. quòd violẽtiore morte captiuos Teutones Dani cõsumerẽt: reuinctis post terga manibus, palis affigendos curabant, deinde ventrium caua cultro

Haquo & Haraldus Dan. Reges & tyranni.

S. Canut. & Olaus occidũtur.

Inaudita crudelitas.

rimati

timati,nudatis extis, primaq; viscerum parte protracta, cætera stipitibus explicabant:nec ante supplicium remiserunt,quàm tortos,extis funditùs aluo egestis, horridæ rapacitatis spiritum profundere coëgissent: quod spectaculum vt specie triste,ita re nostris perquàm vtile extitit:non solùm enim reis pœnam inflixit, sed etiam cæteros consimilem cruciatus causam vitare præmonuit. Itaque non minori visentibus documẽto, quàm afflictis supplicio fuit. In reliquis verò libris,quia satis multa & horrenda,inter pauca bona commemorantur,potiùs iusto Lectoris arbitrio, quàm huic onerosæ ostentioni meæ,quatenus opus fuerit, perscrutanda relinquo, satis legitimam existimans causam,cur Sueonum ac Gothorum,imò aliarum nationum insecura societas sit cũ illo populo,cui ob præmissas causas (vt verbis Saxonis Lib. x.vtar) quisquis humanitatem,atque obsequium erogat, ingratis beneficium pręstat.

De seueritate Regis Christierni secundi.

REX Daniæ Christiernus, eius nominis secundus, qui diuersis temporibus & ingeniis, procurato,per quosdam Danicę factionis, in regnis Suetiæ & Gothiæ proceres,Danorum cõsanguineos,& affines (inter quos erat infelicissimus Gostauus Trolle Archiepiscopus Vpsalensis) primo aditu in regna prædicta,adeò ferox & seuerus euasit,vt nullo pręstiti iuramenti,aut sigillatarum literarum, aut acceptionis tremendi Dominici corporis habito respectu,aut cuiusuis commiserandæ rationis cõpassione,vna die,scilicet VIII. Nouemb. M.D.XX. diuersorum ordinum principes,magnates, consules,ac ciues numero XCIIII. me vidente ac trepidante,impio ferro impiissimo malignorum consilio stimulatus,detruncari iuberet, atque triduo ante prętorium vrbis Holmensis, inhumata eorum corpora,donec extra ciuitatem cõburenda deportarentur,remanere. Profecto horrẽdum spectaculum,quod ipsi Christierno procul dubio mille miseriis postmodũ vexato occurreret, vt instigante crudeli

Gostauus Trolle.
Proceres 94. à Christier. Dan. rege interfecti sunt. Autor testis oculatus.

consilio,

consilio, quos in gratiam receptos & perendie amicabiliter inuitatos hospites ad Regale conuiuium habuisset, atrocissimè sic puniuit; idque non vsitato sæuiendi modo: nam cruci affixit quendam Magnum Ioannis, præfectum, patriæ suæ validissimum defensorem, humi in terra tabulaq; ligatum: vt primùm pudendis, demum corde excisis, & in vultum patientis contumeliosorum verborum insultu proiectis, ad maiorem rabiem, & perpetuũ horrorem actum fuisse ostẽderetur. Posteà eiusdem diei insequenti nocte, infelicissimæ viduæ, quarum mariti ferro consumpti ante ora bestiarum in publico foro iacebant, pecunia & omni suppellectili, per insatiabiles Daniæ præfectos spoliatæ, inconsolabiliter ingemiscebant. Certè turpissimi, & immanissimi erant officiales illi, solo terrore Regij nominis, vel pendentis crudelitatis, cunctos maximè innoxios, pudicitiæ & omnis verecundiæ honestate profligata deprædantes. Nec melior erat pupillorum & orphanorum conditio, qui in parentibus torquebantur, & omnibus fortunæ bonis spoliabantur. Longa & terribilis per me, tanquam singula lachrymosè videntem, texenda foret historia, si singulas huius calamitatis partes enarrare vellem, quomodo videlicet diuina & humana confundebantur: nulla promissæ fidei ratio, nullus religioni respectus, omnia temeritate sacrilega agitabantur, vbique gemitus, vbique cædes, vbique mors, nullibi concessum effugere, atque viuere inter districtos gladios & efferos homines, impossibile. Seruabatur vigilantissimo custode ciuitas, ne quis ex eo communi omnium ciuium carcere erumperet, vt regni incolis patratæ crudelitatis seriem denunciet: quã si libera populi multitudo subitò persensisset, nihil commissi facinoris inultum remansisset.

Magnus Ioannis præfectus.

Adhuc de seueritate eiusdem Regis.

QVod cùm Rex aduerteret, in sola fuga salutem suã reponens, paucis postmodum diebus, inde, versus suam Daniam se recipere est coactus: in quo itinere plures rotis, furcis, alioque horrendæ mortis genere,

Vastenũ S. Birgitæ vrbs, et monaster. Ex noua valle monast. monachi vij. cũ Abbate submerguntur.

quartando mortificari iussit, præsertim apud Ostrogothos in Vasteno, terra sanctæ Birgittæ: demum in Nydalensi monasterio, Nouæuallis dicto: vbi licet humanissimo hospitio susceptus esset, tamen die Purificationis diuæ Virgini dedicato, Abbatem cùm septem monachis peracto altaris sacrificio, manibus à tergo ligatis in rapidum flumen submergi iussit: vnde cùm Abbas naturali fortitudine funibus ruptis ad littus enataret, à Regijs satellitibus ferro excerebratus interijt. Ita & paruuli illustris familiæ Ribbingorum Vestrogothiæ, quibus hostilis barbaries ignoscere solet, ante eius conspectum gladio sublati sunt. Quo factum est, vt sub eo congregatis triginta millibus incolarum armatorum, ipse sibi conscius, per deuia ac inuia, potiùs nocturno quàm diurno tẽpore, præcipiti cursu se reciperet intra limites suæ Danicæ ditionis: vbi neque diu sine simili formidine securior est relictus. Adeò velox fama factum eius ante aduentum vbique monstrauit, maximè apud subditos Cæsareæ Maiestatis in terra Batauorum, Brabantorum, ac aliarum nationum: vbi dudum cùm in honore esset & sublimi gloria, ante tam immanem stragem in plerosque innocentes commissam, habitus erat gloriosus. Dicat hîc Saxo Danorum historicus libro duodecimo, in omni circunspectione sua, vti superiùs capite trigesimo septimo allegatum est, an hoc spectaculum vt specie triste, ita re ipsa Danis vtile extitit, an crudelium pœnarum, ac torturarum inflictione, an clementia, modestia, æquitate, & reliquis virtutibus Regijs quęrantur regna, & maneant parta: certè per experientiam agnoscet, Danicam seueritatem superioribus libris, & hoc Christierniano facto ad memoriam reuocatam, plus infamiæ, horroris, crudelitatis, & despectionis regno, & Regibus eius parere, quàm si humani, & iusti essent: nisi forsan gloriari velint in malitia, quando adhibitis fraudibus potentes se putent in iniquitate, vt nouacularum more faciant dolum, quod absit. Quis etenim securè commercium cum his intentare, & firmum manere cogitat? qui (vt Saxo vltimo capite, libro quarto asserit) mentiri & fallere, inter sordes & vitia non ducunt. Sit

Regñ prudẽtia et clemẽtia seruatur regna quæ cõtra tyrannide dispereunt.

ergo

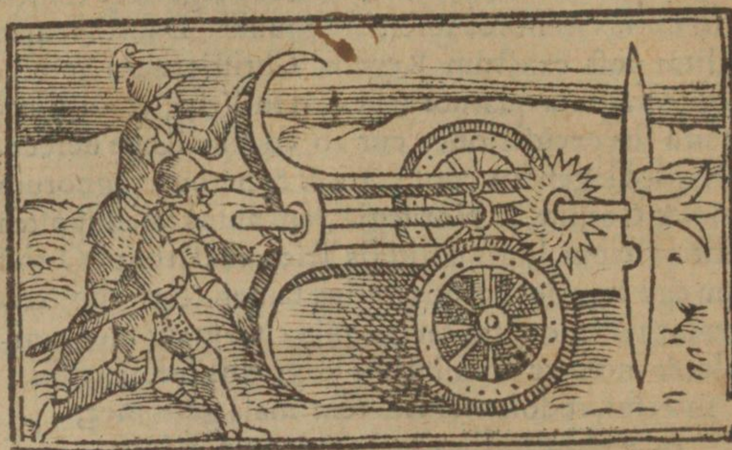
ergo ſermo eorum, Eſt eſt, Non non, & omnes credent eis. Nec credant me boni homines hæc ſupradictā propter odium, aut ſimultatem in Danicam nationem illam, & vetuſtā eius geſta, aut Regis Chriſtierni ſeueritatem, in omnibus oſtendiſſe, ſed longè terribiliora ex induſtria, quæ ſine ſuſpirijs & horrore legi nequeunt, & multò minus in libros referri, reliquiſſe. Danica tamen nobilitas poſt exactum Regem Chriſtiernum antedictū, quadraginta quatuor articulos in Vrbē, & totū orbem pro ſua excuſatione, cur ab eodem Rege defecerat, publicè legendos emiſit. Ita & Senatores regnorum Suetiæ & Gothiæ, ac Noruegiæ, tam anteà quàm poſteà repetitis vicibus, libris & literis ſeſe excuſarunt. Quòd autem ego amarius cæteris, verius tamen & parcius ſcribo, audax teſtimonium facit, quia cum graui meo periculo, & mœrore omnibus ijs tragœdijs inſpiciendis interfui, vt dolenter viderem mala gētis meę, quæ nunc millies aucta videntur, & inſuperabiliter, ob impias legum conſtitutiones, & ſubditorum oppreſſiones, deteriora.

Authoris purgatio.

Articuli ſunt 44. quos Danica nobilitas euulgauit contra Chriſtiernū R. ne iniuria videatur regno exactus.

LIBRI OCTAVI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE BELLIS CAMPESTRIBVS.
EPITOME LIBRI NONI.

De gladijs versatilibus in rotis.

ANTIQVI Gothi, similes rotarum machinas & gladios versatiles, aciebus equestrium & pedestrium sæpius infringendis, præcipitem structuri accessum vel recessum obiecisse reperiuntur, modernoq; tempore licet rarius solito, vbi locus expostulat, diligenter opponunt: cuius tamen machinæ ratio sic capiatur. Videntur in primis tres rotæ, duæ altiores in axe volubiles, & tertia inter has media, quæ vni earum mutuis coniuncta dentibus, motum necessariũ sua agilitate in bicipiti gladio anteriori stipiti affixo causat: quo quidem gladio sic versatili lateraliter à peritis motoribus eleuato, & admoto, non parum obiectæ acies lacerantur ac infringuntur. Attamen id caueri solet, vt rotarum radij sint asserculis, seu planis tabulis in latum cooperti, ne hastis inter eos inimicorũ industria proiectis, rotæ destituantur à cursu. Quantò etiam rotæ sunt altiores, ac agiliores, tantò extensior ipsius gladij ampliatur scissura. Suntque stipites, seu ligna, quibus dirigitur ensis, trium, aut quatuor pedũ longiora

longiora, quàm quæuis lancea militaris, vt ab insultu equestrium tutiores eius sint directores, qui à tergo ballistarijs, seu bombardarijs turmatim muniuntur. Axes verò rotarum pro faciliori cursu citando, inungi solēt pinguedine phocarum, seu vitulorum marinorum, igne purgata, ac bene defæcata, qualis superabundat apud mercatores Septentrionales: vnde diligentia negotiatorum comparata, per vastum mare in vasis magnis incomparabili quantitate tā ad inferiores, quàm superiores Germanos, quæstus & lucri causa deportatur. Hac igitur machina hostile robur plerunque veluti vastissimum lignum acuto & robusto cuneo vel infringi solet, vel in ipsa statione turbari. *Axũgiæ phocarum apud Gothos magna mercatio.*

De curribus falcatis.

HAc similitudine, curribus falcatis & hamatis, inter præcipuos bellorum apparatus olim vsi sunt, Sueonum & Gothorum pugnatores, præsertim in acrioribus prælijs contra validissimos exercitus Teutonum, Danorum, & Ruthenorum, eo videlicet modo, vt exploratis hostium accessibus, quibus videbantur venturi, vacuos currus axibus bene vinctis, in decliuibus montium lateribus, firmis trabibus alligarent, saxisque repletos velut pendulos pontes in funibus statuerent, folijs virētibus, aut ramis vndique cooperientes, donec hostes præcipiti accessu, trepida simulata fuga, ad obducta discrimina

incitarent, atq; curruum dissolutorum celeri cursui, vel lacerandos subijcerent, aut aciales cuneos infringerent dispergendos. Quo facto & qui prius visi sunt fugere, & aliæ sociales turmæ, siue equestres, siue pedestres, agminatim irruere solebāt in dispersos, aut resistētes. Curribus demum eisdem veluti propugnaculis mobilibus, vbi opus fuerat, in reliquis certaminibus semper vtētes, eo moderamine inuiolabiliter obseruato, quòd curruū directoribus, seu aurigis, duplo magis quàm equitibus stipendium, & spolium redderetur. Itidem & his, qui bigas, siue curricula stipitibus lateraliter antrorsum ferratis cuspidibus, hisque mucronatis inter hostes discurrēdo in inuia, ac præcipitia coarctabant.

De æreis equis igniuomis.

Dian Rex Hellespōti.

Dian & Daxō Regnerum patrē Regem interfecerunt.

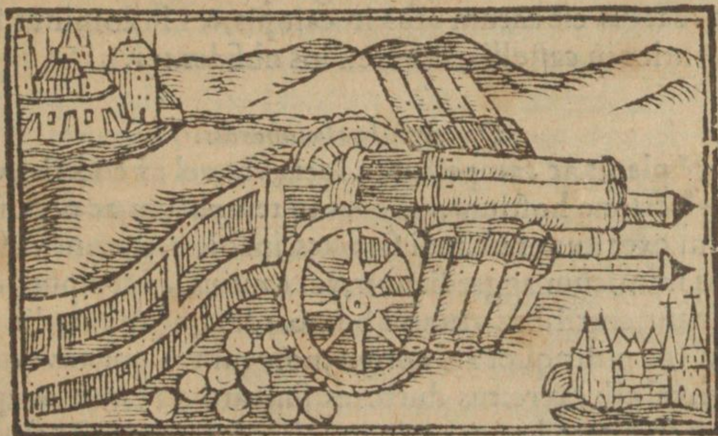
NEque hoc loco omittendum est, quod Saxo de Regis Regneri astutia, & stratagematibus eius lib. 9. meminit. Inquit enim, Hellesponti Rege Dian post varia bellorum discrimina occiso, Regnerum à duobus filijs interemptum, Dian videlicet & Daxon, seuera certamina sustinuisse. Ii etenim filij olim Rutheni Regis filias maritali sorte complexi, impetratis à socero copijs, ardentissimo spiritu paternæ vindictę negotium rapuerunt. Quorum Regnerus immēsum animaduertēs exercitum, diffidentia copiarum habita, equos æneos igniuomos ductilibus rotulis superpositos, ac versatilibus curriculis

riculis circunductos, in confertissimos hostes maxima vi exagitari præcepit: quæ res tantum ad relaxandã aduersariorum aciem valuit, vt vincẽdis spes magis in machinamento, quàm milite reposita videretur: cuius intolerabilis moles, quicquid impulit, obruit.

De Septentrionalium bombardis.

SVnt bombardæ in plerisque ciuitatibus, ac arcibus Suetiæ & Gothiæ, tantæ magnitudinis, vt vas ligneũ barile Romanum, latitudine ac longitudine superans, ferreo globo, ac ferreis crustis instar pugilli manus, librarum DC. & amplius repletum puluere, & igne excitatum, vehementissimo impetu, veluti tempestuosus turbo vel imber emittitur, vt quodcunque obstaculum vim eius sufferre non possit: idque nedum in terrestri, sed nauali, ac glaciali (prout infrà dicetur) certamine, quoties opus fuerit, intentatur. Sunt & mediocres, ac longissimę bombardæ, ferreos globos euomentes. Præterea petrariæ, quæ lapides sublimiori ictu casuros emittunt: eoq; formidabilius fit certamen, quo talibus bombardis (quę vastitate & violentia cæteras præcellunt) non vno impetu, atque horribiliori crepitu, sed successiuis ictibus in loca quassanda soluuntur: atque ad earũ impulsum pulueres ex disiectis parietibus, vel alijs obstaculis, turbineos videntur excitare fumos.

Vasa ferrea 600 librarum plena bombardarũ vi eijciuntur

De *bombardis triangularibus.*

BOmbardarum triangularium apud Suecones, & Gothos, maior aliàs in earum inuentione vsus erat,

 quàm

quàm modò reperitur. Poterat enim hac tripartita machina, immanis hostilitas, acie reparata, sępiusque admota dispergi, vbi rotarũ obiecta volubilitate, quiuis equestrium impetus condensato agmine accelerans, exigua manu impediretur. Sed fraude doloque bombardalium magistrorum quandoque euenit, vt pro ferreis globis stupam vel chartam bombardis imponant, vel hostes audaci aggressu, radios rotarum solius hastæ immissione impediant, ne è loco moueantur.

De organicis bombardis.

HAbebant etiam inter alias bellorum machinas populi Septentrionales, hostibus pręcipuè equestribus congressuri, bombardas collaterales, more organorum, aut coniunctarum fistularum colligatas, vt eas vel pariter vel successiuè excitato igne in inimicos relaxatas, citius iterum pulueribus globisque immissis, opponerent ad omnem motum eisdem inimicis: quibus etsi visi sunt, sereno præsertim tempore, grauia intulisse bella, propriaque perstrenuè defendisse castra: tamen quia frequentiora, acerbioraque prælia (prout infrà dicetur) euenire soleant in Aquilonaribus regnis tempore horribilis brumæ, dum niues excidunt densiores, quibus bombardarum vsus in excitando igne prohibetur: idcirco rarior factus est earum vsus in campis, & nihilominus frequentior in castellis, ad arcendos obsidentes.

De currilibus bombardis.

IN planis ac campestribus locis, vbi vel ex cõdicto, vel electione hostium, vel euentu temporum, ac occasionum exoritur præliandi facultas, incolæ terrarum vt fortius inimicum aggrediantur, vel cautius ad tempus declinent, currilibus vtuntur bombardis, quę & currilia castra vocantur: quorum aurigæ, non minus quàm vexilliferi, vel alij exercitus ductores, sunt armati, imò & ipsi equi indurato boum corio in collo & tergore. Quatuor itaque hac arte periti bellatores, vel plures, exonerandis ex vtroque latere bombardis deputati, impetum, quem sors dederit, aurigæ cõcurrente ingenio & audacia, exercent

Phaleræ bubulæ.

cent

cent in hostem, vt a fronte vel latere discissus, equestribus armatis perfacile non resistat.

De fundamentis arcium comburendis.

VEteris ruinæ vestigia in Aquilonaribus regnis satis clarè demonstrant, quomodo quàmplurima fortissima loca rupibus ac inuijs accessibus imposita, artificialibus flammis è subterraneis specubus excitatis, velut to nitrùis concussa dissolutaque reperiuntur. Cùm enim fortalitia huiusmodi ob continua latrocinia, ex his limitaneis præcipuè, prouinciarum locis suscitata deprehenderentur, communibus armis, vnanimi gentis consensu, iudicisque decreto incolæ conuocati, ea adorti miris ingenijs demoliebantur, eo scilicet modo, vt loca montiũ magis ruinosa introëuntes, eadem malleis, dolabris, cuneis, cæterisque instrumentis, ad lapides excidendos, murosque demoliendos accõmodis, validissima manu perfregerint, aut si spelunca fuit naturalem habens cõcauitatem, vsu similium instrumẽtorum sensim eius fastigia ex ea parte præciderint, qua præsidiorum fundamẽta denudarentur, erectas trabes ex ordine subijcientes, quibus murorum innixa moles sustineretur, ne statim compages ipsa corrueret, aut dissolueretur. Vt autem decisorum atque cadentium lapidum fragor haud exaudiretur, ex altera arcium parte armatis turmis, cum clamore & strepitu horridiorem, vel simulatione, vel seriò inferebant insultum. Verùm vbi iam murus eo spatio, quo supra specum porrigebatur, pendulus totus est factus, ita vt lignis duntaxat incumberet, aridiore vndequaq; collecta materia, igneque iniecto, confestim ipsa sustentacula correpta perfringebantur, & imposito ponderi con cessêre. Præsidij autem pars omnis, quæ tignis subleuata detinebatur, in vacuum collabendo subsedit, turresq; ea è regione, & propugnacula celerrimè à cætera compagine diuulsa, in decliue deferebantur, foribus atque portis arctissimè cohærentibus, simili ruina concussis.

De crudelitate adulatorum, proditorum, & aduenarum, sæpius in regia ciuitate Stocholmensi sæuißimè perpetrata.

Stocholmia. Sueciæ emporium. STocholmia celeberrimũ emporiũ totius regni Suetiæ, imò Septentrionis est: in quod ex omni gente & natione, maximè autẽ ex Germania inferiore, ciues cõscribi consueuerunt: & inter eos non rarò miscentur illi, qui vel ob ęs alienum, vel turpe aliquod facinus in sua patria nequeant commorari: hi crescentibus diuitijs solent sæpè naturã, quã paupertas occulerat, aperire, & patriæ, à qua benigna hospitalitate excepti fuerant, extremã moliri perniciẽ, maximè quãdo Principem talẽ assequuntur, sub quo omne libitũ licitũ esse putauerint. Tales igitur Tentones in ciuitate Stocholmensi tẽpore Regis Alberti CLXX. inuenti fuerunt: qui occulta conspiratione colligati, se Cucullatos fratres appellabãt: creuitque posteà eorũ numerus vltra mille quingentos. Horũ *Fratres cucullati 1500.* studiũ præcipuũ erat, coniectis in Sueones & indigenas conuitijs, ad rixas & lites prouocare, vt demũ apud Regem delatos, vita, aut fortunis, vel pariter vtrisque spoliarent, prout posteà actũ est. Nã vt eos exquisitis tormẽtorũ generibus crudelissimè dilaniarẽt, aptabãt ex ligno serras, quibus eorũ præstantiores ita ad mortẽ vsq; tormentabant, vt magis ad horrorẽ tã crudelis facti ingemiscere, quàm scribere oporteret. Tandem reliqui ciues Sueci sub mediæ noctis silẽtio ex arce Regia, vbi captiui detinebantur, per naues ad proximã insulã iactu ballistæ distantẽ, Keplinge dictam, exportati viui, in domo *Keplingen* quadã inclusi, digitis in perforato pariete cuneorum impressione affixis, superiecto igne cõbusti fuerunt, maiore quidẽ numero, quàm affirmari possit: nã vt oues colligati, plures intrudebãtur cõburendi. De hac vrbe Albertus *Stocholm.* Crantzius in hunc modũ meminit: Stocholm insigne Suetiæ emporium, insigni clade afficiebatur, nam de cælo fulmine tactum, penè totum conflagrauit. Perierunt mille sexcenti homines, Sed miserabilius, quod sequitur: Fœminæ proles, & fine numero puellæ nauibus res suas inuexere cum paruulis, at ob nimiam confluentiũ pressuram incendium fugientium, in ictu oculi pariter suffocati periere.

De

De origine & situ huius regiæ.

PRæcipuam hanc Sueonũ ciuitatem, Regiã Stocholmiam, à fundamento illustris, & fortissimus vir Regius tutor Birgerus Ierl à fundamentis erexit, murisque & mœnibus fortissimis cõmuniuit, in locò adeò opportuno, & necessario, atq; inuincibili, vt nihil vnquam cõmodius per eũ excogitari potuisse credatur. Est enim locus torrentibus vndiq; munitus (quondã solis piscatorũ vsibus vsurpatus) atque inter aquam salsam & dulcẽ ita positus, vt porta totius Suetiæ appellari possit. Prius enim Estones, Moschouitæ, Russi, Tauesthi, per eas fauces continuè ingrediebantur, & clandestinis incursionibus Sueones, nullam hostilitatem suspicantes adorti prædabantur: factaque ingenti hominũ strage, liberè & impunè, atque maximis spoliis onusti, in suas terras euaserunt: quo incursu Ioannem secundũ Archiepiscopum Vpsalensem in sua propria mansione Almersteck occiderunt, & nonnullos alios clarissimæ stirpis & memoriæ proceres. Sed hac Stocholmia extructa, omnes & singuli diuturnam pacem assecuti fuerunt, hostes verò sempiternam formidinem: qui viso tam insuperabili præsidio contra quoslibet inimicos in reliquum tempus erecto, à diripienda Suetia abstinuerunt. Quam tamẽ Holmiam si quis obsidione cingere, viribusque superare præsumpserit, nunquam proficiet, etiam si pertinax perseuerare posset in omnimoda eius obsidiõe. Sita enim est in profundissimis aquis, & rapidissimis fluminibus, duas solùm portas lõgis interpositis põtibus ex Austro, & Aquilone tenens: quæ portæ pontesque plus Regibus Daniæ constant in frustrata impugnatione, quàm decem maiores sui regni ciuitates. Nec obsideri poterit, nisi tribus fortissimis exercitibus in insulis solida terra, & aqua distinctis: qui tamen exercitus nullo tempore à sagittariis terrarum subitò congregandis securi videbuntur. Probet qui velit, & inueniet terribiliora.

Birg. Ierl Holmẽsis Regiæ fundator.

Ioan. Archiep. Vpsalensis occiditur.

Holmiæ descriptio.

De situ montis Bruncaberg extra Regiam Holmensem, & præliis in eo factis.

EXtra hanc Regiam vrbem versus Aquilonarem plagam, mons est seu collis eminẽs, & arenosus: super cuius

Bruncab.

cuius verticem & obliqua latera, multorum principum, nobilium, ciuium, & plebeiorum acerrima certamina tā vetustis, quàm recentioribus seculis, tamque per internos, quàm externos hostes sunt commissa. De quibus quia charissimus frater meus D. Ioannes Archiepiscop. Vpsalensis complura verissimè nominatimque in Sueticis ac Gothicis tangit Historiis, non est quod iis repetēdis fastidio afficiam Lectorem: vno tamen saluo, quòd Christiernus Rex Daniæ eius nominis primus, fugiendo ex hoc monte, vrgentibus Dalacarlis in acerrimo prælio, ad præsidia suæ bellicæ classis, quatuor supremos dentes ictu manualis bōbardæ amiserit, prout inde progrediens ætas in cantionibus, & compotationibus meminisse gloriatur. Prætereà Christiernus II. fame & morbo laborantem exercitum suum, ægerrimè ex hoc monte transferre potuit per aquas, ad classem retro mōtes ante hanc Holmiam Meridionali situ conseruatam. Sed nec ibi eundem famelicum exercitum reficere potuit, nisi subdolis pactis ipsius vrbis, & regni Principi, & incolis sub fide violanda oblatis, sumptus & escas necessarias, à stultè credulis ciuibus, pro eodem exercitu, imò sua regia mensa, liberalissima donatione recepisset. Quomodo autem honori suo Regio, pro æterno æuo consulens satisfecit, dudum ante hanc relationem per alios relinquo pro parte enarratum, quòd scilicet rupta fide sex nobiliores regni obsides secum in Daniam pertraxit inuitos. Hic etiam mons à quodam Brunchone regni proditore, & turpi adultero, nomen ab euentu sortitus est. Erat etiam in hoc monte olim subterranea specus, vbi aliquo tempore victitabant Heremitæ: qui monita salutis præbebant exeuntibus ab ea vrbe, donec superueniente hostilitate (qua frequētissimè ea ciuitas vexatur) aliorsum emigrarent, & locus ille in speluncam latronum verteretur: quibus iterum purgata, repleta iacet humo, ne cuiquam deseruiat homicidæ, vel scelerata negotia meditanti.

Christier. I. rex Daniæ ictu bombardæ amisit anteriores 4. dentes.

Bruncab. mōs à quo sit dictus.

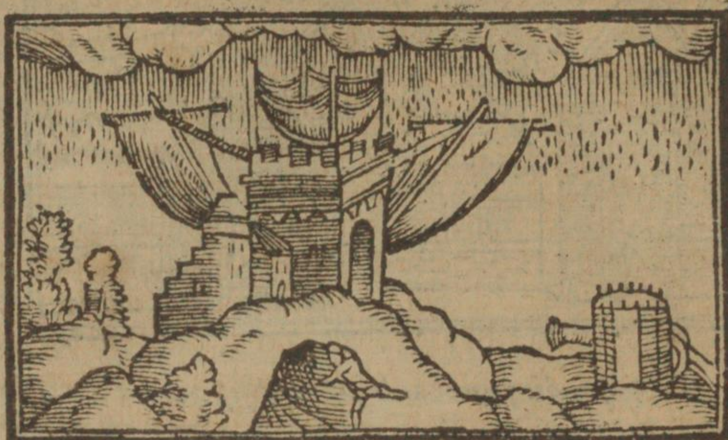
De pascen-

De pascendis pecoribus in tectis obsessorum.

ACcidit præterea vrbes obsessas, adeò duris & pertinacibus armis terra marique comprimi, vt nihil solatii, aut alimentorum pro restauratione obsessorum inuehi concedatur, sed extremo discrimine, ac armata potentia ab hostibus ipsis violenter eripiuntur, ac exportantur: fitque multoties ea occasione tam atrox prælium, vt pro raptu aliquot paucorum pecorum, plura millia pereant armatorum: dumq; funestius certatur pro bestiis, campi replentur funeribus militum occisorum. Sed nec eo cruore furoreque reprimuntur obsessi. Viribus etenim primis annis, demum (milite stragibus continuis diminuto) artibus, dolis, & insidiis obsidentium surripiunt commeatum, præsertim pecudes, quas secum abductas, in herbosis domorum tectis pascendas imponūt. Quod autem in tectis commodè pascuntur pecora, ritus Gothicarum gentium in primis est attendendus. Aedificant enim domus lapideas, sublimes, ac amplas, ligneasque: quas tignis abietinis, & corticibus arboris betulæ exquisita industria tegunt, terram herbiferam quadrata figura a campis excisam superimponētes: quam submisso auenæ vel hordei semine, firmioribus radicibus nectūt: quo fit, vt tecta huiusmodi pratorum virentiū speciem & virtutem æmulentur. Sed ne herbę tectorū, priusquàm euellantur, arescāt, vicissim cū pluuiis domestica diligentia aquas aspergunt. Ita necessitas homines fortes instruit,

vt ſupra humanas vires obſidentibus reſiſtãt, & illudant ac penuriam omni contempta aduerſitate ſuperent.

De aquarum defectu ſubleuando.

OCcaſione inſuper hic orta ſuper defectu recentiũ carnium,& forſitan grauiore aquarum, hic oſtenditur modus Septentrionalium obſeſſorum, quomodo inter cætera neceſſitatis remedia etiam curam ineant de aquis inueniendis. Euenit nanque obſeſſis tanta ſcaturientium,aut putealium aquarum (ob hoſtile impedimentum)penuria,vt vel ſe dedere cogantur obſidentibus,vel incurabili morbo,vel ineuitabili nece perire. Quocirca prudentes arcium,aut ciuitatum præfecti,velis vel telis, concaua flexura,longaque extẽſione, è ſuperioribus tectis ſuſpenſis ac dilatatis,& funibus cuneato ſitu verſus ima depreſsis,deſuper caſuras pluuias, aut rores præſtolari diſponunt. Nec fruſtrà:quia imbres frequenti niuium reſolutione adeò copioſos torrente ſole è montibus deſcendentes excipiunt, vt cunctis tam hominibus, quàm beſtiis ſufficiant ad optatum vſum & neceſſitatẽ. Demum qui venas ſalſi maris,arcium fundamenta, vel fontes intrantes habent,per vaſa arenis plena pluries diſtillando purificant, & inueniunt aquam dulcem, & tractabilem ad omnem vſum, & æquè bonam per hanc ſimplicem artem,prout ante paucos annos quidam patricii Veneti(qui in ſalſis aquis,& alga habitant) talẽ diſtillãdi modũ à quodam alchimiſta ſunt mercati.

De pannis

De panum defectu subleuando.

INgressuri Gothi Sueciq; hostiles terras Moschouitarum, sæpe reperiunt eos ob aduentum formidabilis exercitus, nedum ad latebras syluarum ac rupium repentè fugere, sed & quæcunque ad vsum humani victus necessaria sunt, domibus incensis secum in vastã solitudinẽ asportare, nil penitus quod mandi poterit, venturo hosti relinquentes. Quo casu prouidi exercitus præsides more veterũ Gothorum, ne prius fame, quàm ferro numerosus exercitus corruat, bonã siligineæ farinæ quantitatem in saccis ad hoc dispositis, retrò sellas equitum vnà cum lamina ferrea alligare solent, confestimq; vbi res postulat, igne structo, laminæ ferreæ superpositæ pastas imponunt panum tanquam in clibano conficiendorũ: qua nihilominus lamina more clypei (in cuius modum formata est) corpora sua protegentes, geminã ac summè necessariã militaris industriæ opẽ ex vna re prudentissimè mutuare videntur. Faciũt etiã panes subcinericios ex farinæ massa subtilibus arborũ populearũ corticibus, & foliis inuoluta, ignitisq; cineribus cooperta: qui etsi viles esse videntur, primũ tamen voracitatis ardorem eligibiliùs tollunt, plusq; durioribus stomachis cõueniunt, quã quiuis alter primarius vel secũdarius panis. Est præterea tertius modus facilior supradictis, quo in planis montibus, qui sæpiùs occurrũt, panificia fiunt. Struunt enim copiosum ignem in vna atq; altera, & tertia mõtis parte (quia vndique gratis habent ligna) donec sufficienter calefacta purgataq; eadem parte, pastã rotũda lataq; forma superimpositã citiùs decoquere possunt. Interim tamen, propinquã & cõtinuam mõtis partem eodem igne auctis combustibilibus succensam, pro noui panis decoctione disponunt, eamq; priori modo purgatam, simili vsui cõmodissimam reddũt, eoq; cõpendio plura milia panũ breui conficiunt: quorũ satietate integer exercitus à mortifera fame diebus multis liberatus, terras inimicas ingreditur, & vbilibet easdẽ (nisi pactis obuiatũ fuerit) cædibus ac flammis euertit: tãtisque onustus rapinis egreditur, vt nulla, vel exigua reputetur perpessa calamitas, quã tãtis solatiis & diuitiis viderint compensatam.

Moschoui. fugientes à Gothis, proprias ædes comburunt.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE BELLIS NAVALIBVS.

EPITOME LIBRI DECIMI.

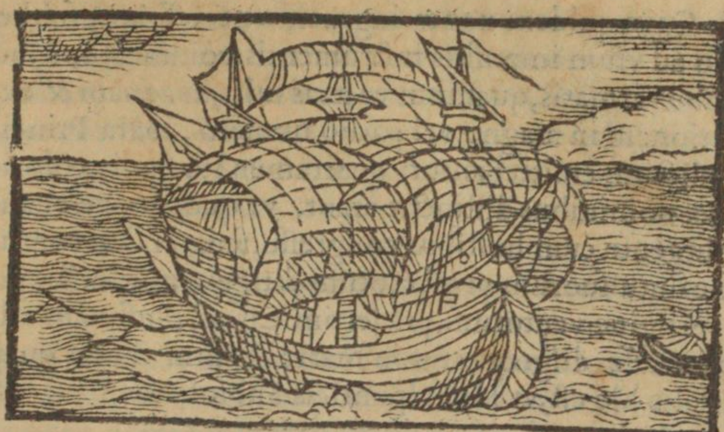
De præliis paluſtribus, & ruptis pontibus.

Ota Septentrionalis regio ferè mõtoſa, ac nemoroſa eſt, habetq; loca plurima natura liter tam aquis, quàm rupibus ab hoſtium incurſibus præmunita, ita vt contra equeſtrem, vel pedeſtrem exercitum paucorum manu ſecuritatem inueniat ferè vbique optatam: imò et plurimæ paludes ita inuiæ ac cœnoſę ſunt, ac profundę, quòd vix etiam in algidiſsima hyeme congelari videantur, vt peditem ſufferãt leuiter gradientem. Talisque inter cæteras, alioquin valde voraginoſas, locus Rotabro, id eſt, Pons ruptus, appellatus, itinere horarum duarum à Regia ciuitate Stocholmenſi prædicta diſtat: de qua ciuitate cùm remotius prędandi cauſa hoſtilis exercitus ab externis inimicis, Germanis vel Dacis aduectus in terras opulentas exire præſumpſerit, illicò mediis ſyluis incolarum congregatorum munitionibus & ſagittis retruſus, vnde exierat reuertitur, vel viribus auctis incolas ipſos cedere cogit in alium, quem poterunt locum: ſicque (quod rarò accidit) ad hunc paluſtrem pontem profugientes, immobiles in quocunque acerrimo certamine perſeuerant. Rupto nanque longiſsimo ponte ligneo, ac ſtricto vtroque latere voraginoſo, non eſt quod hoſtis vllã inueniat occaſionem naturæ vim inferendi, fortiſſimis viribus præmunitæ. Habita ſunt hoc in loco ſæpiùs atrociſſima bella diuerſorum Principum tempore, prout cantiones patrio rhytmate paſſim vſque in hunc diem conuiuali more exhilaratis vocibus, & iubilo fieri ſolitæ atteſtantur, videlicet quòd arte, natura, viribus, & experientia veteranorum militum, præfectorumq; induſtria & fide, parta ſit uictoria, & ampliter augmentata.

Rotabro, id eſt pons ruptus.

De forma

De forma & vsu antiquarum nauium Septentrionalium.

PAlustrium bellorum progressus & exitus in Septentrionalibus regnis, hanc sortem & vicissitudinē circa externum hostem retinent, vt rebus infeliciter gestis, (quemadmodum frequentiùs ob locorum ignorantiam accidit) per inuia, ac deuia, syluarumque cōpendia ad nauigia certo loco reposita, refugium habeant duces: dūq; ab initio, quoties vnus alterum, aut pariter ambo alterutrum se mutuò, leui forsan ratione, ad prælia prouocabant, continuum iter habuerunt, vtputa propter raptas virgines, aut arripiendas (prout Saxo Danorum historicus in Aquilonaribus regnis inter potentissimos Principes frequenter meminit, etiam interueniente cruentissimo bello, fuisse factū) inglorij, & nō sine clade redierūt. Forma igitur vetustarum nauium, iuxta fluctuum breuē vel spatiosum cursum, lata vel oblōga fabricatur: veluti in mari Oceano versus Noruegianos, vbi spatiosæ, sicuti Hispanici maris, vndæ longas latasque recipiunt naues: quemadmodum in mari Gothorum, Sueonumq; littora alluente, breuia, lataque nauigia, oneraria præsertim, obstrictas, sæpiusque reflexas vndas, adesse oportebit. Antiquitus vnaquæque prouincia, etiam à mari distans, penes littora in aliquo tuto portu, & plerunque in littore, sub tecto seruabat naues suas, & earum singula armamenta: quales in littoribus Noruegiæ, & demum Suetię

vidi. Quæ quidem naues ingruente neceſſitate, ſubito motu ad vſum impoſitis inſtrumentis, commeatu, & hominibus armatis, quantum ea ætas tulit, in aquam & expeditionem in magno vel paruo numero, iuxta Principis edictum emittebantur: quæ tamen ita ſignis, coloribus, & nominibus diſtinctæ erant, vt quocunque claſſico ſurgente cum hoſtibus congreſſu, ſemper ſine confuſione nutu ſuorum præfectorum dirigerentur: niſi rapida vertigine ventorum, præſertim Circij, pluſquàm aduerſa claſſe diſgregentur in mari: is enim ventus quaſi exitialis hîc eſt, vt Helleſponticis Subſolanus.

Circius vẽtus Septẽ. eſt, quod Helleſponticis Subſolanus.

De alia ſpecie nauium Septentrionalium.

OMiſſis pluribus nauium generibus, forma quidem cum alijs quarumlibet aquarum nationibus ferè congruentibus, ſed nomine patrio diſcrepantibus, de his ſolis hîc mentio fiet, quæ communiori vocabulo generali notitia demonſtrantur, vt ſunt naues actuariæ, onerariæ, lembi, lintres, &c. Hippagogæ, quæ ob multitudinem equorum ab Aquilone vltra mare ad Germanos euehendorum, maximæ ac multæ ſunt. Prætereà bellicæ naues, quarum vna Goſtaui Regis Suetiæ tantæ magnitudinis erat, vt mille armatos, nauclerosq́ue trecentos, qui optimi bellatores ſunt, vnà cum alijs ingentiſſimis nauibus claſſico certamini deputatis, emittere poſſet. Præterea idem Rex primus vſum biremium, triremium, ac quadriremium circa annos Domini M.D.XL. in mari Gothico, ac Suetico, manu artificum Venetorum liberali ſtipendio conductorũ, introduxit, maximè vt prædones Moſchorum, ac Eſthonum pluries violatis inducijs terras ſuas inuadentium, celerius corripiat vel captiuet. Iamq́; gens ſua Finnonica lignariæ artis peritiſſima, ea compagine & robore, vel forſitan meliore, triremes conficere nouit, vti inſigni induſtria apud Venetos fieri vidi: ſed nõ ea celeritate, vt illi qui omnibus neceſſarijs ad nauigandũ velificandumq́;, cum armis & bõbardis ac commeatu, LX. vel amplius, ex rudi ligno, ſpatio vnius mẽſis vſque ad bellicum cõgreſſum educere poſſunt. Habebãt præ-

Nauium nomina.

Nauis habens 300. naucleros.

Triremiũ & quadriremium, quis primus inuentor in Gothia.

prȩtereà lembos, cymbas, parones, celoces, myoparones, ſcaphas, & ſimiles. Lintres prætereà plurimum in vſu apud Septentrionales ſunt, eò quòd facilè è grandibus lignis abietinis, & quercinis cauantur, xx. vel xxx. hominum capaces: ſed qui minoris quantitatis ſunt, piſcatorio vſui deputantur.

De mutua ſtrage mercatorum pro portubus Iſlandiæ.

MIſerabile ſpectaculum negotiatorum mutua ſtrage ſeſe ob quæſtũ vſq; ad vitæ periculum, & diſcrimẽ bonorũ omniũ, etiã vlciſcendæ ſtirpis ſiue domi ſiue foris impetentium, vt oculis apertis, & clara luce intueri non valeant, quantis deprædationibus vbique ſint ſubiecti, niſi & ipſi arma acuere ſcirent, & in propriã extendere calamitatem. Inter quos Vandalicarum vrbiũ Bremenſes, Roſtochienſes, Viſmarienſes, ac Lubicẽſes principales exiſtimantur: demum Anglorum, Scotorumq́ue mercatores, qui de primatu & priuilegio Iſlandenſium portuum occupandorum, adeò pertinaciter inſtar naualium bellorum litigant, & mutua ſtrage ob quæſtum lacerant, vt ſiue is, ſiue alter ſe ſtrenuum victorem exiſtimet, ſemper fiſci ſpeculator aſſiſtit, qui vtranque partem tam ordinaria quàm extraordinaria exactione, tã in ære quàm corpore grauiſſimè corripere nouit.

De punitione rebellium nautarum.

QVemadmodum in cunctis hominum ſtatibus & generibus, cõſtitutȩ ſunt leges & regulȩ, quibus honeſtius, iuſtius, ac cautius viuatur: ita in nauticis officijs rationabiles vſus & conſuetudines cõditæ, ac rigidè obſeruatæ reperiũtur. De quarũ ſpeciebus (licet innumeræ ſint) nõnullas ſaltẽ generaliores oſtẽdere exiſtimabitur opportunũ. Qui igitur ſeditione mota gladio patronũ, aut rectorẽ nauis inuaſerit, aut inuadere præſumpſerit, ſeu malitioſè nauticũ gnomonẽ, aut cõpaſſum, & præcipuè portionem magnetis, vnde omnium directio depẽdet, falſauerit, & ſimilia horroris ſcelera in naui com- *Leges nauticæ.*

miserit, vt in plurimum (si vitæ parsum fuerit) gladiolo vel cultello firmatam manum (cuius officio frequentius vtitur) ad malum, seu principale lignum nauis, mediam scindendo retrahere oportebit. Qui verò tumultuarius, aut iniuriosus fuerit, funiculo ligatus vno latere nauigij subtus immersus, ex altero sub dorso nauigij retrahitur, atque si propter absorptam in gurgite aquam opus fuerit, supinus reponitur, aut pronus, ne intereat suffocatus. Quidam verò enormitate sceleris, aut rebellionis, proditionisue, præsertim in bello nauali manifestè notati, totaliter viui mittuntur in mare, ne totã classem versata machinatione disperdant. Reliqui pro minutis facinoribus immunitatem in prora celerrimè petita, repositã habent, vel antequam eam intrauerint, sociorum manu apprehensi, ter natibus ad antennam, vel malum torti, eum impetum sentiunt, vt quasi meridie suspiciãt stellas. Hæ & similes pœnæ, imò grauiores, ex constitutionibus vetustissimæ vrbis Visbycensis in insula Gotlandiæ, dominio Regis Suetiæ & Gothiæ perpetuo iure subiecta, quatenus opus fuerit, extensiori modo repetentur. Et licet vrbs illa potentissima ac opulentissima, quondã fuerit, & pro minima occasione, nempe fractione vnius fenestralis vitri, vix valoris obularis, humiliata sit: tamen leges maritimæ, & decisiones omnium controuersiarum singulariter lõgè lateq;, vsq; ad colũnas Herculis, & vltimum mare Scythicum, ex ea petuntur, & datæ obseruantur, vt cũcta sub debita trãquillitate peragantur, quæ pacificis commercijs valeant, & debeant conuenire.

Nauticæ leges Visbycẽsium.

De equestrium natatione.

QVamuis non minus infaustũ, quàm temerariũ sit, armatũ equitẽ, vel peditẽ gurgiti natando se cõmittere: attamen quia Gothi omnia temporũ momenta ad excolendã militiã collaturi erant, nullas partes militari exercicio idoneas experiri omiserunt. Quocirca artẽ & vsum aquis innatãdi, adeò perfectè calluerũt, vt plerũq; armis onusti, atq; equis inuecti, magna fluminũ spatia inter hostiles exercitus, ad resistendũ vel fugiendũ tranatarent

rent. Nec minori equos industria, quàm seipsos, ad natã di consuetudinem instruebant, prout Cornelius Tacitus asserit de Germanis: quorum nobilissimum institutum erat, equos ad natandi studium informare, audacterque sese fluminibus cum equis natare peritis, immergere. Nec testimonium Saxonis in hoc casu omittendũ est. Is enim dicit, Biornonem quendam Noruegianum insignem pugilem, equum habuisse præstantem corpore, prępetem uelocitate, adeò animosum, vt indefessus obstrepentem vorticem superaret: cuius aquæ lapsus tam cito, ac præcipiti volumine defertur, vt animalia nandi vigore defecta, plerunque pessundare soleat. Eo tamen equo tum Fridleuo pugile fortissimo (de quo superius in 5. lib. dictum est) vrgente, tum scrupeo atque iniquo loco priuatus est, & ad vltimum hostili stratagemate, equi errore captiuatus. Ita nullibi terrarum, species aut natura videtur deficere equi Seiani. Quòd autem Gothorum equi eiusmodi natandi artibus perhibentur instructi, necessariam causam, magnitudo, latiudoque immensorum fluminum vbilibet administrat. Vix enim vlla certamina apud Orientales, Occidẽtalesque Gothos, aut Finnos, Ruthenos, & Moschos instaurari, vel perfici possunt, nisi aquarũ vastitas, & vorax impetus superetur.

Equi ad natandum instructi.

Equus Biornonis pugilis.

De natatione pedestrium armatorum, et præsertim pinguium.

LIbet hîc ex Saxone singulare exemplum afferre de quodam Siuardo Noruegiano: qui post multa pręclaraque facinora in bellis edita, ab hostibus interceptus, cùm naui in alto mergendus veheretur, quasi funus suum inferijs præcessurus, empta de industria potione remiges onerauit, quibus exhilaratis, gubernandi potestatem supremi beneficij loco impetrauit: nautasque impẽsius edere remigium hortatus, cùm vehementissimũ nauigij cursum animaduerteret, proiecto gubernaculo pręceps in vndas insilijt, priusque littori, quàm concitatæ ratis impetus correxisset, restitutus, Regem Haraldũ im-

Siuardus Norueg. natator insignis.

Haraldus Rex occiditur.

prouidum occîdit. Deinde nauali prælio dimicans, incredibili & præstantiori fortitudine, solus aliquandiu consumptis socijs, nauigium ab hostibus vindicauit: quorũ multitudini tandem cedere coactus, singulari nandi peritia fretus, quanquam hybernum tempus instabat, armis militaribus onustus, profundo se credidit, atque sub vndis enatans, dubium effecit, maioris audaciæ specimen in puppi prębuerit, an inter vndas agilitatis ediderit. Siquidem loricam, qua corpus munierat, quò liberius enataret, cum reliquis armaturis sub vndis sibi detraxit, ac demum cùm capessendi spiraculi gratia fluctibus emersisset, à quodam familiari suo per habitum hostibus indicatus, tunicam, qua se prodi suspicabatur, rursum corpus aquis occultando deposuit. Sed cùm ne sic quidem proditoris notitiam fefellisset, ad extremum se veste nudauit. Nec tamen adhuc indice ludificato, cùm solus ex socijs superesset, seque hæc omnia, quæ & callidè, & animosè tentauerat, frustra expertum animaduerteret, tandem fati simulatione profundo diutius immorans, insidiatoribus, an viueret, dubium reliquit. Ad vltimum cùm humanæ respirationis consuetudine supernè aërem capessere debuisset, cuiusdam fortè nauigij gubernaculum pertinacissimis brachiorũ amplexibus apprehendit, eiq; aliquandiu tacitus inhæsit, donec cuiusdam curiosius cultum contemplantis indicio deprehensus intercipitur, & morti adiudicatur.

FINIS LIBRI DECIMI.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE BELLIS GLACIALIBVS.

EPITOME LIBRI VNDECIMI.

EPERIVNTVR in annalibus Septentrionaliũ regionũ tá vetusto, quàm recenti tẽpore, inter Ruthenos, seu Russos, aut Moscouitas, & Sueones, siue Finnos, ob diuersas, sed arduas causas, tam in mari quàm in terra, atque plana glacie, & densis altisque niuibus, sæpius atrocissima fuisse commissa certamina, sorteque militari, & fortuna variata, nunc vni, nunc alteri parti (vt fieri solet) strenuam victoriam adiecisse: quæ rursus deuicta, in horribilem prolapsa sit calamitatem. Huiusque discriminis causa est loci, temporisque, ac gubernatorum circunstantiæ, quæ in talibus celerrimam accelerant occasionem. Duæ igitur sunt fortissimæ arces: quarum altera interiecto profundo & verticoso gurgite, dominio magni Magistri Liuoniæ (sic enim maximæ prouinciæ Princeps appellatur) subdita est: altera verò magno Principi Moschouitarum pertinet. Vna tamen Naruen regimini Christianorum Liuoniensium, & altera schismaticorum Moschouitarum subiecta est: quæ arx Moschouitis subiecta, tanto naturæ munimine, ob circumcurrẽtes aquas & armatas vires, se tutã perenniter dudum credidit, vt nullius etiam potentissimi hostis insultum expauescere vellet. Sed hæc insania vti fallax extitit, ita & repentinã & ineuitabilẽ experta est calamitatẽ. Nã Suecorũ, Gothorumq; illustrissimi Principes, Steno Stur antiquior, & Suanto, multis & grauibus Moschorũ iniurijs, ac perfidijs prouocati, post arduissima bella, ac dãna eorundẽ Moschorũ potẽtibus prouincijs ac populis illata, exercitum quinquaginta milliũ armatorũ, prædictáque arcem Moschouitarum aggredientes, ferro, flammaque (speculantibus amicis Liuoniensium castris) insuperabili furore expugnarunt, vt Moschi cruciabiliter vulnerati, multis interẽptis, ac combustis, vix fuga sibi peperere salutẽ.

Arx magni Magistri Liuoniæ.

Arx magni Principis Moschouitarũ.

Steno, Stur, & Suanto Principes

Hacque arce superata, inæstimabile spolium argenti, & pretiosarum pellium zebellinarum Principibus Suecis, & Gothis antedictis, & exercitui eorum cessit in prædã, vt inde perpetuò gloriarentur pro grauibus arduorum præliorum molestijs, tam æstu quàm frigore perpessis, maximis spolijs onustos triumphasse. Sed hæc opima spolia, vti superatis hostibus irrecuperabili damno dolorique fuerunt: ita & Principibus prædictis, & amicis, ac terris eorum, ob discordiam pretiosissimæ prædæ hinc inde vsurpatæ, perniciosum ac inextinguibile odiũ (vnde postmodum regnorum ruina orta est) excitarunt. Hãc itaque arcem ab hostibus militari fortitudine erutam, cùm magnus Magister à Suecis victoribus, gratis & dono oblatam, suo dominio formidaret adiungere, flamma imposita, exportatisque ingentibus spolijs per Finlandiam in Suetiam, & Gothiam, victor exercitus est reuersus. Tanta tamen copia ceræ (quæ Orientalium negotiatorum immensus quæstus est, & dominorũ diues tributum) in eadem arce, ob importabilem grauitatem, relicta est, vt flammis resoluta, nauigabile iter per magna locorum spatia exundatione sua reddere posset.

Magna ceræ copia incẽdio colliquata.

De conflictu glaciali.

NEque minori bellandi impetu Sueci ac Gothi contra Moschouitas seu Ruthenos, pacta cõstitutę pacis ob ardorem rapinarũ in finibus Finnonici maris violantes, super aperta glacie, quàm in ipsa solidissima terra confligunt: imò, vt prius dictum est, vbi anteà æstiuo tempore acerrima commissa sunt bella naualia, eisdem in locis glacie concreta, aciebus militari modo instructis, bombardisq́; ordinatis, habentur horrẽdi conflictus. Adeò solida glacies est in equestribus ac pedestribus turmis sufferendis, ampliter vel strictè collocatis. Neq; mirum, aut incredibile cuipiam, Latiali præsertim homini videatur, quomodo equorum vngulæ in lubrica glacie firmari poterunt, vt nedum impetuosissimè cursitẽt, sed & in gyrum versi, atque ad cursum agitati, armatũ sustineant pugnatorem. Equi etenim adeò firmati sunt in

Glaciei soliditas.

in pedibus adunco ferro,& clauis acutis,vt nuſquã,quã tumcunque plana ſit glacies,ſeſſori de lapſu ſit formidã dum:imò talibus equorum ferramentis glacialia fruſta impetu fugientis exciſa,in faciem immittuntur inſequẽ tis,vt ilicò moribundus corruat,vel vulnus recipiat,non facilè curandum.

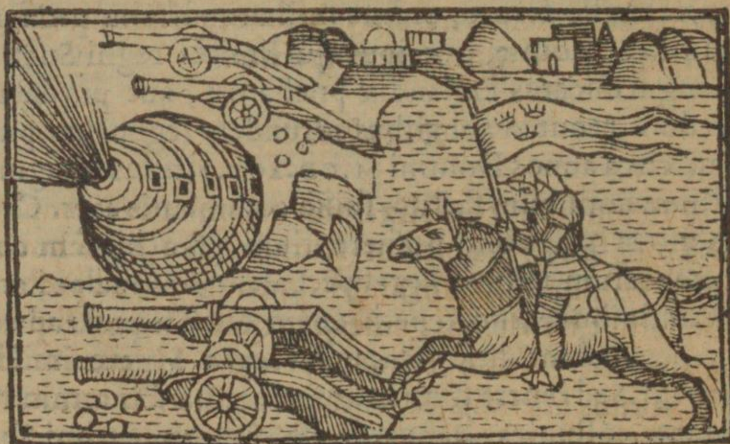
De irruptionibus Moſcouitarum,ſeu Ruthenorum.

MAgno gentis ſuæ numero non tantum ad prælian- dum,quantum prædandum,pro maiori parte exi- guo,vel nullo ſeruato ordine militari,ad bella proficiſ- cũtur Moſchouitę, præcipuè qui limites regni Suetiæ, ac magni ducatus Finlandiæ præliaturi, aut prædaturi accedunt,prout in annalibus eorundem regnorum,præ- cipuè circa annos Domini M.CD.XCV. viribus ſexaginta millium hominum factum fuiſſe commemoratur. Cau- ſam motæ irruptionis poſuere trium parochiarum col- limitanearum,ſcilicet Egrebpe,Laſche,& Saualax, atq; de fluminibus earum repetitionem,quaſi æquius ad eo- rum pertinerent ditionem,quàm regni Suetiæ iuriſdi- ctionem.Sed reuera ſtimulatione Ioannis Danorum Re gis tanta colluuies eo ingreſſa eſt,vt maxima regni Sue- tiæ prouincia ſubiugata, partẽ iuri & dominio Moſcho rum ſubij ceret,& partem dominio eiuſdem Regis Da- norum ſubiugaret:quemadmodum paucis inde euolu- tis annis,anno M D.poſteà in Regia ciuitate Holmenſi legati Moſchouitarum eidem Regi Ioanni in quadrage ſima propoſuerunt,aſſerentes pactum hoc oſculo ſanctę Crucis inter vtroſque Principes,pro humilianda ac vſur panda corona Suetiæ,ſolenniter fuiſſe ſtabilitum. Sed vtraque pars in meditationibus ſuis ſubitò fuit exinani- ta,vt Rex Ioannes in ſuã Daniam(relicta Regina Chri- ſtina,de Ducibus Miſniæ,muliere optima)fugere ſit co actus,& ipſa Moſchorum turma hoſtiliter humiliata,at- que more prædonum repulſa ad patrias redire habita- tiones,ea memoria cladis accepta,vt Danorum perſua- ſione nunquam dominia Regis Suetiæ,aliena ſtimula- tione,vel proprio auſu præſumpſerit impugnare. Vt-

Ioãnes Danorũ Rex

Chriſtina Regina.

cunque ſe res habet, cùm Daniæ regnum paruulæ tellu-
ris anguſtijs (teſte Saxone) clauditur, importunè, & aſtu
tè prouidere ſolet, vt ampliſſima vicinorum regnorum
Suetiæ, Gothiæ, & Finlandiæ dominia multorum Princi
pum confœderationibus & auxilijs vſurpare poſſit, præ-
cipuè Moſchouitarum, ſeu Ruthenorũ ex Oriente, Sco-
torum & Gallorum ex Occidente, & Germanorum ex
Meridionali plaga: quę nationes ſimul coniunctæ, in
Suetiam ſubiugandam venientes, citius tumulum inue
niunt, quàm triumphum.

De ſpecu horriſono, Smellen vulgariter dicto.

VIſum eſt ſuperiore capite, glaciei tantam ineſſe for
titudinem, vt equeſtres, pedeſtresq́; bellatrices tur-
mas facillimè ſufferre poſſit. Iamq́; intuendum erit, ſpe-
cum ſubterraneam eſſe prope littoralem vrbem, Vibur-
gum appellatam, eiſdem Moſchouiticis terris plurimũ
vicinam: quæ eius ſecretæ virtutis eſt, vt animali viuo in
ipſam proiecto, tam horribilis ſonus excitatur, quòd ſua
excellentia aures propè poſitorum ſuffocat, ne audire,
aut loqui, vel ſtare poſſint: qua virtute multò plures, quã
vehementiſſima bõbarda interimit, vel debilitat in mo-
mento. Sed neque hoc naturæ opificium videtur eſſe o-
cioſum. Ingruente enim hoſtilitate præfectus terræ iu-
bet omnium aures concludi cera, cellarijsque, ac antris
abſcondi victuros: & demum ſe muniẽs, animal aliquod
vel

vel hasta, vel fune præcipitat in os speluncæ: vnde tam horridus excitatur sonus. vt hostes obsidentes in circuitu, quasi mactanda pecora collabantur, lapsique (si incolis visum est) longo interuallo remaneant spoliandi. Sed nulla voluptas vltionis sumendæ victoribus inest, quando naturæ potentia tam fortiter opprimi videntur inimici: qui mox vt sensum ceperint, non preliandi, sed fugiendi tempus assumunt, ne sono iterum excitato, tandē moriantur, vel mortifera ægritudine contracta, paululū etiam fugientes superuiuant. Quo casu euenit, vt qui armis & viribus à bellico furore reprimi non poterunt, solo terrore mugientis naturæ tabescunt, pristinum vitę robur tardè vel nunquam recuperantes.

De eodem.

MIserandum & infelix huius calamitatis exemplum plus cæteris hostibus Rutheni seu Moschouitæ multis millibus suorum amissis, quandoque ad posteros reliquerunt, ne vicinas gentes, maximè Finnos superba multitudine gratis opprimere pergant. Hi etenim Finni & mutuis præsidijs, & Gothicis ac Sueticis armis, magicisque artibus, & elementorum secretis viribus sese, suasque terras inconcussé seruare solent. Huius autē specus ratio vndecunque constat, à prouido semper viro dirigi, ac custodiri debet, etiam intra plures, vt hîc cernitur, circunpositos muros: quia eius, vt aliarum rerum secreta natura in maxima potentia sita est.

De prælijs Finnorum contra Moschos.

QVemadmodum amplissimus ac potentissimus est principatus maximi Ducis Moschouitarum, ac Ruthenorū, ita & titulū suæ ditionis amplificat, & extendit, prout literæ eius nouissimè per quendā Demetrium Clementi 7. transmissæ, attestātur in hūc modū: Magnus Dn̄s Basilius Dei gratia Imperator, ac dominator totius

Russiæ

Rusſiæ, nec non magnus Dux Volodemariæ, Moſchouiæ, Nouogrodiæ, Pleſcouiæ, Smoleniæ, Ifferiæ, Iugoriæ, Permniæ, Vetchæ, Bolgariæ, &c. dominator & magnus princeps Nouogrodiæ inferioris terrę, Cernigonię, Razaniæ, Volotchiæ, Rozeuiæ, Belchiæ, Roſcouiæ, Iaroſlauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq́;, &c. Datũ in ciuitate noſtra Moſchouia, anno ab initio mundi milleſimo triceſimo ſeptimo, tertio Aprilis. Verum hunc titulum tam magnum & amplum, vicinæ nationes plus mirantur, quàm eius vires formidant, maximè Finni, qui ſæpius prouocati, non deſinunt tam potentibus eius titulis & populis inſidiari. Sed non tam frequenter in campis (niſi aſperrima hyems fuerit) quam aquis in plurimos amnes lacusque diuiſis: verùm vt plurimum latrunculi ſunt pro vtraque parte ardore (vt ſupra dictum eſt) rapiendi præliantes. Sed neque ob hanc minutam rationem principes Aquilonis in apertam hoſtilitatẽ ruũt.

Titulus hic in chartis maiorem locũ occupat, quàm extẽdatur eius dominatus.

De modo latrocinandi Moſchorum.

RVtheni, ſeu Moſchouitæ, quàm pernicioſam in piratica, ſeu latrocinandi ſtudio peritiam, ac aſtutiam habeãt, paululum ſupraposita figura declarat. Dum enim Carelos, ſiue alias vicinas gentes latronum more inuadere prædiſponunt, ſocietate cõgregata, atque certis legibus & pactis inſtructa, lembos abietinos lõgos ac

leues,

leues, xx. aut xxv. hominum capaces, in ſolitudinibus diligentius aſſeribus planis & ſubtilibus fabricāt, eo videlicet ordine, vt pars dolabris eos cauet: pars picem in ſubterraneis ſpecubus (ne fumo prodātur) ex pineis ſtipitibus, aut ſcandulis concoquat: pars cuſpides iaculorum, vt indureſcant, adurat: pars arcus & neruos, ſagittasque adaptet. Pro omnibus enim ſimilibus inſtrumentis materiam aptiſsimam habent ſolitudines illæ. Quibus videlicet lembis paratis, pariter eos in aquas velut claſſem latrunculi immittunt, & armis inſtaurant. Deinde vicos, villas, caſtella, nauesq; onerarias in albo lacu, vel Venedico ſinu, vel Liuonico mari ſub anchoris ſtantes, ſpolia rapturi aggrediuntur. Nec bona ſpoliaſſe, aut diripuiſſe contenti, ſed etiā innata crudelitate, ſine quocunque diſcrimine & diſcretione, homines talibus ingeniis ſuperatos, in gurgitē mittere ſuffocandos ſatagunt.

De eodem.

TAlique proſperitate freti adeò inſolentes euadunt, vt naues maiores marina tranquillitate retardatas, circa tabulas aquis viciniores, obterebraturi, aggredi & moleſtare non formidāt: ſagittis enim, ne ſupernè à propriis defendantur, nauigia ſatis acriter auertere contendunt. Attamen rariſsimam pro tantæ præſumptionis audacia victoriam conſequuntur, quia tormentis, balliſtis & iactilibus ſaxis frequentius repelluntur. Deinde dum conſyderant ſe non ſatis diu poſt illatam violentiam, & rapinam inter homines afflictos permanere ſecuros, aut vlteriori omnium diſpendio publicam exercere piraticam, lembos humeris impoſitos, in abdita ſyluarum referunt, quorum ſecretiora loca intimius cognoſcunt: vt rurſus eiſdem pro ſimilibus latrociniis exercendis, opportuniore tempore vti poſſint, interim præſidia in nemoribus firmantes, vt in his tanquam ſecretioribus heremi locis, ſpoliorum abundantia ſe nutriant, ac armis tueantur. Verum vti facinus eorum horridum eſt & pernicioſum, ita promptiſſimos vindices illicò inuenit in ſui vltionem. Venatorum nanque diligentia & ſagacitate primùm

Lembi portantur humeris.

mum latronum ſylueſtria præſidia explorantur: deinde turmatim exeunt populi furuis armis induti, hoſtium vires vſque ad extremam internecionem deleturi. Neque tamen id ſine cruenta victoria venit, dum latrones ſceleris conſcii, pro vita tuenda quaſi agonizantes decertant. Ad extremum tamen viribus fracti, partim ad montium antra, partim ad terrarum cauernas, partim ad denſos arborum ramos ſcandendo ſe recipiunt, eò ſecuriores ſe putantes, quo ſecretiora hæc loca anteà ad tantum facinus perpetrandū prçelegerant in ea ſolitudine vaſta. Sed Dei vindicta exigente, neque eo modo aut loco vitam aut immunitatem merentur, qui tam diris cruciatibus innocentes opprimere conſueuerunt. Omnes enim ſine vlla clementia lembis & præſidiariis ædibus impoſiti, comburuntur. In cauernis verò & antris latitantes, grandibus admotis ſaxis & palis, viui prolixiori fame relinquuntur interimendi. Qui denſis arborum frondibus ſe tutos opinantur, latratu canum proditi, niſi de vita redimenda paciſcantur, mox ſagittis opplentur, vt decidant in terram morituri. Nec alia apud eos efficacior vis eſt inueſtigandi ſylueſtres graſſatores & fures, quàm odoratu & latratu canum venaticorum.

Piratarū pœna.

De modo recipiendorum Oratorum apud Moſchouitas.

PErhibent nonnullæ Septentrionalium regnorū veteres hiſtoriæ, quoſdam Principes Moſchouitarum miris prçſtigiis Regum & Principum legatos excepiſſe, atque adhuc excipere ſolere. Siquidem elegerūt, nuncq; pro tempore ex plebeia multitudine quàm plurimos procerioris ſtaturæ viros, inſigni canitie, & prolixioris barbæ forma ſpectabiles, elegantiſsimo cultu, veſtitu ſcilicet Principis, eos exornantes, eligunt, vt in ampliſsimo nobilium cœtu hinc inde cum ſilentio ſedentes, ſui ornatus ſplendore, & multitudine oculos perſtringant ingredientium oratorum: qui tanto apparatu faſcinati, au territi, nihil auſterum proponant, vel propoſitum communibus

Mentita nobilitas.

munibus eorum sententiis annuant concludendum. Sed is apparatus, vti mentitam magnificentiam continet, ita & frequentius in suo exitu vilescere iudicatur. Longè etenim ab ea æstimatione aberrant, quam se putauerant consecuturos. Nam expeditioribus legatis, qui latius arduis deductis negotiis penetrauerant orbem, totus ille splendor præstigiosusque cultus, contemptibilis apparet, & pudendus. Præterea mos est apud Tartaros, vt legati, antequam eorum Imperatori commissa proponãt, inter duos ignes ire cogantur, ea potissimum causa, vt si venenum portauerint pro intoxicando Principe, ardore ignis in portatorum necem prius dissoluatur. Noluntq; aliter eosdem legatos audire, nisi munera ferant, flexisque genibus commissa loquantur, cæteraque cælicolis debita, homini mortali impendant: & hæc facere recusantes, vix sine vitæ periculo absoluuntur. Vt autem hic ritus recipiendorum legatorum apud Moschouitas, clarioribus ostendatur exemplis, inserendam esse volui Serenissimi Regis Poloniæ legationem, anno Domini M.D.LI. ad Ducem Moschorum, ordine quo sequitur, institutam. Orator Regis Poloniæ Matthæus Barthlomieuicza Kneze Gedroitzki, vir nobilitate insignis, per milliaria Germanica CC. à Vilna ciuitate celebriori Lithuaniæ, ad Mosquam Moschouiæ metropolim perueniens, ingressurus, consummato prædicto itinere, aliquot equitibus ad hoc à magno Duce destinatis susceptus est: ac posteà paucis diebus elapsis, ad tradendum Regias literas solenni pompa (vti Moschouitis visum est) in arcem per duo atria, quæ homines proceræ staturæ, ac prælongam barbam nutrientes, & plerunque seruilis cõditionis, in subselliis orbiculatim sedentes, splendidisq; satis amictos vestibus, ad magnum ducem pertinẽtibus, vt posit solummodo ex longinquis oris venientibus ostentare suæ aulæ magnificentiam, continebant: ad palatium tandem, in quo magnus Dux vnà cum suis principibus, etiam eiusdem formæ indutis vestimentis, morabatur, introductus est. Magnus autẽ dux in sella aliqua, ab aliis principibus multum separata, longa talari tunica ex serico villoso, cuius extremæ oræ margaritis vnioni-

Moueat cornicula risum.

Legati Tartarorũ

Legatio Regis Polon. 1551. ad Ducem Moscho.

Mosqua.

vaionibusque prętextæ, indutus ſedebat, ac ſcipionem, ſiue baculum, ſuperiori ex parte inauratum, inferiori vero, argēto inductum, cui innitebatur, manu tenebat: denique capiti ſuo mitra (quod illi ſua lingua Kalpack appellant) de præſtantiſsimis ſubnigris vulpinis pellibus (quæ iſtis in terris maximo in pretio ſunt, longeque ſuperant zebellinas pelles, quoad æſtimationem) impoſita erat. Quando autem legatus palatium ingreſſus eſt, illicò qui eum adduxerant, ac magno duci præſentabant, in pauimentum coram eo ſe proſternebant, ac capite terram terque quaterque (quemadmodū Moſchouitis moris eſt, hoc modo reuerentiam ſupremam ſuo Domino exhibere) quatiebant. Verùm oratori ad fores diſtantia L. pedum à magno Duce, vnà cum famulis ſuis, quorum XII. cum illo aduenerant, conſiſtere, per procuratorem ſibi (quem illi Prziſtav vocant) conſtitutum, iuſſu magni Ducis iniunctu[illegible]ſt, nec propius ad eum progredi permiſſum: ibiq;, donec ad magnum Ducem orationem haberet, ac Regias literas ſecretario ad hoc deſtinato traderet, perſtitit: cuius quidē Regis literas, Orator magni Ducis, aliàs dum in Polonia eſſet, quòd ſuum dominum Czar Ruski (hoc ſonat Cæſarem Ruſsiæ) à Metropolitano iſtius terræ ſic creatum, minimè compellarent, atq; hanc ob cauſam idem dux proprium oratorem poſtmodum miſiſſet, recipere recuſarat. Poſteà dictus Regis Poloniæ Orator à procuratore iterum in hoſpitium ſatis magna pompa, oſtentandi gratia deductus eſt. Hæcq; de modo recipiendi oratores apud Moſchouitas, ſufficiāt.

Moſchorū Dux appellari vult Cæſar Ruſsiæ.

De Italico Oratore crudeliter occiſo.

INſuper Albertus Crantzius Hiſtoricus Germanorū inſignis, in ſua Vandalia aſſerit, Oratorem Italum, eò quòd caput ſuum totaliter coram Principe Moſchouitarum verba facturus non nudaret, crudeliter fuiſſe interemptum. Cum enim orator patriæ ſuæ conſuetudinem (qua nullius dignitas vel maieſtas tecto capite orantis offendi putaretur) allegaret, efferus Princeps ferreo clauo te-

Scomma crudele.

uo te-

uo tegumentum cerebro coniungi iuſsit, irriſoriè aſſerens, ſe ritum huiuſmodi tali memoria nō violaturum, ſed confirmaturum.

De ingenio negociatorum Moſchouiæ.

NEgotiatorum Moſchouitarum mos eſt, nouas ſcilicet diuerſis occurrentibus ſtagnis, & fluminibus fabricare naues,& merces eiſdem immittere comportandas. Iter enim quæſtus cauſa in Septentrionalibus terris inſtitutum,ad ccc.vel cccc. leucas ſe extēdit:in cuius ſpatio cùm ſyluæ atque longi amnes, vel lacus frequenter occurrunt,comportatis rebus,nauibus iam fabricatis aut fabricandis vtuntur. Nec eſt qui de iniuria,aut inciſione ſyluarum,vel piſcatione talium mercatorum querulatur, modò vltra hæc naturæ dona alia nō vſurpauerint, patronis ignorantibus aut inuitis , veluti iumentis pro eorum nauibus pertrahendis, aut edēdis pecoribus: loco quorum carnibus ferinis inter itinerandum ſagitta quæſitis,abundè vtuntur. Merces autem eorum ſunt pelles pretioſæ,& omnigenæ ſortis apud eos in pretio , videlicet zebellinæ, mardurinæ, & varolinæ,aliàs vulgari Italico Doſsi dicti: de quibus ſuperius ac inferius nōnihil eſt annotatū,& annotandum. *Pelliũ preciosarum magna mercatura in Moſch.*

De diuerſis modis præliandi Finnorum.

CVm apud Finnos , ſeu Finlandos populos Septentrionales,ob eorū nimiam ferociā,grauibus pœnis

censura Regia edictum sit, ne domi in mutuã perniciẽ bellicis armis vtantur, videlicet lanceis, telis, iaculis, gladijs, aut pugionibus oblongis: attamen securium, dolabrorumque vsum pro domestica necessitate leuanda omnimodè permissum habent: quibus etiam cõficiunt structuras admirandas. Verùm ne defensoris armis, quibus sese à Moschouitis latrocinantibus nimium vicinis, opportuno tempore defendant, carere videantur, hastatis fundis primos insultus sufferunt, aut repellunt. Deinde cominus certaturi, iactilibus saxis cingulis eorum alligatis se tuentur. Fortissimi enim sunt brachiorum, atque plurimum iaciendo experti, ita vt nullus frustra pereat iactus. Habent etiam longissimas hastas abietinas, sole arefactas: quarum cuspides clauis, vel sudibus acuunt. Hique velitum, seu leuium equorum impetum primi repellunt. Quidam restibus instar retium ferinorum ductilibus sublimi iactatione vtuntur. Vbi enim cum hoste congressi sunt, inijciunt eos restes quasi laqueos in caput resistentis, vt equum, aut hominem ad se trahant. Quidam etiam lapide pugillaris quantitatis funiculo quatuor palmorum lõgitudinis (quibus ferrei, vel plumbei globi, vel catenulæ ferreæ non sunt) baculo alligato equitum brachia, vel equorum pedes inuoluunt, trahendoque in casum repentinum retorquent. Nec minus eisdem Finnis adiutorio sunt maximi, ac mordacissimi canes: quos non minus equi Moschouitarum horrent, & fugiunt, quàm Persici equi camelos. Hi etenim canes saltu, & morsu (prout disciplinati sunt) naribus equorũ insidiantur: quo euenit, vt ea formidine subitò se in posteriores pedes erigant, equitem abijcientes, illicò interimendum vel captiuandum.

Arma bellica domi Finnis interdicta sunt.

Canes Finnorum in bellis.

Adhuc de eorundem armis, & munimentis.

VTuntur & ijdem Finni pro corporum munitione, partim thoracibus è corio phocarum calce macerato, partim corio alciũ iubato: quod superfusa aqua (si hyeme bellandum sit) congelari permittunt, nec glacies pilis forinsecus adhærens, sudoribus portantis à cõcepta

Thoraces Finnorũ.

duritia relaxatur. Galeis quidam eorum instar squamarum piscium, ex vngulis alcium siue rangiferorum, aut boum ingeniosè connexis vtuntur: quidam verò certarum volucrum exuuijs intrinsecus filis ferreis diligenter contextis: quidā coriarijs galeis ex spissa, humidaq; cute calce decocta, super ligno ad formam capitis cōtracta, eaq; aere sensim siccata, tutissimè muniūt caput. Verùm galeas huiusmodi, ne capite incalescente flaccescāt, subtili cortice arboris populeæ intus piscium visco (qui liquoribus resistit) confirmant. Galeæ Fin.

De præfectis Septentrionalibus Regis Suetiæ.

QVemadmodum superiùs dictum est de prçfectis Islandiæ, id est, terræ glacialis, qualiter edicto Regis Noruegiæ iura reddendo, lites pro portubus illius terræ motas auerterent, aut inter mercatores Germaniæ flagrātes, iusta pœna corriperēt eò nauigātes, ne vel ipsi negotiatores legitimo quæstu, vel ipsi incolæ suo cōmodo, vel ipse fiscus debito tributo, & oēs amœna cōmutationis pacifica societate priuarētur: Ita & in his Finnonicis terris populosissimis, & opulētis, Regis Suetiæ præfecti, viri sagaces & prudētes, strenui, & māsueti, vt iurgia tam indigenatū, quàm alienigenarum recto iustitiæ tramite auferāt, & pacem vnicuiq; adiudicent, constituuntur. Quātò enim ferociores, austerioresq;, eo sub climate reperiuntur populi, (prout reuerà sunt) tantò prudentioribus viris opus est, qui magis suadeāt (salua iustitia) quàm rigidè cogant, spolient, vel tormentent: eoq; casu nedùm præscripta tributa alacriter exhibēt, sed ad quæuis imperata, etiā si periculis mortiferis annexa sint, vt eis obediant, sese promptissimos reddunt. Talibus præfectis prudētibus, iustis & moderatis, semper floruerāt Aquilonaria regna cū Regibus & principibus suis, vt suauiter recordari cōgruit antiqui Stenonis Sture, XXIIII. annis durissimū populū spatio bis mille Italicorum milliarium strenuè & pacificè moderantis, & rursus Regis Caroli ob auaros, contumeliosos, ac violentos omniū suarū prouinciarū præfectos, VII. annis exulantis. Sten. Stu.

De arcibus violentorum præsidum comburendis.

RVricolæ seu communitates, sentientes se quandoq; incessabili violētia ab iniquis præsidibus præter omnem æquitatem vexari, ad amaritudinem prouocati, fortissimas arces ampla glacie circundatas, cohortibus ac turmis, quasi vir vnus, modo quo sequitur, aggrediuntur debellandas. Quoties enim in Septentrionalibus regnis intolerabilia vulgi onera (nulla exigēte necessitate) vel aliæ crudelissimæ oppressiones inducūtur, toties vi publica armorum grauaminibus tam atrocibus perpetuè infringendis obuiatur, ita videlicet quòd incolæ, seu rustici (qui semper potentes, & vniti ibidem sunt) huiusmodi fortalitia demoliturí, condicto tempore plura millia eiusdem territorii in sylua, ac glacie arcibus viciniore conueniunt, communi ferocia repentè quid faciendum sit consulentes, & concludentes. Inter quos viri acrioris ingenii, breui exhortatione ad multitudinem furentem super passis ac patiendis grauaminibus exposita, vnicuique agmini sub ductoribus seuerioribus officia distribuunt opportuniora: aliis, vt machinas fortissimas ac altas, subitò è lignis super glaciem construant: aliis, vt multa millia fasciculorū penes eos è sylua excisa cōportent: aliis, vt magistros operis, ballistis & armis per excubias à tyrannicis incursibus tueantur, donec omnibus paratis, vnanimiter institutum negocium aggrediantur: quo fit, vt primum machinas, siue propugnacula, cōtra hostiū tormenta, vel sagittas securissimè antrorsum in lubrica glacie trudant, manipulatimque fasciculos infinita multitudine & humeris & vehiculis congestos, super muros & mœnia iactent, donec eorum altitudine vel superata, vel æquata, ignibus immissis flamma, & fumo absumantur inclusi: qui neque periculum hoc auertere, neque sese ob immensam combustibilis materiæ molem defendere possunt, aut æquis conditionibus apud inexorabiles, & furiosissimos hostes inuenire: neque fugere conceditur, ob multitudinem ad omnem cædem, & truculentiam excitatam Nec aliter q̃ stupa exardescens; cōburuntur hæc fortalitia: quæ incendiis

cendijs obnoxia ſunt. Maiori enim parte non latere co-ᵭto, aut campeſtribus ſaxis, ſed ex denſis ſyluis (ob arcẽdum frigus) coagmentatis lignis concamerata ædificia conſtituuntur, prout infrà dicetur de domibus Aquilonarium regionum.

Arces plerunque ligneæ ſunt Septent.

De machinis glacialibus.

VTuntur etiam Gothi ac Sueci in aggrediendis diripiendisúe fortiſſimis arcibus, caſtellis & vrbibus, machinis ſeu propugnaculis obliquis, è trabibus abietinis validiſſimè fabricatis: quas quidem machinas facillimo compendio ſuper ipſam glaciem impetuoſa manu admotas, mœnibus opponunt, earumque præſidio muniti, omnem ſaxorum, trabiumque iactum, directè vel supernè emiſſum, ne noceat auertunt. Nihil enim vel altitudinis impetu, vel grauitatis impulſu, quantumcunq; violenter demiſſum fuerit, machinas ipſas propter earũ obliquitatem infringere vel diſſoluere poteſt, imò nec ignibus immiſſis ab obſidione clauſis comburi: quia cõtinuè aquam in vehementi frigore deſuper effuſam, ſpiſſius congelari procurant, paulatimque propinquius ad portas & mœnia, vi armata protrudunt, ac turmis militaribus firmant, eadem ferè ſub machinis & caſtrenſibus præſidijs vtentes commoditate, qua perfrui ſolẽt viatores in glacialibus caſis, vbi pro frigoribus arcendis copioſa ſuppetunt ligna, itidem & commeatus ſufficientes ac ſtipendia liberaliter diſtribuenda: & ob id atrociorem obſeſſis inferunt difficultatem. Quo viſo trepidum militare agmen obſidione clauſum, intra muros & mœnia acrius ſe tueri compellitur, dum nullus inſidiarum locus, pro conficiendo vel abigendo hoſte, vndique attentatus occurrit. Non enim cõbuſtibilibus fomentis hoſtiles machinas propter circundantem glaciem comburere poſſunt, nec doloſis cuniculis ob terram ſaxea duritie congelatam erumpere, nec bombardis, aut tormentis minimo ſaltem loco hoſtes conficere, vel ſagittis aut fundis deturbare, nec aperto congreſſu eiſdem tutè reſiſtere, nec arcibus relictis ſyluarũ latebras ob aſperrimũ

gelu fugiendo recipere. Conſtantibus tamē armis, & animis ijdem incluſi ſeſe defendunt, donec obſidentes formidine glaciei reſoluendę, machinas ipſas aut ſpōte cōburant, aut longè remotius in littora fugientes ſecū abducant. Neq; ſic ab eorum atroci impugnatione ſecuri redduntur obſeſſi. Machinas enim eaſdem ſubitò in latiſſimas rates conuerſas, eodem loco ſuper apertas aquas, quo aliàs in ſolida glacie ſteterunt, facilimé reponunt, aut ſinunt eas maiori ſuper inducta amplitudine in ipſo gurgite liquefacta glacie firmiter permanere, additis lēbis, ſeu lyntribus, alioque nauigiorum genere, quo peritiſſimi ſagittarij rates huiuſmodi valeāt defenſare, & nocturnas vigilias, ne quiſquam obſeſſorū euadat, diligenter obſeruare. Idemque faciunt campeſtribus propugnaculis vbiq; præſidentes. Pari enim atrocitate perſequuntur obſeſſos, quorum impia crudelitate ad tantum vindictæ ardorē diutius fuerāt prouocati. Quo fit, vt pro maiori parte tam duris cuſtodijs conſtricti, ſæpe imaginentur an gladio, an laqueo, an aqua, an igne, an præcipitio, an veneno, an mutuo iugulo ſeipſos occidant.

De vehiculis igniferis.

CVM Gothis ac Sueonibus glacialis pugna per equéſtres, vel pedeſtres turmas à Moſchouitis, Danis, Germanis, vel internis hoſtibus intētatur, ijdēq; hoſtes diutius ad vim inferendā ſuas munitiones in faucibus montium, vel valliū collocare diſponunt, vnde irruptiones faciant in regnicolas, qui pro ſua defenſione ſimili propoſito in armis congregati, ne eiſdē hoſtibus tātillulū digraſſandi ſpatium tēporis, vel locum concedant, ingenijs & viribus vtuntur opportunis: tunc vehicula oblonga aridis ſarmentis, & cæteris combuſtibilibus materijs replent, vt aterrimum fumum, intolerabilemque fœtorem igne, directorum audacia, accenſo, attractuque equorum ſylueſtrium, & furioſorum inimicis opponant: idque celerius committitur, quò collateraliter equi ligati ardore ignis retropoſiti ſtimulantur ad curſum, nec currere deſinūt, donec hoſtilē aciē turbauerint,

vt vel eo loco, vel alibi à latere armatis incolis impetuosissimè insultantibus cedant, vel eosdem fugam simulantes, quasi certi victores insequantur, vt sic educti dispersique, potius secretis glacierum voraginibus, quàm armatorum insidijs interimantur. Hisque ex alijs syluarũ angustijs (si opus fuerit) agminatim populus erumpens, ballistis, & telis armato hostium certamini sese immittit, & opponit, nec persequi cessat, donec hostem abegerit seuerissima vltione. Glaciales verò hæ pugnæ, vbi fieri soleant, aut in quibus lacubus, aut locis, sequentibus capitulis diffusius ostendetur.

De bombardis, ac globis euehendis, & modo sagittandi.

HAc imagine satis apertè ostẽditur, quibus ingenijs & artibus Septentrionales populi in promouendis prælijs, siue super campos, siue super glaciem, intrepidè aduersus inimicos iniuria vexati vti consueuerunt. Cernũtur hìc vehicula (sic enim hyemalia, seu glacialia plaustra vocantur) oblonga antrorsum ob maiorem flexibilitatem & agilitatem cuneata, seu incuruata: quorum tanta commoditas, & firmitas est, vt obiectos viarum gibbos, siue tumẽtes glacierum, aut niuium colliculos, vno vel pluribus equis trahentibus, plus oneris ponderísue sustineãt, q̃ 5. vel 6. rotati currus in itineribus cõplanatis & cõmunitis. Tamẽ vno poti⁹ vtũtur equo in lubrica

glacie,tritaq; niue,quàm duobus,vt occurrentibus pla ſtris in vijs ſtrictis,parumper declinando cedere poſſint: imò propter altitudinem niuium totum vehiculum (lege pœnali conſtituta) & grauiora plauſtra , euertere teneantur.In glaciali autem itinere ob infinitam latitudinem nulla difficultas occurrit,niſi in certis rupturis glacierum,vehementia inferioris exhalationis,quaſi vi tonitruorum,ob pinguedinem fundi cauſatis. Dico quaſi vi tonitruorum,quia tantus ſonus , tamque horrendus mugitus ſubtus glaciem longo tractu veluti in lateribus denſarum nubium hincinde auditur,vt neceſſarium ſit quaſi fulgurum vehementia generari ſciſſuram vnius pedis,duorum,trium,vel ſex,in amplitudine exhalationis impellentis,& ſpiritus à fundo excitati.

Horrẽdus ſub glacie mugitus.

Adhuc de eodem, & modo penetrandi rupturas glacierum.

QVas quidem rupturas vt pertranſeant viatores,ſubitò ex obliquo latere integras partes glacierum repertas,dolabris & ſecuribus adaptãt,& reponũt, quaſi petras redactas in pontes.Si verò iumentum non præuiſa ruptura in vaſtis tenebris immerſum fuerit,tunc ilicò chordis & lignis ſubtilibus,ſemper comportatis,aſſueta agilitate extrahitur viatoris.Si verò homines inter glacies(vt ſæpius accidit)inciderint,mox eruti iucũda memoria proſequuntur adiutores.Nec terrorem exinde cõcipiunt,quòd ilicò circunſtante frigore glaciantur in veſte:motu enim,curſuq; continuo cauſante,celerius reſtituitur calor.Igitur in his vehiculis tempore glacialis prælij commeatus,globi,pulueres,ac alia ad vſum præliorum neceſſaria,conſtituto laboris pretio ab incolis facillimè comportantur,quemadmodum æſtate vſu nauigiorum in eodem maris,vel aquarum ſinu, vel curribus rotatis,induſtria aurigarum,vel nautarũ fieri ſolet, imò vehicula hæc in maximo numero multiplicata , veluti propugnacula,aut aggeres ipſis hoſtibus opponũtur (velut carri in Cimbricis bellis)ſagittæque arcuales,vel bõbardales,ex ijs in hoſtem facillimè excutiuntur , donec

vel

vel interpoſita pace, mutua concordia abeant, vel timore glaciei reſoluendæ præproperè cedant, aut in pertinacia perſeuerantes, velut plumbum in aquis vehementibus demergantur.

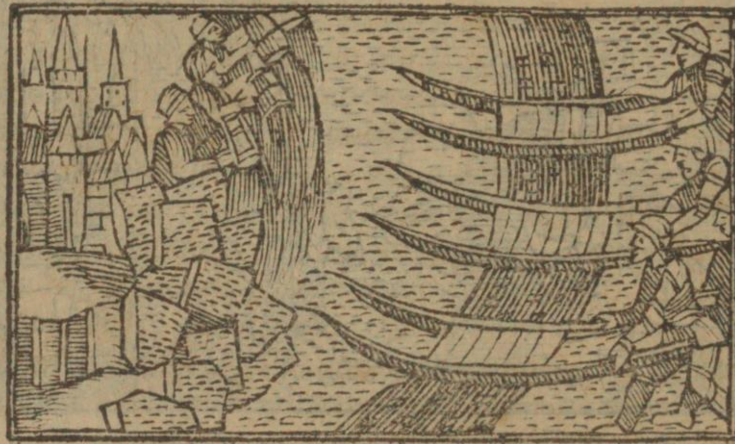

De impedienda aquarum congelatione.

MVnitiſſimæ ciuitates, & arces hyberno tempore dũ omnia loca inuia ac peruia glacie conſtricta ſunt, arcta obſidione premũtur, quæ aliàs æſtiuo tẽpore quaſi inſuperabiles & inacceſſæ videntur. Quocirca monſtratur hac tabula, quomodo ſe muniunt, qui talibus anguſtijs & periculis ſunt ſubiecti. Imminente igitur publica vel priuata hoſtilitate, ſi loca ſita ſunt in medijs aquis fluuialibus, vel ſtagnatis, valde ſoliciti ſunt incluſi, vt dolabris, ac ligonibus in modum circundantium foſſarum aperiant glaciem, ad minus ſpatio xxiiij. vel xxx. pedum glacialia fragmenta introrſum trahẽtes, vt ſuper glaciẽ relicta, aucto gelu & frigore, in modum aggeris congelentur: eaque apertura confecta, mox pinguedinem balenarum, phocarum, vel vitulorum marinorum infundũt, haſtiſque ſufficienti, & magna quantitate infuſum commouent & dilatant. Quò fit, vt aquæ ſic congelatæ, hoſtibus ſpem adimant, ne propius accedentes diu cupita victoria potiantur: imò ſæpius euenire cõſueuit, vt prius glacierum voragine, temerario auſu & acceſſu ſuffocati intereant, quàm conſpiciant vel accedant obſeſſos vel

Pinguedo vitulorum marinorũ prohibet aquarum coſtrictionem.

obſidione claudendos: non quòd glacies ipſa in profundo lacu, vel flumine debilis ſit, ſed eo forſan loco audax & minax inimicus aggreditur, vbi labentibus è littore paludinoſo riuulis, glacies ipſa ſubtus exciſa ſit, & debilitata.

De mœnibus glacialibus.

EST prætereà alius in obſidione glaciali ſeruatus vel ſeruãdus muniendi modus, is videlicet, vt cùm pertinax hoſtis, equis dimiſſis, vel voragine aquarum perditis, aperturam aqueæ foſſæ pinguedine prædicta (ne congeletur) impletam, tranſire velit, trabes longiſſimas ſuprapoſitis tabulis, ſeu aſſeribus in modum ampliatæ ſcalæ connexas, nocturno præſertim tempore, impetuoſius quàm poterit per aquas, verſus obſeſſos vel obſidendos, vt marginem glacialem penetret, præcipiti ſeruato curſu intrudit, quaſi ſolido ponte vſurus. Contra quem impetum, vbi ſagittarum, bombardarumq; reſiſtentia, præ nimia hoſtium feſtinatione ac ferocia non attenditur, tunc incluſi, aquas ſuper mœnia atq; ad latus infundũt, quæ ſubitò magis magiſque adaucta, aſperrimo gelu cooperante, longiſſimo vrbium tractu veluti ſpecula conſpiciuntur: quæ mœnia vti ab imbellibus fœminis, pueris, iuuenibuſque, multiplicatis & apportatis aquarũ vrnis, hyeme & glacie conſtricta ſunt: ita & frigore durante

te quemcunque globorum iactum infracta fortitudine sustinere non horrent. Mulieres etiam subductis supra genua vestibus, inter glaciatas aquas porrigunt vrnas aquarum plenas. Ita in angustia inuentionis necessitas cogit omnia audere, & attentare. Sed dum homines huiusmodi stratagematibus inter se dimicant, finem tandem, quem Deus voluerit, vel vna, vel altera pars, etiam noua suborta difficultate, consequetur, licet non incruenta victoria, quæ tot trophæis quot funeribus, inuicta cohorte bellicis cincta legionibus conquiri solet. Itaque suspensis super glaciem machinis, tam foris quàm intus constituti, ad compluſculos dies, septimanas, vel menses mutuò conflictu sese molestant, donec resoluenda glacies indomitos obsidentes (si propriam vitam seruare voluerint) celerius abire, quàm alias aduolauere, cõpellat. Dignum risu spectaculum (si cui in tali casu ridere vacaret, & alienum periculum, & turpitudinem spectare voluptati foret) præsertim vbi maius certamen contra aquas, quàm arma subeundum erit: quod etiam eò terribilius adesse, & vrgere dignoscitur, quò repentina suborta tempestate, & rupta glacie, quasi in abyssum demergi videntur, vbi paucis anteà diebus instar triumphantium victorum aggredi & ingredi continuò credebantur.

De glacialibus excubiis, & nocturnis.

Noctes viginti horarum.

ARcium & ciuitatum, castrorumq; obsidionẽ Aquilonares armati milites, tam equestres, quàm pedestres, in cãpis, vel aquis solidissima glacie rigentibus seruaturi, vigilias longissimæ noctis, viginti ferè horarum, in medium diuisæ, diligenter attendunt, atque custodes mutant, non cornibus, aut campanulis, quasi dormitare videantur personantes, sed signis secretis retentis, vt nocte aliunde accedentes ex verbo responsionis vnde, & qui sint, intelligere queãt: quo verborũ signo forsitã per obliuionẽ amisso, nõ secus ac proditor à Principe (si ius militare extẽdi debeat) in vita, vel bonis omnibus cõdẽnari meretur: quod adeò rarissimè euenit, vt pro portẽto reputandum veniat, si quispiã ea negligentia inculpetur.

Sed maior vis eſt in equorum impatientia, propter frigus, quo ſtridor pedum in colliſione glacierum, vnde ſonus excitatur altior, continuè cauſatur: vbi ſeſſores armatos, etiam pellibus indutos, in frigore portant, licet hi peruigiles, exſomneſque cuſtodiunt commiſſam ſtationem: eoque diligentius & cautius, quò nox progreditur ad auroram. circa quam violentiores committi ſolent inſidiæ, dum humanæ vires ſtupore, ſomnoque grauiore ligantur: tuncque inſidiatores omnium temporū quaſi ex conſtitutis articulis ſunt attentiores.

De fortunatioribus prælijs matutinis.

MOs igitur fortiſſimorum militum eſt in diluculo obequitare, aut in claſſe naualiter pugnare, nec grandinum, nebularum, pruinarum, niuium, frigorum, nec hoſtium expaueſcere iniuriam: & hoc non tantùm Principis charitate, ſed æmulatione fortium virorū dura quæque pati, & iureiurando ſtatuere ac firmare, ſeſe nullo terrore locum deſerturos, pœna addita. Si eques diſceſſerit, nedum armis, & equo exuitur, ſed & legali fama, honore, ac fideli exiſtimatione priuatur, imò & circunſtantijs ponderatis, grauiſſima pœna multatur. Si pedes, certo plagarum numero cunctis aſpicientibus caſtigatur, pœna nihilominus perpetuę infamię penes vtroſque, quaſi cicatrice indelebili, remanente. Si verò fortiſſimè pugnando, vel conſtantiſſimè ſtationem ſeruando, aduſtione frigoris perpetuò debilitatus fuerit, tunc vnicuique iuxta qualitatē honoris, & generis, liberale ſubſidium, quo in reliquum tempus cōmodiſſimę viuat, more veteris militię deputatur à fiſco: quod & Principis munificentia fauorabiliter ampliatur. Pro remedio tamen aduſti corporis in frigore, vtuntur medicina ſpeciali, cinere ſcilicet combuſtæ pellis leporinæ, quo applicato optimè linitur infirmitas pedum: de quo etiam aliquid de medicinis ſimplicioribus Aquilonarium gentium infrà dicetur.

Pœna excedentium prælijs.

Præmia fortium.

De op

De oppugnatione arcium in glacie munitarum.

EST & alius pugnandi modus ſuper glaciem valdè tritus & vſitatus in Septentrione. Vbi æſtatis tempore ob aquarum voragines, acceſſus hoſtilis intẽtari nõ poſsit, orto demum immenſo frigore, glacieque concreta, vltionem contra arces immanium pręfectorum aſſumere volentibus, in glacie lubriciſsima, caſtra ſeu munitiones imponere, facilimus offertur acceſſus: in quo non ſegnius in arcem & hoſtem emittuntur ſagittæ, quàm ſi in campo fortiſsimo firmata præſidia forent. Vbi verò arx eſt inſularis, admotis machinis, quadrato agmine ſine intermiſsione oppugnari videtur: eoque acriùs proficiunt obſidentes, quò magis vniti fuerint & concordes, vnius ſcilicet gentis ritus, & mutuę confortationis: quòd exercitus ex diuerſis hominum generibus collectus, ſibi inuicem nondum vel lingua, vel vſu viuẽdi notus, alter alteri diffidens, efficere ſit ineptus: quoniam exinde diſcordia naſcens, fictum aggreſſum, vel fugam apertam, aut proditionem oſtẽdit, maximè quia tales extranei milites frigoris impatientes, ita aſſueti non ſunt, vt incedere vel accurrere valeant, eminus aut cominus pugnaturi. Longè etenim alia ratio eſt in glacie, vel niuibus (vt alibi etiam oſtendetur) quàm montibus, campis, ſyluis, vallibus: uel arena præliandi. Glacialis congreſſus fit in laneis calcibus, non pellibus, aut coriis vnctis. Vis etenim frigoris, quodcunque ſit vnctuoſum, conuertit in lubricitatem glacialem. Vſus tamen armatorum eſt, vt tribulis, ſiue triangularibus ferreis, ſeu triplicato ſtylo pro firmiori curſu, vel ſtatione muniantur. Quidam uerò præmeditato congreſſu, vel inſultu, in medio noctis ſilentio cineres ſuper glaciem latè diſpergentes, ſecuriſsimam efficiunt præliandi ſtationem, aut curſum.

Quæ in primis tenere debeat Imperator.

De oppug-

De oppugnandis nauibus inimicorum congelatis.

ACcidit plerunq; in littoribus Gothici maris, vt inimicæ naues, tam roſtratas falces, quàm harpagines aliasq; terribiles munitiones, & noxia inſtrumenta habentes, contrario flatu diutius vexatæ, repentino gelu ſuperueniēte, quaſi in muris intra anguſtias glaciales fortiſsimè concretæ perſtringantur, nec ſe eruere, neq; trāſmarina auxilia petere, aut expectare, aut aſſequi, neq; ſociales naues eadem cauſa tempeſtatibus interclusas, cōmeatum ferentes accipere poſſint. Quare difficultatibus his, vel ſimilibus, præcipuè cariſtia lignorum in aſperrima hyeme conſtricti, neceſsitate mortifera vrgēte, ſe dedunt, vel præſentiſsimam mortem incurrent. Porrò verò ſceleris immanitate (qua inter circumpoſitas gentes in cædibus, ſpoliis, & crudelitatibus vltra morem humanū ſæuierant) obſtante, multoties ad extrema vitæ remedia concurrentes, infatigabili labore in mediis tenebris glaciem confringere ſtudent, quo fortè ſucciſa glacie interſtitio quatuor vel decem miliarium, vel plurium Germanicorum, ad apertum mare euadere poſsint. Intereà tamen incolarum (ad debellandum, ſpoliandumq; eos) accedentium ſagittis, quaſi imbribus per aëra ſublimius ad eorum nauigia directis & cadentibus, in periculo occiſionis velut deſolati conſiſtunt: imò frigoris horrore plerunque mortui, ſociorum manu (dum terra ſepeliri nequeunt) vrna incluſi, perforata glacie demerguntur in aquas. Vel ſi nobiles, aut alterius reputationis inſignes viri ſunt, ſine horrore fœtoris quaſi ligna virentia, ſaxea duricie congelati, ſociis à periculo euadentibus, ad honeſtiorem tumulum, ne in hoſtili terra permaneant, reſeruantur. Attamen petitis, & obtentis induciis, ſi cadauera ſua humo ſacra recondere poſcunt, nunquam eis denegatur, imò nobiles & præſtantiores terrarum incolæ adſunt in eorum honorabili ſepultura: quod & in cāpeſtribus præliis hoſtilis terræ ſatis ceremonioſe ſeruatur. Veluti recentius exemplum eſt, de quodam potentiſsimo equite aurato D. Achone Hanſon Veſtrogotho, anno

Quāta ſit Gothis in ſepeliendis corporibus religio.

anno M.D.X.in Schoningia haud satis feliciter pugnante, ac lancea veteris sui familiaris Dani transfosso: qui totius terræ nobilibus accurrentibus, honestissimæ traditus est sepulturæ.

Hacho Hanson eques auratus.

De pœna infidelium seruorum per aquam gelatam inflicta.

PVtabat Paulus Iouius Episcopus Nucerinus externarum regionũ curiosus scrutator & scriptor, furum latronumque, & similium malefactorum grauissimam fore pœnam, quòd frigidis aquis guttatim super colla eorum dimissis, tanquam durioribus tormentis, cõmissa flagitia confiterentur. Ita enim in Sarmatia sua testatur: Fures, sicarios, latrones, per quæstionem examinant Moschouitæ eo modo, quòd aquam gelidam super caput ex alto paulatim dimittant: hocque habent pro intolerabili tormento. Hæc ille. Sed reuera vel ludibriose bonus præsul à versuto Moschouitici principis nuntio, Demetrio dicto, tempore clementis VII. informatus est Romæ, vel aliis rebus curiosioribus intentus, non integrè referentem patrios mores intellexit, hoc scilicet pro terribili tormento in ea durissima gente reputari, quæ flammis & eculeis adhibitis, vix vt acta reuelet, tantillu lum commouetur. Hos tamen Moschouitas robore exuperant Sueones & Gothi, qui Calendis Ianuarii solùm in rebelles, discolos, & insolentes has pœnas iufligunt, ea præsertim causa, quòd principes & dominos suos ad sacra Christi natalitia primùm nocte, demum die accedentes, sequuti non fuerint ac permanserint, imò etiam quicunque in aliqua priuata æde vel familia idem non fecerint, aut turpia verba, scandalosaque facta commiserint, hos socii, testes, accusatores, & iudices sonoroso æris tympanorumque strepitu, longo ordine ad congelatas aquas eductos, genibusque innixos, nudato collo, & prono vultu in genua pressos, guttatim gelida aqua omnium applausu perfundunt. Quibus tamen compen-

Carpitur hic Paul. Iouius.

Sueones et Gothi quã religiose seruẽt diẽ Christi natalitium.

compendiariam pœnam (promiſſa erratorum emenda) celeriter infligere decreuerint, ea gratia conceditur, vt ſimul & ſemel toto nudato capite, iuſtæ quãtitatis & menſuræ vrna totaliter perfundantur. Soli Aethiopes ob verticis nimiam nuditatem, hanc pœnam horreſcunt, qui licet rarò perueniant ad Aquilonares regiones, veniũt tamen inter ſubſidiarios milites à Rege Galliarum, Regi Danorum ad impugnandum Suetiam & Gothiam miſſos. Plerunq; ergo his Aethiopibus, pariter & Danis infeliciter pugnantibus, non frigida aqua infligitur, ſed dura captiuitas, & ineuitabilis ſepultura.

Aethiop.

De eiſdem pœnis.

EST & alius modus omni alio tẽpore hyberno contumacibus & obſtinatis à maioribus decretus, ſcilicet vt perforatis glacierũ foraminibus xx. vel xxx. pedum ab inuicem diſtãtibus, chorda ſub brachiis ligati, per vnum foramen ſubtus glaciem immiſſi, fune altero prætenſo ad aliam pertrahuntur glacialem aperturam. Si celeriter id factum fuerit, gratiam referunt amicis, quòd feſtinanter, & fideliter expedierint eorum cauſam: ſin autem protractius (ſic forte exigentibus demeritis animi pertinacioris) tunc extractus experitur ſe habuiſſe cenſores & fautores rigoroſos, quia in graui periculo fuit ſuffocationis. Quòd ſuper glaciem inſtar ſpeculi lubricam agiliter hæc fieri vidẽtur, mirandum non eſt, quia triangularibus, vncis ferreis ſotularibus aut calceis affixis, non tantum ad hunc, ſed quemlibet actum in glacie perficiendum, ſecurè (vt infrà de piſcaturis glacialibus dicendum erit) vtuntur. Moſchouitis tamẽ ſchiſmaticis hæc aquarum ſubmerſio pro religionis cultu deputatur, quia ſub glaciem perforatam infantulos ſuos immergentes, ritu ſuo baptizant: qui ſi rapido fluminis impetu ſub glacie deferuntur in longum, arbitrantur eos ad ſuperos ilicò euolaturos.

Moſchouitarum baptiſmus.

De cur=

De cursu equorum pro pallio vel brauio.

REpletis vehiculis (sic enim gens hyemales rhedas, aut currus appellat) pluribus hominibus, vno tantùm præmisso equo, cursum impetuosissimum ad quinque vel sex milliaria Italica intendunt homines, vt non currere, sed velocissimè volare videantur, maximè quia vncis acutissimis, & ferreis clauis in vngulis firmati sunt equi. Brauium verò (vt primo libro in simili cursu hominum monstratum est) vestis, siue equus victus, aut certa mensura salis, aut annona seminanda, illicò soluenda taxatur ad certum tempus: quo nunquam (nisi soluerit obligatus) habebitur liber.

De onagris seu alcibus, in niuosa glacie currentibus.

ONagrorum, siue alcium, vehementissimus etiam cursus in niuosa glacie est apud Sueones Septentrionales, maximè vltra regiam Holmensem versus superiores partes Aquilonis. Inferiùs verò ad plagam Meridionalem, etsi in magna multitudine vastorum nemorum sunt, ob Regium tamen edictum in vsu non habentur, ne scilicet eorum currendi celeritate (quæ longè superat omnium equorum velocitatem) proditores vtantur, ad secreta regni inimicis quàm ocyssimè reuelanda. Famis etenim ac sitis, laborisque patientissima est hæc

beſtia, vt diem noctemq́ue immenſa ſpatia ducentorum milliarium Italicorum currendo valeat perficere, priuata cibo. Cæteras eius animalis virtutes, infrà de animalibus liber hic monſtrabit.

De rangiferis in niue currentibus.

MAgna etiã multitudo alterius generis rangiferorũ eſt in Septentrionalib. locis: quorũ vſus eſt nedum pro curribus trahẽdis (vt infrà de animalib. oſtendetur) ſed etiã in onerarijs vehiculis ſuper cacumina niuiũ pertrahẽdis. Et hi quoq; rãgiferi (à tractorijs inſtrumẽtis ita appellati) edicto regni prohibẽtur à miniſterio, Meridionales partes inhabitãtibus quouis modo exhibendo. Miræ etenim velocitatis, vt onagri ſunt, in abſoluendo breui tempore longũ ac difficile iter. Vehicula autẽ eorũ ab aliorum formis differũt, quia antrorſum inſtar calceorũ ſunt cuneata ad penetrandum niues, veluti marina nauigia ad diuidendum fluctus & vndas.

Vehiculorũ forma quædã vt calceorum.

De ſuffocatione hoſtium in vallibus niuoſis.

DVM Sueci & Gothi hyemale certamen aduerſus Teutones, Danos, aut Moſchouitas, grauibus prouocati iniurijs inſtaurare coguntur, modis omnibus hoſtilẽ exercitũ, quanta equeſtri vel pedeſtri potẽtia prędi tus ſit, explorãt: cõpertoq; quòd egregijs, ac grandibus equis,

equis, maiori parte cataphractis, numero & apparatu quasi inuincibili accedunt, quæcunq; resistētia suis viribus prostraturi, in eorū occursum nō tam armati, quàm animati viritim incolæ exeunt, maximè vt hostes tā atroces, viriū atq; locorū cōgressibus attritos, iugulēt, ac prędentur; Certa enim experiētia norunt, talem hostē haud difficulter superandum fore, qui pluribus grauis armaturæ impedimentis inter altas niues, opacas syluas, abdita præcipitia, & niuales glacialesq; voragines irretitus & illusus, etiam si aduersarius aliquis patriæ defensor non obstaret, necessariò corruet vrgente natura: eoq; celerius idipsum eisdem inimicis euenit, quò delicatius enutriti sunt, & locorum ac periculorum ignari, dum ipsi Aquilonares populi, cæli terræque iniuriæ assueti, per montes & deuia, in ipsa sæua hyeme niuibus densatis, vel occurrentibus inimicis congredi non formidant: vnde & bello imminente, superbos hostes simulata fuga, vel in loca niuosa, vbi grauitate armorum velut in limosa voragine immersi, more ferarum retibus constrictarum, ab inermibus ruricolis interimuntur, vel in paludes, stagna, lacus, & amnes, propter latentem sub niuibus aquam, educunt, vt casu continuò ruant submergendi. Apparet quidem nix solida in superficie, sed subtus secreto fluminum esu adeò infirma, vt vix lupum, minus hominē, & maximè armatum, sufferre possit.

De globis niualibus, equorum vngulis impressis.

EST pręterea equestribus inimicis aliud spectaculū, seu periculum, ineuitabiliter formidandū, quòd vngulæ equorum ferratæ, ob frigiditatem niui connexam, accedēte inferius aqua, vel desuper pruina, citò generantur niuei globi in formā pilarum, vsque ad magnitudinem capitis puerilis, & ita rotundati, ac congelati adhærent; vt impossibile sit quin eques à iumento, vel cum eo concidat occidendus, vel captiuandus. Non enim quartum aut sextum saltum, ob globos niueos pedibus adhærentes, in rectum vel obliquum efficere potest, quin illicò cadat: quantoq; magis calcaribus equū sti-

mulauerit, vt currat, aut ſaltet, tantò velocius fatum accelerat, vt ſubitò lapſus, corporeque fractus expiret, vel in aliam emigret miſeriam, nece forſitan deteriorē. Qui verò pro defenſione patriæ militant, in ipſo certaminis aggreſſu equos ferramentis ſub pedibus totaliter denudant, vt niueis globis non adhærentibus expeditius irruant in hoſtem: qui hac commoditate ac ſecuritate non audet vti, quia refugium non habet, quemadmodū incolæ regni locum habent, & amicos. Neque minus periculum hoſtibus eiſdem imminet, quādo vallium montiumque latera, lubricis glaciebus veluti ſpeculum micantibus circumfuſa aſcendere, aut deſcendere conſtringuntur, quin adhuc maiorē colliſionem incurrent, quando præcipuè glacies huiuſmodi cooperitur tenuiſſima niue, vel ipſa vi ventorum coacta, fauces & præcipitia claudit, voraginesque & ſpecus profundas veluti campeſtrem planitiem coæquat: in quam Teutones & Dani, vel Moſchouitæ locorum ignari, præcipiti curſu illapſi, pari calamitate ac nobilitate confœderantur: imò & quàm plurimi milites bellicoſiſſimi, qui cædibus & flāmis alibi concuſſerunt orbē, ibidem in niuibus facilimè conficiuntur.

FINIS LIBRI VNDECIMI.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE STRVCTVRIS AQVILONARIBVS.

EPITOME LIBRI DVODECIMI.

De varietate & forma saxorum.

PRAETER manualē artem, reperiuntur in plerisq; montibus Septent. prouinciarū lapideæ moles, ita à natura in diuersitate figurarū, præcipuè quadratarū, & oblongarū formatæ, vt vix aliquid præter politū splendorem, ad ornatū pulchriorē eisdē superaddi possit, prout apparet in vasto quodā monte Amaberg dicto, nō procul ab insigni monasterio Vastenensi, per illustrissimam mulierē S. Birgittā (cuius corpus in celeberrima memoria, & filiæ eius beatæ Catharinæ primæ Abbatissæ, ibidē requiescentis, habetur) ædificato, imò & alio quodā cœnobio diui Benedicti, Aluastra appellato: vbi lapides varij coloris, præsertim atri, ad quæuis ædificia incolarum gratis extrahuntur, ac ratibus, seu promonibus deportati, in pulcherrimū & cōmodissimū vsum, à fundamentis, fenestrarū interpositione, ad culmina tectorū redigūtur, hoc opinabili relicto iudicio, quòd vel natura artem, vel ars ipsa naturam superare videatur. Dixi gratis, quia nec pretio, nec precibus emitur à possessoribus loci, ob inex- *Lapidariæ latumiæ mōtis Amaberg et Aluastræ*

haustam huiusmodi saxorum abundantiam, vt deputentur ad publicam & priuatam vtilitatem. Nec mons ille, omni amœnitate plenissimus, latus & sublimis, à longè nauigantibus aliter, quàm ciuitas aliqua turrita, mœnibusq; cincta, apparet. Extant hodie plura ædificia prædicti cœnobij Aluastra, atq; ciuitatis Lincopensis, eius generis saxorum vetusto tempore, quadrato opere satis polita, sicut & alibi fabricata. Sunt præterea alij montes Ostrogothorum, versus Orientaliora littora maris Gothici, lucidos lapides adamantinæ speciei, forma hexagoni, instar crystallorum, longo ordine hincinde producentes: è quibus (si superuacaneus luxus æstimatorē haberet) splendidi parietes, admiratione pleni, formari possent. Præterea apud Vestrogothos mons est eminentissimus Kindaberg dictus, in circuitu marmarea saxa adeò pulchro colore naturaliter variata habens, vt cuiuis structuræ applicata, plurimū decoris afferāt & vtilitatis. Demū in suppolaribus insulis magnetū mōtes reperiūtur, quorum fragmentis ligna fagina certo tempore applicata, in saxeam duritiem, & vim attractiuam cōuertuntur. Deinde tam viui campestres lapides diuersarum formarum, quàm cocti, in maxima quantitate, nedum pro tectis, sed & muris, vbique applicabiles reperiuntur.

Lapidaria Kīdaberg.

Mōtes magnetū quibus apposita ligna fagina fiunt velut magnetica.

De domibus fabricandis, & eorum varia forma.

DIuersitates ædificiorū miræ multęq; sunt in Septētrionalibus regnis, videlicet pyramidales, cuneatę,

arcuales,rotundę,& quadratæ. Pyramidales ſcilicet ex ſolis haſtis ſurſum connexis,deorſumque ampliatis,idque pro tempore æſtiuo,ne fumo & flamma pariter cũ ſolis ardore moleſtentur operarij manuales. Cuneatę ędes ferè omnes in altum porrectæ ſunt,vt denſæ,oneroſæque niues citius vento arceantur,ne deprimant tecta: quæ corticibus betulæ,vel tegulis,vel fiſſilibus ſcandulis è pino,ob innatam picem,vel abiete,vel quercu, vel fago confectis,diuitum verò tecta vel cupreis,vel ęreis, aut plumbeis laminis,quemadmodum templorum ſunt cooperta. Arcuales ſtructuræ ſatis artificioſè contra vim ventorum,caſumque niuium, tam muro quàm lignis, ad varium & valde neceſſariũ vſum fabricantur. Taleſq; reperiuntur in ædibus magnatum pro ſupellectilibus domeſticis,aut ruſticanis conſeruandis. Rotundæ, & hæ plurimum rarę,vt diuerſi artifices pari luce è culmine reflexa,in exercitijs ſuis potiantur. Quadratæ autem domus frequentiores ſunt,ſed lignis groſſiſſimis mira combinatione in angularibus iuncturis (quibus magiſtrale artificium oſtenditur) coaptatæ: & hæ quoque feneſtras habent plurimum in tectis eleuatas,vnde lux introrſum ſuper quemlibet deſcendere poſſit. Muratæ autem ædes portas habent proportionatas,ſed ſtrictas feneſtras, ob intenſiſſimum frigus,& pruinoſas niues. Nam ſi maiores,amplioreſque more Italico eſſent,confeſtim minutiſſimis niuibus vento valido (veluti pulueribus) turbine agitatis,ædes ipſæ importabili mole ilico caſuræ replerentur.

Aedes cuneatæ.

Quadratæ ſtructuræ.

De eodem.

FENESTRAE communiores Aquilonarium ędificiorum, præſertim in vaporarijs, ſunt in obliquis firmatæ tectis,per quæ purior lux è cælo deſcendit. E vitro autem, vel tela picata,pro pluuia arcenda ponuntur. A latere verò in vrbibus, propter vicos anguſtiores, ferreas habentes craticulas, & clauſuras, portæ incolarum extremos limites regnorum inhabitantium, ex induſtria ſtrictæ, depreſſæque ſunt, ne prædonibus pateant, & inimicis. Imò vt eiſdem & apertis

hostibus sagittando resistant, parietibus vtuntur perforatis. Similiter & egestæ terræ secretis fossis, culmo, vel stipitibus frondosis seu aridis contectis, ne fortè eo modo conficiant hostem. Tecta verò trabibus, & tabulis abietinis, corticibus populeis, & germinantibus terreis glebis, gemino ordine, interiecto pauco auenæ, vel hordei semine, combinantur: & hoc ne fulgure comburantur, imò verius vt supereffusa aqua tempore hostili pascua præbeant ouibus & agnellis, prout superius reperitur ostensum. Quidam etiam in vrbibus eò constringũt loca ædium struendarum, vt mutuo sumptu, & consensu, coniunctis quinque vel sex lateralibus ædificijs, constituant vnum castellum, vnicuique portam ferreã fortissimam præfigentes, vt etiam si hostis muros & mœnia superarit (quemadmodum in regia Suetiæ Holmensi à culmine domorum vbique arcetur) resiliat ab incepto. Materiem autem ædificijs aptam & fidelem, ad vetustatem inducendam & conseruandam, periti architecti nouerunt inuenire, imò ab arboribus abstinere, quæ ædificijs impositæ, difficultatem parientibus ingerunt, & miseras mortes.

Holmia.

Aedificia nociua.

De maxima multitudine & magnitudine arborum in Septentrionalibus terris.

ABietum & Pinorum, ac Iuniperi, Laricisque maxima abundantia est in Aquilonaribus syluis, tantæque proceritatis, vt altis turribus æquari possint: & ob id quæ mari sunt propinquiores, ad antennas, malosq; magnarum nauium adaptantur, & præcipuè pineæ arbores: quæ ob cognatam resinam & picem, sui natura imbribus, ne citò putrescant, sed diutius durent, resistere solẽt. Abietum tamen fructus, vel pinorum, in nullo vsu sunt, quemadmodum in Italicis oris, vnde voluptuosa medicina conflatur. Arbores pineæ nauigiorũ tabulatis operimentis, serrarum sectione, dolabrisque aptantur. Harũ etiã dulcibus medullis in cacumine (quæ cerebrum vocantur) regnicolæ, præsertim Lappones, in principio æstatis recollectis, loco panis, vt Parthi palmis, vtuntur. Rami

Pinus nauticæ.

Panis pineus.

mi abietum pro vaſorum circulis,imò & ſepibus agrorum,ac arcubus balliſtarum,ſicuti & larices, quaſi flexibiliores,coaptantur.Trabibus verò abietinis perpetuus honos attribuitur,quia tecta templorum durabili earum firmitate & leuitate teguntur,eoq; proceriores ſunt,quò locus natiuus ſabuloſior inueniatur:macro tamen corpore,quia arenoſis fomentis haud nutriuntur, vnde pinguiſſimus ſuccus reſinam,ſeu picem emittens, connaſci videtur.Præthereà betulę arboris copia maxima eſt in toto Septentrione:cuius hęc eſt virtus, vt inciſa infra corticem & librum,lachrymas potabiles emittat, vti fructus eius tempore famis habentur pro pane, cortexque tegumento.Similiter & iuniperi legumina,imò & radices eius,loco panis habentur,licet anxium acceſſum ob aculeos prębeāt:in quibus aculeis, ſeu ſpinis,prunæ viuaces,ignisque per annum durat:quem niſi reſtinguant incolæ,ſuborto cæli turbine,ac tempeſtate,ſylueſtre incendium excitatum,quaſi vagabundum,circumiacentes agros depopulatur.

Abietum vſus.

Betulæ arboris lachrymæ potabiles.

Radices iuniperi.

Ignis qui ſeruari poſſit toto anno.

Adhuc de arboribus Septentrionis.

QVercus incorrupta ſub aquis durat,& ob id vtiliſſima nauium coſtis Corticibus verò eius coria præparantur,& perficiuntur,vt infra de glacialibus ſtructuris oſtendetur.Sunt & aliæ arbores durioris naturæ,è quibus detornātur annuli pro vſu antennarum,ac vtres, & amphoræ,reſina,ne intus putreſcant, liniendæ. Prætereà aliæ ignoto nomine ſponte naſcentes: quæ tamen ob effectum in pondere,colore,duritia, rotūditate,proceritate,& fructibus vtiles æſtimantur.Coronee autem, & ſambuci cum iuiubis dulciſſimis,ibidem reperiuntur. Itidē & ſalices duplici genere annotatæ:quibus ad premendam famem lepores vtūtur.Et hæ licet ſteriles ſint, denſiſſima tamen ſobole exciſis ramis,& plantatis renaſcuntur,vt reliquæ lignorum cæduæ ſyluæ germinantes, rurſus à radice ſucciſæ. Multæ etiam arbores inueniuntur,quæ quia altas multaſque radices habent inextricabiles,niſi turbine,vel fulmine tangantur, continuè perſcue-

ſeuerant: quarum facilis ratio non datur, dum aliæ, alibique naſcantur. Hedera prætereà veluti adulatrix, adeò communis eſt & oneroſa, vt niuium fomento paulatim muros & mœnia, niſi extirpetur, abſumat.

De diuerſitate arborum.

SVnt prætereà multiplicis generis arbores in eiſdem frigidis locis, & hę præcipuæ, præter ſuperius dictas, vt populeæ, fraxineæ, & aliarum iuniperorum, quæ ob proceritatem commodè propter annexum odorē quaſi cupreſſinum, aptantur ad electas manſiones, & ignea fomenta, tam tempore peſtis, quàm alio quotidiano vſu. Sponte enim huiuſmodi arbores genitæ, perpetuitate ſtirpis indeſinenter accreſcunt, & inextirpabiles coaleſcunt, ita vt productæ ad robuſtam ætatem (vt iam dictū erat) ſublimibus & imis ſtructuris, tanquam fortiores trabes, coaptentur. Quercus verò, & fagi, vltra ſeptuageſimum eleuationis poli Arctici gradum, verſus zonam frigidam non reperiuntur: imò paucæ reliqui generis, niſi betuleæ, veluti incuruati frutices in extremis Oceani Scythici littoribus, ob frequentes tempeſtates. Verùm in terris verſus Meridionalem plagam, maximus eſt prouentus arborum fructiferarum: quarum fructu, glādium ſcilicet, & corylium nucum, ac fagorum, tempore ſterilitatis incolæ loco panis pariter cum cæteris animantibus vtuntur: quæ tamen animantia, vt mures, glires, & aues, futuræ famis arcendæ vltra humanam ſagacitatem hoc habent, vt hos fructus ad antra, cauernaſque comportent, vnde & prouidi terrarum incolæ imminere famem futuram cognoſcentes, diligentius ſolito proſpiciunt euentibus ſuis. Fagorum nuces triangulæ ſunt rubeo cortice munitæ, ſubintrà barbatum calicem habentes: quarum eſu, ſicuti glandium, mirè impinguantur porci, ſola inſpecta differentia, quòd laridum his durius, illis verò mollius, ſeu fluidius reperiatur.

Ædes et ignes odoriferi.

De

De fructuum qualitate.

NVces corylinæ adeò abundanter ibidẽ creſcunt, vt indigenis & aduenis ſufficiãt ad omnẽ optabilem vſum: quo fit, vt quæſtus cauſa ac mercatorum lucro, ali quot millia vaſorũ è Septentrione in Germaniã exportentur: etiã ſtipites corylini, quorum tortuoſa flexibilitate ferè omnia vaſa cõmodiſſimè colligãtur. Poma verò, ac pyra diuerſorum generum ibidem, vel ſeminata, vel tranſplantata, ſatis abundè creſcunt: quorum etiam aliquod genus generoſiſſimum eſt, vt (inſtar oliuæ, quæ nuſquam in Aquilone creſcit) in ſummo frigore matureſcat: etiam ſylueſtria poma, quæ ſibi ætatem à natura retinent propagatam, vt in Decembri primùm matureſcant: & hęc vinoſum ſaporem habent, ideoque in potũ, muſti nomine, torcularium preſſura diſponũtur. Aliqua etiam tantæ acerbitatis reperiuntur, vt aciem gladij ſucco ſuo perſtringant, ijſque loco aceti vtuntur. Quædam rotunditatem habent mali, quædam turbinationem pyri, quędam figuram ouatam, quibus natura honorem tribuit peculiarem. Sed quæ exotica ſunt, & vltramarina, quia carnoſiora, dulcioraque iudicantur, pretio maiori æſtimantur. Similiter & pyra, ac pruna ſiccata: nõ enim niſi duo genera in Aquilone naſcuntur, alba ſcilicet & nigra. Ceraſa etiam in duplici genere, ſylueſtria ſcilicet, & hortenſia: quæ tamen nimia acerbitate edentibus generant ſtuporem, aceti loco deputata: & hoc, quia in opacis, vmbroſiſque locis ſine ſolis attactu enaſcuntur. Quę verò ſole tanguntur, ſatis grato ſapore placere ſolent. Sunt præterea quædam arbores ignotæ virtutis, quę ſine floribus producunt niuales fructus. Fructiferæ tamen arbores gaudent mutatione, & dulceſcũt. Sylueſtres verò ferinum habent ſaporem, fortè propter canos arborum villos, ſolis ardorem excludentes: alioquin aliqua poſſent blandiri ſuauitate veſcentibus.

Ceraſa acerba.

De Gummi abietino, siue Resina, & origine Ambræ, seu Succini.

Perottus.

QVia maxima varietas in scriptoribus de origine, & natura, ac qualitate succini, seu ambræ reperitur, præcipuè Perotto referente, qui insigni diligentia concordare nisus est multorum opinionem singularem, vnde, & quomodo nascatur hic liquor gracilis & mirandus: idcirco quid verisimilius est ex Aquilonarium sententia, hîc veniet attendendum. Abietes, seu pineæ arbores, natura sua resinosæ, excelsa proceritate siue super littora maris, siue super riuos, vel alias syluarum decliuitates crescentes, succinum sudant, maximè dum maturis frugibus solis feruor (vt infrà latius dicetur) torrentibus ipsis Iunio Iulioque mensibus incendiosior, Cancri atq; Leonis tetigerit metas, tũ istæ arbores æstu valido fissis corticibus, succinũ sui liquoris in subiectos latices, seu fluuios, indurandum emittunt, sicque stillando, quodcũque obiectum corpus sui tenacitate tanquam glutinum inuoluit: quò fit, vt ranę, mures, culices, araneę, muscæ, aristæ, legumina, & his similia, in resinoso hoc visco rapta inuoluantur, ac indurentur, etiam si in arenam ceciderint continuatæ guttæ, quia imbre superesfuso ad riuos, inde flumina, & tandem in mare deferuntur: vbi instar aliarum arborum tantùm certo tempore indurantur, vt saxosa duritie coctum, dira tempestate per mare Gothicum,

Gothicum, ſeu Finnonicum, ac Liuonicum euomatur in Prutenicum littus, ſcilicet Meridionale, directè oppoſitum Septentrioni: & hoc omni tempore, quo flatibus vndæ voluantur ad Prutenicam terram: in qua ob Principis edictum, nulli niſi deputati & iurati laboratores, ſuccinum huiuſmodi colligere poſſunt.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE AGRICVLTVRA ET humano victu.

EPITOME LIBRI DECIMI TERTII.

De diuerſitate meſsium colligendarum.

NAturæ admiranda diſpenſatio eſt, vt aliter, alioque tempore, modo & induſtria colatur terra Septentrionalis, vt dictum eſt: aliter Aethiopica, vel Afrorum: aliter etiam nouarū inſularum. Quoad Aquilonares, hoc certum eſt, in pleriſq; agris Veſtrogothorū parte obiecta meridionali plagæ, hordeum ſpatio XXXVI. dierum à ſemine proiecto maturum colligi, hoc eſt, à fine Iunii vſque medium Auguſti, & aliquando celerius. Ea nanque maturitas ex ſoli natura, aëriſque clementia, ac humore lapillorum fouente radices, ſoleque torrēte, neceſſario prouenit, vt ita naſcatur, ac maturetur: taleſque ſpicæ ſex ordines in numero ariſtæ habent, aliis tamen communibus minores: quæ ceruiſiæ coquendæ ſatis cōmodè adaptantur. Reliqua verò ſemina in principio Maii proiecta, circa medium Auguſti mutua ope ruricolarum, non tam labore, quàm alacritate, & voluntario impetu colliguntur, ne ſuperueniēs frigidus flatus meſſem exurat. Nec aliam diurni laboris mercedem deſiderant

Fruges 6. hebdomadis maturescunt.

Ariſtæ hexagonæ.

derant, quàm iucundam conuiuationem vespertinam: in qua iuuenes vtriusque sexus, ob fideles agrorũ labores, prouidorum parentum iudicio & assensu, ac promissione eliguntur futuro coniugio copulandi: non tamen ad delitiosa connubia, etiam si illustres sint, sed ad solicitudinem domesticæ honestatis & vtilitatis, pro familia sagaciter & suauiter dirigenda.

De pistrinis, & coctione panum.

Ceres dea frugum. Panis à Pan.

QVia receptum est apud veteres, quomodo Ceres frumenta inuenerit, & Pan conspersas fruges coxisse perhibetur (vnde & nomine eius panis est appellatus) Ita & illa prædicata est quòd reperit, & iste laudatus, qui decẽter humanis vsibus applicauit. Ideoq; videndum hic erit, quæ frugum genera ad hunc necessarium vsum afferuntur, & quibus hoc officium competit apud homines Septentrionales: qui vt in regiones multiplices tam situ quàm moribus distincti differunt, & separati sunt: ita etiam terræ nascentia, pro qualitate regionum & climatum, variata videntur. Quantò igitur magis ad Aquilonem acceditur, tantò minor tritici vbertas, & maior ad Austrum vbilibet inuenitur. Sueonibus tamen, siue Suecis, immensa vis tritici, sed maior siliginis est concessa. Gothis verò tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, vtentibus hordeo & auena, indeficiens abundantia pro cibo & potu propitio numine est largita.

Triticum apud Aquilonares ferè nullũ.

ta. Omnium tamen harum frugum vtrobique vſus eſt. Sed diligentior ſiliginis præparatio apud Sueones: quorum fœminæ ita nouerunt purgare ſiliginem, vt colore, ſapore, ac ſanitate exuperet frumenti bonitatem.

De torrendis frugibus, duraturis.

DIebus calidiſsimis feruente ſole, pannos inſtar velorum naualiũ, ſiue ipſa vela, latè ſuper faciem terræ, vel planos ac nudos montes extẽdunt, ac deſuper torrendam frugem diebus ſex, vel pluribus, aut paucioribus, iuxta ſolis ardorem imponunt: deinde eam purgatã, in quercinis repoſitoriis collocant, vel in farinam redactam ſimili cuſtodia ſeruant: multosq; in annos ſic torrefacta, integritate ſalua perdurat, Attamen ſi molita farina non ſit, ſed fruges, expedit vt interim ſoli obiiciatur ſemel in anno retorrenda: eoque modo noua fruges tosta, poterit illi, ne deficiat, quoties opus fuerit, ſagaciter commiſceri. Farina autem in quercinis vaſis, aut cupis forti ligneorum malleorum impulſu intruſa, locoq; ſicco repoſita, ſine quacunque vermium corroſione pluribus annis durare ſolet.

De ritu bibendi Septentrionalium populorum.

NEc diſplicet curioſis inſpectoribus interpretationẽ admittere, qualis ſit modus Septentrionaliũ gentium in bibendo. In primis, quòd religioſum ſit ſtando pro

pro reuerentia numinum ac Principum, bibere, & quaſi in agone per ſudorem contendere, quis vno, vel altero, vel multiplicato hauſtu amphoram euacuet capitolinã. Videntur itaque in menſa (ſuprapoſitæ imaginis) quaſi coronati ſedere, ac tali forma vaſis potare: quod forſan inexpertis generare poſſet admirationem. Sed mirabilius eſſet longo ordine intueri miniſtros, quaſi cornutorum ceruorum paſtores gregatim incedere, vt ea vaſa cereali liquore repleta, propinent conuiuis. Sed neque his contenti cæremoniis, etiam contendunt monſtrare ſobrietatem, vt vaſe tam alto repletoq́;, nudo capiti ſuperpoſito, choream gyrando reducant: ſimiliter & alia vaſa manibus vtriſque allata, vino, ceruiſia, medone, aut mulſo, vel muſto repleta, conuiuantibus ad æquales hauſtus exhibeant epotanda.

De diuerſis modis coquendi ſalis.

APud Sueones ſiue Suecos & Gothos nulla fit decoctio ſalis: non quia è fundo maris extrahi nõ poſſit aqua ſalſa, ſed quia gens aliis rebus abundans, facilius exoticum ſal comparat, quàm ſuperfluis expenſis id decoquat in littore ſuo. Aduentu enim grandium nauigiorum Hollandiæ ac Germaniæ, ab Hiſpanicis & Gallicis ac Britannicis portubus, Vlysbonico præſertim & Brouaſo portu, ſal acceptum iuſto pretio venundatur. In Polonia verò montes profundiſsimi ſalis ſunt, prçſertim in Vieliſca & Bochna: vbi vidẽdi cauſa M.D.XXVIII. quinta Ianuarii, tranſcenſis L. ſcalis fui, & vidi in profundioribus locis laboratores nudos ob calorem, ferreis inſtrumentis eruere opulentiſsimum theſaurum ſalis, veluti aurum & argentum ex mineris inexhauſtis.

Vielliſcæ et Bochnæ ſalinæ ſunt opulentæ.

De difficultate aduehendi ſalis in Aquilonaria regna.

AT vbi inciderint maritima bella in Balthico mari, vt defectu ſalis videantur ab hoſtibus premi poſſe Septentrionalia regna, tunc arte quæſita domeſticũ

sal conficiunt,ne ea penuria suam libertatem subijciant inimicis. Vt tamen id expeditius,etiam ad perpetuũ lucrũ,continuè efficerent incolæ Norlandiæ,id est,Septẽtrionales,R.D.Io.Magnus Gothus Archiepiscopus Vpsalẽsis,charissimus frater & antecessor meus,aliàs 1525. Hadriani VI. Pontificis legatus,& demum Electus,euolutis duobus inde annis,Vpsalensem diœcesim visitans, proprijs suis sumptibus , emptis scilicet & datis instrumentis vbique sufficientibus,modum & artem ab expertis acceptam,præcipuis in locis aptioribus incolis communicauit:quibus extunc,& in perpetuum necessario salis beneficio,quacunque imminente hostilitate,liberè et facili labore vti possent.

De maxima copia butyri.

TRanscurrendo singulas prouincias Septentrionalis plagæ à 52. vsque ad 84.gradum eleuationis poli Arctici,vbique propter fertilissima terrarum pascua , & armentorum abundantissimos greges,maximam butyri copiam reperire licebit:non tamen æquali virtute , tum propter salis varietatem, tum etiam propter floridiores ac tenuiores herbas,longè à seinuicem distantium prouinciarum nutritiuas. Vbi enim pascua sunt grossiora,saleque butyrum conditum grossiore,eius efficaciȩ nõ est, vt alterius conditi in pascuis herbarum minutarum. Modus tamen conformis est omnium regionum , vel sale grosso,vel tenerrimo & candido , multa magnorum vasorum millia negotiatoribus vltramarinis vel pretio,vel rerum commutationibus(nisi Regio edicto,instante vel flagrante bello,prohibitum fuerit) distrahendi vel venundandi,quemadmodum in annona,lardo, atque alijs necessarijs nutrimentis, ne hostibus afferantur , caueri solet. Insula præterea est Meridionalis Gothiæ , Oelandia appellata,vbi aëris salubritas cum pinguis arui fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitate conditas:quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit,vt quibus multa medicorũ auxilia vel consilia prodesse nesciunt,solus videatur po-

tus ille è butyro expressus, optabilem afferre sanitatem hocque butyrum tanquam aromaticum, & cæteris omnibus salubrius, appretiatur.

De magnitudine & bonitate caseorum.

Vestrogothia caseorũ, equorũ & boum prædines.

SI Parmensis aut Placentina, vel aliæ terræ, ac villæ Longobardorum, de magnitudine, multitudine, ac vtilitate caseorum vbique commendari poterunt, profectò origini suæ natiuæ, scilicet Scandianæ peninsulæ, & præcipuè regioni Vestrogothorum in regnis Septentrionalibus, gratias sunt acturæ. Hi enim Vestrogothi super omnes incolas Aquilonares, maximam commendationem obtinent. quòd nulla gens illis similis est in confectione caseorum: quod prouenire videtur ex vberrimis pascuis: in quibus & militares equi, fortes, alti & robusti, bouesque proceri innumerabili multitudine procreantur. Caseos itaque tam magnos plerunque conficiunt, vt duo valentes viri vix vnum ad breue spatium deferre possint. Virorum tamen manu & arte nunquam fiunt, sed mulierum: quæ vicatim ex pagis vicinioribus, adducta lactis multitudine, æstatis tempore in domo volentis caseos coagulare, confluentes, magnis caldaribus lac calefactũ, adhibito coagulo, ligneæ formæ quadrangulari præcipuè imprimunt, caseolosque aliàs sole aëreque siccatos, in particulas comminutos, eidem lacti quasi feruenti imponunt, veluti fit in grandibus muris, qui lapillorum & cementi infusione compactiores exurgunt. Nec vir quispiam huic operi fœminarum interesse meretur, etiam si precibus hoc impetrare conaretur. Habẽt enim fortissimæ mulieres illæ diuisa exercitia domestica seorsum à maritis, in quibus illi sese nunquam intromittunt, vt nere, texere, panes & ceruisiam coquere, cibos parare, & proles ornare, ac vestire, lectosque & tegmina aptare, & agnellis, vitulis, alijsque minutulis animalibus prouidere: vbi viris grauiores incumbunt labores, vt agros colere, messes triturare, equos domare (quod & fœminæ plerunque faciunt) arma acuere, atque sepes agrorum, aratraque & agros disponere. Ostrogothorum

vero

verò caſei lacte pecorino in maxima multitudine for mati, mira commendantur bonitate: ita & ſuperioris Sue tiæ, præterquam apud Helſingos & Naruegianos: qui caſeos quaſi putres habentes, vermium ſcaturigine, & repletione viſa, lætantur in eorum bonitate: imò exeſa interiori ſubſtantia, eorum corticibus loco clypei, inſtar indurati corij, vtuntur in bellis. Eſtque caſeorum laudatiſſimus ſapor apud Finningos, qui conſpicuos eos multorum millium pondo faciunt è lacte caprino: quibus laudem augent, & ſaporem, ſubmiſſo paululum myrtino fumo, vt ſine vermibus ſeruari valeant ad plures annos, præſertim in obſidionibus caſtrenſibus tolerandis. Apud Septẽtrionales ſcilicet Veſtrogothos, naturæ beneficio ita tẽperati ſunt, vt aromaticis ſpecieb. ad ſeniũ vergẽtes, redoleãt cũ gratiſſimo ſapore. Talibus etiã vtũtur nautæ, dũ tempeſtatibus, ne alia coquãt, arcẽtur ab igne.

Caſei Oſtrogothici

Clypei ex caſeorum cruſtis.

Caſei caprini hunnorũ myrtati.

De Textoribus.

TExturis lineis laneiſque, Aquilonares fœminæ miro ingenio callentes, incumbunt, exceptis Lapponum mulieribus: quæ ex neruis animalium (vt alibi dictum eſt) conficiunt telas, & de pellibus diuerſarum beſtiarum accommodas veſtes: quia in ea regione extrema, linum non creſcit, neque oues gignuntur. Vbi verò in calidioribus locis Septentrionis linum habetur, talia fila ex eo confecta colorant, & texunt, vt opus in medio Latio ingenioſè contextum iudicaretur. Vidi olim apud eas gentes textile opus lineum, varietate linearum cæleſtini coloris pulcherrimè elaboratum: quale demum Italiam & Romam ingrediens, quaſi vna manu reperi ad ſimilitudinem illius omnimodé per texturam factum & ordinatum, hoc ſolo diſcrimine viſo, quòd vti Romanæ fœminæ, vel potiùs viri, textores ſunt ingenio viuaciores: ita & in opere manuum reperiuntur ſubtiliores: & fortè quia exemplaribus inſignium pictorũ vtuntur, vbi mulieres Aquilonares ex floribus, iride, aut frondium vmbris ſuper aquas ſole ſplendente reflexis, excipiunt formas. Retiaria tamẽ intexta filorum

Apud Lappones neque linũ eſt, neque oues.

opera, qualia videntur in domibus Principum Romæ, facilimè reliquos orbis artifices videntur excellere mulieres Aquilonares, dum huic exercitio, etiam illustres personæ ad euitandum otium, quasi hæreditario domorum ornatui præcipua subtilitate intendunt. Aedes enim diurno vsui deputatas, candidissimo illo opere retiario, quod Spraangning vocant, totaliter, etiã sub tectis, perpetua communique consuetudine exornant, exceptis proceribus, sericeis pannis ornantibus palatia sua: & hoc quoad thalamos, & ornatum illustrium fœminarum, ac nuptialium festiuitatum.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE VARIIS CONDITIONIBVS Aquilonarium populorum.

EPITOME LIBRI XIIII.

PRAEFATIO.

Scãdiana peninsula alter orbis

MIRARI quispiã nõ debet, in amplissimis Septentrionalium terris, præsertim peninsulæ Scandianç (quam Plinius ob incõpertam magnitudinẽ, alterum orbẽ, & Iordanes, ac Paulus Diaconus vaginã, siue officinã gentiũ appellant) diuersitatẽ fore habituũ, ac vestimentorũ, pariter & morũ ac conditionũ, circa incolarũ conuictũ, & cohabitationẽ aduentantiũ alienigenarum, ac iudicia vtriusq;, & quàm syncera tranquillitate veteribus institutis olim adhærentes, singuli concorditer viuere dicebantur, vbi nunc crescente discordia, paucissimi sua sorte contenti videntur: in quo rursus mirandũ non est, dũ eò processit astuta hominum pernicies, vt quisq; suę destructionis factus sit artifex ingeniosus, foris scilicet habitu discissus, & intus in mente corruptus: foris legibus parére simulans, & vbique disseminans dolos: quorum tandem effectu, & exitu, ad vltimum infamia plenus, & omnibus odiosus è vita discedet.

De diuersitate habituum.

LOngè aliter olim vestitus in Septentrionalibus regnis & populis, quàm nunc est, formatus erat, præsertim in exteriori, interiori`q́;` ornatu mulierũ. Exteriori inquã, quia vetusto tẽpore illustres fœminæ tunicis vtebantur, ad pectus & brachia strictissimis: sed in extensione fimbriarũ monstrosa videbatur lõgitudo, adeò vt vix vna sufficeret ancilla in fimbrijs huiusmodi comportandis: quæ etiã in hoc abusũ aliqualiter dominæ suæ conformabatur. In capitibus verò subtilissimis pãnis lineis, negotiatorum quæstu ab exteris regionibus longo maris circuitu importatis, sub his tamen tegumentis, aureas coronas lapidibus pretiosis intextas, secundum qualitates stirpis & opulentiæ portabant: ad vmbilicum verò pro cingulo, vel zona, aureis filis cõtexta vel fusa, extensaque in longum aurea, aut argentea lamina, latitudine duorum digitorum, vtebantur. Reliquæ mulieres latissimas habebant manicas, sed has in medio cuneatas, ac argenteis vel deauratis nodis quasi tenaculis clausas. Præterea capitis ornamentum erat ẽ panno rubro superius strictum ac cuneatum, similiter argenteis nodis claudendum vel aperiendum: & hæ quoque coronis deauratis sub lineis pannis, valde subtilibus, ornabantur: & vti earum togæ, præsertim nobilium, pariter & plebeiarum (excepto valore panni) erant strictissimæ ac breuissimæ: ita vrbanarum longissimæ, deauratas & quadratas in an-

teriori parte laminas, à collo vſque pedes ſuper fimbrijs ex vtroque latere dependentibus, habentes. Scapulari autẽ virgines vtutur, quo pudicitiæ obſeruãtia deſignatur.

De pudico virginum ornatu, & rigore pudicitiæ.

VIrginum ergo ornatus in pretioſis & ampliſſimis aureis, vel deauratis coronis, in capitibus erat: & pro pudicitiæ cuſtodia, à collo antrorſum retrorſumque dependebat ſericeum, vel lineum candidi coloris palliũ: quale nunc religioſi Scapulare, vel Patientiam nuncupant: quo habitu vel pallio, omnia corporis membra, tanquam freni moderamine, incedendo vel conuerſando, cum admirabili modeſtia & verecundia (viſu vel colloquio virorum nuſquam, niſi parentum licẽtia permiſſo, vtentes) dirigebant. Tantaque inerat eis pudicitia, vt vix rogatæ virum publico in cœtu, donec coniugali vinculo ſtringerentur, taroq; tunc, inſpicere vellent. Adeò caſta celebritate oculos vbique, etiam à licitis, refrenabant. Mira etiã & pertinax Aquilonariũ fœminarũ ſuę pudicitiæ cuſtodia, vt etiã admiſſo honeſto cõiugio, certis tẽporib. refrenẽt amplexus, ea ſcilicet cõſtãtia, vt ĩ toto ĩterpoſitione diſtricti gladij mutuũ ſibi coarctẽt cõgreſsũ, veluti Saxo de quadã Thira Regis Angliæ filia meminit, & inſuper de ſingulari caſtitate multarũ virginũ illius ęui.

Frenũ virginale.

Cõtinẽtia cõiugalis.

De benedictione Catholicorum Regum.

CAtholico ritu in populo fideli regnaturus, multis & magnis benedictionibus, vt Deo acceptior, & populo vtilior, ac ſibiipſi ſecurior fiat, repleri ſolet. Sed in primis ſponte per ſancta Dei Euangelia iurat, & coram

Deo,& angelis eius promittit,vt legem,iustitiam & pacem Ecclesiæ Dei, populoque sibi subiecto cum obseruatione iurium & priuilegiorum,ac omnium bonorum custodiat:& hinc benedictionem Ecclesiæ postulat,& illi tribuitur,vt in donis gratiarum multiplicetur,dextera potentiæ Dei vbique circundetur & protegatur:vt Abrahæ fidelitate, Mosis mansuetudine , Dauid humilitate, Solomonis sapientia decoratus, Deo in omnibus complaceat, iustè incedat , in hostes crucis Christi fideliter triumphet,& optabilem pacem in omnibus seruet. Deinde visibili oleo,sanctissimis verbis benedicto, inungitur,vt dona inuisibilia percipere,& temporali regno iustis moderationibus executo,æternaliter cum Deo, Regum omnium Rege,glorietur.Insuper orat Ecclesia, vt efficacia illius sacræ vnctionis principatus sit super humerum eius,atq; vt sit iustus,fortis,fidelis pro viduis, & indefessus regni& populi gubernator,infideliũ expugnator, iustitiæ cultor, Ecclesiæ sanctæ, & fidei Christianæ defensor,ad decus & laudẽ gloriosi nominis Dei.Demũ virtute Dei dato gladio ad vindictam malorum , & laudẽ bonorum,vt in hoc æquitatem exerceat,iniquitatem destruat,& sanctam Dei Ecclesiam, eiusque fideles propugnet ac protegat,atque falsos Christianos disperdat, viduas & pupillos clementer adiuuet & defendat, desolata restauret,& ea conseruet, quatenus in hoc virtutum triumpho cũ mundi saluatore,cuius typũ gerit, sine fine regnare mereatur. Insuper corona capiti eius imposita: qua gloria & honor,ac opus fortitudinis intelligitur, vt participatione ministrorũ Ecclesiæ Christi in omni aduersitate defensor adsistat,regnique à Deo dati,& Põtificalis benedictionis vice Apostolorũ,qui per fidẽ vicerũt regna,omniũq; Sanctorũ eius regimini commissi, vtilis executor,perspicuusq; regnator semper appareat : vt inter gloriosos athletas virtutum gemmis ornatus,& præmio æternę felicitatis coronatus,cũ Christo sine fine glorietur. Deinde accepta virga , seu sceptro,intelliget se obnoxium mulcere pios,terrere probos, errãtes reducere,lapsis manũ porrigere,superbos disperdere, & releuare humiles. Posteà intronizato Regi in solio sedenti, di-

Gothorũ Regũ constitutio.

cet Archiepiſcopus, qui eum aſſiſtentia Coëpiſcoporum introduxit: Sta, & retine amodo locum tibi à Deo delegatum, per autoritatem omnipotentis Dei, & traditionē noſtram, omnium ſcilicet Epiſcoporum, cæterorumque Dei ſeruorum: & quantò clerum ſacris altaribus propinquiorem proſpicis, tantò ei potētiorem in locis cōgruis honorem impēdere memineris: quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis in hoc regni ſolio confirmet, & ſecum regnare faciat Ieſus Chriſtus. Vltimò Metropolitanus inter alia orationem ſuper Regem ad Deum facit: Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduerſis galea, in proſperis ſapientia, in protectione clypeus ſempiternus, & præſta, vt gentes teneant illi fidem, proceres habeant pacem, diligant charitatem, fugiant cupiditatem, loquantur iuſtitiam, cuſtodiant veritatem, vt ſemper maneāt tripudiantes, & in pace victores. Reginæ etiam mutatis mutādis, quæ ſexui fœmineo congruunt, plurima ex ſupradictis à Deo reuerenter optantur. &c.

De equitibus auratis, & eorum iuramento.

Donatiuū Regium Gothorū.

Iuſiurādū Equitum auratorū.

FActa igitur iuxta præmiſſas cerimonias (apud Deū & homines, omni æuo commendabiles) coronatione, ipſe Rex ſecundum formam antiquarum legum regnorum ſuorum, noua priuilegia diuerſo hominum ſtatui, quatenus, & quibus opus ſit, liberaliter concedit, vel pridem ab anteceſſoribus ſuis conceſſa reſtaurat, & auget. Demum milites auratos, feudis abundāter diſtributis, cingulo, & enſe, ac clypeo præſtitis, tali tamen interueniente iuramento, in manibus alicuius Prælati aſſiſtētis facto, creat: Ego N. opto mihi ita Deum propitium, & beatam Virginem, ac ſanctum Ericū, quòd volo iuxta extremum meum poſſe per vitam & bona mea, defendere fidem Catholicam, & ſanctum Euangelium, & tenere ac protegere Eccleſiam, & eius miniſtros in ſua libertate & immunitate, & ſtare contra omne quod iniquum eſt, & confortare pacem & iuſtitiam, & defendere pupillos & orphanos, virgines, viduas, & pauperes, & fore

re fidelem meo Regi,& regno,seu patriæ meæ, & iustè exhibere & exercere meum militarem statum ad honorem Dei,secundum vltimum posse meum.Sic me Deus adiuuet,& omnes sancti eius.Amen.Hocque iuramentum adeò fideliter & strictè obseruare solebant,vt audita proclamatione belli contra hostes fidei,maximè schismaticos Moschouitas in Orientali limite regni Suetiæ, & Finlandiæ,imò & à summis Pontificibus prædicata Cruciata contra Turcas,ilicò proprijs expensis,armata, & valida manu alacriter prælia Domini bellaturi sese in expeditionem contulerunt,vel ad terram sanctam peregrinantes,accepto ad sepulchrum Christi militiæ cingulo, se in numerum fidelium armatorum contra eosdem Turcas pro religione præliaturi, voluntariè immiscuere:quò plerunque euenit,vt gloriosi victores redirent in terrenam patriam,& tandem coronam suscepturi,in patriam cælestem ac sempiternam.

De nuptijs plebeiorum.

MOs est plebeiæ multitudinis apud Gothos,& Sueones,sponsalia contrahere cupientis,pluribus vti ceremonijs,diuerso tempore,modo,ordine, ac testimonio repetitis,præsertim hac ratione,vt stabiliores permaneāt in mutua cohabitatione,vt nullo sit opus diuortio, etiā à lege permisso. Parentes nanque puellæ ad coniugium petendę,cuius stirpis,honoris,famæ,vel infamiæ,probi-

tatis aut improbitatis,morũ & induſtriæ ſit procus,imò an legitimo toro procreatus,diligenter inquirunt:cõpertaq; virtute viri, præſentibus duobus ex paterna maternaque linea teſtibus, pater præſentat filiam ſub his verbis aſtanti proco: Do tibi meam filiam ad honorem, & vxorem ad medium lectum, ad ianuas,& claues, & ad omnem tertiam pecuniam poſsidendam in mobilibus bonis ac immobilibus, & ad omne eius, quod ſuperior Suetia à S.Erico habet,& ipſe S.Ericus dedit.In nomine Patris,& Flii,& Spiritus Sancti,Amẽ. Eoque caſu ſponſalitia pacta vigorem ſuſcipiunt, & accelerata maturitate,melioribus ſuperadditis ſolennitatibus abſoluunt, talibus præſertim, vt affines, agnati & conſanguinei, ſub prudenti virorum ductore,ac honeſta mulierum ductrice, ſtatuta die in equeſtri pompa vndequaque ornatius ad Eccleſiam confluant parochialem:vbi ardentibus faculis mirificè factis & incenſis,ſacerdotali benedictione coronata ſponſa producitur, atque ante ſummum altare lateraliter cum ſponſo collocata, vtriuſque ſolenniter requiſito cohabitationis in proſperis & aduerſis con ſenſu, per annuli impoſitionem, & nuptialem benedictionem, omnes præmiſſæ cæremoniæ ratificantur.

Nec ſilendum eſt, quòd ſub ipſa annuli impoſitione, dorſo tenus pugno ſeſe aſtantes impetunt, vt eadem ratione actum corroborent, vti in Aurati militis creatione,vt memor ſit,ſeruari ſolet. Qui talibus adſunt nuptiis vt agnati,cognati,affines & amici, dona plurima,videlicet equos,boues,pecora,lectos,pannos,& fruges liberaliter offerunt:vt iis felicibus auſpiciis incipiant,& perficiant lætiorem cohabitationem. Specialibus tamen cæremoniis equus ac bos, & ſecuris traditur:vt ſciant ſe venire ad eum laborem, periculorumque ſocietatem, qua idem nolle & velle permanere debeat, donec vel diuortio,ſi lex vrſerit,vel morte ſoluatur. Sunt & multæ cæremoniæ circa tori introitum, vt parochialis ſacerdos, ſi adſit,vel clericus, canat hymnum Veni creator Spiritus, cum inuocatiõe diuini auxilii,vt nouis coniugibus proſpera cuncta deſuper elargiantur. Præterea mos eſt,vt aliquot delicatiora fercula in lecto ſedẽtibus nuptis exhibe-

hibeantur, vt iis cum astantibus breui mora vescantur: tandemque valedicentibus amicis, sua pace fruuntur. Sequenti tamen die noua nupta crinibus absconsis, affabili incessu conuiuis argēteos scyphos electiore liquore repletos, in signum quòd materfamilias effecta sit, liberaliter propinat.

De adulteris, & eorum pœna.

MVlier adulterans, testimonio sex virorum deprehensa, perdit dotem, & quicquid secum tulit in cohabitationem viri: qui ea suscipiet: imò vitæ vtriusque potestatem habet & hæreditatis eorundem, vigore municipalîum legum patriæ Gothorum & Sueonum. Si verò mulcta contentari velit, etiam eam ex municipalibus præscriptam habet: quam & volens hic pertranseo, licet Regi, Episcopo, & Fisco ciuitatis pars eius debeatur, cuilibet separatim. Si pœnam pecuniariam dare nequierit adulter, tunc duo saxa mulieri humero tenus imponi debent, & ipsa virilibus adulteri funiculo ligatis, ipsum per plateas ciuitatis aspicientibus cunctis pertrahere, ac demum abiurare ciuitatem, deinceps non ingrediendam, cogetur. Si vnus coniugum simile scelus commiserit, eadem pœna partialiter fiat, altero innocuo declarato. Verum ministro ciuitatis in talibus seruienti, speciale pecuniarum munus siue præmium deputatur.

LIBRI DECIMI QVARTI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE DIVERSIS HOMINVM EXERCITIIS.

EPITOME LIBRI DECIMI-QVINTI.

De puerorum exercitijs.

NE autem Gothorum pueri, & adoleſcentes ignauia,& otio torpeſcere permittãtur, aut damnatis artibus primos annos tranſigant iuuentutis, pro conſuetudine ſemper ſeruatum eſt, vt diuerſis exercitijs inſtruatur exilis ætas, præcipuè militaribus exercitijs reſeruanda, in ſagittatoria arte, iuxta vniuſcuiuſque ætatis capacitatem, vt ſe diligenter exerceeant: eo videlicet modo, vt non panis quidẽ pueris exhibeatur, niſi ſagitta prius tetigerint metam, inſtructorum induſtria collocatam. Reperiũtur itaque pueri vix 12. annos egreſſi, tanta peritia ſagittandi inſtructi, vt iuſſi telo traijcere caput, pectus, pedesq́ue minimarum auium à longè poſitarum, infallibiliter tangant: nec minus ſenes oculorum aciem adhuc retinẽtes. Huius rei monſtruoſum exemplum Saxo Danorum hiſtoricus de quodam ſene adducit: cuius balliſta tam portentoſo cornu protendebatur, vt denos neruo calamos adaptaret: hi vegetiore iactu pariter in hoſtem detorti, totidem numero vulnera confecerunt.

De ritu fugandæ hyemis, & receptione æſtatis.

SVecis Meridionalibus & Gothis, lõgiſſimo prouinciarum ſpatio à polo remotis, alius ritus eſt, vt primo die Maij, ſole per Taurum agẽte curſum, duplices à magiſtratibus vrbium cõſtituantur robuſtorum iuuenum, & virorũ equeſtres turmæ, ſeu cohortes, tanquã ad durũ aliquẽ conflictum progreſſuræ, quarũ altera, ſorte deputato duce dirigitur: qui hyemis titulo & habitu, varijs indutus pellibus, haſtisq́ue focalibus armatus, globatas

Dux hyemalis.

niues

niues,& crustatas glacies spargens, vt frigora prolonget, obequitat victoriosus: eoque duriorem se simulat, & efficit, quò ab vaporariis stiriæ glaciales dependere videntur. Rursumque alterius equestris cohortis præfectus æstatis, Comes Florialis appellatus, virentibus arborum frondibus, foliisque & floribus (difficulter repertis) vestitus, æstiualibus indumentis parum securis, ex campo cum duce hyemali, licet separato loco & ordine, ciuitates ingrediuntur, hastisq; edito spectaculo publico, quòd æstas hyemem exuperet, experiuntur. *Dux æstiualis, seu Comes floridus.*

Ad idem.

VNde & acriter vtraque parte triumphare cupiente, illa vehementius alteram vrget, quæ eo die ex aëris clementia vel austeritate videtur mutuare vigorē. Si hyemis asperitas adhuc suum gelū spirat, depositis hastis cineres viuis igniū scintillis cōmixtos, vrnis vel saccis extractos, obequitādo hyemis persona, super aspiciētes effudit. Similiter & hi, qui eodē cultu & habitu, quasi auxiliares turmæ adiuncti sunt, in equis igniuomos globos eiiciunt in aspicientes. Ne autem æstatis persona ob defectum ramorum virentium florumue, cum sua equestri cohorte priuetur honore cupito, longè anteà betuleas frondes, seu tiliæ virgas, uaporarii calore & irrigatione artificiosè virentes, quasi è sylua productas, clanculò elatas, sed apertè reductas ostendit: quo casu ob defraudatam naturam, hyemis propugnarores infestius instant, ne dolo quæsita victoria emergat, aut sistat in placida pompa: quæ tamē fauorabili astantis populi asperrimum hyemis dominium peramplius sufferre negantis, iudicio, digna iustaque sententia conuincitur, vt æstati pro publica lætitia, victoria cædat, victoriamque partam splendido instructo conuiuio æqualibus perficiat, & corroboret haustibus: quā assequi vix potuit hastis.

De Malo

De Maialibus festis.

DEmum omnibus tam syluis, quàm pratis, & cãpis virescentibus, & florescentibus, sole per Cancrum transeunte, hoc est, in Vigilia Natalitii ortus D. Ioannis Baptistæ (quem diem miris festiuitatibus seruabat antiquitas, celebrique cultu posteris seruandum docuit, & præcepit) populus omnis vtriusq; sexus & ætatis, turmatim in publicis plateis vrbium, aut planitie camporum, vbique copiosis accensis ignibus, pro choreis tripudiisq; exercendis, concurrere solitus, vetustorum heroum domi forisque magnifica gesta vbilibet in orbe peracta, sal tando decantat: etiã quid illustriores fœminæ pro æternis assequendis laudibus, amore seruandæ pudicitiæ perfecerunt. Prætereà quid degeneres ignauique nobiles, crudeles tyranni, & turpes fœminæ exclusa honestate fecerunt, patriis cantionibus & rhytmis sonantibus citharis, ac tibiis alternatim adductis, exoluunt. Insuper puellæ matrum doctrina præmonitæ, quot quantaque mariti vitia, in lusibus alearum, rixa tabernarum, luxu vestium, societate scurrarum, & continua ebrietate & crapula exerceant, psallendo resoluunt. Sed rursus ingeniosiores adolescentuli concinere norunt, quàm pigerrimæ, fallaces, indomitæ, rixosæ, garrulæ, furaces, nugaces & infidæ sunt mulieres, ne sola querela maritos sugillent. Deinde quid perfidi ciues, versuti artifices, vagi negociatores, stertentes nautæ, rusticique infideles, & astutissimi proditores, ac blãdiloqui adulatores, & auari crudelesque terrarum præfecti efficiunt, varietate cantionum, & musicis instrumentis exponunt: ea potissimũ ratione permoti, vt tenera iuuentus agnoscat, quàm excelsa ac splendida virtus sit, æternisque laudibus digna, bonorum inhærere vestigiis, & à pessimis resilire, ac præcauere exemplis.

De lusu

De lusu aleæ & Schacorum.

MOs est apud illustriores Gothos & Suecones, filias suas honesto coniugio collocaturos, procorum animos miris ingeniis & passionibus examinare, præsertim in ludo Latrunculorum, seu Schacorum. Eo enim ludo ira, amor, petulantia, auaricia, socordia, ignauia, aliæque plures dementiæ passiones, & animi motus, fortunæque vires & proprietates demonstrari solent: scilicet an procus agrestis animi sit, quòd subitò triumphando indiscretè exultet, aut iniurias illatas cautius pati, vel modestius auertere norit. *Procorum ingenium in ludo latrunculorũ probatur.*

De chorea gladiatoria, vel armifera saltatione.

HAbent prætereà Septentrionales Gothi & Sueci, pro exercenda iuuentute alium ludum, quòd inter nudos enses, & infestos gladios, seu frameas, sese exerceant saltu: idq; quodam gymnastico ritu & disciplina, ætate successiua à peritis, & præsultore, sub cantu addiscunt: & ostendunt hunc ludum, præcipuè tempore carnispriuii, Mascharарum Italico verbo dicto. Ante etenim tempus eiusdem carnispriuii, octo diebus continua saltatione sese adolescentes numerosè exercent, eleuatis scilicet gladiis, sed vagina reclusis ad triplicem gyrum. Deinde euaginatis, itidemque eleuatis ensibus, postmo-

postmodum manuatim extensis, modestius gyrando alterius cuspidem capulumque receptantes, sese mutato ordine in modum figuræ hexagonæ subiiciunt: quam Rosam dicunt: & ilicò eam gladios retrahendo eleuandoque resoluunt, vt super vniuscuiusque caput quadrata rosa resultet: & tandem vehementissima gladiorum laterali collisione, celerrimè retrograda saltatione determinant ludum: quem tibiis, vel cantilenis, aut vtrisque simul, primùm per grauiorem, demum vehementiorem saltum, & vltimò impetuosissimum moderantur. Sed hæc speculatio sine oculari inspectione vix apprehenditur, quã pulchra honestaq; sit, dũ vnius parcissimo præcepto, etiã armata multitudo quadã alacritate dirigitur ad certamẽ: eoq; ludo clericis sese exercere, & immiscere licet, quia totus deducitur honestissima ratione.

Rosa gladiatoria.

De arcuali chorea.

ALia etiam iuuenum exercitatio est, vt certa lege arcualem choream ducant, atque reducant, aliis quidem instrumentis, sed eadem vt gladiatorum saltantium disciplina reducta. Arcubus enim, seu circulis inclusis, primùm modesto cantu, herôum gesta referente, vel tibiis, aut tympanis excitati, gyrando incedunt, seque dirigentes (qui Rex dicitur) sola voce reducunt: tandem solutis arcubus aliquantulum celerius properantes, mutua inclinatione conficiunt (veluti aliàs per gladios) rosam, vt formam sexangularem efficere videantur. Vtque id festiuius sonoriusque fiat, tintinnabula, seu æreas campanulas genu tenus ligant. Est & alia quædam choreæ, seu ludi species, qua machina quadam lignea homines per aëra, rotarum more & impulsu iactantur: vel alio modo agilitate corporum insignes ludunt: vt hastis, circa quas se voluunt: funibus etiã, supra quos reciproci ambulant: item circulis, per quos se more pisciũ transmittunt: itẽ tabulis, è quibus in aëra pendent, vno brachio se sustinentes: hicque ludus Petauristicus appellatur, quòd iuuenes leuioribus saltibus mouentur. Pilarũ etiã proiectilium, atq; fustium impulsu, aliarumque infinitarum

Ludi petauristici.

ſpecierum ludi, ſecundum varietatem tēporum ibidem currendo, luctando, ſaltando, pedibusque ſurſum erectis ſuper manus ambulando, fiunt. Sunt etiam bellicrepæ armorum ſaltationes, quæ clypeis ac enſibus, tibicinis moderatione tardius vel celerius variantur ad ſaltum.

De Pyrrica ſaltatione.

MOS eſt ante aulas Septentrionalium Regum & Principum, tempore frigoris copioſos ignes, ex arboribus abietinis præcipuè, quarum ibidem copia eſt, inſtruere: quia ex earum combuſtione tantus enaſcitur ſonus & ſtridor, vt à longè non videntes ſed audientes, exiſtiment corruere trabes, & tecta. Ne autē fragor ille naturæ videatur ocioſus, quaſi tympanis excitati circum ſedentes ignibus fortiſſimi quiq; viri, in gyrū ſaltumq; conuertunt, tantoque impetu ſaltando conſtringunt, vt neceſſum ſit poſtremum quenque, quaſi rupta fortiſſima catena, in ignem illabi: moxq; exiliens ſaltantium applauſu in ſublimiori ſede reponitur, vt ilicò pro Regii ignis violatione, amphoram vnam atque alterā, bene magnam, fortioris ceruiſiæ epotet. Eo enim potu ſaniſſimo, ſobriè tamen exhauſto, animam vireſq; reſumens, celerrimè reuertitur ad ſuos congyrantes, & ſaltatores, qui ſimiliter motu, igne, ſitique agitati, non inuiti retrahuntur ad pœnas affixas, exceptis his, qui aliàs flammarū

Stridor ignis abietini.

ſaltibus fuerant exercitati: quibus ars & robur ineſt, vt amplius haud poſſint in ignem intrudi . Fortius nanque tenendo, per experientiā didicere in tali ſpectaculo ſubſiſtere cautiores. Ideoque maiori menſura bibendi honorantur, licet minimè deliquerint in Regium ignem. Reliqui verò ſucceſſiua alacritate etiam in profundam noctem ſaltum continuantes, quaſi omnes alternatim præcipitantur in flammam: taliq; modo roboris firmitatem, varioque agitationis genere tyrones militiæ plurimum conſequuntur, vt conſtantiſſimos mores in igne, ſaltu, & duro tactu firment, quatenus ſerioſis inſtantibus bellorū congreſſibus, æquanimiter ſufferre valeant turbationes vehementiores. Sortiuntur etiam taxillis adhibitis, quis ignem veſtitus tranſiliat. Si verò quis ianuam Principis malitioſa præſumptione iocum excedens offenderit, vix ignem, quòd in eo non comburatur, euadet.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE ECCLESIASTICIS diſciplinis.

EPITOME LIBRI XVI.

De ritu orandi in Eccleſijs.

GENTES Septentrionales ex pagis remotiſſimis ad Parochias baptiſmales profecturę, aliud genus armorum, præter balliſtam, gladiū, & ſecurim, non ferunt. Balliſtas inquam, propter feroces beſtias, vrſos præcipuè immanes & inſatiabiles lupos: qui tribus menſibus, Ianuario, Februario, & Martio plus ſolito ferociunt, quàm reliquo anni tempore: quòd interimantur eo apud Deum præmiſſo voto, atque ſeruata fide, vt pelles feræ percuſſæ, quaſi pro ſacrificio ſcabellis ſacrorum altarium ſub pedibus celebrantis offerantur. Et hinc eſt ortum, quòd maximo ac horrendo vrgente frigore, ſuper vrſinam pellem ſtant ſacerdotes celebraturi.

braturi. Si verò lupina pellis, aut lyncea, vel vulpina, aut alterius generis retibus excepta fuerit, pretium eius pro cereis Ecclesiæ fideliter adaptatur. Dixi præterea gladios, vt vim vi, si in insidijs occurrerit, repellant. Deinde secures, propter arbores diris tempestatibus per transuersam viam eiectas, vt liberè transeant, excidendas & amouendas, vel pontes subita inundatione perfractos celerius restaurent. Ferunt etiam lanceas loco baculi, ob aqueas fossas transiliendas. Habent nihilominus baculos annales, seu Calendarios (de quibus libro primo dictum est) pro gestamine manuum: quibus docent, dispu tant, interrogant, & concludunt lunares coniunctiones, & oppositiones, ac cursus, festa mobilia, ac fixa: pariter & signa dierum, infallibili experientia, quasi è libro declarata legerent, exponuntur & interpretantur.

De Principum funeribus & sepulturis.

MOS antiquorum erat, cadauera Principũ in frondosis arboribus, præsertim quercinis, tanquam sacris locis numinibus consecratis, suspendere, aut flammis iuniperini ligni comburere, vel certis monticulis grandibus saxis, vel quadrato, vel rotundo ordine circunseptis, humi cũ gladio & claua recludere, queẽadmodũ Saxo li. 8. de victo & mortuo Danorũ Rege Haraldo meminit: cui victor Rex Suetiæ Ringo fastuosissimum

adhibuit funeris cultum. Hæc etenim pietatis conditio est, vt victum victor inferijs prosequatur: & qui defuncto hosti (teste eodem Saxone lib. III.) iusta persoluerit, superstitis sibi fauorē adsciscit: viuūq; beneficio vincit, quisquis extincto studium humanitatis impēdit.

De varietate ægrotantium, morborum, & medicinarum.

MOrbi Aquilonarium peculiares hi sunt, Tussis, calculus, dentium oculorumque dolor, tormina intestinorum, febris, pituita, scabies, & Gallicus morbus, ac puerorum morbilli: pestis etiam quò rarius venit, eò serius interimit homines, in crapula præsertim infatuatos. Est & alius morbus castrensis, qui vexat obsessos & inclusos: talis scilicet, vt membra carnosa stupiditate quadam densata, & subcutaneo tabo, quasi cera liquescens digitorum impressioni cedant: dentesque veluti casuros obstupefacit: colores cutium candidos, ac cæruleos reddit: torporemque inducit cum nausea capiendarum medicinarum: vocaturque vulgari lingua gentis Schoerburch, Græcè Cachexia, forsitan à subcutanea mollitie putrescente: quæ videtur esu salsorum ciborum, nec digestorum nasci, & frigida murorum exhalatione foueri. Sed vim tantam nō habebit, vbi muri interius tabulis quorumcunque lignorum sunt cooperti. Insuper si diutius grassatur iste morbus, absynthiaco potu continuato illum arcere, sicuti & calculi radices, per decoctionem veteris ceruisiæ cum butyro epote, tollere solēt: quę passiones huiusmodi calculi & renū, totaliter auferre, vel in magna parte alleuiare solent.

Morbus castrēsis, qui videtur dici cachexia

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE ANIMALIBVS DOMESTICIS.

EPITOME LIBRI XVII.

PRAEFATIO.

ANIMALIVM genera vti multa, variaque ſunt in toto terrarum orbe, ſuis prouincijs & naturis appropriata, ac diſtributa, vt elephātes, cameli, leopardi, leones, ſtruthiones, tigrides, ſimiæ, & id genus reliqua, ſine pilorū denſitate in calidis terris numero incomparabili multiplicata: Ita & in frigidis regionibus cōplures reperiuntur beſtiæ, ſed valde piloſæ, propter aſperrimas hyemes exuperādas: vt ſunt vrſi albi, vrſi nigri, alces alti, rangiferi proceri, lupi feroces, gulones voraces, lynces perſpicaces, lutræ fallaces, caſtores medicinales, damulæ pauidæ, vulpeculæ aſtutæ, nigræ & albæ, atq; aliæ alibi inuſitatæ naturæ & nominis beſtiæ, ſucceſſiuis capitibus inferiùs per ordinem diligentius inſinuandæ: ea potiſſimùm cauſa, vt pius inſpector agnoſcat, quàm admirabilis excelſi creatoris affectus & amor eſt in omnibus creaturis ſuis, vbique terrarum ſuæ diſpoſitioni ſubiectis, maximè in frigidiſſimo climate Septentrionalis plagæ (conceſſa naturali ſagacitate) conſeruandis: ſcilicet vt vndiq; concluſa niuibus & gelu tellure paſtum prohibente, nedum viuere, ſed & genus producere atque alere poſſint, & inter aſperrima elementa illæſæ manere.

De Arietibus & Agnis.

INſula eſt in Gothico mari, regno Gothorum, ſeu Suetiæ ſubiecta, Gotlandia, id eſt bona terra, ab omnibus eam frequentantibus ſic nominata, eò quòd inter Aquilonares inſulas meritò felix & abundans, ob plurimas naturæ dotes, computari debeat, & magnificari. Hæc *Gotlandia inſula.*

 arietes

arietes,siue verueces,cæteris robustiores, & prorceriores producit:quibus quaterna,vel octona cornua crescunt: tantumq́ue ferociæ à cornibus mutuant, vt tempore coitus,nisi serra vel lima demantur, cæteris animantibus sint nocumento,ipsiq́ue pastori rebelles. Lanam habent longam,& mollem:quam aliquando Romæ exigua veste resolutam, artifices birreta facientes, mirè commendarunt. Habet etiam tota Septentrionalis regio magnorum arietum & ouium multitudines: in quibus & fœminæ cornua gerunt arcuata. Sunt & multa loca versus polum Arcticum,vbi nec arietes, nec oues cornua habent,neque tauri,aut vaccæ.

De Bobus & Vaccis.

REgna Aquilonaria, præsertim Vermelandia ac Dalia,propter pascua vberrima, boues habent electissimos,etiam prouinciæ Vestrogothorum:hiq́ue boues singulis annis non tam proceritate corporis, quàm numero magno multiplicantur. Habet & Noruegia, Suetia, & Finlandia similes,ad æstiualia,seu hyemalia plaustra, seu etiam agrorum vsum aptissimè dispositos: quibus, sicuti & equis,ad vomeres voluendos vtuntur. Sed nunquam vaccæ plaustris trahendis, aut agris præparandis aptantur:imò nec vlli oneri,ob spem vitulorum gignendorum,subduntur. Sed hi adhuc tenerrimi à matribus segregati,sæuiente frigoris horrore, in æstuarijs ad hoc

ſpecialiter ordinatis, nutriri ſolent: hyemeque productiore, aſperiorique inualeſcente, putaminibus quercinis, loco fœni vel culmi, iumenta veſcuntur. Aeſtate verò, in lucidiſſimis noctibus paſcua ſumunt ſub cura paſtorum, propter improbos vermes, & bruchos: quos ipſi cuſtodes piceis fumis, vbique pinorum cõbuſtione flammantibus, exurunt, aut arcent. Sed non ex integro: quia ingruente autumnali tempore, bruchi ingrediuntur cutes macrorum boum, ibique hybernant, vt tempore vernali cutem exeant, ac hoſpitem vexent: veluti erucæ folia arborum depaſcentes, quarum ſeminario folliculo inhærentes, hyemem tranſigant quietiorem. Boues tamen, quibus vermes huiuſmodi ſunt infeſti, è cœtu aliorum, quantum induſtria permittit, ſeorſum impinguandi mactandique ſegregantur: tuncque dorſotenus velut cribrum cutis perforata apparet, pretium ſui diminuens aliena labe, In ijs autem locis ſanius conſeruantur, celeriusque impinguantur, vbi nec muſcarum aculeis, nec bruchorum ſtimulis agitantur & fatigantur, & herbarũ virentium ſatietate non priuantur.

De Equis Septentrionalibus.

NOruagici equi ſtatura mediocres, admirandæ fortitudinis & pernicitatis ſunt, in montibus ac vijs ſaxoſis penetrandis. Suetici verò ac Gothici, paludes & colles altos, profundosque ſaltus indifferenter longiore dieta, magnaque celeritate abſoluunt. Oelandici, quia paruuli ſunt, ludicro magis ſpectaculo, quàm labori deputãtur: licet & in illis egregij laborioſiq́; diſtincto genere reperiãtur. Equi etiã Finnonici bonæ qualitatis ſunt.

De Equis præliaribus.

MAximi verò equi quos Septentrio producit, præſertim in regno Veſtrogothorum, non ſolùm publico edicto hippagogis educi prohibentur, ſed vt militaribus exercitijs, & diſciplinis ad omnem armorum vſum pro patriæ defenſione enutriri, cuſtodiri, & adaptari de-

beant, satis strictè iubetur. Tales etenim equi hyemalibus bellis, quæ in Aquilonaribus regnis fiunt, ob connatum frigus assueti, hyemis patientes, animositate ac fortitudine armatum sessorem, quocunque direxerit, inoffenso accessu, ac valido cursu intrepidè comportant: & ob id omnibus generosis equis, quos Hispania, Neapolis, Gallia vel Germania gignit, assimilari possunt, si præferri non merentur. Licet Africis, Numidicis, aut Turcicis equis in celeritate cursus non comparantur: hanc tamen velocitatem mira audacia & fortitudine recompensantes, pro natura populi, loci, & temporis qualitate, maximis bellis satisfacere deprehenduntur.

De Felibus seu Cattis.

Feles candidæ.

FEles seu catti, Græco vocabulo Aeluri nuncupati, satis magni, frequentesq;, cādidi præsertim coloris, in Septētrionalibus terris reperiuntur: qui nedum domos, humanasque habitationes, horrea, atque granaria, sed & agros ædibus viciniores, mira sagacitate murium gliriumque præda compurgant. Qui verò syluestres sunt, auibus, & minutulis animalibus insidiantes, vescuntur. Harumque felium pelles vestibus subductæ, mirè prosunt aduersus hyemales asperitates.

Feles syluestres.

De Hircis & Capris.

Hircorum ī Aquil. numerosus grex.

HIrcorum & caprarum in Aquilonaribus terris longè maior est abundantia, quàm in reliquis Europæ locis, ob montana pascua, & pastorum caprariorum diligentissimam curam. Hirci itaque ibidem sunt magno corpore, crassis cruribus, breui & plena ceruice, auribus flexis & depressis, paruo capite, longo, spisso ac nitido collo, cornibus altis & latis, animosi, bellicosi, & robusti, ita vt lupis mediocribus, canum tamen auxilio, congredi non formident. Ferè omnes colore albi sunt: ita & capræ. Hyeme pascuntur pinearum arborum corticibus, atque musco, & populeis virgis. Pelles eorum maximis nauigijs, quæstus & lucri causa, deca-

Hirci & capræ ferè oēs albi.

decadumque numero exportantur ad Germanicas oras: vbi rursus amplius disperguntur in orbem. Similiter & casei, propter efficaciam nutrimenti, ac medicinæ, scilicet stupidæ ac ingrossatæ carnis, vel turgentis. Carnibus caprinis crudis, sole, sale, ventoque siccatis, incolæ auidius vescuntur, quàm ilicò mactatis: idque tempore æstatis, & agriculturæ. *Carnes crudæ caprarum eduntur.*

Quæ munera dentur nouis nuptis.

POpulis Aquilonaribus mos est, nouæ nuptæ plebeiæ conditionis, pro initiandis augendisque armentis, & domestica supellectile, liberaliter donare porcam, ouem, & vaccam, atque marito equinos pullos, canem, felem, & anserem.

De Rangiferis.

IN partibus Septētrionis vtriusque Bothniæ (sic enim extremi Aquilonis terrę, quasi à fundo vasis, vocātur) & magnæ Lapponiæ, bestia tricornis est, de genere ceruorum, sed longè procerior, robustior, ac velocior, Rangifer duplici ratione dicta: vna, quòd in capite ferat alta cornua, velut quercinarū arborum ramos: alia, quòd instrumenta cornibus, pectorique, quibus hyemalia plaustra trahit, imposita, Rancha & Locha patrio sermone vocantur: quorum cornuum duo cæteris maiora, eo loco, *Rancha. Locha.*

quo ceruus, habet: ſed ramoſiora ac extenſiora, ad ramos quindecim aucta. Aliud verò in medio capitis, ramuſculis circunſtantibus cæteris breuioribus, ſitum eſt, caput vndique contra inimicas beſtias, præcipuè lupos, armatum reddens, imò admirationis decus inter cætera monſtra præſentans. Cibus huius beſtiæ eſt, muſcus montanus, candidus, præſertim in hyeme, niuibus in ſuperficie ſoli coopertus: quas niues, licet denſas, naturæ inſtinctu (quaſi ſylueſter equus) perforat, cibum quæſiturus. In æſtate verò foliis ac frondibus arborum, ſtando eundoq; melius, quàm ſe inclinando floribus ac herbis, propter cornua nimis antrorſum incuruata, veſcitur: idque laterali & obliqua capitis inclinatione. Iubatum habet collum, veluti equus: vngulas biſulcas, & ferè rotundas, à natura tributas, eò quòd eius tranſitus, aut curſus etiã admiſſo ſeſſore, fit ſuper altas niues, in vallibus, campis, aut montibus condenſatas.

De vtilitate huius animalis.

MAnſuefacta hæc animalia, veluti armentarii greges, maximam præſtant dominis ſuis vtilitatem, videlicet in lacte, pelle, neruis, oſsibus, vngulis, cornibus, pilis, ac carnibus ad victum delicatiorem. Quidam terrarum incolæ poſsident X. XV. XXX LXX. C. CCC. vel D. qui paſtorum cura ad paſcua ducuntur, & reducuntur, ſtabuliſque, ob agmina montanorum luporum (cæteris ferociorum) graſſantia, clauduntur. Educti in terras alienas, præſertim vltramarinas, ob cæli ſolique mutationẽ, aut inſolitam eſcam (niſi paſtore conſueto cibentur) nõ diu ſuperſunt: quemadmodũ olim Illuſtriſsimum Principem Suetiæ Stenonem Sture iuniorem, Duci Holſatiæ Friderico ſex huiuſmodi animalia miſiſſe, notatum eſt, duosq;, maſculũ & fœminam, Lapponicæ gentis cõiuges, eiſdem animalibus adiunxiſſe cuſtodes: quibus è ſua natiua terra tranſlatis, atque alienæ directioni ſubiectis, quia optata quies, viuendique ratio ſubtracta erat, nec ipſi, nec beſtiæ ſingulari cura deſtitutæ, diutius in vita manſère. Similiter & à Rege Suetię Goſtauo circa an

Rangiferi 6. vna cũ paſtoribus duci Holſatiæ miſſi moriuntur.

nos

nos Domini M. D. XXXIII. poſtquam aliquot illuſtribus viris terræ Pruſsiæ, cùm ad ſpectaculum, tum ad generis propagationem, decem ſimiles vtriuſque ſexus rangiferi emiſsi eſſent, ſylueſtri libertate donati ſunt: at nihil inde compertum erat, an ipſa mutatio loci profuerit ſtirpis propagationi.

De curulibus plauſtris Rangiferorum.

Videndum eſt, duo eſſe genera Rangiferorum, ſylueſtrium videlicet, & domeſticorum: qui vſibus humanis ſubdita manſuetudine fideliter inſeruiunt, vbi feræ naturæ reliqui in ſolitudine relicti, augmento generis ſe ſociant, vt interim venatione premantur. Qui domeſtici ſunt, curulibus plauſtris aptantur, optimeque grauiſsima plauſtra per rura camposque deducunt, res ſcilicet pretioſarum pellium, pannorum, piſcesque diuerſæ ſpeciei continentia: eò quòd pro maiori parte Lappones ichthyophagi ſunt, inexhauſta fertilium aquarum piſcatura viuentes, vt & infra de eorum diuerſis exercitiis erit aperiendum. Iter itaq; eorum eſt in vallibus planis, Noruegiã (ad quã frequentius proficiſcuntur) reſpiciens, tanq̃ in rerum cõmutatione locũ viciniorẽ, ac populũ fidelioris amicitiæ ſeruãdæ cõmodiorem. Qui verò his curribus præfecti ſunt, vulgari gentis noĩe Quenar appellantur, ſingulis diebus, ſi ita beneplacitum eſt, aut

Lappones Ichthyophagi.

30. miliaria Gothica vno die excurrunt curules rangiferi. aut exigit necessitas, centum, & quinquaginta millia passuum, id est, triginta miliaria Gothica, siue Germanica conficientes: cursusque eorum animalium non minoris grauitatis, quàm equorum reputantur.

De vehiculis hyemalibus Rangiferorum.

HYemalium vehiculorum vsu miram commoditatem assequūtur prædicti Lappones, maximè quòd lubricitate huiusmodi vehiculorum cum niue conformi, longa peragunt itinera, ad loca rerum commutationibus deputata, prout superius Libr. x i. de forma eorum extitit declaratum, & edicto, ne externis hominibus ob maximam celeritatem accommodentur. Hic verò ostenditur, quòd ea velocitas causatur ex pellibus tenerrimorum Rangiferorum, vehiculis his hyemalibus subductis, hac præcipuè arte, vt anterior pars pellis, antrorsum consuatur sub rheda: quo fit, vt pili foras euersi, nedum lubricitatem generent progrediendi, sed & resisten di firmitatem, ne retro labatur auriga: alioquin in collibus altis nunquam haberetur, aut perficeretur optatum iter. Imò eo compendio viatores arcubus sagittisque extensis, syluestres rangiferos venatu acquirere solent.

De com=

De commoditate partium huius animalis.

LAC deputatur ad vſum domeſtici nutrimenti, ac ſerum illius, ad potum conuenientem. Pellis pro tegumento humano, tam corporis, quàm lectorum: imò equeſtrium ſellis, culleis, & follibus artificum diuerſorum aptatur: valde enim tenax & fortis eſt, ac durans. Nerui loco lini (ibidem ob frigora non creſcentis) ad indumentorum vſum, inſtar fili præparati, deputantur, prout ſuperius Lib. IIII. de colligatione nauium, ferro deficiente, fuerat interpretatum. Oſſa atque cornua, arcuum & balliſtarum artificibus, auidè ea pro rerum cõmutatione quærentibus, applicantur. Similiter & vngulæ ſpaſmaticis proſunt. Pili pro farciendis mollificandisque ſellis equeſtribus, atque puluinaribus pro hoſpitibus honorandis, & hyeme reprimenda. Carnes eius animalis optimæ & ſalubres ſunt, ſale ventoque ſiccatæ, durabiles ad plures annos: licet interim mos genti ſit, ex venatione veteribus adiungere recentiores.

LIBRI DECIMI SEPTIMI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI

ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE ANIMALIBVS SYLVESTRIBVS.

EPITOME LIBRI DECIMI-OCTAVI.

De Alcibus ſeu Onagris, & captura earum.

Agantur Alces inſtar ceruorum gregatim in vaſta ſolitudine, inſidiiſque extenſorum telorum, induſtria venatorũ ſæpiſsimè capiuntur, vel maximorum canum inſultu retrudũtur in antra rupium, vt inde rarò viuæ euadant: imò quieſcentes

quieſcentes humi, vel erecti ſtantes onagri maximi, à mi nima quandoque muſtela guttur inſiliente mordentur, vt ſanguine decurrente illicò deficiant morituri. Adeò inſatiabilis eſt hæc beſtiola in cruore ſugendo, vt vix ſimilē ſuæ quātitatis habeat in omnibus creaturis. Hacq; beſtia cannis impoſita, chordaque directa, quidam prædantur nidos hyrundinum, columbarum, & gallinarum, vt eorum extrahant pullos: quibus mirè inſidiatur, hoc ſolo inſtinctu, vt ſanguinem ſugat, quaſi ventrem haberet elephante maiorem.

De pugna Alcium, ſeu Onagrorum contra lupos.

SEd nec ſufficit commodo atque vtili animali, homines ſuſtinere venatores telis aſperis, ſagittisq; latis, millenis inſidiis ſeſe in vaſta ſolitudine impetentes: imò & beſtiolas contemptibiles, muſtelas ſcilicet præmiſſas, reſpectu tam proceræ altitudinis ſuæ: niſi & ferociſſimos lupos, montanos præſertim, ſufferat inſidiatores: eo videlicet modo, vt quum aſperrimæ hyemes ſint, denſæque niues, ipſi lupi fame preſſi, heremi latebras vaſto agmine circumeuntes, expoſtulent prædam: lacubusque congelatis onagros ineſſe ſpeculantur: in quos irruentes, & vngulis & cornibus vel interimuntur, vel effugantur. Tanta enim vis eſt in ictu vngulæ, vt illicò tactum lupum interimat, aut fodiat: quod ſæpius in canibus robuſtiſsimis venatores experiuntur: imò elabente

bente cane, opposita arbor eliditur, quasi fungus adesset. Onagri naturæ instinctu, norunt apta certamini loca, scilicet in lubrica glacie, in qua mucronatis vngulis sunt solidiores, vbi lupi quasi in vaginis vngulas retinent viribus vacuatas: atq; ita in conflictu manentes, non procul absunt venatores, qui fatigatam partem prœlio excedentem, ad interitum vsque subsequi solent, alieno periculo prædas opulentiores conquisituri. Fit enim atrox certamen, vt pauci onagrorum, at multi luporũ lacerati linquantur: quos ob pellium valorem venatores acceptant, atque interim onagri seu alces in tuta recedunt. Lupi procul dubio super congelatũ niuium cacumen, tanquam leuius insultantes, exciperent victoriam, vbi alces graui pondere niuibus immersæ, lupis fierent esca. Ita prouidens natura vnicuique animanti, idoneum campum pro sui defensione distribuisse videtur.

De Ceruis & Damulis.

LIcet in Septentrionalibus terris, plus quàm in alia orbis vlla regione, videntur asperrima frigora prædominari: tamen innumerabilis ibidem etiam ignoti generis animalium multitudo reperitur, vt partim dictum est, atque peramplius ostendetur. Inter quæ ad esum humanum prædicti onagri, & hîc dicendi cerui, damulæ, atque capreoli, nobiliorem sortiti sunt æstimationem: & ob id eorum venatio solis nobilibus, atque eorum officialibus, & priuilegiatis regnicolis, vt sunt hospitum receptores, & Ecclesiarum præsides, antiqua lege reperitur admissa: atque etiam ne auiditate venatorum (quorũ maximus ibi numerus est) solitudines euacuentur in sobolis propagatione. Cornibus tamen in nemoribus, tanquam pignore futuræ prædæ relictis, vtuntur occupatores: licet non facilius sit ea inuenire, quàm ceruas prospicere parturientes, aut onagrum liberum in terra salsuginis rugientem.

De

De Castoribus.

MAxima horum animalium abundantia est in Septentrionalibus aquis, eò quòd quietiores sunt, quàm Rheni, vel Danubii: vbi strepitus est, & incessabilis nauigantium labor. In Aquilone infiniti fluuii sunt, & arbores aptissimæ, pro domibus ædificandis: quas & mira fabricant arte, docente magistra natura. Gregatim etenim ad cædenda ligna incedunt, dentibusque ligna præscindunt, & præscissa ad sua latibula miro modo cõportant. Nam vnum ex suo grege laboribus inutilem, desidem aut ignauum, vel senio confectum, sed maximè alienæ societatis & gregis profugum, pro vehiculo pedibus eleuatis supinum, in terram dorsotenus sternunt: inter coxas & crura, ligna ordinant, & componunt: & eum trahentes ad suas mansiunculas, à lignis exonerant: iterumque exeunt & redeunt, donec institutæ domunculæ fuerint elaboratæ, situ scilicet bicamerali vel tricamerali, vt corpus ab aquis emineat, atque cauda in eis quiescat, quæ, vt pedes posteriores, pro piscibus in escis habetur. Est enim cauda instar piscium squamosa, coriaria, tũ densitate suffulta, atque nodis latentibus mirè distincta, delicatissimam præbens escam, atque medicinã iis, qui sauciis intestinis elanguent. Nec periti coci eius præparationem ignorant, siue pro cibo, siue pro medica refocillatione sit præparanda. Dentes habet acutissimos, vt arbores iuxta flumina, quasi ferrea nouacula cędat: quin & ho-

& hominis, venatoris præſertim, parte comprehenſa, nõ antè quàm fracta concrepuerint oſſa, morſu reſoluit.

De Gulonibus.

INter omnia animalia, quæ immani voracitate creduntur inſatiabilia, Gulo in partibus Suetiæ Septentrionalis præcipuum ſuſcepit nomen, vbi patrio ſermone Ierff dicitur, & lingua Germanica Vielefraſs, Sclauonicè Roſſomaka à multa comeſtione: Latino verò non niſi fictitio, Gulo, videlicet à guloſitate appellatur. Groſſities eius, vt magni canis: aures & facies, velut catti: pedes & vngulæ aſperrimæ: corpus villoſum, & prolixorũ pilorum ſubfuſcorum: cauda vt vulpis, licet breuior, ſed crinium denſiorum: vnde optima conficiuntur hyemalia capitum tegumenta. Hoc igitur animal voraciſſimũ eſt. Reperto nanque cadauere, tantum vorat, vt violento cibo corpus inſtar tympani extendatur: inuentaq; anguſtia inter arbores, ſe ſtringit, vt violentius egerat: ſicq; extenuatum, reuertitur ad cadauer, & ad ſummum vſq; repletur: iterumque ſe ſtringit anguſtia priore, repetitq; cadauer, donec eo conſumpto, aliud ſolicita venatione inquirat. Creditur à natura creatum ad ruborem hominum, qui vorando, bibendoque vomunt, redeuntque ad menſam, noctes & dies continuaturi, prout Mechouita in ſua Sarmatia opinatur. Caro huius animalis omnino inutilis eſt ad humanam eſcam: ſed pellis multum commoda, atque pretioſa. Candet enim fuſcata nigredine, inſtar panni Damaſceni, diuerſis ornata figuris: atq; pulchrior in aſpectu redditur, quò artificum diligentia & induſtria, colorum conformitate, in quocunq; veſtium genere fuerit coadunata: ſoli Principes & magnates eo indumento tunicarum more confecto, hyemis tempore vtuntur: quia calorem adducit citius, & eum diutius ſeruat inductum: idque non ſolùm in Suetia & Gothia, ſed & in Germania, vbi raritas harum pellium maiorem ſortitur æſtimationem, quando nauigijs vnà cum cæteris mercibus fuerit appretiata.

De honeſtandis hoſpitibus in harum pellium tegumentis.

NEque incolæ terrarũ quæſtus cauſa permittunt has pelles educi in alienas regiones, cùm & earum tegumentis tractent in hyeme hoſpites honorabiliores: argumentum oſtẽdentes ſufficiens, ſeſe nihil amœnius, clariusq́ue ducere, quàm bonos hoſpites quouis tempore & ordine magnificare, etiam in vehementi frigore, quando inter alia beneficia lectos tam pretioſis pellibus ſtratos, eiſdem exhibent præparatos. Sed neque ſilendum exiſtimo, quòd dormientibus ſub harum pellium tegumentis, euenire ſolent ſomnia, quaſi eius animalis vitæ, naturæq́ue conformia, in inſatiabilitate deuorandi, & beſtijs inſidijs faciendis & præcauẽdis: quod forſan ſub ratione fit, vt qui ſpecies calidas, zinziber, aut piper comedunt, comburi videantur: & ſaccharum manducantes, aquis ſuffocari credãtur. Videtur & aliud ſubeſſe naturæ ſecretum, vt ijs pellibus induti, bibendo & comedendo nullum ſaturitatis veſtigium relinquant. Inteſtina huius animalis, citharœdorum opera ad vſum chordarum (voluptate gentium) formata, ſeu extenſa, raucum generant ſonum: qui temperamento chordarũ dulcium citò reſoluitur in amœnitatem. Vngulæ in modum circuli vertiginoſis capitibus, ac tinnientibus auriculis appenſæ, celeriter recuperandæ ſanitati proſunt. Sanguis eius aquæ calidæ admixtus, venatoribus eſt pro potu: imò etiam melle rariſſimo conditus, in nuptialibus triumphis propinatur. Aruina ſeu pinguedo eius, putridis vlceribus per modum vnctionis adhibita, celerrimè ſanitati confert. Dentium vſus incantatoribus patrocinatur. Vngulæ prædictæ recenter extractæ, cattos, caneſq́ue fugant, ſi monſtrentur, quemadmodum auiculæ viſo vulture, vel erythrotaone.

Gulonis pellis, ſanguis, aruina, dentes quid valeant.

De modo venandi Gulones.

VEnatorum arte varia acquiritur hoc animal inſidioſum ſolo reſpectu pretioſæ pellis, hoc modo:

Portatur

Portatur in syluam cadauer recens, vbi frequentius hæ bestiæ vagari videntur, præsertim in niuibus altis: (æstate enim nil valent pelles) quo cognito per odorem, & apprehenso, vescitur, donec ventrem instar tympani extensum, inter arbores angustas, non sine cruciatu cogatur exonerare: sicque occupatum, lata dimissa sagitta venator occidit. Est & alius modus huius bestiæ capiendæ, per trabes tenuissima chorda distinctas, vt eius leui motu, cadauer edendo strāguletur: vel etiam in effossas scrobes, seu cauernas obliquas incidens, capitur si cadauere immisso fames vrgeat vt vescatur. Aliaque via vix conceditur, vt à canibus apprehendatur, cùm vngulas, dentesque adeò acutos habeat, vt eius congressum formident canes, qui in ferocissimos lupos vires suas extendere solent.

Guloninæ pelles æstate nil valent.

De Leporibus.

QVia in frigidis nationibus Septentrionis maxima est leporum multitudo, volui paucis eorum naturam saltem in mira colorum mutatione declarare. Est igitur certissimū, omnes lepores Aquilonares post æquinoctium autumnale, primo præsertim niuium casu, candidum (dimisso griseo) induere pilum. Vidi & ego mures candidum saccharum continuè comedentes, album induisse colorem, atque itidem eundem exuisse, sacchari comestione subtracta. Quantum ergo ad escā leporū Septentrionaliū regionū, certū est, eos (frigore, ac niuibus conclusa terra) vesci corticibus arborū pinei, querci-ni, tremulei, ac populei generis, & alijs sagacitate naturæ conquisitis, non autem niuibus, vt Plinius opinatur lib. VII. in mensibus hybernis. Somnumque capiunt sub densis abietum ramis, altitudine niuiū (fouea relicta) cōdēsatis. Habet nāq; hoc genus arborū maius frigoris tēperamētū, propter densitatē ramorū, & latebras secretas in animalibus cōseruandis, quàm quoduis aliud fruticū genus. Aestate verò in rupibus, & petris domiciliū eligit securum, cùm se nouit naturali cooperante timiditate, omnibus animantibus datū in prædā: quam sola veloci-

Lepores æstate leucopæati, hyeme verò albi.

Mures cādidi.

tate,& fuga vbi poterit,euadere meditatur: non autem quando ludit cum mustela: quia hæc etsi lusum ostendit,tamen collo eius in tantum premendo se astringit,vt illicò guttur leporis quantumcunque validè currentis, dentibus vt sanguinem eliciat,confringat,& manducet. Ita dolo,non viribus bestiolæ superatur:etiam accipitris velocitate:contra quem, vt flexuoso cursu aduersus canem,vix,aut rarò se reseruat immunem. Leporum cibus valde communis est,& vsitatus in Septentrione,maximè elixus cum iusculo atro pro more gentis, satis salubri, atque eius generis carnibus assis. Vnam tamen infelicitatem pleræque mulieres vterum gerendo incurrunt, vt vel esu,vel saltu super caput leporis facto, generent infantulos oris leporini,inter os & nares diuisa labia perpetuò retinentes:nisi statim à principio assuant particulam pectoris tenerrimi pulli,illicò occisi, & sanguinolenti. Qui podagram patiuntur, pedes imponunt iusculo leporis cocti,temperato colore relicto. Renes etiam leporini inueterati, pedibus alligati, podagram leuant. Contra dolorem pedum frigore adustorum(vt plerunq; ibidem accidit)cineres pili combusti apponũtur,& prosunt. Pellium leporinarum,candidarum præsertim, maximus quæstus, & vsus est apud institores Moschouitarum:qui plura millia vestium vel vendunt,vel pendunt Tartaris,vt redimant quietem,pace securiore fruituri.

Mustelæ dolus.

Esus leporinæ grauidis noxius

Remediũ contra podagram.

Remediũ pro adustione frigoris

De Lyncibus & pellibus eorundem.

Ly

LYnces in Septentrionalibus ſyluis non adeò frequentes generantur, vt lupi, licet impares haud ſint in auiditate prædarum. Natura igitur lyncis eſt, vt non reſpiciat retrò, ſed continuo progreſſu & ſaltu præcipitet curſum. Cibus illi ſylueſtrium cattorum frequentior, aut ſuauior eſt: quia ſicut illis libentius veſcitur, ita & eorum latibulis, vt rapiat, inſidiatur. Pelles eius mollioribus plumis, & pulchrioribus maculis præditæ, ſatis carè venduntur, præſertim in aſperrima hyeme prædatæ: tunc enim in virtute, & colore ſunt aptiores, vti æſtate viliores, imò deteriores.

De Lupis & ſæuitia eorundem.

SIcut Africa & Aegyptus inertes, paruosque lupos gignunt: ita frigidus orbis Septentrionis hos aſperos & truces emittit. Et verè ſic eſſe, ſæuitia & malitia eorũ oſtendit, præſertim tempore coitus & frigoris immenſi, quando viatores armatos incedere oportebit, vt ſe, iumentaque ſua illæſos conſeruent, præcipué mulieres partui viciniores: quibus lupi capto odore magis inſidiantur. Ideoque nulla fœmina ſola permittitur itinerari, quin armatus cuſtos illi aſſiſtat. Euenit enim plerunque menſe Ianuario, vt hyemalibus vehiculis homines itinerantes, agminatim ab vtroque latere accurrentes lupos, ſi viuere velint, arceant ſagittis & bombardis: vnde fit, vt non ſecus viatores ad priuata negotia, etiam Eccleſias rurales tranſituri, armis prædictis ſint prouiſi, quàm ad publica certamina forent profecturi; imò in tantam ſæpiſſimè ferociam, & rabiem vrgente fame, frigore, & naturali congreſſu incidunt, vt humanas habitationes intrantes, rapta iumenta ibidem celerius deuorent, vel ſecum in ſyluas lacerata deportent. Sed neque impunè hoc faciunt: habent etenim & in his malis remedia ruricolę, quòd falces ferreas alligato cadauere ponant in niuibus: vt lupi prædam voraturi, pedibus amputatis pœnas luant, vel ſagittis impetiti, illicò moriantur, vel ſubterraneis ſpecubus auiditate prædæ immerſi, fame macerentur.

Lupi inſidiãtur auidius mulieribus prægnantibus.

De multiplici genere Luporum.

SVnt in montibus Doffrinis, Suetica ac Noruegiana dominia diuidentibus, lupi albicantis coloris, gregatim, vt pecora, partim in vallibus, partim in montibus euagantes: quorum esca sunt animalia imbecilla, vt mures, talpæ, &c. Syluestres & communes lupi sunt, qui armentis incolarum mira importunitate insidiantur, vt vaccis, vitulis, capris, ouibus, &c. Contra quos, pauperiem incolis facientes, venatio publica, loco, die, & hora instituitur, vt retibus, canibus, ac reliquis insidijs interimantur. Non enim tantam curam habent pro veteribus lupis intercipiendis, quàm catulis, ne coalescant, interficiendis. Quidam etiam ex catulis sic interceptis, etsi domestici fieri videantur in vinculis clausi, tamen sæuissimi generis non obliti, quibusdam alijs etiam volatilibus insidiantur. Fœtus tamen ex ijs, & cane domestica procreatus, valde inimicus efficitur in omne aliud luporum genus, quod gregibus insidiatur. Est & genus luporum Thoës dictum, cæteris longitudine procerius, sed breuitate crurum dissimile, velox saltu, venatu viuens, innocuum homini: habitum, non colorem mutat: per hyemes hirtum, æstate nudum.

Thoes.

De Lutris & earum diuersitate, ac pellium falsitate.

LVtræ quadrato ore mordaces, vt castores: quibus similes in pellibus, triplo tamen longiores, & in Septentrionalibus aquis, præsertim superioris Suetiæ, Helsingiæ, Medelpadiæ, Angermanniæ, Iempthiæ, & Bothniæ vtriusque reperiuntur: quarum pelles, sicut castorum, atque aliorum animalium, mira multitudine versus Moschouitas, & exinde versus Tartaros exportantur: quia in ijs locis frigidioribus, pro humanis tegumentis, rerum commutationibus potiùs, quàm nummis auidissimè comparantur. In Suetia autem apud quosdam magnates adeò cicurantur, seu domesticantur

Lutræ cicuratæ seruiũt cocis.

Iutræ

lutræ, vt ſigno dato per cocum, vadant in piſcinam, piſcem magnitudine ab eo deſignata ſuſcipientes, rurſumq́ue alium & alium, donec ſufficit imperatis ſatiſfeciſſe. Caro eius ſolummodo valet pro beſtijs venatione apprehendendis. In magno etiam vſu gentium Aquilonarium pelles earum ſunt, ad fimbrias (propter corij tenacitatem) veſtium ampliandas. Numero decadum, vt caſtorinæ, atque vulpinæ, ſeu mardurinæ, &c. diuenduntur: carbonibusq́ue, & piceo fumo falſificantur, vt appareant nigredinem tenere reſplendentem: ſed mox linteo albo attritæ, colore relicto, ſophiſticationem oſtendunt. Ita & luporum pelles, carbone ac creta pulueriſatæ, linteo confricatæ, demonſtrant falſificationem. Ita & ſciurinæ (Doſſe Italicè dictæ) pelles, creta reſperſæ, ſeipſas panno adhibito atro oſtendunt, quis naturæ vel artis color ſit inuenien-dus & æſtimandus.

Pelles ſophiſticæ qui deprehendi poſſint.

De Sciuris.

HOrum animalium minutorũ infinita eſt multitudo in Septentrionalibus ſyluis, pilorũ denſitate & colore diſtincta: vna adiecta infallibili regula, quòd quantò magis tractus terrarũ vergit ad Septentrionẽ, tantò pulchriores (frigore cauſante colorẽ) ſunt harũ beſtiarum pelles, ſub eleuatione poli ſcilicet 77. graduum

incipiendo versus supremum polum: in quo spatio venatores magis fatigantur, quàm satiantur, hac infinita præda vbique in arboribus, veluti grege piscium in aquis abundante, ea præsertim commoditate, quòd arbores non sunt sublimes, in quibus hæc animalia ludunt. Sed reflectendo ad Meridionalem regionis situm, quantò magis reditur ad Austrum, tantò deteriores, & magis fuscæ occurrunt pelles. Caro huius bestiolæ assa, venatoribus est pro esca suaui. Dentes verò præstigiatoribus seruiunt, vt ijs detegant futuros euentus.

Sciurinā edunt venatores.

Adhuc de eodem animali præscio futurorum.

Sciuri cortice tranātes, cauda pro velo vtuntur.

TRanatat hæc bestiola per amnes exiguo ligno, caudam habens pro velo expansam: nō enim ei natura

alium

alium concesſit natandi modum, propter exiguum corpus, & nimiam pilorum denſitatem in cauda villoſa: qua cito imbuta aqua, mergeretur in fundum. Neque pedes habet huic neceſsitati accommodatos: alioquin ſagaciſsima eſt tempore caloris, vt cibos habeat pro parte longæ hyemis reconditos, vbi dormiendo & quieſcendo repoſuerat nidos: quos claudit ad latus, vel aperit iuxta flatuum aſperitatem. Nuces autem corylinæ, & faginæ, ſiue pinei pampini, ſunt cibus earum. Eſtque alia earum ſpecies, quæ ſomno paſcuntur pro cibo. Miræ pernicitatis ſunt in ſaliendo de vna arbore in aliam: caudaque librant motum, & agilitate vngularum acutiſsimarum in ramis exultant, ludoſque pulcherrimo ſpectaculo ſuper congelatas niues oſtendunt. Harum pelles decadum numero ad plura millia, quaſi ad totam Europam nauigiis inſtitorum exportantur, pretii augmentum viarum longitudine atque voluptate eas concupiſcentium, accumulantes. Senibus quidem vtilis, & honeſtus veſtitus eſt: ſed minimè deſeruit armatis aut fortibus viris: quibus congruit lupina pellis, vel gulonina.

De Marduris, & Zebellis, ac pellibus eorum.

MArduri ac zebelli, frigidarum regionum animalia ſunt, vniuerſis in nomine tantummodò nota: paucis tamen in proprietate virtutis: niſi ex qualitate pelliũ

quales bestiæ sint, agnosci possint. Id autem in eis deprehenditur, quòd valde agiles sunt in cursu, & saltu præualentes. Ferè etenim vt sciuri, cauda quasi pro temone vtentes, de arbore in arborem, ramos vngulis apprehendendo, saltant: sed morsu terribiles sunt, pro sui generis exilitate. Dentes enim natura eis quasi nouaculas dedit, & vngulas valde subtiles & acutas. Sed vt caro ad nullũ vsum valere dicitur, ita & pelles horum animalium sunt plurimum appretiatæ, apud remotas præcipuè nationes: quæ luxui magis intendunt, quàm commoditati. At earum differentia in hoc deprehenditur, quòd mardurinæ grossioris pili sunt à vertice ad caudam, non autem econtrà contrectatæ, pulchrum ordinem habentes: haud ita zebellinæ, quia à cauda ad verticem cõtrectatæ, æqualẽ seruant decorem: quia villosiores sunt, & densiores pili: quæ ob id citius vermibus consumuntur, quàm reliquæ pelles, nisi sint in continuo motu, aut absynthii ramis interpositis conseruentur. Et si pelles zebellinæ ad apertum solem siccandæ appenduntur, plus vno die consumuntur, quàm tritæ vel portatæ forent per vnum annum. Viuens enim bestia semper latitat in vmbroso saltu, ex insidioso quæstu auicularum quærens victum: libidinosum animal, & valdè fœtidum in naturali congressu, vt infra de muribus Ponticis, seu hermelinis ostẽdetur. Vtræque tamen pelles, hæ scilicet & istæ, pilos habent tactu blandiores, satis superuacaneum generantes luxum: qui vermibus tandem cõsumitur, ac moritur horis suis, postquam tanti empta sit voluptas aliena. In extremis Moschouitarum syluis zebellus nascitur, & magno terrarũ mariumq; spatio deportatur ad alienigenas.

Absynthium seruandis pellibus prodest.

De Hermelinis, quos secundum Plinium mures Ponticos opinor.

COnduntur (vt Plinius Libro VIII. cap. XXXVII. scribit) in hyeme Pontici mures, & ii duntaxat albi: quod qualiter intelligi poterit, saluus sit sensus vnicuique, sine iniuria tamen naturæ philosophanti. Si hyeme perpetua clauderentur, & asperrimo gelu, nunquam appa

Plinius.

appareret albior pellis huius bestiolæ, quæ æstate subrufa videtur in fine Maii, quando deposita albedine, propagationi intendit inter nouas herbas, prout fateor me obiter inter equitandum vidisse apud Helsingos populos Septentrionales, Anno Dom. M. D. XVIII. ita vt in congressu propter nimiam coniunctionem, in cursu velocissimo cohærerent, atque dentibus striderent, tantum fœtorem in magna parte syluæ diuersarum arborum (quia ibidem plures congrediebãtur) relinquentes, vt vix meminerim me deteriorem sensisse vnquam. Asserit idem Plinius Lib. x. capite LXV. mures lambendo generari quod in his animalibus simile vero haud videtur: Quia more communi bestiarum coëunt, licet volens taceo modum copulationis. Hæ autem bestiolæ singulo quoque triennio, vt in plurimum, præ nimia comestione, ad maximum lucrum mercatorum, ampliantur, ac prolongantur in pelle: quod eo modo nedum in Noruegia, sed & in prædicta Helsingia, atque vicinis prouinciis Diœcesis Vpsalensis euenit, scilicet vt bestiolæ quadrupedes, Lemmar, vel Lemmus dictæ, magnitudine soricis, pelle varia, per tempestates & repentinos imbres è cælo decidant: incompertum vnde, an ex remotioribus insulis, & huc vento delatæ, an ex nubibus feculentis natæ deferantur. Id tamen compertum est, statim atque deciderint, reperiri in visceribus herbæ crudæ nondum concoctæ. Hæ more Locustarum, in maximo examine cadentes, omnia

Pelles hermelinæ hyeme candidissimæ.

Murium quorundã in coitu fœtor pessimus.

Lemmar, vel Lẽmus calamitosa bestiola.

omnia virentia destruunt, & quæ morsu tantum attigerint, emoriuntur virulentia. Viuit hoc agmen, donec non gustauerit herbam renatam: conueniunt quoq; gregatim quasi hyrundines euolaturæ: sed stato tempore, aut moriuntur aceruatim cum lue terræ (ex quarum corruptione aër fit pestilens, & afficit incolas vertigine, & ictero) aut his bestiis, dictis vulgariter Lekat, vel Hermelini, cõsumũtur: vnde iidem Hermelini pinguescunt, & reddũt pelliũ mensurã lõgiorem. Et hæ quoq; pelles decadũ numero, præsertim XL. pelles in quolibet fasciculo, vt zebellinæ, mardurinæ, vulpinæ, castorinæ, ac sciurinæ, vel leporinæ, venundantur, atque nauigiis in regiones longinquas exportantur.

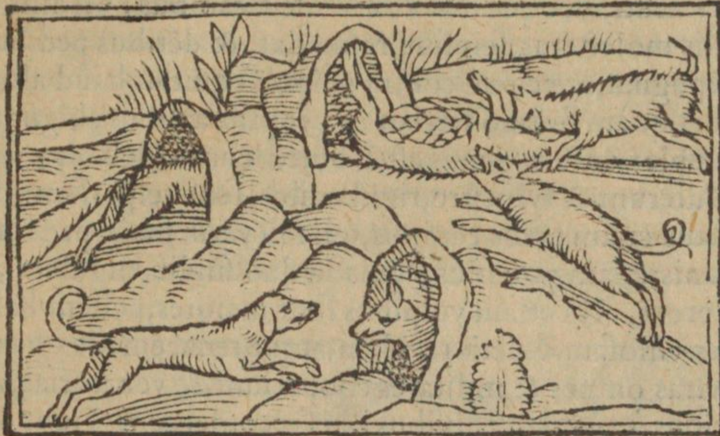
De venatione Hermelinorum.

QValiter autem hermelini (vt vocabulo Italico, imò & Gothico vtar) à venatoribus capiantur, & ad quẽ vsum deputentur, paucis ostenditur, & in primis supradicta positione transuersorum lignorum subtilissima chorda adhibitorum: quę (ingredientibus harmelinis tribus, quatuor, vel octo simul) mota, repentè eos in sua pressura claudit: taliaque ligna, ob nimiam multitudinẽ harum bestiolarũ, passim sunt extensa. Item sunt & foueę seu fossæ oblongæ, quibus substernuntur subtilissima ligna, atque super ea nix, vt quasi appareat continuus atque solidus campus: in quam fossam magno numero cadentes bestiæ, à patrono loci vel eius substituto captæ, occiduntur. Item sunt & canes adeò celeres & sagaces, vt eas comprehensas morsibus occidant, & comportent, vel ante pedes patroni cumulando colligant. Item sagittarii inter adolescẽtes, plurimi adeò triti sunt, vt nec in sagitta, nec in præda arripienda fallantur. Caro autem huius animalis, propter esum vilium escarum, nihil valet: sed pellis sola: quæ propter candidissimum colorem in summis Principum vtriusque sexus venerantur aulis. Licet ipsa bestiola sit luxuriosissima, vt prædictum est: in vno tamen admiranda, quòd ad finem Maii

Pelles Hermelinæ candidissimæ.

certis

certis diebus operam præstet propagationi: & ita naturę legibus est contenta. Illustres personæ vtriusque sexus his pellibus continuo candore interpositis raris caudis nigris, vtuntur, maximè in amplissimis vestium fimbriis, antiqua honestate seruatis.

De natura Taxorum.

TAxi, quia in specubus, ac subterraneis antris naturaliter habitant, mansionem mirabili modo confingunt, ita videlicet, vt vnum taxum constituant terræ pedibus suis effossæ vectorem: qui supinatus extensis cruribus, & erectis, supra ventrem suum terra effossa accumulatur, oneraturque: per pedes ab aliis exportatur: totiesque hoc faciunt, quousque mansionis latitudo habitatoribus sufficere possit. Sed habitationem huiusmodi tanto labore partam, non sine difficultate posteà tuētur. Primam nanque hostilitatem patiuntur ab insidiis vulpeculæ: quæ quum domum nunquam fabricat, dolis cōfisa malignis & solitis, taxorum foueā ingreditur, ac fœtore stercoris tantum inquinat, vt horrore suam domum relinquere cogantur, & securitatem. Attamen ne insidiosæ vulpis impunita perduret astutia, sæpissimè venatorum industria canum proditione comprehenditur, & excoriatur.

Taxorum ingeniosa industria.

Vulpium astutia.

Adhuc

Adhuc de eiſdem.

Taxus animal quid. EST igitur Taxus animal agreſte, magnitudine vulpis, licet ſtaturæ humilioris: quia tibias habet curuas, piloſq; plures albos, quàm nigros, præſertim in dorſo, & in latere: caput in medio nigrum, & in lateribus album. Pili eius duri ſunt, & ſpiſſa pellis, ac fortis, dentes acuti, ideoque mordax. Vnde à canibus, vel aliis beſtiis moleſtatus, ſeipſum reſupinat, & dẽtibus pedibusq; repugnat, præcipuè contra vulpes: à quibus haud aliis armis, quàm fœtido ſtercore è propriis ædibus abiguntur. Duplex eorum genus eſt, Domeſticum videlicet, valde ludicrum: & ſylueſtre, rigidioribus ſetis reſperſum. Dicitur etiam taxus caninus, quia in varia findit pedem, vt canis: etiam porcinus, quia in duo findit vngulam, vti porcus. Ibi etiam vulpibus ſunt maiores, pellem habentes villoſam, & ſetis rigidam, atque tenacem: de qua pharetras omnes & militares cooperiunt, & venatorias, vt ſagittas à pluuia, & niuibus illæſas conſeruent. Fiunt & veſtes integræ habitus virilis, prout & ex lupis, ex hac pelle, contra frigora, & omnem caſum niuium ſufferendũ. Morſus eius fortiſsimus eſt, & exitialis, ac venenatus, *Taxi morſus exitialis.* propter nimiam vermium reptilium, ſcarabeorũ, & murium comeſtionem.

De Vrſis piſcantibus.

VRſi albi maximi & fortiſsimi, qui vnguibus glaciem rũpunt, & foramina multa faciunt, in Iſlandia

dia ſæpius prænominata,reperiuntur : per quæ glacialia foramina ſe in mare immergunt,& ſub glacie piſces capientes,eos extrahunt,& ad littus deferentes,inde viuũt: idque toties,quoties opus fuerit,reiterant, pro ſua ſuorumque catulorum ſuſtentatione:quos etiam, vt ſimiliter piſcari debeant,naturali inſtinctu informant. Pelles horum vrſorum albæ,per venatores offerri ſolent ſummis altaribus Cathedralium vel Parochialium Eccleſiarum,ne Sacerdos celebrans in pedibus tempore horrẽdi frigoris, gelu patiatur. In Eccleſia Nidroſienſi, id eſt, Metropoli regni Noruegiæ, continuis annis tales reperiuntur albæ pelles, voto venatorum fideliter in omni præda raptæ atque oblatæ:etiam pelles luporum, pro cęreis emendis,atq; ad reuerentiã Sanctorum cõburendis.

Nidroſia Noruegiæ metropolis.

De Vrſis ingenioſe interficiendis.

DE nigris,ac ferocibus vrſis, in Aquilonaribus regnis capiendis,is ſeruari ſolet modus, vt,cùm in Autumno maturis certis arborum rubeis fructibus,inſtar vuarum conglomeratis,arbores aſcendẽdo, vel humi ſtando,arbore ad terram tracta,veſcitur, ſagax venator balliſtis adaptatas latas ſagittas, quæ pilos bene penetrent, in eum relaxet: ex quo terrore & vulnere tantum ſubito concutitur, vt impetu quodam eſos fructus, quaſi grandines & lapillos per ſeceſſum emittat: &

mox

mox in occurrentem ſtatuam, inſtar hominis, vel ſpectri ex induſtria collocatam irruit: atque in ea dilanianda laborat, donec aliam lethalem recipiat ſagittam ab ipſo venatore, poſt ſaxum vel arborem ſeſe abſcondentem. Mira etenim furia accepto vulnere: atque viſo ſanguine, quodcunque occurrens ferit, & maximè ipſa vrſa, quando catulos alit.

De inſidioſa venatione vrſorum.

ATtendunt quàm diligentiſsimè vrſi ceruorum tranſitum, & maximè enixis catulis ipſa fœmina: quæ nõ tã fame vrgente, q̃ metu ne rapiantur catuli, in omne obiectum animal ſæuire conſueuit. Illa etenim huiuſmodi violentiis prouocata, vrſi fortitudinem, dolos, & inſidias, vt raptum vindicet, longè ſuperat & excelllit. Latitat enim inter dẽſos arborum ramos, & virgulta: cui ſi ceruus cornuum gloria, aut narium virtute, vel curſus celeritate confidens, incautius appropinquat, mox in eũ irruit iugulandum: & ſi primam ſui defenſionem, triumphumque in cornibus ponat, illorum tamen nodoſitate & põdere feſſus, vrſinaque rabie agitatus, ad humum deprimitur, vt viribus & vita deſtitutus, ilico corruat deuorandus. Accedit deinde cornutum taurum, ſimili aſtutia vtens, ſe ſuper dorſum eius proiiciens: cumq; vrſam abigendo, cornibus ſe liberare nititur, ipſa cornua, ſcapulasque tenet vngulis, donec pondere fatigatus corruat moriturus

moriturus. Deinde dorso, velut sarcina, imposito tauro, bipes syluarum latebras ingreditur, vt eo vescatur. Verùm cùm hyeme committitur hæc præda, vrsa canibus vel niualibus vestigijs prodita, non facilè euadet ilicò venatores vndique concurrentes. A trigesimo die conceptionis, quinos vt plurimum catulos, paulò muribus maiores, informes, & candidos carne, sine oculis, sine pilo, vnguibus tamen apparentibus, parere solet: quos paulatim lambendo matres figurant. Nec quicquam rarius hominibus, quàm parientem videre vrsam. Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis mensibus. Specus si non habent, ramorum fruticumque congerie ædificant mansiones impenetrabiles imbribus, mollique fronde, & musco constratas. Septenis diebus graui somno premuntur, vt vulneribus vix excitari queant: tuncque mirè pinguescunt, suctu præsertim dextri pedis. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, idque veluti volucres oua sua.

De Herinacei siue Echini cum Vrso conflictu.

LIcet erinacius pinnas habeat cacumine aculeatas, quibus sibi poma colligit ad victum, atque recōdit in cauis arboribus, & vrsum in nido molestat: attamen mole opprimitur vrsi, ingenio adhibito, quando scilicet conuoluitur erinacius in formam pilæ, ne quid in eo præter aculeos comprehendi possit: quo tamen reme-

dio,aut vrinæ aſperſione,contra vrſum vlciſcentem hoſpitium violatum,præualere nequit: neque vrſus eam prædam,licet miſeram & inopem, quaſi ſpinoſam eſcã, vorare poteſt. Quocirca rediens in cauernã ſuam quieſcit,atque ſuctu vngulæ viuit,& impingueſcit: caſuque quo caperetur,& caro eius aſſaretur,præter morem omnium carnium nigreſceret, licet nullum argumentum minimi humoris,in aluo eius inueniretur, neque circa cor,niſi exiguæ guttæ,nihilque ſanguinis in reliquo corpore. Procedunt vernali tempore mares præpingues: cuius rei cauſa non prompta eſt, quippe qui nec ſomno quidem ſaginentur vltra XIII.dies. Eſt etiam pugna vrſorum contra apros,ſed rara victoria: quia plus præſidij habent in dentibus, quàm cerui vel tauri in cornibus aut celeritate. Equas grauidas dentibus ac calcitratione pedum validi caballi defendunt ab vrſis. Pulli agilitate curſus ſe defendunt: attamen pauorem ſemper retinent, vt inutiles ſint ad bellum: in quo ſub ſtratagemate ſolet aliquis armatus occurrere in pelle vrſina,propter equos ab vrſis aliàs vexatos.

De occiſione Vrſorum per ferream clauam.

CVM in Aquilonaribus terris, maximè Podolia, Ruſſia, atque vicinis locis, ob infinitam apum multitudinem, domeſtica aluearia, non ſufficiant: facilè terrarum incolæ ſinunt, vt ad cauas arbores arte ad eũ vſum apta-

aptatas,vel à natura ſic relictas, euolent,ſtirpem multiplicaturæ. Vrſis igitur ad rapinam mellis aſſuetis,eo modo parantur mortiferæ inſidiæ,vt(cùm debiliſſimum caput habeant, vti leo fortiſſimum, quòd aliquando alapa accepta exanimentur) claua lignea, ferreis cuſpidibus circundata,ſuper foramen egredientium apum ex altiori ramo, vel aliàs ſuſpendatur: quæ impatientis vrſi, mella rapturi,à capite reiecta,reuertens interimit rebellantem,vt vita priuatus carnem & pellem domino exhibeat,pro exiguo melle. Carnes ſale conditæ,quaſi ſuillæ aſſeruari ſolent,ſicuti & ceruinæ,alcinæ,vel rangiferinę, pro caſtrenſibus cibis:aruinaque,pro medendis vulneribus,quacunque occaſione ſuſceptis. *Caput vrſi infirmũ. Carnes vrſinæ edules. Aruina vrſina.*

De raptu puellæ,& generatione Vlfonis, aſtutiſsimi ac fortiſsimi viri.

NIſi Saxo Danorum ſcriptor,atq; reliqui poſt eũ,tot circũſtantijs recẽſerent puellæ raptũ, parũ referret huius hiſtoriæ meminiſſe. Attamen quia ſimile nonnihil apud alios autores oſtenditur,indignũ non erit, opus naturæ potius admirari,quàm temerè tantillulum in abditis eius rebus conuitiari. Quantum igitur ad raptũ puellæ attinet,ſic vt ſequitur, ex noua hiſtoria chariſſimi fratris & anteceſſoris mei, Ioannis Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis libro XVIII. ex relatione Saxonis accepta, *Io. Mag. & Saxo.*

 diffuſius

diffusius manifestatur. Ait enim: Cuiusdam patrisfamilias in agro Suetico filiam liberalis formæ, cum ancillulis lusum egressam, eximiæ granditatis vrsus, deturbatis comitibus complexus rapuit: exceptamq; vnguibus præ se leniter ferens, ad notam nemoris latebram deportauit: cuius egregios artus nouo genere cupiditatis aggressus, amplectendi magis, quàm absumendi studium egit: petitamque laniatui prædã, in vsum nefariæ libidinis vertit. Continuò enim ex raptore amator effectus, famem concubitu soluit, ardoremque gulæ veneris satietate pensauit. Quoq; eam indulgentius aleret, crebris incursionibus vicinum acrius incessabat armentum: nec nisi lautioribus antè vesci solitam, sparsis sanguine dapibus assuefecit. Adeò enim captiuæ species efferatam raptoris sæuitiam fregit, vt quem sanguinis sui cupidum extimescebat, amoris auidum experiretur, pastumq; ab eo perciperet, cui fore protinus alimonia metuebat. Tandem fera à canibus & retiarijs circumuenta, ac venabulis occupata, confoditur. Vt ergo duplicis materiæ benigna artifex natura, nuptiarum deformitatem seminis aptitudine coloraret, generationis monstrum vsitato partu edidit, syluestremq; sanguinem humani corporis lineamentis excepit: natoque filio paternum nomen à necessarijs imponitur: qui tandem agnita suæ propaginis veritate, à patris interfectoribus funesta exegit supplicia: cuius filius Trugillus Sprachaleg, nihil à paterna virtute deficiens, Vlfonem genuit: à quo Rex Sueno, & cætera Danorum Regum stemmata, ceu quodã deriuata principio, longo successionis ordine (teste Saxone) profluxerũt. Quomodo aũt similes partus iudicabũtur, Aug. de ciu. Dei plurima dicit de simili progagine, vtri sexui magis sit attribuenda.

Danorum Regum genus.

De raptu fistulantium Subulcorum.

SAtis tritũ est vrsos, sicuti & delphinos, ceruos, oues, atque vitulos, imò & agnos plurimum delectari musicis melodijs, rursusque certis horrisonis cornibus, seu tubis, adeò ab armentis arceri, vt sono percepto, in longos syluarum recessus abscedãt. Quod quia nõ ignorant

rant pecorum paſtores, bicornibus fiſtulis ludentes, aliquando per vrſos rapti, continuè ſufflant, donec fame vrgente vrſus diſcedat alimoniam conquiſiturus. Quocirca accepto caprino cornu, interdumq; vaccino, ſonũ horridum excitant, vt territa fera, immunes ad armenta diſperſa recurrant. Quòd bicornem fiſtulam, vulgari gentis Seeckpipa dictam, ſecum ad paſcua ferant, ita naturę vſus docuit, vt oues, & armenta auidius eſcam ſumant, atque compreſſius paſcantur in herbis. *Ingenioſè*

De chorea Vrſorum Lithuanicorum.

RVſſi ac Lituani, Sueonibus & Gothis in Orientalibus plagis viciniores, pro ſingulari voluptate du-

cunt, ferociſſimas beſtias ſemper ad manum habere domeſticatas, ac omni eorum arbitrio ſingulariter obtẽperantes. Vnde vt id celerius fiat, in caueis vel catenis, eas recenter è ſyluis captas (præſertim vrſos) aliquantulum fame macerandas obſeruant, vnum vel plures magiſtros conformiter veſtitos, eis eſcas porrecturos deputantes, vt eo pacto ad luſum ac tactum cum eis etiam ſolutis aſſueſcant. Adhibent & dulcem ſonum fiſtularũ, quo plurimum gaudent, vt eos ad ludicros geſtus, & choreas aſſueſcant: ac tandem diſſona tubarum voce ad pedes erigendos, tanquam acriore ſigno, inducunt: & finaliter vt à choreæ inſpectoribus, matronis præſertim & virginibus, pilo anterioribus vngulis porrecto, bipedali inceſſu mercedem ſaltus exquirant: quæ ſi illiberalior viſa fuerit, directoris nutu murmurant, atque capite moto nummum petunt augeri. Ita mutus interpres, linguæ ignarus in exteris terris, vbi hæc ſpectacula fiunt, mutæ feræ ſignaculo præſcribit aſtutum quæſtum. Nec tamen id fieri videtur, quòd ſolùm eo exili quæſtu viuant ita proficiſcentes: quia ij vrſorum ductores ſunt ad minus ſex, vel duodecim valentes viri: in quorum ſocietate quandoque ſunt filij magnorum nobilium & magnatũ, vt remotas nationes, mores, locorum diſtantias, arma, concordiam, vel diſcordiam Principum ijs ludicris artibus agnoſcant. Verùm cùm aliquando deprehenſi ſunt in Germania viatores ſpoliaſſe, atque vrſis obieciſſe deuorandos, technis his oppoſitæ ſunt leges grauiſſimæ, ne amodo eò ingrediantur.

Modus quo cicurẽtur vrſi.

De agilitate Vrſorum.

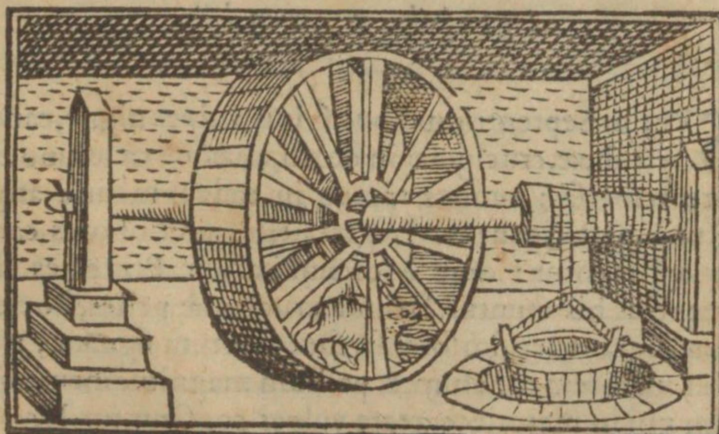
OCcurrit & aliud ſpectaculum, quo vrſi capti deportantur naui, atque per funes aſcendendo, vel deſcẽdendo, ludicras exhibent exercitationes: aliquando etiã vtiles, pro rerum inopinato euentu. Nam accidiſſe meminere prouincialium hiſtoriæ, quendam à pirata æmulo ſuo liberatum fuiſſe, hac occaſione, quòd territus erat is pirata in acceſſu ſceleris perpetrandi, ex eo quòd à longè funibus vidit aſcendentes, & deſcendentes homines

nes(vt putabat)pro defenſione nauis,vt moris eſt,è ſub-limiori malo nauis. Nec alij erant, quàm iuuenes vrſi, in funibus colludentes. Præterea amœnius eſt ſpectaculum,quòd eis ad aquas extra naues aſpicientibus, maxima multitudo marinorum vitulorum admirabúnda occurrit, vt quaſi innumeri porci videantur hincinde circumnatare nauem:fitque,vt haſtis longis, atque hamatis,affixa chorda capiantur à nautis. Similiter & cæteræ beſtiæ, quæ captum vitulum marinum eiulantemq́ue more porcorum iuuare conantur;imò & ipſi vrſi ad natandum dimittuntur, vt ad eas admirantes vituli capiantur. vel aliàs orta tempeſtate,cæloq́ue tonantes eminentes extrahantur.

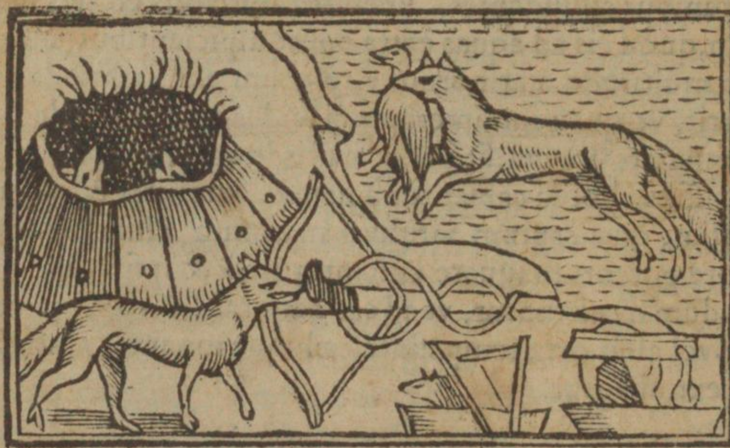
Quanam arte vituli marini capiantur.

De Vrſis voluentibus rotas.

NE autem domesticati vrsi escas, quasi solis spectaculis reseruati, inutiliter consumant, rotis applicantur in curijs magnatum, vt vno vel duobus socijs, aut pluribus annexis, pondera aquarum, vel alias res eleuent à puteis altis: idque conuenientibus vrnis magnæ quantitatis capacibus, ad hoc specialiter ordinatis. Nec solùm in hoc iuuaminis genere, sed & magnis plaustris pertrahendis applicantur: quia magna fortitudo eis inest in brachijs, vngulis, & lumbis. Sed nec inuisum est, vt in pedes erecti, saccos vel ligna ad locum designatum comportent, aut in portis magnatum pro custodibus, ne noxiæ intrent bestiæ, deputentur. Mirum tamen ludum, dum paruuli sunt, cum pueris domesticis impunè exercent.

Vrsi domestici ligna saccosq; portant.

De Vulpibus & earum dolis.

SVnt in Septentrionalibus syluis vulpes nigræ, candidæ, rubeæ, crucigeræ in dorso, aliæque cælestino colore respersæ: omnes tamen in eadem malitia atque astutia participantes. Nigræ pelles pretiosiores cæteris æstimantur: quia Moschouitarum Principes frequentius his vtuntur. Deinde crucigeræ pelles, hoc est, quæ nigra cruce dorsotenus sunt à natura signatæ, propter maiorem ornatum, & pellium magnitudinem: quā non nisi in maturiore ætate vulpes consequitur. Hæque

pelles

pelles, vti nigræ, magno commercio Moſchouitarum & Ruſſorum, & Tartarorum appretiantur: quanuis nigræ annexam habent ſuſpicionem, quod atro colore, fumo videlicet picearum tedarum ſint adulteratæ. Candidæ pelles minoris ſunt reputationis, & coloris cæleſtini, aut aſurini, propter multitudinem, & pilorum caſum: minus enim cutibus adhærentes durant. Attamen qui curioſitati ſtudent, aut vtilitati, mixtura diuerſarũ pellium operimenta arcendi frigoris, pro vſu dormientium conficiũt: quia magnum calorem citò inductum conſeruant, leuesque ſunt, ſenioribus conuenientes. Rubeæ vulpes prædictis omnibus frequentiores, vbique reperiuntur, facileque veſtigiis poſt ſe in niuibus relictis, venatorum ſagacitate, & canum celeritate capiuntur, prout & lepores, vrſi, cerui, lupi, lynces, propriis veſtigiis ſe venatoribus produnt, æſtate verò odore canum.

De doloſo ingenio vulpium.

Vlpes preſſa fame, frigore, & niuibus, accedendo ædes humanas, fingit latratum canis, vt confidentius domeſticæ beſtiæ eam accedant. Inſuper fingit ſe mortuam, ac reſupina flatum attrahit, lingua porrecta. Tunc aues incautè deſcendentes quaſi cadauer comeſturas, aperto ore rapit & vorat. Præterea quando eſurit, nec inuenit quod manducet, rubea terra ſe inuoluit

vt appareat quaſi cruenta: proiiciens ſe in terram, retinet flatum: quam videntes aues non ſpirantem, linguāq; ore eiectam, mortuam putant. Sed mox vt deſcenderint, eas attractas deuorat. Præterea quum videt nō poſſe propter aculeos ſuperare echinum, ſe reſupinat, atque ita mollem corporis partem lancinans enecat. Veſparū etiam quandoque multitudinem cauens, ſimulās ſe abſcondit, extante cauda: circa quam vt illas certatim occupatas, villoq; denſo implicitas animaduertit, egreditur, atq; ad ſaxum, ſiue arborem perfricando obterit, vt extinctas deinde paſcatur. Eodem ferè commento cancris & piſciculis inſidiatur, ripā oberrans: caudaque in aquam demerſa, illi nouitati occurrunt, villisq; obuoluti illicò extrahuntur. Præterea cum pulices habet, faſciculum mollis fœni ore accipit pilis inuolutum, ſeque paulatim poſterius inchoando in aquam mergit, ac totum corpus, vt pulices aquam fugientes, ad caput aſcendant. Deinde caput immergit, vt in fœnum fugiāt: quo facto, fœnum relinquit in aqua, & mox enatat. Præterea cùm famem patitur, ludum ſimulat cum lepore: quem ilicò rapit & deuorat, niſi fuga, vt frequentius fit, ſuam vitam conſeruet. Canes etiam quandoque euadit latratu, ſe canem fingens: ſed certius, dum ramo ſe ſuſpēdit, canes errare cogit, incerta veſtigia inſequentes. Solet etiam venatorem & canes eludere, dum gregem caprarum intrans vnam ex eis occupat, eius dorſo inſiliens, vt per curſum capræ fugiētis propter odioſum ſeſſorem, citius euadat. Nam & aliæ capræ ſequuntur: quas quum venator turbari timet, canes reuocat, ne pereant plures. Capta quoque in pedica, quandoque morſu ſibi pedem præſcindit, vt vel ſic euadat. Quum verò fuga nulla patet, ſe mortuam ſimulat, vt à pedica extracta fugam arripiat. Præterea quum canis eam inſequitur, & aſſequutam apprehendere nititur, villoſam caudam ſuam per inſequentis ora trahit: ſicque canem eludit, donec ſyluarum latebras ingrediatur. Vidi & ego in ſcopulis Noruegiæ vulpem inter rupes, immenſa cauda in aquas plures educere cancros, ac demum deuorare. Idque non rarum eſt ſpectaculum, quum nulli piſces, ita vt cancri, immiſſæ rei, præſer

tim

tim villosæ adhærent: etiam aridis piscibus, in aquas ad emolliendum emissis. Qui podagra vexantur, calida huius bestiæ pellicula extracta, atque pedibus circumligata sanantur. Adeps etiam eiusdem animalis, auribus & membris podagram patientis adhibita, prodest. Pinguedo eius torminosis, & omni dolori confert. Cerebrum eius infanti sæpius datum, nunquam caducus erit. Et ita hæc & similia pro simplicibus medicinis per experientiam obseruant Aquilonares.

De ferocia hominum per incantamenta in Lupos conuersorum.

IN festo Natiuitatis CHRISTI sub noctem, statuto in loco, quem inter se determinatum habent, tanta luporum ex hominibus diuersis in locis habitantibus conuersorum copia congregatur, quæ posteà eadem nocte mira ferocia quum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, sæuit, vt maius detrimentum ab his, istius regionis inhabitatores, quàm vnquàm à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam vti compertum habetur, ædificia hominum in syluis existentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipsasq; fores effringere conantur, quò tam homines, quàm reliqua animantia ibidem manentia consumant. Cellaria ceruisiarum ingrediuntur, ac illic aliquot ceruisiæ, aut medonis tonnas epotant, ipsaque vasa vacua in medio cellarii vnum super aliud eleuando collocant: in quo à natiuis aut genuinis lupis discrepant. Locum verò, vbi forsan illa nocte quieuerunt, harum terrarum incolæ fatidicum arbitrantur: quia si alicui in eo quid aduersi contigerit, veluti vehiculum obuertatur, atq; ipse niuibus iniiciatur, planè sibi persuasum habet, eum isto anno morte moriturũ, quẽadmodũ id à multis tẽporibus per experientiam explorarunt. Intra Lithuaniam, Samogetiam, ac Curoniam est paries quidam, ex quodam castello diruto reliquus, ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum conueniunt, vt vniuscuiusq;

agilita-

agilitatem in ſaltando explorant: qui hunc parietẽ tranſilire nequiuerint, vti pinguioribus ferè euenit, flagellis ab eorum præfectis cæduntur. Denique conſtanter aſſeritur, inter hanc multitudinem etiam iſtiusterrę magnates, atq; ex prima nobilitate viros verſari. Hæc igitur metamorphoſeos ratio, ipſi naturæ maximè contraria, à quodam huius veneficii perito, per poculum ceruiſiæ propinando (dummodo is qui huic illicito conſortio applicatur, illud acceptet) certis verbis adhibitis datur. Poſteà quando ſibi conſultum videbitur, hominis idæam, in cellarium aliquod, aut abditam ſyluam ſe conferẽdo, in lupi formam totaliter tranſmutare poteſt. Deniq; hãc iuxta placitum poſt aliquot tempus relinquere, atque illam viciſsim aſſumere ſibi integrum eſt.

Exempla hominum eorum, qui in lupos couerſi ſunt, & contrà.

AC vt ad exempla perueniamus. Cùm nobilis quidam longam per ſyluam iter faceret, aliquotque ſeruilis conditionis ruſticos, huius veneficii haud ignaros (quales plerunque iſtis in oris reperiuntur) ſecum dũcebat: dies ad veſperam tendebat: tum etiam in ſylua per noctandum erat, quia in proximo nullũ hoſpitiũ fuit: denique fame ac penuria premebantur. Tandem vnus eorum repentinum conſilium proponit, cæteros debere eſſe quietos, nec vllum tumultum, ſi quid viderent, excitare: ſed à longinquo gregem ouium paſcentem conſpicere, curaturum, vt abſque magnis laboribus vnam ex his ad cœnam haberent aſſandam. Statim deinde in opacam ſyluam, ne ab aliquo conſpiciatur, ſe confert, ibiq; formam hominis in lupum transfigurauit. Poſteà in ouium gregem magno impetu irruit, & vnam ex eis retrò in ſyluam fugiendo diripuit: quam aliquanto poſt in lupi forma ad currum defert. Socii autem huius prædæ cõſcii, talem grato animo ſuſcipiunt, & in curru clam abſcondunt: qui verò in lupum ſe transformauerat, ad ſyluam iterum reuertitur, humanamque formam rurſus aſſumit. Contigit quoque in Liuonia haud multis ab an-

Lege Ouidiũ 1. Metamorph. de Lycaone.

nis

nis, inter nobilis cuiusdam coniugem atque seruũ suum (quorum illic maiorem copiam, quàm in vlla alia Christianorum regione habent) quòd altercarentur homines in lupos mutari haud posse: prorumpit ergo ille extemplò eius rei exemplum velle ostendere, dummodo sibi facultas concederetur: cellarium solus ingreditur: vnde paulò post lupi forma indutus egrediens, à canibus per agrum ad syluam tendens effugatur: qui ei oculum (etsi satis acriter se defendebat) eruunt. Postera autem die, ad dominam suam monoculus redit: Denique recenti adhuc memoria compertum relinquitur, quomodo Dux Prussiæ, tali veneficio parum fidei adhibens, quendam huius maleficii expertum, vinculis clausum coëgit vt in lupum se transformaret: quod ita factum est. Hunc tamen, ne huiusmodi idololatria impunita maneret, igne posteà comburi mandauit. Talia enim flagitia tam diuinæ, quàm humanæ leges seuerissimè puniunt.

LIBRI DECIMI OCTAVI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI

ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE AVIBVS.

EPITOME LIBRI DECIMINONI.

De Accipitre, & diuersis eius speciebus.

IN partibus Aquilonis huius auis natura generosior ac fortior, quàm in cæteris mundi partibus esse censetur, maximè propter cœli soliq; rigorem, & abundantissimam escam volucrum, scilicet suæ naturæ conuenientium, pro solido nutrimento. Sanguine enim, corde, ac pectore *Accipitres Aquilonares generosi.*

carum

earum auidius nutritur, magnamque venandi audaciam affectumque sumit: qui & naturali superbia, ac tyrannide magis quandoque quàm necessitate stimulatur ad raptum, & delectantur in illo. Sunt etiam, qui cor tantũmodo, latere per rostrũ aperto deuorant: aliquando etiam cerebrum appetũt, reliqua parte corporis reiecta. Qui venationi student per accipitres, cancros eis offerunt manducandos: ex quarum esca mira satietate delectantur, auideque volatilia venantur, vt gratam pro exquisita esca restituant prædam: idque facilimè faciunt ob volatus agilitatem, quam supra reliqua volatilia habẽt, pennasque acutas, quæ singulis annis veteribus abiectis, eis renouantur. Estque huiusmodi naturæ, quòd auem, quam vesperi prædatur, vngulis sub pectore ob inducendum calorem seruat, maneque liberaliter sine iterata rapina absoluit.

Admirãda accipitris natura

Adhuc de natura accipitrũm.

Domesticus accipiter domino rapinam syluestrem porrigit: vnde cor & intestina recipit in escam. Et hi tepidioribus locis plus delectantur, citiusque carne bouina, vel porcina impinguantur, vti gallinacea carne iuuene marcescunt, & veteri temperantur. Ante aucupium commodius in locis non nimium tenebrosis seruantur, vt alternis diebus producantur. Sed ante omnia cauendum, ne teneris infantulis exitio sint. Nulla nanque bestia quantumcunque domestica, adeò grassatur in infantulos, vt simiæ, & magni accipitres: qui aduolant cunabula, vngulasque tam fortiter imprimunt oculis, & naribus prolium, vt vix euolaturi eximant. Hique sunt corpore amplo, oculis variis & pellucidis, vultu hilari, grossis pedibus, longis vnguibus, delitiosè comedentes, cunctasque aues inuadentes: quia nullas timẽt aues, nisi pauonem, immò & lepores, cuniculos, vulpeculas, porcellos, anseres, grues, anates, & gallos syluestres venantur, præsertim fame & frigore vrgente, quando aduolant domos humanas: vbi subtilibus filis ala permotis, intra ianuam reclusi capiuntur: tandem longo ieiunio domestican-

Accipitres & simiæ infantum hostes.

Accipiter pauonem timet.

ſticantur ferè eodem modo quo falcones. Eſt & aliud genus accipitrum in Septentrionalibus terris, quod domeſticis auibus inſidiatur, vt anſerulis, anatibus, & pullis: hyemeque tempus ſuum cognoſcens, latitat in nidis: audax in paruis, & timidum in magnis. A niſo etiam fugatur, & gallo: tandemque emoritur fame. Niſus rapax, vltra omnium ferarum naturam ſæuiens in ſuum genus, prout homo, ibidem in magna multitudine reperitur. Solus frequentius volat, ne in præda ſuſtineat ſodalem. Paſſeres, cæteræque auiculæ eius inſidias fugientes, quàm celerrimè ſeſe recipiunt ad rubos ſpinoſos.

De Aquilarum natura, & differentia earundem.

AQuilam auem nobilem & rapacem, ab acumine viſus ſic dictam, omnibus notam relinquo. Veruntamen quia in Septentrione maxima multitudo, propter ferarum abundantiam reperitur, aliquid de earum natura, præmiſſa diſtinctione, præſentibus interponam.

Sex igitur ſunt genera aquilarum. *Aquilarũ 6. genera.*

Primum Herodius, qui & Girfalcus dicitur, auis inter omnes nobiliſsima, colore cæruleo, ad albedinem tendens, præterquam in pectore & alis, vbi cœleſtem colorem euidentius imitatur: adeò fortis, vt aquilam rapiat: etiam adeò animoſus, vt ſi in aëre poſt quatuor vel quinque grues, vel alias aues dimiſſus fuerit, non deſinat à præda, donec omnes ad terram ſucceſsiuè deiiciat, cane ad hoc edocto rapiendas. Nec reuocatus herodius is præ indignatione deſcendit. donec rapiat elapſam. Nec plures generat, quàm vnum pullum. *Herodius, ſiue Girfalcus.*

Secundum genus poſt hos nobilius eſt, quod anſeres, cygnos, cuniculos & lepores præcipue rapit, quando pullos habet, Herodio quantitate minor, coloris varii, ex albis & cinereis pennis intermixtis, candidas pennas habens in breui ano.

Tertium, quod truncatis inſidet arboribus, vnde denominationẽ accipit: eſtq; cinerei coloris: anates & anſeres

vena-

venatur, duobus prædictis generibus in quantitate, & audacia minus.

Quartum, quòd accipit pisces, varium in ventre, albũ & nigrum in dorso, & in struma nigras habens maculas: vnum pedem habet anserinum ad natandum, alium vngulis acutum ad rapiendum. Insidet arboribus super flumina piscibus insidians: quorum maxima est multitudo in Aquilonaribus aquis.

Quintum genus paruum est, variique coloris, sed ingenio pollens: nam ossa in sublimi portata, versus saxum vt rumpantur, ad medullam exugendam emittit.

Sextum genus candidum, viuens ex venatione leporum, cuniculorum, porcellorum, catellorum, vulpium, & similium. Aquila tantùm pullos diligit, vt sagittarum ictibus sese pro illis interponat, tanquam scutum.

De proprietate Aquilarum, & incubatione.

OMne autem genus earum hoc proprium habet, quòd pellibus vulpinis & leporinis casu inuentis, vel ab eis extractis, oua fouenda inuoluunt, nidisque beneficio caloris solaris cubanda reponunt. Non enim cõtinuò cubare possunt manentes in nidis: quia vngulæ tantum curuantur, vt rebus prædandis ineptæ reddantur. Curam tamen erga pullos educandos maximam gestant, pisces, aues, lepores eis in escam adferendo. Quod quum considerant sagaces venatores, nidos ascendunt, anosque pullorum ligaculo stringunt, vt comedendi incurrant impedimentum. Soliciti itaque parentes erga sobolem ægritudine liberandam, omnia genera ferarum in cælo, terra, marique recepta, nidis important, vt diuerso medicamine, vno vel altero modo suscepto, sanentur. Congeritur in hanc rem maxima escarum copia: quam aucupes extrahunt, comeduntque, vel vendunt. Nec sterili quæstu id accidere solet, quum aliquando lepores, gallos syluestres, anseres, anates, lucios, & pisces magnos, plurium florenorum æstimatione inueniunt, inuentosque domesticis cibis apponunt, vel magno pre

Aucupũ industria.

tio

tio vendunt. Colligitur, aucupem vnum quandoque plus duorum pullorum prouentu lucrari, quàm colonum aliquem prædijs binis. Ne tamen pulli huiusmodi fame pereant anum soluunt, animæque in famelico corpore pendenti appositos cibos permittunt, iterumque restringunt, quantò longius id natura concedit. Est nanque aquila adeò generosi animi, vt pullos proprios non antè dimittat, quàm sibiipsis enutriendis sufficiant: nec eis putridas escas apponit, sed recentes. Nobilitate naturæ aquila nedum alijs auibus secum permittit pastum, verùm eo deficiente ex eis vnam rapit deuorandam: vnde & pennæ aquilæ in pharetris telis alijs appositæ, pennas alitum consumunt, præcipuè anserinas. Item visa aquila, cæteræ aues pro eo die tantum terrentur, vt vix famem pulsuræ exeant in prædam.

Aquilarũ pennæ alias consumunt.

De Anate & genere eius.

ANas ab assiduitate natandi dicta, omnibus nota, tam syluestris quàm domestica, alioque modo & genere diuisa, hîc veniet annotanda, maximè quòd in Septentrionalibus aquis, tanta earum, præsertim syluestrium, copia est, vt ferè cunctas aquas cooperire videantur. Non enim eas aucupes exturbant, nisi rarò: quia anatum carnes frigidæ sunt, & grossi nutrimenti: imò verius, quia longè meliores ex syluestri venatione, quàm aquatica, habent carnes. Et licet anates diuersi sint generis, tamen omnes conueniunt in forma rostri, seu oris lati, & figura pedum membranalium ad natandum, colore secundum qualitatem regionis abinuicem discrepantes. Domesticæ tamen propè candidæ sunt vniuersæ: sed syluestres non nisi in tepidis aquis morantur, quarum subterraneæ venæ calidam quasi sulphuream exhalationem continuè subministrant. Ne tamen glacie constringantur aquæ huiusmodi, naturæ instinctu circulariter, & obliquè natantes, eas aquas seruant apertas, tantumque vociferantur, vt ad magnam viarum distantiam inde audiantur. Cùm verò vehementia frigoris fuerint superatæ, in sublime se ele-

Anates domesticæ & syluestres.

uant, vastum mare velut vnicum præsidium pro securissima statione petentes.

De mirabili generatione Anatum Scotiæ.

PRæterea prope Glegornum (teste Scotorum recentiore historico) ad duas leucas est rupes Bassensis, in qua est arx inexpugnabilis: circa quam magnarum anatum (quas Sollendas vocat) piscibus viuentium, est mira multitudo: quæ cum anatibus ferinis communibus, aut domesticis, nõ sunt eædem specie specialissima: sed quia eis in colore & figura persimiles sunt, nomine communi anatum congaudent. At discriminis causa Sollendæ vocantur. Hæ anates in vere turmatim à Meridie in rupem de Basse quotannis veniunt, & rupem duobus vel tribus diebus circumuolitant: quo in tempore rupem inhabitantes, nullum tumultum faciunt. Tunc nidificare incipiunt, & tota æstate manent, ac piscibus viuunt: & incolæ rupis, piscibus ab illis captis pascuntur. Ascendunt enim illarum nidos, vt superiùs de pullis aquilæ dictum est, & ad libitum pisces acceptant. In capiendis autem piscibus mirabilis est huius auis industria. In fundo maris lynceis oculis piscem contemplatur: contra quem se præcipitat, sicuti contra ardeam nisus: quem protinus ore & vngulis extrahit. etsi à rupe aliquo alio interuallo distet, alio pisce meliore viso priorem elabi permittit, quatenus posterius visum capiat: & sic semper recentissimos pisces habent, tota æstate rupem inhabitantes. Iuniores anates aut anserculos in terra vicina vendunt. Si ex his bis vel ter quis comederit, sapidissimæ apparebunt: aues enim istæ pinguissimæ sunt. Earumque pinguedinem artificiosè extrahunt, quia in multis medicaminibus prodest: & partes macras vendunt. In fine autumni rupem triduo circumuolant, & posteà agminatim ad partes Meridionales pro tota hyeme auolant, vt illic viuant in æstate: quia quando nobis est hyems, Meridionalibus est æstas. Diutissimè hæ anates viuunt: quod per quasdam signatas incolæ perpenderunt. Triginta, aut quadraginta in rupe bellatores

Sollendæ Bassenses.

Sollẽdarũ pinguedo medicinalis.

tores,harum auium fructus alit, & domino rupis nonnihil vectigalis penditur. Præterea alius Scotorum ſcriptor, qui diligentius rerum ſecreta pertractat, dicit in Orchadibus ex quodam fructu arboris cadente in mare, generari anates: qui paulùlum ſuſceptis alis euolant ad ad domeſticas, vel ſylueſtres.

De Anſeribus.

SYlueſtrium, domeſticorumque anſerum mira eſt multitudo in Septentrionalibus regnis, & maximè tempore cubationis, quo ſylueſtres redeunt à Meridionalibus plagis, idque circa initium Aprilis: hique cinerei, nigrique coloris, & rubei roſtri ac pedum ſunt, veluti domeſtici ferè omnes candidi, & magni reperiuntur. Sylueſtres ſunt in multiplici differentia, videlicet in quantitate, colore, volatu, & origine. Quidam enim alijs ſunt maiores, vt cinerei coloris: quidam nigri, & cinerei, altè volantes: quidam candidi nigerrimas pennas in extremitate alarum habentes, & hi altiſſimè volant: quidam ex arboribus naſcuntur, vt præcedenti capite de anatibus Scotiæ dictum eſt. Vtuntur homines Septentrionales adipe anſerino domeſtico in cibis condiendis, loco butyri: etiam in medicinis ad perfrictiones, conuulſiones, cæcoſque dolores ſubitos. Hic adeps butyro coniunctus, ſanguinem ſiſtit: coque ignis ſacer, carbunculus, vlcera linguæ, & labiorum, cutis in facie, & grauitas aurium ſanatur. Anſerino adipe vtuntur Aquilonares ad rimas labiorum, totiuſque vultus, ortas ex frigore. Iſque adeps melli coniunctus, & morſui canis rabidi adhibitus, ad celerē ſanationem prodeſt. Carnibus anſerinis ſale conditis, ventoque ſiccatis, tam coctis quàm crudis, poſt æſtiuale ſolſtitium, vti omnium aliorū animaliū, vtuntur Aquilonares. Sed ante ſolſtitium hyemale augurium ſumunt ex oſſe pectoris anſerini, quàm ſæua & quàm durabilis erit hyems, hoc ſcilicet modo: Si clarum eſt eſis carnibus, hyems rigida apparebit. Si ſpiſſum & opacū, nix plurima, hyēſq;

tepida ſequetur. Anſer tædio longiſſimæ noctis ante diluculum in forti frigore plus ſolito cantat: quia fame, & frigore concutitur, etiam in tantum, quòd albeſcit roſtrum, & vngues: cuius vnicum remedium eſt, paleis vti ſubſtratis. Nec minus intentatis inſidijs, aut orto incendio clamat.

De Coruis marinis.

EST quoddam genus coruorum, aquaticum, ſiue cornices anguillarum appellatum. Hæ aues nigerrimę ſunt, præter pectus & ventrem: quibus cinereum colorē natura præſcripſit, & incomparabilem vorandi auiditatem. Venantur piſces, tardi ſunt volatus, diuq; ſub aquis manent, quando ſe immergunt. Habent roſtra dentata, vt falces meſſorum: quibus retinent lubricos piſces, anguillas præſertim: quas adeò gulosè venantur, & vorant, vt eas per aluum, tanquam per canale egerāt viuas. Sunt etiam hæ aues ingratiſſimæ naturæ, quia ſtercoribus egeſtis, cortices ac arborum ramos, vbi habitant, inficiunt, vt ſubitò areſcant. Idq; ardea facit: quæ æquè ac illæ in altis arboribus nidū collocat prope piſcoſas aquas, vt ferè omnia genera auium aquaticarum. In vere producūt oua. Eſt & aliud genus coruorū, quod in principio hyemis ſeptem diebus nidificat, & ſeptem diebus pullos cubando producit. Hyemis autem principium intelligitur, quando quarta cæli hyemē facit, cùm ſcilicet ſol intrat Tropicum Capricorni hyemalem, vſq; ad Arietem. Accedit etiam huic coruo, ingrato auium generi, alia auis aquatica, Morfex dicta, totaliter nigra: quę ei inſidiatur, roſtrum habens ſerratile, vngues fortes: quibus aquis immerſa, grandes piſces venatur, & edit. Gregatim in arboribus nidificat iuxta aquas, pullos piſcibus paſcens. Relinquens nidos, ſi ſentit ſe grauari, nouum cibum euomit, alioqui peritura. Hæc ſaturata, alas ſole ſiccandas expandit, diuq; aquā cauda percutit, antequam ad volatum eleuetur. Sortitur ergo aliud nomen, quòd Humuſculus, vel Humiduſculus dicatur. In omnibus littorib. Septentrionis tā æſtate quàm hyeme hæc auis verſatur.

Morfex ſiue Humuſculus.

De

De inimica aue huius Corui.

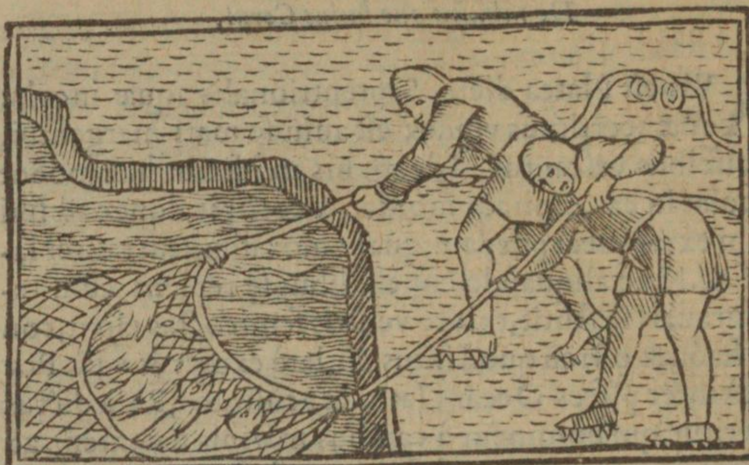
AVis eſt Platea dicta, Septentrionalis aquæ incola: *Platea auis.*
quæ acerrimus vindex eſt auiũ ſe mari mergentiũ, vt piſcibus veſcantur. Ideoq; his inſidiatur hoc modo: Inuolat in eas, capitaq; mordet, & corripit, donec ad ſuũ vſum extorqueat prædam: quam mox dimittũt taliter laceſſitæ. Hæc aliquando conchylibus ſe replens, cùm teſtis grauari ſe ſentit, calore ventris ſemicoctas eijcit, con chyliaq;, & oſtreũ quod intus eſt, latè exugit & edit. Præ tereà inter piſces Oceani latos & aculeatos, Raia dictus *Raia piſcis, hominum amatrix.* reperitur: qui hominem à canibus marinis natantem, ad deuorandum raptum & ſuffocatum defendit, nec deſerit, donec viderit eum à periculo euaſiſſe. Hic piſcis coruum marinum ſub vndas ſe mergentem, ſæpiſſimè ad paſtum rapit, ne etiam in aquis careat vltore ſuæ rapacitatis.

De Falconibus & eorum diſtinctione.

AQuilonares montes Falcones generant valde feroces, ſed generoſos: etiam candidos, qui balliſtis incolarum, niſi omnimodam vim in rapiendo fecerint, tan quam aues ſacræ non impetuntur: alioquin damna facientes, quantumcunque nobiles, aut candidi ſint, ſagittas incolarum non euadent. Habitant tamen in rupibus quaſi inacceſſis, viuentes ex raptu piſcium: quos ob nimiam multitudinem diminuere nõ ſufficiunt homines etiam innumerabiles, niſi concurrerit adiutorium rapacium beſtiarum. Adeò natura ludit in rebus, abundantia vel defectu ſagaciſſimè temperandis. Abundant etiã ibidem accipitres, & milui, ac corui, ob aquaticarum auium ſegnitiem, ac tardum volatum: quia nimium fertilitate fundi ſaginantur.

De Hirundinibus ab aquis extractis.

ETſi multarum naturalium rerum ſcriptores memoriæ prodiderunt, hirũdines mutare ſtationes, hoc eſt

exurgente leui hyeme, repetere terras calidiores: attamē in Septētrionalib. aquis sæpius casu piscatoris extrahun tur hirundines, in modū conglomeratæ massæ: quæ ore ad os, & ala ad alā, & pede ad pedē post principiū autum ni sese inter cannas descensuræ colligarūt. Notatū enim est, eas eo tēpore, suauissimo cōpleto cantu taliter descē-dere, & pacificè post principiū veris inde euolare, atque repetere vetustos nidos, vel nouos naturali solicitudine fabricare. Massa autē illa per imperitos adolescentes (nā antiqui & experti piscatores eā remittunt) extracta, atq; in æstuaria portata, caloris accessu hirundines resolutæ, volare quidē incipiunt, sed exiguo tempore durant: quia immatura acceleratione non liberæ, sed captiuæ sunt re-ductæ: Accidit etiā tempore verno, liberè reuertētes, ni-dosq; veteres intrantes, aut nouos construentes, superue niente horrida hyeme cum denso casu niuium, oēs pari ter emori, vt nullæ in tectis, aut fluminum ripis tota ea æstate videantur, prȩter paucissimas, tardius à profundio ribus aquis ascendentes, aut aliunde peregrinantes, quæ naturæ beneficio sobolē reparaturæ, hyeme penitus in Maio soluta, aduolare cernuntur. Agricolæ enim ex ea-rum nidis sublimius, vel depressius ædificatis, prognosti cum capiunt, an in vallibus, an in montibus, vel colli-bus (propter imbrium incrementum, vel decrementum) sint seminaturi. Imò nec bonum omen capiunt incolæ ex tectis, vbi hirundines habitare perhorrescunt: quia ea culmina casura creduntur.

De

De Auibus sub niue reclusis.

SVnt in Septentrionalib.terris galli ſylueſtres, quãtitate ſimiles phaſianis,licet multò breuiore cauda, & abſoluta nigritie in toto corpore, & cãdentibus aliquot pennis in extremitate alarũ & caudarũ. Mares rubra & eminenti criſta,fœminæ verò humili ac lata, colore griſeo decorantur. Hæ aues mirabili natura ſuſtinẽt frigus immenſum in nemorib.vti anates in aquis.Verùm cum niues inſtar collium terræ ſuperficiem vbiq; cooperiũt, ramosq; arborũ diutius deprimunt,& cõdenſant,certos fructus betulæ arboris(Gatulo Italicè dictæ) in forma longi piperis vorãt,& glutiunt indigeſtos:idq; tanta auiditate ac quãtitate,vt repletũ guttur toto corpore maius appareat. Deinde partitis agminibus ſeſe inter medios niuiũ colles immergũt,præſertim in Ianuario, Februario,Martio,quãdo niues vt turbines,typhones,vel tẽpeſtates grauiſſimæ è nubibus deſcẽdũt.Cumq; coopertę ſunt,penitusq; vt nulla videatur cõglobatæ,certis hebdomadis cibo in gutture collecto,egeſto ac reſũpto viuũt. Venatorũ canibus nõ prodũtur:attamẽ ſagacitate expertorũ venatorũ ſępius euenit,vt canibus in odore errantibus, ipſi ſignis deprehẽſis maximũ numerũ viuarũ auiũ cõprehendant,extrahantq; ad magnũ lucrũ. Sed id fieri oportebit celeriter:quia audito canũ latratu,mox vigore alarũ(nõ ſecus ac agmina apũ)erumpunt,& ſe in ſublime efferunt.Quòd ſi præſentiunt niuẽ imminere maiorẽ,prædicto fructu iterũ deuorato,aliud domiciliũ captãt,inq; eo manẽt vſq; ad finẽ Martij,vel celerioris reſolutionis niuium,ſole Arietẽ egrediente:tunc enim niue liquefacta,naturæ inſtinctu (vt multæ aliæ aues) à latebris ſurgũt,oua pullosq; producturæ:& hoc in mõtibus, vbi vepres ſunt,& arbores dẽſæ.Mares & fœminæ viciſſim oua cubant,& vterque pullos obſeruat,& præſertim mas,ne ab aquila vel vulpe rapiantur.

De venatione earum extra niues.

HAE aues in maxima turba cõgregatæ volãt, atq; in altis arborib.præſertim betulinis,manẽt: nec deſcẽ

dunt, nisi propagationis causa, quia in earũ arborũ summitate habẽt sufficiẽs nutrimentũ. Et eo viso, scilicet ꝙ sese dilatãt per cãpos, etiã niue repletos, venatores siue rustici, ad quos rura spectãt, baculis seu fustibus longitudine viij. vel x. pedũ, obliquo situ è terra supra niues erectis, è quorũ summitate depẽdet laqueus ad oẽm tactũ mobilis, venãtur huiusmodi aues: quia in cõgressu naturæ mirè saltãt, vti perdices currunt: & ita incidũt in laqueos, atq; pẽdẽtes manẽt. Cumq; vna funiculo videtur suspẽsa, aliæ eã liberaturæ aduolãt, & similibus laqueis irretiuntur. Est etiã alius modus eas capiẽdi, videlicet sagittis sub vmbra equorũ, vt minus insidias valeãt præcauere. Tẽpore aũt propagationis, incessabili garrulitate alterutrũ se superare volẽtes canũt, mares præsertim, vt lõgo latoq; spatio per oẽs syluas audiantur: seq; cantu frequẽtius produũt. Est etiã alia auiũ species, Bonosa dicta, carnes habens exterius nigras, interius albas, satis delicatas & sapidas more perdicũ, licet sint magnitudine phasianorũ. Tẽpore coitus masculus hianti ore currit, donec spumet: tũc fœmina occurrẽs spumã recipit, indeq; videtur cõcipere & parere oua, atq; educere pullos. Carnes verò supradictarũ auiũ, syluestriũ scilicet gallorũ, sunt admodũ dulces & tẽperatæ, vt caponũ: & ob id ingeniosè, hyeme scilicet laqueis, & æstate sagittis capiuntur.

Bonosa auis.

De niualibus Auiculis.

EST prætereà admiranda quarundam auium Aquilonarium natura, quòd in syluarum solitudine ita sese conti-

contineant,vt ibi genitæ humanis habitaculis nunquam vel rarò appropinquent. Sturnorum magnitudinem, & colorem æstate habent: hyeme verò multiplicatis niuibus semper candidę apparent,veluti cygni. Pedes earum rubei,vt nigrarum ciconiarum:sed rostrum croceo colore decorum,breue tamen & acutum. Cibus earum,vt cęterarum auium, vermiculi inter cortices rimosarum arborum latitantes,vel aridi pinorum,aut abietum,aut coryli fructus: quæ etiam sub asperrima hyeme vim nutrimenti, non amittunt. Sed difficilè capiuntur retibus, laqueis,arcubus,aut ballistis,ob niuium profunditatem, quum pulchriorem colorem habeant,quàm saporem. Vbi verò alites prædictæ concauitates niuium, veluti abditas specus sortitæ fuerint, eas ingrediuntur, sese balneantes,vti puluere gallus,vel sturnus arena: deinde cacumina arborum niuibus oppressarum repetunt, tanquam locum naturæ beneficio maiorem voluptatem ad ministraturum:imò & necessitatem,vt eminentius pręcaueant insidias importunas accipitrum: quibus visis se in medias niues intrudunt, vt passeres contra miluum inter spinas,& demum niuibus consumptis, inter arbores densas tempore veris. Quando ab albedine in cinereum colorem naturali varietate transeunt,vitam degũt placidam, nullum inter rapaces alites accipitre minore sentientes hostem seueriorem.

De ponderosis Niuibus,& Culicibus hyemalibus.

HAecque niuium magna pressura continuè durat, vsquequò solis ascensu, & Austrino vento consumitur. Deinde post tantum tamque diuturnum naturæ certamen, rediuiuo humore arbores incuruatæ, ad pristinam libertatem & decorem resurgunt, eminentius in sublime tendentes,quò terra niuium humore resoluto,singulari fertilitate fuerit impinguata:quod & agricolis pro liberaliori commodo cedit. Resolutione enim niuium agri fœcundiores redduntur, citiusq; germinant,quàm quiuis alii agri diligentissimo labore pręparati,

parati. Similiter & prata ac paſcua tantum luxuriãt graminum vbertate & diuerſitate, vt neceſſum ſit inde arcere iumenta, ne nimio herbarum eſu crepent, aut debilitentur: imò, vbi prata ſunt, falcibus ſepe trũcare herbas. Accedit prætereà aliud naturæ portentum, verſus Septentrionem, quomodo in plerisque locis penes terrarum calida ſpiracula minutuli culices generantur, Auſtroque flante modicum à terra eleuantur, & innumerabili agmine ſupra niues turbato volatu mouentur, & ſicut nulli ſunt moleſti, ita vnico flatu venti Borealis aſperi, veluti hemerobii extinguuntur. Sed tamen rediens Auſter nouos producit ex eiſdem cauernis & ſimilibus, vt plurima pars hyemalis etiam culices videat in aëre perſtrepentes. Licet autem flacceſcant arbores niuium denſitate, & teneri rami nimio pondere more arcuum deprimantur, atque plures arbores pronæ in terram inclinentur: tamen ſub eis, tanquam in opacis locis, frigido vento liberis, habitant diuerſæ beſtiæ in maxima ſecuritate. Sed nec ſilendum eſt, itinerantes ſub his incuruatis arboribus, tanquam fornicibus, perficere vias ſuas: leues tamen ictus caſu niuium aliquando ſuſtinere.

De Ouis inſularibus diuerſarum auium.

QVia aquatilibus auibus tutum minimè eſt, oua ponere in terra firma, aut pullos producere longè ab aquis, propter noxias beſtias, vulpeculas ſcilicet & mu-

mustelas:ideo naturæ instinctu in insulis (quarum infinitus in Aquilone numerus est) & rupibus fruticum germine denudatis,maximò agmine,ac numero diuersi generis cohabitant:nidosque earum aliquæ in nudo silice, aliquæ tortis aridisque stipulis, vel gramine sicco reponunt,ouaque innumera pariunt:quæ quibuscunq; nauigantibus liberè cedunt occupanda, ita vt maxima vasa colligant,& in forum vendenda comportẽt,aut sale(corticibus exuta)ad domesticum cibum,non ingratum,longo tempore seruent:boniq; saporis sunt, licet à feris accepta. Anas tamen in terra prope aquas aut insulas educit pullos.Inter eas aues fulica aquatica est, nigri coloris,de genere mergorũ,anate minor:quæ in mari,& circa stagna habitat,non vagabunda, sed permanẽs in loco suæ generationis. Cadaueribus vescitur piscium à rapacibus auibus dimissorum: præter quos ipsa insidiosè inter rupes alios venatur: è quibus vice versa cęteris auibus magna liberalitate escam partitur. Tempestatibus gaudet,eò quòd ludẽdo se submergit, & enatat. Matutino clangore tempestatem præsagit. *Insulæ innumeræ in Septent.*

Adhuc de ouis certarum auium.

IN littoribus Noruagicis etiam sunt innumerabiles insulæ, vsque ad suppolares terras progredientes: in quibus vti plurimæ aues alibi non reperibiles sunt,ita et oua producunt innumera; quæ occupantibus cedunt. Sed vnum est cæteris spectaculis miserabiliùs,quòd gallina ex anatum ouis pariter & propriis pullos producens,proprio fœtu secum gaudet in fricatione ventris cubatione fatigati:alterum verò aquis se immergentem vocat ad escam,qui nec matrem agnoscit etiam vociferantem. *Insulæ littoris Noruagici innumeræ.*

De Pauo-

De Pauonibus.

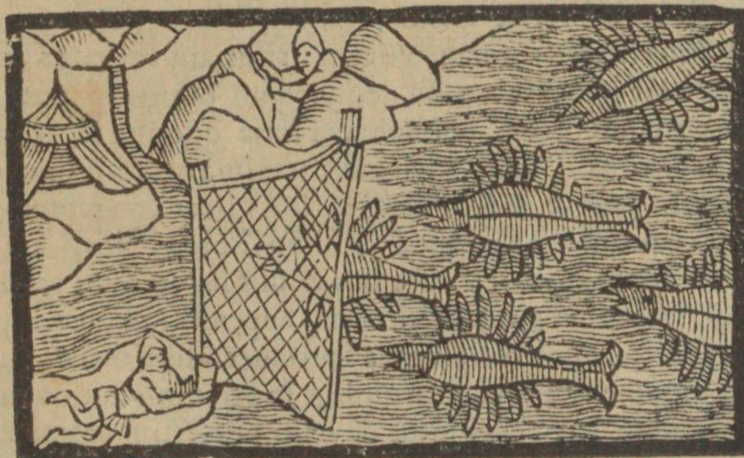
IN Ostrogothia,& Vestrogothia, ac Suetia plures generantur Pauones, & maxima diligentia educantur, ita vt primis diebus farina hordeacea in modum pillularum confecta vescantur:posteà caseo recenti à lacte expresso(nam serum nocet)deinde xxxv.die euoluto, hordeo solido nutriuntur:ac vltimò in apertis agris & campis,vbi naturæ instinctu seipsos liberius sustentare possunt,præcipuè vbi vulpes non habeant ad eos accessum. Quod autem cæteris auibus diligentius fouentur, causam præstat vtilitas,& pulchritudo pennarum,quam pictores & textores Aquilonarium terrarum in colorum varietate distinguenda imitantur, quum magnorum artificum picturæ raro,ob itineris prolixitatem, à remotis terris afferantur.

De auibus ignoti nominis in Lacu albo.

Lacus alb. LAcus albus inter Scricfinnos, & Biarmos, ac Moscouitas versus polum Arcticum situs, dominiorum & gentium terminos habet,longus & latus, adeoq; piscosus,vt quibusuis piscatoribus,æstiuo præsertim tẽpore,exhibeat se sine sui diminutione liberalem. Quare ad eum multæ gentes accedunt, domesticam prouisionem ex eius abundantia facturæ in totum annum.In eo lacu-

lacu & penes eum, habitant infinitæ ſpecies auium, con tinuum garritum ferè ſex menſibus ſub clariſsima luce dierum ac noctium, vſque ad graue faſtidium emittentium. Quædamque earum ignoti nominis ſunt, & maximè mollium plumarum, vt incolæ eas venantes, exinde acquirant ingentem quæſtum. Opus enim eſt in his regionibus frigidiſsimis, pro arcendo gelu, vti plumis, & mollibus lectis, præcipuè pro aduentitiis viatoribus, qui talibus aſperitatibus non ſunt aſſueti. Cernuntur hic diuerſorum hominum habitus, in nauibus (Strudzar, & Haapar dictis) Moſchouitarum ſcilicet, Finnonũ, & Scricfinnorum, quibus ſtante regionum pace, pacifica eſt cõpiſcatio ineunda, vt nulli (quod mirum eſt) iniuria pro quæſtu, ſeu captura piſcium, aut auium irrogetur: niſi furto (quod rarò accidit propter continuam lucem) aliquid ablatum fuerit, aut falſificatum. Gens enim illa Moſchouitica more Græcorum aſtuta eſt, & varia in verbis. Videntur etiam aues Onocrotali, ſaccum ſub gutture habentes, ne & deeſſe videatur inexplebilis auis: de qua ſuo loco, ſicuti & coruo, & reliquis nonnihil fuerat allegatum. Item in hoc lacu infiniti cygni, anates, & anſeres reperiuntur. *Moſchouitæ taxãtur aſtutiæ.*

De Auibus alle alle dictis.

EST in hoc lacu quoddam auium genus admodum frequens, imò & in aliis ſinibus maris Bothnici, ac Sue-

Suetici, quod tempore æstiuo nunquam intermissa voce clamitat, Alle alle: vnde propter hoc vbique ab incolis aues illæ Alle alle appellantur. In eo nanque lacu propter dulces aquas à calidis fontibus vndique scaturientes multarum ac magnarum volucrum (prout ante dictum est, tanta multitudo reperitur, vt quasi spatiosa littora, & uasta flumina cooperire videātur, præcipuè corui marini, siue cornices anguillarum, morfices ac mergi, anates duarum specierum, & cygni, prætereà minuta aquatilia infinita. Hos igitur coruos, & reliquas inexplebiles aues, venatores faciliùs ob grauem tardumq; volatū, duobus vel quatuor cubitis super aquas eleuatas, capiunt: eo videlicet modo, quòd in arctis scopulis, velut insularum ianuis, in vtraque ripa hastis atra retia, vel aqueo colore tincta appendunt. quæ trochleis sursum deorsumq; repente mobilia redduntur, vt agmine magno aduolaturas aues, depreßis subitoque leuatis in obliquum casum retibus inuoluant: quod necessario auibus illis euenit, ob grauem tardumque volatum, quem recto & lineari motu seruant institutum, ita vt paucæ periculum euadant. Etiam anates, aliæque aues quandoque retibus huiusmodi subiiciuntur. Hę igitur aues nigræ & pigræ, siue natantes, siue volantes, semper Alle alle vociferantur, quod Latinè sonat Omnes omnes, etiam quando retibus sunt inclusæ: quam vocem irrisoriam solicitus auceps interpretatur, quòd nequaquam omnes habeat in sua potestate, neque vnquam per retia quoque sexcenta sit habiturus. Sunt & hæ aues maxima multitudine in scopulis Suetiæ, & Gothiæ superioris, licet non tanta, vt in lacu prædicto, aliisque fluminibus huic vicinis. Capiuntur etiam aquaticæ aues in vasculis littoralium arborum, ramis per modum nidorum appensis: in quæ anates præcipuè sese recipiunt, ad producendum oua & pullos, propter vulpeculas, a quibus in terra infestationem patiuntur. Item capiuntur & visco, præsertim paruulæ.

De Vpupis

De Vpupis, & aliis auium generibus.

VPupę quando ad Septentrionales campos stato tẽpore è regionibus alienis adueniunt, veris tempus accedere indicant. Auis gemitu plena & clamore, ob ouorum, aut pullorum custodiam. Vulpes in herbis importuno clamore latitare indicat: ita & canes, ac cæteras bestias ab omnibus locis abigendas exclamat. Bellum eis cum hirundinibus ac picis, & monedulis est. In paludum tuberibus oua ponit, & pullos educit. Domesticata venando muscas domum purgat, etiam in murium raptu. Pluuiam gemitu indicat: quòd & nepæ campestres faciunt, cuculi equarum dictæ: quæ transuerso volatu, citatoque forti sonitu, imbres illicò adesse præsagiunt. Item nepæ maiores longissimis rostris pluuiam adesse prædicunt: ita & pici arborum. Est etiam auis, quæ pluuialis dicitur, perdicis magnitudine, variis pinnis ornata, croceo, albo, nigroque distincta colore: hæc creditur solo aëre viuere, licet pinguis sit, & in ventre eius nihil inueniatur. Hanc grauibus baculis venantur aucupes, quos altius in aërem ad deterrendum eam iactant, vt ita auem ad ima volantem, & fugientem acquirant. *Auis pluuialis aëre viuit.*

De Cuculo

De Cuculo, & multiplici genere Picorum.

EST etiam in Aquilonaribus ſyluis optatæ lætitiæ annunciatrix auis omnibus nota, Cuculus appellata, circa principium Maii erumpens in vocem ſonoram: quam ferè in fine menſis Iulii continuat. Sed hoc in vaſtis nemoribus, ob inimicas aues, naturali odio eam in omnibus moleſtantes, eò quòd & ipſa (Coccyx Græcè dicta) aliis ſit inſidioſa. Nidum enim proprium non facit, ſed in alienis, palumbi ſcilicet, alaudæ, vel paſſeris ſolitarii, ponit ſua oua cubanda, & alterius labore producit pullos: qui è teſta exeuntes, pulchritudine, vt educentur, prouocant nutricem: quæ ſpecie & forma impingueſcentis ſobolis gaudens, fœtus ſuos damnat, atque abſumi patitur, donec ab adulterino fœtu euolaturo interimatur: & demum ipſe coccyx à ſuo genere, videlicet accipitre, dilaniatur. Præterea picorum genera plurima ſunt in Aquilone, magnitudine monedularum, aſperrima hyeme in corticibus arborum quærentes victum: quorum aliqui nigerrimi ſunt, rubeam habentes criſtam, aliqui glauci, aliqui virides, aliqui vario colore reſperſi, ſigna aſperioris hyemis venturæ, gemitu prænunciantes.

FINIS LIBRI. XIX.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE PISCIBVS.

EPITOME LIBRI XX.

De triplici Bothnia terræ Septentrionalis, & abundantiſsima eius piſcatura.

BOTHNIA, quæ ſinum Gothicum ſiue Sueticum ad Septentrionem terminat, latiſſima eſt terra, diuiſa in tres magnas prouincias, Occidentalem, Aquilonarē, & Orientalem. Qui Aquilonarem incolunt, piſcatu maximè viuunt: non quòd agrum ſterilem habeant, ſed quia tanta eſt his copia piſcium optimorum, vt in omnium neceſſariarum rerum permutationem abundè ſufficiat. Suntq; in omnibus rebus locupletes: ſiquidem ex Hiſpania ac Luſitania optimum vinum, & ſal: ex Anglia & Flandria, pretioſum pannum: ex Germaniæ ciuitatibus variam domorum ſupellectilem & ornatum, præter domeſticum cultum: ex Suetia & Gothia triticum, ſiliginem, hordeū, & omne genus neceſſarij leguminis illuc nauibus aduectum, cōparant. Omne littus, inſula, ſinus, amnis, riuulus, illic exuberantem piſcium copiam toto *Bothnia, id eſt, fundus vaſis.*

anno, maximè tempore æstiuo, quo omnia ibi amœnissima sunt, prębet. Insulę circa maris littora plurimæ sunt, & iucundissimæ: quæ herbis, arboribus, & graminibus, maximam recreandi delectationem exhibent. In arboribus auium diuersi generis suauis concentus: piscium mira uarietas, sese super vndas ludendo efferentium: piscatorum maximus in omni loco prouentus: nulla illic nociua belua in mari, nullum perniciosum reptile, aut formidabile animal prope in terra: nullæ tenebræ tempore totius æstatis, nullus ardor solis, aër salubris, & temperatus: omnia ibi iucunda, quieta, & trãquilla. Verùm quod magis mirum est in tanta locorum & temporum amœnitate, ac licentia, nullum turpis lasciuiæ facinus admittitur: castus, & verecundus inter homines vtriusq; sexus conuictus: nec incestus, nec fornicatio, nec adulterium fit, aut nominatur in illis: tantum enim valet lex Domini immaculata apud simplices illos populos, vt ipsorum castimoniæ multi in lege diuina doctissimi cedere videantur. Labitur ex montibus huius Aquilonaris Bothniæ (id est fundi maris) vndosus, & profundus amnis: qui duobus ostijs fertur in mare, relicto in medio breui spatio, in quo fundatum est oppidum, quod Thorna, id est turrita insula dicitur: cuius latitudinis eleuatio est circiter 82. grad. longitud. 42. Est autem hoc oppidum in loco plurimum amœno, & commodo situatum: nec aliud emporium frequentius in toto tractu suppolari, quàm est hæc Thorna. Ad ipsam enim confluunt Russi albi, Lappones, Biarmi, Bothnienses, Finni, Sueci, Tauasti, Helsingi, & complures alij, ex partibus Noruegiæ, per altissimos montes, & vastas solitudines, ac Iempthiam regionem: & hi omnes, partim oblongis nauiculis, incitatissimis fluuiorum casibus aptatis, partim curribus domitorum rangiferorum vtuntur, partim etiam pandis perticis, quibus conspersa niuibus iuga montium citò superant, celerique allapsu concurrunt, vti in principio huius voluminis explanatum reperitur.

Thorna emporium celebre.

De

De multitudine piſcium huius emporij.

COmportati piſces diuerſarum ſpecierum ex piſcaturis ſuperiorum fluminum in hunc locum, mercatoribus longinquarum prouinciarum rerum commutatione venundantur: & hoc in colligatis faſciculis quingentarum grauium librarum, quod pondus illic eſt vſitatius: & præterea in maximis vaſis ſale conditi piſces, ſeu alio modo ſuauioris ſaporis conciliandi gratia fumigati. Ad hanc inſulam frequentiorem nauigationem Holmenſes, Aboënſes, Raugmenſes, & Eregrundenſes, quotannis in maximo capiendo lucro inſtituunt, ac mercimonia non pecuniarum numeratione (eò quòd gens illa nummos non æſtimat) ſed commutatione rerum neceſſariarum, prout libro quarto fuit enarratum, diſtrahunt. Et id quidem fit, quia ad hoc emporium ob populi ſimplicitatem, ac crudelitatem, plerunque à doloſis mercatoribus importata moneta, deprehenſa ſit falſa, vafro præſertim ingenio Moſchouitarum, qui illuc circa æſtiuale ſolſtitium) vti ego anno milleſimo quingenteſimo decimonono vidi) in magno numero, nauigia in humeris aliquando inter diſtantes aquas portantes, concurrere ſolent. Sed dolus eorũ cùm detegitur, repentinam illicò recipit vltionem.

Rerũ commutatio apud Both.

Pecunia quo in loco negligitur.

De piscatura Salmonum.

VIX alicubi in tota Europa vberior ſalmonũ piſcatura reperitur, quàm in Bothnico mari verſus Lappones, è quorum montibus & terris, vaſtiſſima flumina dulcium aquarum deſcendunt: contra quæ pulcherrimo ſpectaculo, quaſi milites micãtibus armis, ſub ſolari æſtu aſcendere videntur ſalmones, tanto præſertim agmine, vt ſuperiores montium aquæ prædam reſeruent piſcatoribus ſuis. Dicitur nanque ſalmo à ſaltu: caudam enim ore replicat, & reflectit, firmiter eam ore tenens, donec ſaltus agilitate locum abruptum conſcendat: ad quẽ tendens contra fluminis impetum, à propoſito non deſiſtit, quouſque dulcibus aquis (quas auidè deſiderat) reficiatur: ac poſteà viciſſim deſiliendo, ad nota domicilia intra cauernoſas rupes reuertitur. Gaudet enim alternatim ſalſis, & dulcibus aquis. Creſcit hic piſcis in longitudine VI. vel VII. pedum, magno præualens robore, ſed ponderoſus & grauis: omniſq; quam habet agilitas, à potentia virtutis eius eſt potius, quàm à leuitate corporis. Carnes eius rubeæ ſunt: quæ licet dulces & gratæ ſint, valde tamen ſatietatem citò manducantibus ingerunt: quod verum eſt recentes auidius ſumptæ. Dum verò ſale condiuntur, gratiores æſtimantur, ita vt magno pretio ac multitudine emptæ, ad ſuperioris Germaniæ partes vſque, primùm nauigijs, & demum curribus aduehantur. Neque genus hoc piſcium, quantumcunque capiatur,

Salmones 6. vel. 7. pedũ longitudine.

piatur,

piatur, deficere videtur in loco natiuo suo. Vidi enim ego circa æstiuale solstitium in extremis Bothniæ littoribus circa Thornam, adeò magnam eorum multitudinem capi, atque in tanto numero extrahi, vt fortissima retia rumperentur. Nititur enim hic piscis, dum sentit se retibus pressum, omnibus viribus se liberare, caudam ad os applicando, vt circulari saltu exiliat: idque, licet tardus sit, & piger ob suã pinguedinem, celerrimè ostendit. Cor eius extractum diutius omnium cordibus animalium mouetur. In Rheno & Vistula, ac Duna, vel Dzuina prope Rigam in Liuonia, magno pretio comparantur salmones: hique fumo querno ad gratissimum saporem indurantur, prout generaliter fieri solet apud omnes aquas Septentrionales. In regionibus autẽ Ostrogothorum ac Vestrogothorum, etiam plurimi capiũtur. Flumina enim illic in plerisque locis xx. vel xxx. pedum altitudine reperiuntur, maximè penes Vestrogothos in prouincia VVermelandia dicta, quæ olim regio titulo decorabatur: vbi lacus dulcium aquarum, centum millibus passuum in longitudine, & XL. in latitudine patet, cui nomen Vener est: in quem XXIIII. magna flumina à montibus Noruegiæ illabuntur, vnum solum exitum versus Meridiem habentia: qui Trolhetta, id est, dæmonum caputium appellatur. In fluminibus illis recentibus in maxima copia salmones capiuntur: inque genere suo maxima producunt oua, ciceculas, vel pisa in quantitate superantia, ac maculas nigras in cute respersas habentia cum magno decore. Maximus denique horum piscium, vbicunque capiuntur, quæstus est, & adhibito ingenio capiendi maior indies excrescit.

Salmonis cor diutissimè viuit.

De lacu Vener vastiss. iã dictum est.

De piscatura Vitulorum marinorum.

QVia in mari Bothnico & Finnonico maxima vitulorũ marinorũ, siue phocarũ multitudo reperitur: idcirco naturam eius, & demum venandi modum, quẽ videram, paucis annectam. Vitulus marinus, qui & Helcus Latinè dicitur, à similitudine terrestris vituli sortitur nomẽ: habetq; corpus durũ & carnosum, ideoq; difficulter

Helcus.

ter interficitur, nisi elisis tẽporibus capitis. Vox eius est, vt tauri: quatuor habet pedes, non autẽ auriculas: quia regimen vitæ eius, & mansio est in aqua. Si enim auriculas haberet, multum humorem susciperet, natationemq́; sibi in aqua prohiberet. Animal generat completum: parit vt homo omni tempore, sed maximè cum primis capris. Vitulus marinus pilo vestitus, auerso coitu, vt canis, inuitus adhæret: parit animal in terra more pecudũ, nunquam tamen plures geminis fœtus, licet author de natura rerum dicat, tres. Fœtum non ante duodecimum diem à partu in mare producit, subinde assuefaciens. Ipsis in somno mugitus, vnde nomen vituli. Accipiunt tamen disciplinam, voceq́, pariter & visu populum salutant, incondito fremitu: nomine vocati respondent. Nullum animal grauiore somno premitur. Pinnis, quibus in mari vtuntur, humi quoque pedum vice serpunt, sursum deorsumq́ue claudicantium more se mouentes. Pelles eorum etiam detractas corpori, sensum æquorum retinere traditur, semperq́ue æstu maris recedente inhorrescere. Dextra pinna vim soporiferam, somnosq́ue alliciendi capiti subdita habet. Pauidi fulminum, tutissima putant tabernacula è pellibus vitulorum marinorũ confecta, eò quod solum hoc animal in æquore, vt aquila in æthere, à fulminis ictu immune est, & securum. Hoc animal, catulos mammis lactat.

Phocarum partus.

De

De modo piſcandi eos,& eorum medicina.

PIſcator n entita pelle nigra , cum longa haſta ferro hamata,ſuper glacie curuatus iacet,mugitúq; vitulũ vocat,qui mox accedit,putans nouã ſuſcipere coniugẽ, propria interfecta : eſt enim ſuper oẽs beluas crudelior vxoricida,vt vnã alteri ſuperinducat,donec ab aliqua earũ in defenſione fuerit interẽptus:verùm nõ conſortem, ſed iaculum,non luxuriã,ſed laqueũ inuenit, vt occidatur. Nam ſpiculũ per haſtam immiſſum,manet in corpore,donec debilitata belua ex ſuſcepto vulnere, per funẽ attrahatur. Capitur etiam dormiens,præſertim humano mucrone,quia profundiſſimè dormit, vt & alij quidam piſces,de quibus infrà de roſmaro dicetur. Canicies vti homini,& equo,ſic quoque vitulo marino accidit:ſenectutiq; reuerentiam iuniores ſemper habent . Vbi enim in ſcopulis XXX. vel XL. vel plures dormiendo iacent,tan quã pecorũ greges,fideliter notatũ eſt,ſenes pariter & iu niores ſeorſum dormire: vnde & ſeniore in aquas deſcen dente,nec vnus è toto grege in ſcopulo montano, lato, vel in glaciei parte natante remanet,niſi pariẽdi cauſa. Nam ſi mare turbatum in fluctus ſurrexerit , & pilus ſimiliter erectus exurgit:ſi verò mare pacificum fuerit,pilus in planum ſternitur:ſicq; maris ſtatus in re inſenſata, & mortua deprehenditur.Bothnici nautæ prognoſticon ſuſcipiunt ex veſtitu proprio,de pellibus huiuſmodi cõpoſito,an mare trãquillum,& proſpera nauigatio ſit ſperanda,vel periculum in mari ſubeundum.

Vitulus marinus ĩ fœminã ſuã crudelis.

Senũ ĩter vitulos marinos reuerentia.

Phocarum pelliũ prognoſticon.

Adhuc de virtute huius beſtiæ.

ITem beſtiæ hæ adeò animoſæ ſunt, vt audito tonitru, viſoq; fulmine ac coruſcatione, gaudentes aſcendant planos mõticulos,ſicuti ranæ exultant acceſſu pluuiarũ. Nauigaturi Bothniẽſẽs, ſeu Aquilonares nautæ , verſus Germaniam in aſperrima hyeme,pinguedine huius beluæ liniunt tabulas nauiũ,ne glacie congelentur ad nauis demerſionem. Item pinguedo hæc,Seeltraan vulgariter dicta,plurimum valet ad inungendum diuerſa genera coriorum,ac pellium,quas alutas appellant: vnde

Vitulus marinus tonitru et fulgure gaudet.

caligæ molliores conficiuntur:quemadmodum videtur quomodo in Prussia hac pinguedine per aquarum rotas aluta præparatur, atque distrahendi gratia in Flandriam, & tandem in Italiam, Galliam ac Germaniam transportatur. Tergora etiam bouina, nisi vncta fuerint hac pinguedine, vel ceti, non valent ad conficiendum ocreas viatorum in pluuia,eò quòd arcet omnem humiditatem,& diutissimè conseruat eas:nec mures hac pinguedine calceos vel ocreas vnctas rodunt,aut lora equorum ad præsepia ligatorum,sicuti alia, scilicet bouina, vel arietina pinguedine vncta.Imò hoc bonum naturaliter inest huic corio,vt fulmine non tangatur, vbicunque fuerit alligatum.

De perplexitate comedentium carnes huius Vituli tempore Ieiunij.

CVm hoc animal carnē habeat,& laridum,more domesticorum porcorum,nonnulli scrupulosè se torquent,ne his,scilicet interioribus carnibus, vescantur in Quadragesima,ea securitate, sicuti lardum vel pinguedinem,quæ foris est,& auulsa carnem retinet sibi coniunctam. Quocirca rectoribus Ecclesiasticis hæc causa discutienda committi consueuit:dumque in vnam & alteram partem physica ratione multa adduci, probarique solent,nec satis concorditer diffiniri, simplicioris ingenij viri,multis post habitis causis,in vtranq; partem prolatis,dicunt,& probant, ex ipso vitulo marino sumendā fore demonstrationem, hanc videlicet, vt cùm partum fecerit in littore,si ad syluas à venatore compulsa belua fugerit,abstinendum eius esu erit tempore prohibito: si verò ad aquas,securissimè ea vescendum erit. Et ita seruatur, vt infinitæ hominum multitudines hac pinguedine vtantur in obsonijs suis,loco olei: atque ob eam causam carnes in maxima quantitate,veluti latera porcorum,in vasa recluduntur. Pinguedo tamen huius vituli marini solidior, defertur ad amplam Germaniam.

Paradoxō parænetiçum.

X 4

De

De Lupis, siue Luciis.

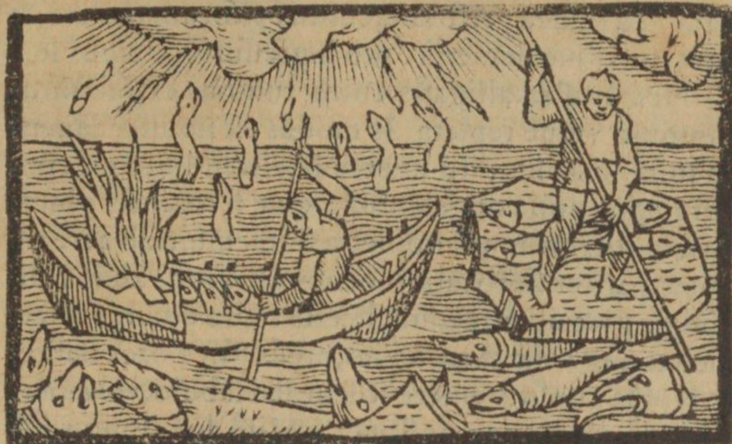
SVnt lacus dulcium aquarum in montanis Lapponiæ, cccc. milliariũ Italicorum longitudine, latitudine verò c. & amplius: in quibus tanta est luporum aquatilium (quanuis & aliorum piscium) copia, vt non solum alendis hominibus, per quatuor amplissima Septentrionalia regna sufficiant, sed etiam latius, sale soleque siccati, nauigiis velut lignorum magnæ strues, in amplã Germaniam vendendi exportentur. Itidem de lacubus Finlandiæ censendum erit. Est igitur lupus, piscis fluuiatilis, ore lato, dentibus acutissimis, minorum piscium deuorator: cui tamen perca squamis & pinnis asperrimis armata resistit, vt sibi non præualeat: tamen ex insidiis transuersam percam, ore compressam lupus ipse minutim lacerat, & deglutit: adeò nullus, etiam armatus piscis, à voracitate eius permanet immunis. Vescitur lupus seu lucius, bestiis venenosis, vt bufonibus, ranis, & huiusmodi: nihilominus ægrotantibus consilio medicorum deputatur inter sanos cibos. Retibus inclusus facilimè euadit, si attrahendo retia piscatores lento vtuntur tractu: celerrimè etenim retia attracta non euadit. Lupus hic aquatilis nominatur, & si fluuiales aquas cibumque pro vita sufficientem habuerit, successu temporum ad longitudinem octo pedum euadet: piscemq; ferè ad sui magnitudinem vorat Nam vbi victum subegerit, caput primùm ore comedit, quo digesto, paulatim sequentia, donec totum consumat. Pari quoque generi suo parcere recusat, vel ob naturalem crudelitatem, vel quia auidus est cibi, rapinæque impatiens. Prætereà & propria semina persequitur, vbi induerint formam piscis: neque ab habentibus spinas acutas, ac squamas aculeatas abstinet: stomachum nanque habet ita gutturi continuatum, quòd aliquando eiicit eum, auiditate glutiendi piscem.

Lacus in Lapponia ingentes.

De eiusdem

De eiusdem piscis captura.

FOEmina huius piscis cùm oua spargit, multum à loco, vbi morari consueuit, abscedit, ibique oua parit, vt filii sui non sint sibi impedimento ad prædam capiendam: idq; fit vel naturali crudelitate, vel rapinæ inuidia. Capitur multis modis, hamo videlicet lato, ex aurichalco, vel rutilante ære ad hoc fabricato, cui appositus est piscis candidi coloris. Item furca ferrea dentata sub tenebris, ad ignem piceis tedis accensum: quẽ quum auidè miratur, ferro furcaque percutitur. Insuper quãdo sub glacie ludit in fine Martii: tunc enim proiicit oua, tantum aquæ strepitum valido capitis motu ostendit, vt vltro piscantibus signum suæ capturæ demonstret. Domunculis etiam capitur, ex asserculis longis confectis, ac in arundine firmatis: quas ingressus grassatur in quoslibet pisces deuorandos. Proceres gulæ, qui hosce pisces in piscinis pro claris hospitibus excipiendis, præcipuè in Germania, seruant, plus in eos singulo mense expendũt, quam in equos ad equestrem militiam enutriendos. Sexaginta enim lupi magni, mense vno plures pisces, quos carpiones vocant, aliunde quæsitos, pede humano longiores, piscinis immissos consumũt, quàm alias equi decem in pabulo. Habent etiam nonnulli, nedum pro voluptate, sed domestico vsu fabricatas penes aquarum littora lacunas, vbi piscium agmen sub libera captiuitate ludentium, & delectatione reficit animos intuentiũ, & hospitibus parat appetitum. Currunt auidi ad manus hominum, & antequam cibi fiant, escas expetunt. Pascit homo delicias suas, & dum habet in potestate quod capiat, frequenter euenit vt repletus omnia derelinquat. Lupi autem sale conditi, longo tempore inter castrenses cibos seruãtur. Sed siccati sole, sale, & vento, longè vtiliores sunt: quia crudi, fuste vel malleo contusi, escam exhibent conuenientem. Sale verò conditi viscositatem sibi annexam etiamnum retinent. Dentes luporum combusti mediocriter, & in puluerem redacti, rupturas equorum sub ephippio aspersi, atque membrana cooperti, cõtinuo sanant.

De piscatione per flammas.

QVia superius de furca ferrea dentata, qua lupi aquatiles facilè capiuntur, mētio facta est: ideò prima virtus eius erit hic ostendenda: quia ea, ob plures hamos, sagaces piscatores in captura luporum, ac anguillarum præcipuè vtuntur, maximumque quæstum facilitate talium instrumētorum assequuntur: eo tamen modò, quod in lintribus monoxylis, aut duobus ex lignis confectis, in prora piceis tedis, quoniā tenebræ sunt alacriori suscitata flamma, videāt lupos & anguillas admirationis causa in magna multitudine accedentes, atq; eos ferro hoc hamato transfossos, ad vsus suos retrahant. Quandoque etiam suppositis lignis grossioribus, in natantibus crustis glacialibus extructo igne, simili ferro, quasi in nauicula starent, acquirunt pisces: qui ita stupidi redduntur, vt nullum adesse periculum putent. Similiter & frondibus in nauigio erectis capiuntur, quibus pisces quiescendi gratia sese submittunt. Sæpe etiam accidit, vt sæuientibus tonitruis, anguillæ tanquam non securæ in gurgite, aquas exilire volentes, vel retibus, vel hamis, vel cassibus, ac ligneis ædificiis quadratis perforatisque, in maximo numero capiantur: Et hinc est maior incolarum prouentus, quando tonante cælo, ab antris excitantur anguillæ, aliàs difficulter exituræ. Item appenso sufficientis ponderis saxo, cunc

Anguillæ cientur tonitru.

cuneata vaſa lignea perforata, culmis piſorum repleta, & ad fundum vſque demerſa, pro ingreſſuris piſcibus ſeruant. Nec fruſtra: alligatis enim funibus extrahuntur ad ſummum vſque repleta. Is modus eſt nouiter inuentus, & mirè lucroſus. In hyeme latent in limo profundo, vbi ſtagna non congelantur: quæ ſi totaliter glacie conſtricta fuerint, ſimul omnes reſpiraculum ab aëre nō habentes, pariter ſuffocatæ moriuntur, prout aliàs vidi, & infra de glaciali piſcatura dicetur. Diu etiam, ſcilicet ſex diebus anguillæ extra aquas, pręſertim Borea flante, in agris piſis conſitis viuere ſolent: ſed ſabulo, vel cinere ſparſo, inde egredi non poſſunt. Mirè delectantur ſub frumentariis molendinis, ob dulcedinem farinæ minutatim deſcendentis. Maxima anguillarum multitudo in Aquilonaribus terris reperitur, tam ſale cōditarū, quàm fumo ſiccatarum, & hæ crudæ comeduntur.

De æſtiua Piſcatione, & Aucupio.

DVO pręcipuè obſeruare ſolent prouidi piſcatores, vt in aurora ante ſolis ortum, quādo viſus piſcium maximè fallitur, gregatimq́ue cibaria quærunt, & cum magno ſilentio piſcari poſſint. Eliguntur ad hoc perficiendum aridi fungi betulini ligni, quos maximos ea regio gignit: qui per vadoſas aquas proiiciuntur, vt vagantes aues ſint ſecuriores. Auceps autem magno fungo, vti galea,

galea, caput contectus, ac mento tenus stagnum ingressus, insidias eis vt struat, ad volucrum natātium agmen progreditur: hæ viso fungo capiti aucupis imposito, persuasum sibi habentes, vnum esse ex reliquis natantibus, appropinquantes manu ipsius aucupis intercipiuntur: & ita succesiuè plures accedunt, similiter interficiendæ. Nam auceps exerta sensim manu, volucrem incautam cæco raptu pedibus prehendit, & demersam subtrahit in manticam ad id præparatam. Cæteræ volucres sua sponte subnatasse comitem arbitratæ, quærendi victus causa (vti solent) nil solicitæ, omnes suum iter prosequuntur, vt sic in aucupis & ipsæ manus cadant. Quod autem altera manu amplo casse piscatur, non frustra agit: quippe aqua pedibus eius turbata, piscium oculos alioquin debiles, debilissimos facit, adeoque incautos reddit, vt vltrò in retia tendant. Prætereà hamo post tergum brachiūq; longo fune dimisso, non importunè piscatur. Vbique etenim tanta piscium occurrit multitudo, vt quibuscunque piscatoriis instrumentis, etiam singulis membris applicatis, facilimè capiantur, maximè in quibus maris, & fluminibus, quo magna societate se recipiunt pisces, vt tranquillius tempestatibus liberati, ac securiores degāt. Sed nullibi tuti, vbi humano ingenio poterint deprehendi.

Adhuc de ingeniosa piscatione.

Est & alius modus piscandi sonoris insidiis inuentus, quum constet, plurimos pisces sensum auditus habere, vt soni dulcedine rapiantur. Retia tenduntur in longum aquæ, vel in transuersum, & ante retia super aquas instrumentum instar arcus, ita vt fluitet super vndas: in superiori autem huius arcus parte, nola seu cāpanula suspēditur. Ob cuius sonum pisces gregatim adueniunt, tinnitum nolæ mirātes: vnde apertis insidiis capiuntur. Nec pigeat vnum referre casum, quem vidi: citharœdum videlicet in aperto mari cithara acuto sono canentem, plurimos allexisse delphinos: qui postquā spatio vnius horæ sonum in tranquillissimo mari (vbi nec festuca ventis mouebatur) audierant, flatu caudaq; turbarunt

Pisces ad campanæ sonum capiuntur.

Delphini mulcentur citharæ cantu.

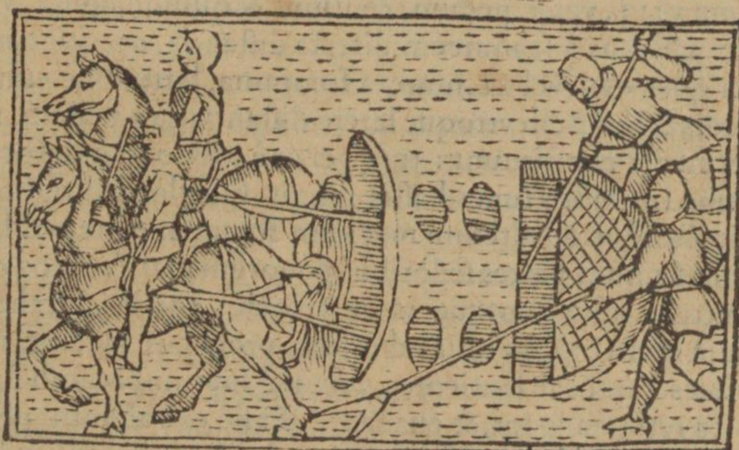
Delphini tẽpestates prælud̃ut. bârunt aquas: cumq́ue abiissent, signum gratitudinis forte monstrantes, extemplo sequutæ sunt tempestates tam horrendæ, tamq́ue sæuæ, vt vix vita ex adeò magno periculo liberari potuerit. Quidam etiam piscatores pisciculos filis alligant viuos, filaq́ue per longum & lat̃u trahunt, vt maiores ob prædam & voracitatem grassantes reti circunueniant. Quidam etiam fossas faciunt, iuxta fluminis ripas, vt aqua ingrediatur, tabulisq; obstruunt, vt pisces quietem capturi, ibi delitescant: qui deinde per insidias rapiuntur: idq́ue frequentius autumno, quàm æstate contingit, propter sæuiores tempestates. Quidam etiam ponunt oblongas cuneatasq́ue sepes, ex saxis lignisq́ue congestas in modum pyramidalem, ad medium fluminis vsque: ne tamen vicinis publicus piscium meatus, qui per medium flumen protenditur, venaq́ue regia *Vena regia piscĩu.* huius gentis appellatione nuncupatur, omnino occludatur, atque sic in orificio pyramidali, vbi nassa depressa, ac extensa manet, comprehendantur.

De glaciali piscatura.

Borbocha piscis. HIC modus ostenditur diuersus, qualiter sub glacie capiuntur pisces, Borbochæ dicti, seu Lak vulgari gentis idiomate appellati: quos piscatores sub tenui glacie visos, ictu grauis mallei stupefactos, subtus sistere cogunt, atque supinato motu peruertere ventrem

ventrem , vt glacie perforata eos apprehendant ſemiui=
uos. Et hic modus circa ſolſtitium hyemale frequentius
vſu venire ſolet. Eſt & alius modus piſcandi ſub glacie,
cæteris communior, per hamos: quibus piſciculi alliga-
ti, maiores ſui dulcedine inuitant ad rapinam, lupos præ
ſertim, qui reliquis piſcibus perhibentur magis inſatia-
biles. Mittitur ſubtilis funis LX. vel C. paſſuum, inter
duo foramina longè directeq; diſtantia, per noctem in-
tegram, ſub glacie cum hamis plurimis dependentibus
permanſurus: quem quum piſcatores ſequenti die viciſ-
ſim extrahunt, miram piſcium multitudinẽ conſequun-
tur: hiq́ue piſces varii ſunt, & vt plurimu valde pingues,
propter meliorem paſtum, & tutiorem quietem, quã ob-
tinent in frigidis locis, præſertim in lacubus degentes.
Maſculi quidem fœminis ſunt pinguiores, præter halec-
cem, vt in fine dicetur.

De piſcatura equeſtrium piſcatorum.

MOdus hic piſcandi ſupra glaciem, in magnis lacu-
bus, & dulcibus aquis, ac ſinibus ſalſi maris, ſingu-
lo quoque anno à menſe Nouembri in finem Martii, &
amplius, quoties opus fuerit, pro multitudine piſciũ ca-
piendorum obſeruatur. Siue enim glacies ſpiſſa, ſiue ni-
ue cooperta, ſiue clara, ſiue lubrica, aut prout frigore
conſtricta ſit, apparuerit, aut quomodocunque natura

ea m

eam produxerit,nunquam deest ingenium,aut voluntas publicæ vtilitati in necessariis rebus fideliter inseruiendi. Ita frigus & æstum pariter æquo animo tolerant populi Septentrionales. Pro calcanda verò glacie, calceis tabulatis vtrisque pedibus congruentibus, ferreæ cuspides triangulares,ęqualiter in glaciem lubricam cuspidibus versis alligantur:quo fit, vt ad omnem motum solidior figatur gressus,quemadmodum in firma terra. Si ferrum non adsit,nudis sotularibus sine cadendi formidine firmiter gradiuntur piscatores. In calceis verò corii vncti, nequaquam stabiliuntur pedes, propter gelu, quod corium huiusmodi illicò induratum in glacialem lubricitatem conuertit:maximè si rara nix vnius noctis, aut mediæ super glaciem sit resperſa:quia hæc improuisum reddit casum in momento. Altà verò, siue spissa, vestigiis solidiorem incessum & cursum permittit. Volentes igitur piscari sub glacie,duo magna foramina,latitudine VIII. vel X. pedum, centum, & quinquaginta, vel CC.pasibus à se inuicem directa distantia, aperiunt:inter quæ XXX. vel XL.minora foramina, latitudine vnius pedis & semis,ab vtroque latere distantia XXX.pedum, intermedia constituunt: tum per ea à primo grandi foramine immissos funes hastis longis sub glacie dirigunt, directosque ad alterum magnum foramen,extremas horum funium partes sessoribus equorum extrahendos cõmittunt:iniunguntque, vt eo velocius equos ad trahendum incitent,quò retia ad exitum properare vidẽtur, ne pisces captos se sentientes,maximè lupi,impetuoso strepitu retia frangant,& euadant. Et sic extrahuntur plerunque pulcherrimo spectaculo,adeò grandi multitudine,& diuerso genere pisces, vt non libra (cuius vsus ibi non est(sed integris plaustrorum magnorumq; vasorum mensuris diuidantur.

De cursu glaciali pro piscibus,& cur tam sæpè piscatura instituatur.

ACcidit plerunq;, vt in tanta multitudine piscium, viri iuuenes pecuniam nõ habentes,à piscatoribus gratiam

gratiam & fauorem obtineant, quod celeritate glacialis cursus, posita meta lõgissima, in lubrica glacie aliquam piscium quantitatem stadio completo, assequi sua fortuna valeant. Nec eis negatur, quod honestè, vel laboribus meruerant, vel alia liberalitate eisdem sit vltrò concedendum. Communiter xx. vel xxx. magni pisces (qui fortè totidem florenos valerent Romæ) proponuntur eisdẽ lucrandi. Quòd autem tanto labore & industria sub glacie sit piscandum, multiplex ratio vrget, tempus scilicet propagationis piscium, quorum plura genera in asperrimo frigore oua emittunt: qui societate plures pisces, non naturali amicitia sibi coniunctos, sed tanquam suorum ouorum deuoratores habent. Vtilitas etiam, & necessitas publica vrget, vt de abundantia piscium populo prouideatur: naturaque piscium exigit: qui nisi glacie perforata respiracula susciperent, quotquot in flumine, vel stagno versantur, subitò morerentur. Pisces longi miro modo impinguantur vento Septentrionali, quemadmodum lati aura Meridionali. Neque vno solo lacu, sed ferè in omnibus tempore hyemis, fit hæc, vel similis piscatio glacialis, maximè in amplioribus stagnis, vt sunt Meler, Vener, & Vether, lacus recentes: tempusque hi demonstrant, naturali sua proprietate, quo tutè in eis piscatio fieri non possit. Vether autem præcipuè suam naturam hominibus, ne ob hoc graue aliquod periculum incurrant, significat: tempore enim resolutionis glacierum, vehementissimo strepitu incipit ebullire, & à fundo commoueri, magnaque violentia rumpi in paruas rimas, vel scissuras, quæ plerunque fiunt in glacie: & has in modico temporis spatio valde latas faciens. Licet autem tunc glacies in densitate etiamnum plus, quàm palmas sex vel septem habeat: tamen cooperante superiore impetu venti, tota in plures particulas diuiditur, ita vt multi pedestres, vel equestres super ipsam existentes, sæpius submergantur, si eius naturam ignorent, aut negligant, celerrimè fugiendo ad littus, seruare vitã, vel saltem audita, & visa horribili glacierum collisione, maiori particulæ natanti adhærere, quæ vi ventorum celerius iactatur ad littus.

Qui vẽti quibus piscibus sagĩnãdis commodiores.

De mirabili euentu glacialis ſtagni Vether.

RVricola quidam plauſtrum fœni ex aduerſa parte huius lacus (Italicorum milliarium XVI. in latitudine, longitudine verò LX. habentis) in aliud littus tranſuecturus, audiuit crepitum fieri, atque glaciem in rimas exiguas paulatim rumpi. Quocirca intelligens naturam eius, citò viſcerum inferiorum vrgente impetu, illam ruptum iri, ac fuga opus eſſe, vt quàm celerrimè ſuę conſuleret ſaluti: relicto plauſtro fœni, equis citatis velociſſimè feſtinauit ad proximum littus. Quod quatuor armati equites retro eum conſtituti videntes, hunc celerrimè (quaſi furem, aut latronem, propter eorum acceſſum præ nimio terrore fugientem) velociſſimeque inſequuntur, atque in littore apprehendunt: & cauſa intellecta, quod ob crepitum glaciei mox reſoluendæ, ſecundum experientiam eius, ac nullum maleficium, aufugiſſet, valde lætati ſunt, ſe præter ſuam intentionem, atq; etiam induſtriam, à ſuffocatione liberatos fuiſſe. Vnde & ruſticus ille eiſdem in littore demonſtrauit, plauſtrum ſuum non in glacie, ſed apertiſſima aqua natare: quod & illis periclitantibus (niſi quàm citiſſimè aufugiſſent) eueniſſet. Per hunc lacum qualitercunque congelatum, ab Oſtrogothis ad Veſtrogothos, & econtrà, ſolet fieri iter: ſed nunquam fortunatum equeſtribus turmis, qui terris illis hoſtilia arma meditantur inferre. Neque etiam in vicino nemore ampliſſimo, Holueden vulgariter dicto, felicia auſpicia ſenſerunt, videlicet cùm Danica temeritas ibidem ſæpius tentauerit vires ſuas demonſtrare: quæ prima ſepulchra eodem in loco inuenit, ne ad vlteriora tormenta procedere opus haberet. Demum hic gregario Danorum militi, Oſtrogothorum exercitus prima ſtipendia ferro numerare conſueuit.

Holueden ſylua.

De Piscibus nigri fluminis ad Arcem nouam in Finlandia.

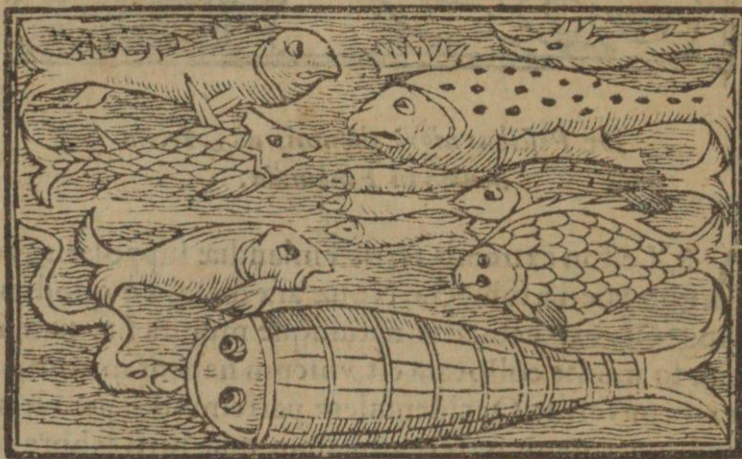
ARX est in extremis terris Finlandiæ suppolaris, regno Suetiæ subiecta, Noua arx dicta, eò quòd miris ingenijs extructa, arte, naturaque munita sit: nam in rotundo monte collocata est, vnicum habens introitum, & exitum versus Occidentalem partem: idq; per ratem grandibus catenis ferreis alligatam, quæ forti labore singulis diebus trochlearum beneficio, ob aquarum impetum, per noctem à custodibus Regis Suetiæ deputatis, vel feudum ibi tenentibus, ad vnam partem fluminis attrahitur. Hoc castrum præterlabitur vastissimus fluuius, inscrutabilis profunditatis, ex albo lacu ortus, successiueque descendens: à fundo, nigri coloris efficitur, præsertim in circuitu huius arcis, vbi omnes pisces nigros habet, & generat, non tamen ingrato sapore existimatos, vt sunt salmones, trutæ, percæ, lupi, & cæteri de genere mollium piscium. Producit etiam trebium piscem æstate nigrum, ac hyeme candidum, qui (vt Alberto lib. xxIIII. placet) in Oceano efficitur macer, & cùm pedalis sit, pinguedinem habet quinque digitorum: quæ sale condita, aurum ex aquis, quanuis in profundissimas deciderit, extrahit, & de fundo facit fluctuare. Tandem verò nigrum lacum efficit, transiens per Viburgum, quemadmodum Nilus nigrum flumen facit, vbi se exonerat.

Aquæ nigræ, & in ijs pisces nigri.

Trebius piscis, æstate niger, hyeme candidus.

De portentoso Citharœdo huius fluminis.

QVod autem superiùs cernitur imago instar citharœdi modulantis in medijs vndis, portentū signat, videlicet, quòd arcis præfectus, vel capitaneus in fata subitò ruet, aut è sublimibus muris negligens, & somnolentus custos (castrensi lege) moribūdus præcipitabitur. Intereà aqua hæc à spectris, ac monstris omni tempore apparentibus, haud est immunis. Audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus cymbalorum per oram maritimam.

De Piscibus diuersorum generum.

VAriæ figuræ piscium præsenti imagine designatæ, miram ac diuersam eorum multitudinem circumquaque per Aquilonaria littora inueniri ostendūt, quorum vsus, nomina, naturæ, & proprietates, nec apud Philosophos, nec alias nationes reperiuntur: vt pisciculi forma, palmā longitudine nō excedens, leporinā faciem ac spicula in dorso habens, qui quoslibet etiā magnos pisces solo aspectu terret, & in fugā conuertit. Deinde pisces aculeati dorsi, instar serræ, qui asperis illis aculeis, ac pinnis acutis, antrorsum (dum nocere intendunt) admotis, oēs offendunt: & hi duo tanquā aquarum & piscium latrones, vbi capiuntur, vti inutiles ob spinas & aculeos, & carnem insipidam abijciuntur. Sunt & pisces cornu in capite gerentes antrorsum, sicuti rostratæ, vel Libur-

nicæ

nicæ naues, in ventre ora habentes, macilenti & insipidi, ob corporis macritudinem, quam incurrunt alios pisces persequendo. Pisces præterea arcuata figura, capitis bubalini, ac soleæ ferreæ similitudinem habentes: in vsu escarum plurimum frequentes, cùm in grege electorũ piscium ad cibum capiuntur. Qui verò electiores ex visitatis aliorum vocabulis reperiuntur, hi sunt. Araneus piscis, spicula in brachijs habens, quibus appropinquantes percutit: etiam in dorso spinas altas, similiter nociuas. Aniger, bonarum, & albarum carnium, rotundus & longus est, dulcisque saporis. Prasmi pisces pingues ac lati, & longi vnius vel duorum pedum. Borbochæ pisces fluuiatiles, & in lacubus degentes, breuiores anguillis, sed magnis ventribus: profunda petentes, præterquã in hyeme, quando sub glacie (vt supra dictum est) malleo stupefacti capiuntur. Carnem habent dulcem, pellem viscosam, non spissam, hepar magnũ, rotũdum & dulcissimũ. Euoluto duodecimo anno maximus euadit, mutatque nomen, ac solaris vocatur.

Araneus

Aniger.

Prasmi.

Borbochæ lake Gothicè dicti

Solares.

De Piscibus salsis, siccatis & fumigatis.

TRactabimus iam de multiplici genere salsorũ, siccatorum, ac fumo induratorum piscium, ea præsertim ratione, quòd talibus cibis nutriuntur durissima illa corpora Septentrionalium populorum: in primis siccis piscibus, vt lupis, mugilibus, prasinis, borbochis, & quos Gothicè Siick appellant: qui omnes vt strues lignorum, tum mensura cannarum, seu cubitorum, tum ponderum maiorum, vt centenariorum, millenariorum, ac eorum quæ vulgari Gothico Schippunt appellantur, libramento communius venundantur. Aptandi itaque hi pisces esui humano, biduo forti lixiuio, ac vno die pura aqua, vt ad gratam mollitiem redeant, resoluuntur: deinde cocti, ac salso butyro respersi, mensis etiam principum, vt nutrimentum desiderabile & voluptuosum, imponuntur. Posteà diuersi generis recentes pisces cum siccis alternato ordine, & festiuitate, obsonijs interpositis eduntur, præsertim in eorum symposijs & ædibus, qui luxum

Ratio qua lixentur salpæ.

& felicitatem in eſca reponunt Reliqua hominum turba cæli rigore ſemper vrgetur, vt non quàm delicata, ſed quàm fortia comedat, curam habeat. Quidam piſces malleis ex robuſto ligno apparatis, ante decoctionem fuſtigantur: quidam etiam ſole, ſaleque ſiccati, cru-
Siick. di tunduntur, ac manducantur: quos Siick vulgari ſermone vocant: ſuntque genere duplici præſertim in mari Bothnico, in quod influunt maxima flumina ex altiſſi-
Fumati piſces. mis montibus Noruegianis. Fumati piſces non infimam ſortiuntur æſtimationem, vt ſalmones, praſmi, ſiick, halec, murænæ, mugiles, & boctes. Salmonum tamen genus cæteros omnes præcellit, eò quòd vices omnium eſcarum ſua bonitate ſupplet, tum quòd ante quemlibet potum eſus, gratum appetitum parat. Eſtque viatoribus grata, & parata eſca: crudi enim optimum ſaporem habent. Idem de arengis paſſis, quas Germani Bucking appellant, ſentiendum eſt: quæ ſatis carè à Romanis emuntur, & auidiſſimè nullo generato faſtidio (præter morem aliorum piſcium) manducantur: nauigijs verò Flandrorum per portus Hiſpaniarum in Vrbem quotannis, niſi bella impediant, deferuntur. Sunt &
Boctes. boctes, ac orches piſces fumigati, qui in eſum genti Se-
Orches. ptentrionali conceduntur.

De piſcibus ſale conditis.

SAlitis piſcibus infinita gentium multitudo nutritur. Iidem ferè omnes qui vento ſiccantur, aut fumo macerantur, etiam ſale, vt longius, diutiuſque interni ſapores illæſi permaneant, condiuntur: ac æqua æſtimatione, non libra (vt dictum eſt) ſed numero decadum, & quantitate venundantur. Horum maximus, & neceſſarius vſus in caſtrorum obſidione, & claſſica pugna attendi ſolet, quales ſunt arengæ, anguillæ, praſmi, &
Torſck. quos in vulgari lingua Torſck appellamus. Si quis verò huiuſmodi ſalitos piſces immiſcendo corruptos falſificauerit, aut vaſis putridis conſeruandos crediderit, grauiter à fiſco mulctatus reſtituet pretium acceptum: & tales piſces in aquam proijciuntur, vel in publico foro

com-

comburuntur. In aquam autem perraro mittuntur, ne fortè reliqui pisces boni saniq́ue, fame vrgente his vescentes inficiantur. Integri verò pisces infinita multitudine signo magistratus apposito validantur, vt in remotas terras pro lucroso quæstu in vasis ad hoc fabricatis exportentur. Et vt omnia iustè recteque fiant, iurati officiales, sicuti præfecti annonæ, ita & piscium, pelliumq; scrutatores ac æstimatores, sunt deputati.

De Halece siue Arenga.

HAlec in littoribus Meridionalis Gothię terræ Schoningiæ, veteri iure ad regnum Gothorum, sub principio autumni in tanta multitudine plerunq; capitur, & infinitis in vasis sale conditur, exportaturq́ue, vt sufficiat in salsamentorum genere, maiori parti totius Europæ cibandæ. Congregantur enim illic super latas, longasq́; ripas in domicilijs, & tentorijs spatio duorũ mensium, ex omnibus vicinis nationibus diuersæ sortis mercatores, pretio, vel rerum commutatione huiusmodi halecem ementes, vt nauigijs abducant. Euenit plerunque vt leuissimo pretio comparari queat, ex maximo eius accessu, quoniam tam vasta in multitudine littoribus offertur, quòd non solùm retia piscantium lacerentur, sed etiam in agmine illo bipennis, vel lancea militaris in medio pisciũ immissa firmetur: idq; Regio fisco maximũ

in lucrum cedit. Lex enim grauibus vallata pœnis, mercatoribus huiusmodi imposita est, vt ante omnia vectigali Regio soluto, ad sua abeuntes saluum conductum siue testimonium à Regio præfecto accipiant: duas quidem ob causas, tum quòd licentia recedendi eis libera concessa sit, tum quòd ad propria reuertentes, apertis documentis demonstrare queant, nemini isto in loco, vbi tam piscaturam quàm mercaturam exercuere, violentiam, iniuriam, vel damnum intulisse. Capitur & halec, duobus aut tribus milliaribus ab eo loco: sed degener est in sapore & æstimatione, ac vilipēditur. Est etiā eodē tempore copiosissima halecis piscatura in littoribus Angliæ & Scotiæ, quæ per piscatores Flandriæ instituitur: à quibus posteà sortitur nomen, vt Romā ille piscis delatus, halec Flandrorum appelletur. Non tamen adeò pingue genus est piscium, licet longum & crassum, ob sterilem fundum, & pastum minus vberem, ac vndarum conflictum, quemadmodum halec Septentrionale, quod propter gratum saporem vbique in maiori pretio habetur.

Haleces Angliæ & Scotiæ.

De natura Halecis.

CVM vnumquodque ferè genus piscium marinorū habeat suum tempus, quo sit bonum & delectabile hoc ab Augusto ad finem Octobris copiam sui præbet: gratique saporis tum temporis esse, cūctis qui eo vescuntur, notum relinquitur. Recenter captus, delicatior videtur: salsus autem in vsus hominum vltrà quàm alij pisces (præter salmones) integer durare potest. Omnium ferè piscium solus aqua viuit. Ductus extra aquam, statim expirat, nulla mora inter aëris contactum & eius expirationem, quando aqua extrahitur, visa. Oculi eius instar luminis noctu lucent in mari: imò quod magis est, huius piscis maximo motu, & reflexu vasti sui agminis, quasi fulgura & coruscationes per æquora excitata apparent, fulgura halecis communiter nuncupata. Vbicunq; super aquas in mari lumen videt, gregatim adnatat, & hoc astu ad retia statis tēporibus allicitur, quasi paratus

Halec aqua tantū viuit.

ad

ad capiendum, vt iuſſu Dei (qui dat eſcam in tempore opportuno) ad vſum & nutrimentum infinitorum hominum rapiatur. Hyberno tempore in abdito maris ad cõſuetum terminum, vſque dum capiatur, ſe abſcondit. Appropinquat etiam littoribus propter contemplandos ignes copioſos, ante tentoria mercatorum accenſos, veluti in militaribus caſtris. Eſt & halec longitudine vnius palmæ in mari Bothnico verſus Thornam, quod nõ minus quàm ante dictum, gratiſsimi eſt ſaporis & nutrimenti: atque hoc ferè omni tempore capitur, maximè in æſtate & autumno, ac hyeme ſub glacie. Tanta etiam multitudine poſt æquinoctium autumnale capitur, quòd funes retium ſcindere oporteat. Hic piſcis nõ habet inteſtinum niſi ieiunum, & ideo in ventre eius nihil inuenitur: tamen propter hoc ſola aqua haud viuit, quemadmodum ſuperius notatũ eſt. In hoc genere piſciũ fœminæ vulgi æſtimatione carius emũtur, quia oua earũ ſtomachum ſatiant, dum ſtato tempore à piſcibus veniet abſtinendum: quod & ſimiliter aliorum piſcium oua, vt ſalmonum, & quos Gothi ſtick vocant, faciunt. Deniq; mas & fœmina eandem afferunt vtilitatem, ſale, ſole, & vento ſiccati, tanquam paratior eſca ad præſentiſſimum vſum De halece Schoningiæ Celtes loquitur: *Halec Bothnicũ.* *Celtes.*

Oceanum Codanumq́ue videns, vbi Scandia diues
Haleces totum mittit piſcoſa per orbem.

De piſcinis, & ſemine piſcium.

SVnt etiam in Aquilonaribus terris, qũi piſcinas pro ſingulari quorundam piſcium quæſtu extructas habent: quas aliquando emiſsis aquis deſiccant, atque piſcibus euacuant, vt nullo penitus relicto, eaſdẽ pro alio genere imponendo euacuatas relinquant: vnde & reductis aquis, atque piſcibus impoſitis nouis, ſimul exoriuntur ex ſemine priorum piſcium latente in limo, veteris ſpeciei piſces, atque amplius cæteris immiſsis coaleſcere deprehenduntur, Aegyptiacis Nili piſcibus non diſsimiles, qui poſt annum à ſemine ſparſo, & in limo recedente aqua relicto, acceſſu redeuntis aquæ quaſi infinita multitu-

multitudine reuiuiſcunt. Quidam etiam ſemen exenterando piſces receptum, in humido loco per hyemem cuſtodiunt, vt tempore propagationis poſt vernale æquinoctium in aquas emittãt. Verùm ſtatim in aquas haud proiiciunt, eò quòd à piſcibus famem patientibus, ob pigritiam quærendi victus, ilicò deuoraretur, prout pluximi tam malignæ naturæ ſunt, vt vel propter præmiſſam rationem, vel odium proprii germinis augendi, vel luxuriam (vt in terreſtribus animalibus dictum eſt) continuandam, vorent proprium ſemen. Hoc autem tam fertile genus, niſi in tam infinita multitudine inſtar grani papaueris, vel milii, infinito numero de vno piſce emitteretur, non poſſet coaleſcere in aquis ad ſuſtentandam humanam vitam. Cui optimè, ſed temperatè natura ſubuenit, vbi ſunt homines voraciores, veluti in terris frigidis (gelu citò vrente, & conſumente) ibi prouidit de maioribus beluis marinis: vbi verò graciles morantur populi, piſces ordinauit tenuiores.

LIBRI VIGESIMI
FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS *DE PISCIBVS* MONSTROSIS.

EPITOME LIBRI XXI.

PRAEFATIO.

SPECTACVLVM admirabile vastus Oceanus in ſuo gurgite cunctis nationibus offert, diuerſos partus oſtendit, hoſque non tam magnitudine & cõparatione ſyderũ mirabiles, quàm forma minaces adducit, vt nec cœlo, nec terra, aut eius viſceribus, aut domeſticis inſtrumentis aliquid abſcondi videatur, quod non adſit in ſua profunditate retentum. In eo nanque Oceano tam lato, ſupino, molli ac fertili accremento accipiente ſemina genitalia, ſublimi ſemperque pariente natura, pleraque eſſe monſtrifica reperiuntur: quæ perplexis, & in ſemet aliter atq; aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis, ex ſe ac aliis principiis generare formas videntur, vt quicquid naſcatur in vlla parte naturæ, etiam in mari eſſe nobis perſuaſum habeamus, & perquàm multa alibi nuſquam reperibilia, ibidem inueniri. Nec ſolùm animalium ſimulachra mari ineſſe licet intelligere intuentibus, ſed vuam quoque in eo, gladium, ſerras, equorum capita in paruis cochleis eminere. Prætereà ſpõgias, vrticas, ſtellas, lamias, miluos, monachos, vaccas, lupos, erythinos, ſpondylos, mures, paſſeres, merulas, coruos, ranas, porcos, boues, arietes equos, aſinos, canes, locuſtas, vitulos, arbores, rotas, cantharos, leones, aquilas, dracones, hirundines & ſimiles. E quibus quædam beluæ in terram exeunt, paſtæque radices fruticum ac ſatorum remeant: quædam Auſtrali, & quædam Aquilonari vento hauſto impingueſcunt. *Monſtra marina.*

Sunt & beluæ in mari quaſi hominis figuram imitantes, lugubres in cantu, vt Nereides: etiam marini homines,

nes, toto corpore abſoluta ſimilitudine, qui aſcendere nauigia nocturnis temporibus videntur: ſtatimque degrauari quas inſederint partes compertum eſt, & ſi diutius permanent, etiam ipſæ naues merguntur. Imò per fidelem Noruagicorum piſcatorum aſſertionē addo, niſi tales capti ilicò dimiſsi fuerint, adeò ſæua tempeſtas exurgit cū horrido planctu eius generis hominum, ac nonnullorū aliorum monſtrorū, vt cælum ruere videatur: piſcatoresque vitæ ſuæ vix etiam ſummo labore ſuccurrere, multò minus piſcibus inſidiari poterunt. Quocirca in tali caſu piſcaria lege cautum eſt, & obſeruatur, vt monſtroſi piſces taliter attracti, ſecundū figuræ varietatem ilicò abſciſsis hamatis funibus dimittantur.

Lex piſcatorum.

De piſcatura periculoſa in Noruegiano Oceano.

PEriculoſa piſcatura in Noruegiano Oceano, ob multiplices rationes dicitur, quia in aperto mari lōgiſsimo tractu à littore committitur. Diris tēpeſtatibus ortis, celerrimè piſcatores fluctibus obruuntur: tum fluitante mole maxima glacierum diſperguntur: balenarum monſtrorumque pugnæ in diuerſa diuiduntur: denique horribili quorundam piſcium ſeu monſtrorum è gurgite extractorum forma, & attactu, in manibus eneruãtur. ac niſi eos ilico dimiſerint, mota tempeſtate ſuffocãtur. Si igitur quidam piſcatorum temerarii certamine com-

misso cũ belua, eã intra nauim (cucullati hominis formã habentis) induxerint, mox vlulatu & strepitu socialiũ bestiarũ obruti, nec hamos ad capturam pisciũ proiicere, nec remis laborare, vixq́ue vela pro fuga arripienda, nisi monstrum dimiserint, expandere queunt. Hæc monstra etsi æquè atque pisces electi (salpæ communiter dicti) in retibus apparuerint, tanquam inutiles eiiciuntur, sed electi in naui reseruantur, magnoq́; venduntur lucro, tum in loco vbi capiuntur, tum in vicinis Regnis, ac vltimis Germaniæ oris. Plura millia piscatorum in pagis extremæ regionis Noruegiæ habitant, Andanes, Trondanes, Duuanes, Gamblauick, Nyauick dictis, & aliis circumiacentibus terris apud Vvardahus, id est, castrum, siue domum præsidii totius regni. Mense Feb. & Martio, imò et Ianuario, robustis nauibus horum locorũ incolæ piscãdi gratia à littore in altum vadunt, quantũ scilicet intra biduum nauigãdo cõficere possunt, rebus necessariis ad victum xx. vel xxx. dierum spatio secum comportatis. Locus autem, vbi frequentius hanc piscaturam exercere solent, inter Noruegiam & Islandiam situs est. Neque hi piscatores, dum tempestates sæuiunt, in anchoris manẽt, sed fluxu refluxuq́; maris fluitando piscantur, donec naues sint vndique plenæ. Sola autem eis salus in repetendo littore indicio gnomonis nautici consistit: quia per hunc ortis ventis quò iter suum dirigant, agnoscũt. Estq́; notatũ, quotiescunque extrahuntur à mari monstrosi pisces leonina vel humana facie, & similibus, quod semper discordiam, & bella in terris portendant. *Pisces portentosi bella portẽdũt*

De periculo piscatorum, & qualitate piscium

NEC leue periculum illis ipsis piscatoribus imminet, quando hamis attrahunt maximę fortitudinis, molis, ac XII. pedum lõgitudinis pisces, vt sunt rhombi, squatinæ, & reliqui pisces alati: qui cum apparuerint ab aquis extrahendi, sæpe piscatores in mare retrahunt, nisi se funibus firmati in naui anteà præmuniant, aut mutua ope hoc in labore sibi inuicem subueniant. Qui verò felici vento tantis maris periculis superatis, nauibus pisco- *Rhombi. Squatinæ.*

sis

ſis ad littora propria appellunt, piſces extractos purgatosque, integros vel in partes diuiſos, ſalito liquore conſpergunt, ſole, flatibus aſperrimis, frigore, atque aëris rigore ad ſiccandum exponunt: tum in excelſas quaſi lignorum ſtrues componunt: quas in naues viciſsim collocant, atque ad celeberrimum totius Noruegiæ emporium, Bergen nuncupatum, pro rerum commutatione aut pretio diſtrahendas exportant. Et hinc verius hoc genus piſcium Bergerfiſck vulgari gentis idiomate vocatur, et non ſtockfiſck à fuſte vel baculo, vt mollior ad coquendum fiat pluries fuſtigatus. Non tamen vno eodemque genere hic Bergenſis piſcis, ſed quantitate, vel bonitate æſtimatur. Nam aliud eſt genus longioris quantitatis, aſellus dictus: cuius ventres in bicubitales ligulas inſtar funium abſciſſos, & aëre deſiccatos, quaſi longè delicatiores cibos Aquilonares eligere, & vendere ſolent, Roedſcher dictos. Similiter & extremas caudas eorum piſcium in magnis vaſis ad quæſtum, ſiue delicatã eſcam reſeruant, quas Spore Germani vocant. Præterea ex ventre rhomborum etiam fiunt ligulæ cubitales, vel bicubitales, ſed latiores aliis, valde pingues, quas incolæ Raff vocant: eisque pro pane & obſonio vtuntur. Fortibus enim hominibus iſte cibus conuenit, non delicatis: ferè eius ſaporis eſt, vt ſemen piſciũ induratum, Italicè Botargi dictum: ſed illi longè pinguiores. Capitibus horum piſcium loco lignorum pro cibis coquendis vtuntur incolæ Noruegiæ. Capitur etiam in littoribus Noruegiæ, præcipuè in ſcopulis Aſloënſibus, quidam piſcis in maxima multitudine Makreel dictus, ſale ſufficienter conditus, optimus, & ſine ſale peſsimus.

Bergen emporiũ Noruegiæ celebre.

Aſellus piſcis Roedſcher.

Raff.

Capita piſciũ, lignorum vice.

Makreel piſcis.

De piſcibus Islandiæ.

Piſciũ nomina.

EST & alia piſciũ diſtinctio & qualitas, qui in Iſlandicis aquis infinita multitudine ab incolis illius loci capiuntur, molliori ſcilicet carne, & longitudine ab iſtis,

istis,quos ſupra introduximus,differentes. Præterea aſel li, rhombi, vituli marini,merluſia, Gothicè Torſck appellata:inter quos balenæ,priſtes,atque alia monſtra marina apparent: quorum indomabili immanitate miræ aquarum turbationes excitantur. Piſces verò electiores ibi capti, ab Italis & Hyſpanis Marlucz, in Romam vſque etiam per Hiſpanos aut Luſitanos delati,appellantur. Tempus capturæ eorum eſt in Februario, Martio, & Aprili: piſceſque capti frigidis ventis exſiccantur, ac demum in apertis campis,quaſi lignorum combuſtibilium ſtrues compoſiti, per menſuras longorum cubitorum,ſiue canna's Italica menſura,ad plura millia mercatoribus Germanicis diuénduntur, aut pro frumento,ceruiſia,panno & ſimilibus,in rerum commutatione diſtrahuntur. Si verò pondere vendendi ſunt,idipſum centenario ac millenario numero,& æſtimatione diſtincto fieri ſolet. Huiuſmodi pondus vernacula eorum lingua VVaagh dicitur,veluti apud Gothos,Suecos,& Germanos Schippunt communiter appellatũ (ccc. maioribus libris conſtans)in ponderando obſeruatur. Gentis huius quaſi melior & maior prouentus eſt in piſcibus, propter quos fiunt maximæ nauales pugnæ inter diuerſarum nationum mercatores: quia ad hanc inſulam nauigaturi mercatores quæſtus cauſa,nõ aliter ſe inſtruũt, quam ſi aliquod atrox prælium ſubeundum foret.

Marlucz.

VVaach maximum pondus.

Præterea

Præterea quum humanus hostis sufficere haud videatur, occurrunt vastissimæ beluæ instar montium in magna multitudine, nauigantibus, nisi prospexerint, periculum illaturæ. Sed his inter alia remedia per clangorem acutè sonantis tubæ succurritur: cuius tinnitum eædem beluæ audiendo sufferre minus valentes, ad gurgitem ac maris abyssum vicissim aufugiunt, prout infra de physetere ostendetur.

Beluæ marinæ fugãtur sono tubæ.

De mira abnndantia butyri Islandiæ.

IN eadem præterea insula Islandiæ tanta butyri salsi, ob pecudum multitudinem, & pascuorũ vbertatẽ reperitur copia, vt non sufficiẽtibus vasis aut tonnis, cistas vel capsas ex odorifero ligno confectas, XXX. vel XL. pedũ longitudine, IIII. verò vel V. altitudine, quotannis pluribus in locis repleant, atque in domesticum vsum, imò & mercatorum commutationem conseruent. Piscibus enim tostis, huiusmodi butyro inunctis, loco panis frequentius vtuntur: vnde etiam Ichthyophagi appellati. Capsæ autẽ huius abundantis butyri, reperiuntur in Abbatia Helgafiel gentis idiomate appellata: quæ in butyro & piscibus siccis, quasi melioribus thesauris, est fundata, quemadmodũ & duæ Ecclesię Cathedrales Scalboldensis & Hollensis, vnà cũ nobilium mansionibus plurimis, habẽtibus similem prouentũ. Pro potu gens illa vtitur exotica ceruisia, è ciuitatibus Germaniæ maritimis nauigio adducta. Præterea sunt apud eas gentes fontes cerealis liquoris dulcedinem habentes, qui omni earũ necessitati in bibendo, certa etiam cum delectatione ac sano sapore subueniunt. Hi autem Islandenses sani, iucundi, & liberales sunt: diu sine medicina, etiam supra centum annos viuũt. Facili causa prouocantur ad arma ac bella, quæ satis crudelia gerunt: deniq; tã ad pedestrẽ, quàm equestrem expeditionem in omnem euentũ cuncta disposita habent.

Capsæ ligneæ ad cõdendũ butyrum 30. pedum longitudine.

Helgafiel abbatia.

De mira

De horribilibus monstris littorum Noruegiæ.

SVnt monstrosi pisces in littoribus, seu mari Noruagico, inusitati nominis (licet reputentur de genere cetorum)qui immanitatem suam primo aspectu ostendunt, horroremque intuentibus incutiunt, tum in formidinem diutius conspicientes pariter & stuporem vertūt. Horribilis etenim formæ sunt, capitibus quadratis, vndique spinosis, & acutis, ac longis cornibus circundatis, instar radicis arboris extirpatæ: decem aut duodecim cubitorum longitudine, colore nigerrimo, prægrandibus oculis: quorū ambitus octo vel decem cubitus excedit: pupilla verò vnius cubiti, rubeum & flammeum colorē referens, qui à longè in tenebrosis temporibus inter vndas, veluti ignis accēsus, piscātibus apparet: pilos, vt anserinas pennas, spissos & longos, in modum dependentis barbæ: reliquū verò corpus ad magnitudinem capitis (quod quadratū est) valde pusillū, cùm vltra XIIII. vel XV. cubitos in longitudine minimè habeat. Vna harū beluarum plures naues & grandes, fortissimis nautis confertas, facilimè subuertit, aut mergit. Huic admirandæ nouitati idoneū testimoniū perhibet longa ac clarissima epistola Erici Falchēdorff, Archiep. Nidrosiēsis Ecclesiæ (quæ totius regni Noruegię metropolis est) Leoni X. circa annos salutis 1520. trāsmissa : cui epistolæ annexum erat alterius cuiusdā mōstri horrendū caput, sale cōditū.

De Physetere, & eius in nautas crudelitate.

IN genere cetotum physeter, siue prister, ducenum cubitorum, seueram admodum consecutus est naturam: in perniciem enim nauigãtium plerunq; vltra nauium antennas se extollit, haustosque fistulis fluctus supra caput collectos ita eructat, vt nimbosa alluuie plerunque naues fortissimas deprimat, aut maximo periculo nauigantes exponat.

Os etiam hæc belua magnum & amplum habet, circulare, veluti muræna, quo escam vel aquam sugit, pondereque suo in proram, vel puppim iniecto & impresso, nauim deprimit & submergit: quãdoq; sola aqua (vt diximus nocere non contenta, dorso, vel cauda nauim, vt minu-

minusculum aliquod vas, crudeliter euertit. Spissum & nigrum corium habet in toto corpore, pinnas longas in forma latorum pedum, ac caudam bifurcatã latitudine xv. vel xx. pedum, qua circumuentas nauium partes vehementius stringit. Verùm malignitati eius remedio occurritur opportuno, tuba videlicet militari, ob asperum acutumq; sonum, quem ferre haud potest: & magnis ac immanibus vasis seu dolijs eiectis, cursum beluæ impedientibus, siue pro lusu ei oppositis: aut validis tormentis, seu bombardis, quarum sono magis, quàm ferreo vel saxeo globo terretur, cùm globus huiusmodi vel aqua, vel pinguedine obstante vim perdit, vel paululum vulnerat vastissimum corpus, immensa pinguedine instar valli munitum. Imò & addendum erit, in Noruegiano littore frequentius, tum vetera, tum noua cerni monstra, maximè propter inscrutabilem aquarum profunditatẽ. In profundo etiam maris multa piscium genera sunt, quæ nunquam, vel rarissimè hominum aspectibus præsentãtur.

De pugna Balenæ contra Orcam.

BAlena, etsi quantitate maxima, centum scilicet aut trecẽtorũ pedũ longitudine, & vastissima corporis mole prædita, tamen orcam quantitate minorẽ, sed agilitate tam in saltu, quàm aggressu crudeliorem, sibi infe-

ſtam habet. Eſt autem orca ſimilitudine carinæ inuerſæ, belua truculenta dentibus, quibus ceu Liburnicarũ roſtris ſecreta balenæ, ac vituli eius corpus lacerat, vel celeriter aculeato dorſo diſcurrit eam agitando, vt in vada littoraq; protrudat. Illa verò, ſcilicet balena, pondere vaſti corporis ad flexum immobilis, ad repugnandũ aſtutiæ orcæ iners, in fuga vnicum pręſidium collocat: licet ea fuga infirmior ſit, eò quòd ignaua belua põdere ſuo onerata, ad vada periculaq; euitãda directore indigeat.

De multiplici genere Cetorum.

MVltiplex eſt genus cetorum, quidam enim hirſuti, & hi quatuor iugerum magnitudine: (iugerum verò habet in longitudine pedes CCXL. in latitudine CXX.) quidam planæ pellis, hiq; ſunt minores, atque in Occidentali ac Septentrionali Oceano capiuntur. Quidam rictum oris habent dentatum, ac longiſſimum, videlicet longitudinis XII. vel XIIII. pedum, ac dentes ſex, vel octo, vel duodecim pedum. Duo tamen dentes canini cęteris ſunt longiores, ſubtus ſicut cornu ad modum dentium apri, vel elephantis. Hoc autem genus ceti habet os aptum ad manducandum: oculos adeò amplos, vt ambitus vniuſcuiuſque XV. homines ſedentes admittat, imò XX. vel amplius, ſecundum beluæ quantitatem. Cornua præterea longitudinis ſex vel ſeptem pedum, CCL. ſuper quemlibet oculum habet, cornea duritie, ad rigidam vel placidam, anteriorem vel poſteriorem motionẽ & ventilationem. Hæc ſimul cohærent ad oculorum protectionem tempore tempeſtuoſo, aut cùm alia eum inuaſerit belua inimica. Neque mirum, quòd tot cornua, licet ſatis moleſta, habeat, cùm inter oculos in fronte ſpatium ſit XV. vel XX. aut amplius pedum. Quantæ autem magnitudinis aut longitudinis, coſtæ & oſſa eius ſint, aut in quem vſum reſeruata prodeſſe queant, etiãm pellis, caro, pinguedo, inferiùs oſtendetur.

De monstroso pisce in littore Septentrionalis Angliæ Anno M. D. XXXII. reperto.

ETsi hæc monstrosa belua pro portento ab incolis illius regionis habita sit,atq; cū stupore ob insolitam magnitudinem conspecta:attamen littora Noruegiana inter Bergensiū ac Nidrosiensiū ora, quasi continuū domesticūq; hospitē talē beluā habent.Ideoq; locū hîc inter grandiores maris incolas obtinet, ea relatione, qua verè descriptus erat à quodam nobili Anglicano,sub hac forma.Proiecit in arenam apud Thinemuthum, mare nostrū hoc mense Augusto M. D. XXXII. mortuā beluam molis,& magnitudinis ingentis, quæ iam magna ex parte discerpta est,remanet adhuc tamē,quantū centū fermè ingentia plaustra vix auehere poterunt. Aiunt, qui primùm beluā viderūt,& vti poterant diligēter perscripserunt,longitudinis illam fuisse xxx. vlnarū,hoc est pedum nonaginta:à ventre ad spinā dorsi(arenis immersam)spatium esse circiter octo,vel nouem vlnarū: certū nō habetur Nam XXVII. die Augusti ipse ibi affui, fœtente iam belua,vt vix ferri posset fœtor.Cōiectant dorsum ipsius ad spatiū triū vlnarū esse in arena immersum, quandoquidē quotidie alluitur,& operitur fluctibus arenosis . Rictus oris longitudo sex vlnarum & dimidiæ: mandibulæ septem vlnas ac mediā continent:circuitus alicubi vlnæ vnius & dimidiæ, alicubi minus : omnino sicūt quercus grandis est.Triginta costas in lateribus ha

bet,magna ex parte longitudinis XXI. pedum, circuitu vnius pedis & dimidij:tres ventres,veluti vaſtos ſpecus: & triginta guttura, quorum quinque prægrandia ſunt. Habet duas pinnas, vtráque quindecim pedum in longitudine:vix poterant decem boues alteram earum abſtrahere.Palato adhærebant quaſi laminæ corneæ, vna ex parte piloſæ, qualem iam vnam vides ſupra mille. Non eſt fabula Polidore,ſed res veriſſima,quamuis nõ omnes vnius magnitudinis. Longitudo capitis à principio vſque ad rictum,ſeptem vlnarum. De lingua variatur:maior pars cenſet ſeptem vlnarum fuiſſe longitudine. Aiunt genitale ei fuiſſe prodigioſæ magnitudinis: membrum(inquam)maſculinum vir quidam cùm dilaniaret, fermè ſubmerſus fuiſſet, in ventrem beluæ cadens,niſi coſta arrepta ſe ſuſtentaſſet.Spatium inter oculos ſex vlnas tenebat:oculi & nares tanto corpori valde impares,& quales bobus eſſe ſolent.Cauda bifurcata & ſerrata,latitudine ſeptẽ vlnarũ.In capite duo magna foramina erant,per quæ putatur beluam plurimam aquã, veluti per fiſtulas eiectaſſe.Nulli denique illi fuere dentes:vnde colligitur non fuiſſe balenã:nam balenis aiunt maximos eſſe dentes:exceptis laminis aliquot corneis, quæ in ore huius piſcis erant.

De Xiphia, Monocerote,& Serra.

QVia hæc belua verſatur in Septentrionalibus aquis, meritò alijs monſtroſis veniet adiungenda. Eſt enim

enim xiphia, animal nulli alteri ſimile, niſi in aliqua proportione ceto. Caput habet horridũ, vt bubo: os profundum valde, veluti barathrum immenſum, quo terret & fugat inſpicientes: oculos horribiles, dorſum cuneatum, vel ad gladij formam eleuatum, roſtrum mucronatum. Littora verò Septentrionalia plerunque veluti latrunculi, ac noxij hoſpites damna ſemper occurrentibus nauigia perforãdo ac ſubmergẽdo illaturi ingrediũtur. Monoceros eſt monſtrum marinum, habens in fronte cornu maximum, quo naues obuias penetrare poſſit, ac deſtruere, & hominum multitudinẽ perdere. Sed in hoc pietas diuini numinis nauigantibus prouidit, cùm ferox ſit hæc belua, tarditas ſua, quam habet maximam, præuiſa, timentibus eius acceſſum fugam concedit. Serra belua ſimiliter marina eſt, ingens corpore, caput habẽs criſtatum, durum, ſicut ſerra dentatum: ſubter nauibus natans ſecat eaſdem, vt intrante aquã merſis hominibus, eorum cadaueribus ſatietur. Eſt & aliud genus ſerræ, ſe erigens contra veliſicantes: quod mox XXX. vel XL. ſtadijs peractis, laſſum deſcendit in mare. Orcarum gladio dorſotenus eleuato ſæpe piſcatores vulnerati, deficiunt: ita & loliginum tactu manum retrahunt ſtupefactam. *Orcæ. Loliginum tactus.*

De modo piſcandi Cetos & Balenas.

QVia mira auiditate balena fertur ĩ eſum halecis, & vitulorũ marinorũ, tanquam piſciũ cæteris oĩbus

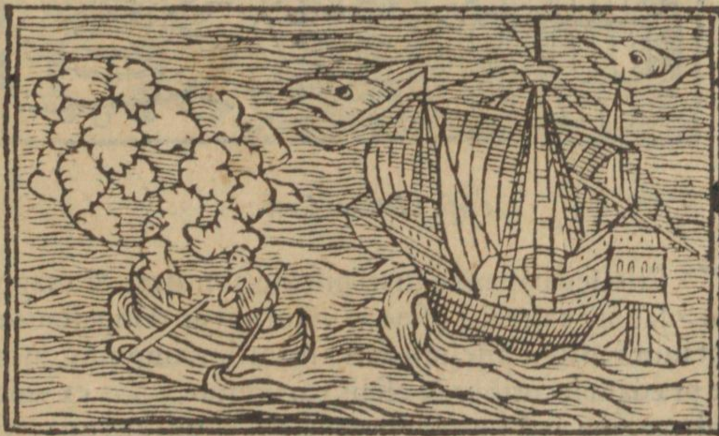
pinguiorum; idcirco sæpius periclitatur in scopulis arenosis, qui maris æstu, siue fluxu, atque refluxu, quasi denudati ab aquis, immersæ beluæ exitum non concedũt, vt se recipiat ad gurgitem propinquiorẽ: vnde tanto cũ impetu fortitudine caudæ laborat, quòd fossa amplissima relicta, veluti in nido ligata (obstantibus vndiq; arenis) enatare non possit. Hoc cùm piscatoribus innotuerit, turmatim accurrunt, funibus atque anchoris fortissimis (ne æstus reditu euadat) intra rictum oris, atque capitis spiracula, seu branchias, bestiam hanc ligant: magnaq̃ue manu, multiplicatisq; viribus eam in littus attrahunt, vel ita constringunt, vt nulla etiam magna potentia in aquas resilire valeat. Eoq̃ue casu feliciter arridente, diuisa præda, quisque regreditur ad alias domesticas occupationes, donec iterum occurrat similimus, vel aliùs optatior quæstus. Saneq; in tempestatibus contingit, vt aliqua immanis belua, vi inimicæ bestiæ vulnerata vel fatigata, seu cunctis viribus destituta, ventorũ vi ad littus proijciatur, præda vt sit occupantibus eam. Verùm vbi dubitatur quòd illi rediture sint vires, gladiolos, aut grandes acutissimosque tribulos sub latus quiescentis immittunt, vt sanguine impetuoso ferri motu effluente, vita destituatur. Accidit etiam, & quidem facilius, quòd beluam in arena ad obiectum solis profundissimè dormientem, funibus & anchoris ita firmẽt, vt in prædam venantibus cedat.

De

De mira affectione Balenarum erga fœtum.

BAlenæ branchias non habentes, fiſtulis ſpirãt: quod in paucis animalibus inuenitur. Fœtus ſuos geſtant cum infirmantur, & inualidi ſunt: & ſi parui ſunt, eos in ora ſuſcipiunt. Hoc idem imminente tempeſtate faciũt, & poſt tempeſtatem illos euomunt. Quando propter defectum aquæ fœtus impediuntur, ne matrem ſequantur, mater aquam ore receptã, inſtar fluuii, ad eos eiicit, vt ſic inhærentes terræ liberet. Adultos etiam diu comitatur. Adoleſcunt autẽ celeriter, & decem annis creſcũt. *Balenarũ deſcriptio.*

De ſpermate Ceti, quod Anbra dicitur, & eius medicinis.

CEtus humanę propagationis more cum balena cõgrediens, ob velocitatem coitus multum ſperma emittit,

emittit, & resoluit, atque sic resolutum vulua totaliter non admittit. Spargitur amplè per mare in diuersis figuris, colorem ceruleum habentibus, magis tamen ad albedinem tendentibus, sibi inuicem conglutinatis: atque à nautis solicitè (vt inter nauigãdum in Oceano sparsum vidi) colligitur, vt medicis purgandum vendant, qui purgatum ambram vocant: eoque contra guttas & paralysin, tanquam præcipuo & pretiosissimo vnguento vtuntur. Est autem alba, & si inuenitur coloris gypsei, melior est. Sophisticatur autem cum puluere ligni aloës, & styrace, musco, & quibusdam aliis. Sed hoc agnoscitur: quia sophisticata ad molliciem facile reducitur tanquã cera, ambra verò integra non ita liquescit. Habet virtutem confortãdi, valetq; contra syncopin & epilepsiam.

Medicinæ ex ambra.

De vsu partium Ceti.

CEtis, seu balenis è mari piscatorum arte, & magno labore extractis, siue vi vẽtorum ac tempestatum: aut inimicorum piscium furia littoribus impulsis, incolæ prædam securibus & asciis partiuntur, ita vt ex vnius balenæ, siue ceti carne, pinguedine, & ossibus CCL. vel CCC. plaustra repleri possint. Carnem & lardum in multis & magnis vasis, inter cæteros immensos marinos pisces sale condiunt: eaque pro commoditate & esca domestica vtuntur, aliisque ad eum vsum vendunt in remo

Currus 300. ex vno ceto replentur.

tas

tas orbis partes deferenda: Pinguedo, vel adeps Ceti, magna eſt in toto corpore, ſed maxima in capite circa cerebri medullam: vnde quandoque duodecim lagenæ, quarum quælibet vix ab vno homine portari poteſt, quandoque triginta, vel quandoque quadraginta huius pinguedinis plenæ (quælibet Barile Romanum magnitudine ſua ſuperans) per totidem viros fortes vix portatu idoneæ extrahuntur, eliciunturque. Vtilitas verò huius ſaginæ ea eſt, vt lampadibus infuſa, & aucta ſemper, ad altaria, ſiue alia loca ſacra, tam noctu, quàm interdiu continuò lumen adminiſtret: priuato etiam vſui, ac domeſtico, quum in hyeme nulli ibidem dies ſint, plurimũ deſeruiens. Oſſa prætereà eius minora, defectu lignorum domeſtico foco adaptãtur: imò & aliorum piſcium capita. Ex corio denique balenæ fiunt balthea, loculi, tractorii funes pro vſu campanarum, diu durantes: imò partita pelle vnius beluæ, quadraginta homines ex ea veſtiri queunt. Nautæ præcipuè vtuntur eius pinguedine ad nauium tabulas foris inungendas, ne in horrida ſiue aſperrima hyeme, glaciales aquæ nauibus ſubmergendis adhæreant, aut congelentur, quia aquarum conſtrictionem prohibet. Aurigæ etiam neceſſarium eius vſum ſibi vendicant in rotis curruum pervngendis: imò & pellium præparatores, vt etiam ſuperius dictum eſt de pinguedine vitulorum marinorum.

De ſtru-

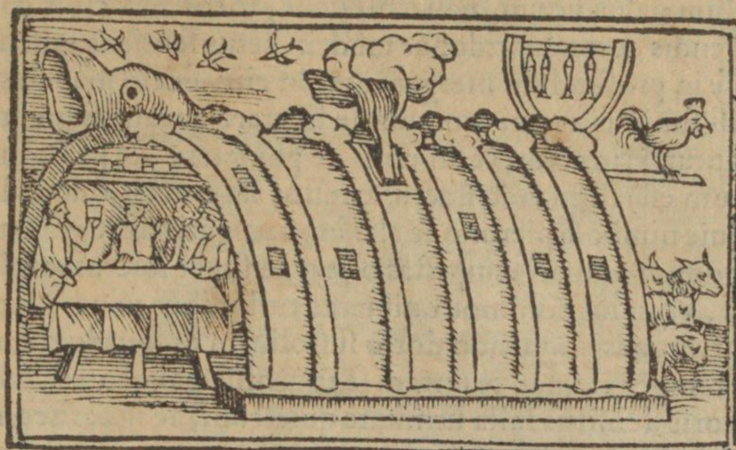

De ſtructuris ex oſsibus Cetorum.

FActa mentione quàm maxima ſint corpora cetorũ, ſiue balenarũ, in capite, dentibus, oculis, ore, cute, oſſa locum exigunt, vt & ſuam inueniāt declarationem: quæ talis eſt: Cùm vehementia frigorum in extremis partibus Septentrionis, & validæ tempeſtates ibidē haud ſinant in altum creſcere arbores, è quibus erigi poſsint neceſſariæ ædes: ideò prouida natura incolis proſpexit, vt ex ingentiſsimis beluarum coſtis fabricare valeāt domos, & reliqua neceſſaria in eiſdem. His enim beluis marinis ad littora tam inimica vi aliarum beſtiarum appulſis, quàm venatione hominum frequenti attractis, vt illic incolarum præda fiant, vel putredine conſumantur, certum eſt ex eis relinqui talia tamque vaſta oſſa, quòd ex his integræ habitationes, tum quoad parietes, portas, feneſtras, tecta, ſedilia, tum etiam quoad menſas, confici queant. Hæ enim coſtæ xx. xxx. aut plurium pedũ ſunt: prætereà ſpinæ, ſpondyli, atque vaſti capitis bifurcata oſſa haud paruam in ſe quantitatem habent: quæ omnia artificum induſtria ita ſerris & limis aptantur, vt faber lignarius adhibita ferrea iunctura compendioſius nihil extruere poſſet.

Arbores in extremis Septētrionis humiles.

De

De domibus ex erectione integrarum costarum.

EXesis igitur ac dissolutis carnibus & intestinis huius vastissimæ beluæ, sola ossa remanent in modū magnæ carinæ: quæ demum imbribus & aëre purgata, viribus hominum ad hoc vocatorum, instar domus erigitur: tum industria constituentis patroni, fenestris in culmine tecti, vel lateribus beluæ collocatis, in plures & commodas habitationes diuiditur: ianuæque fiunt ex corio eiusdem beluæ, longè prius ad eum aliumq; vsum extracto, atque vētorum asperitate indurato. Separatim etiam intra hanc carinam, quasi domum erectam, distinguuntur cameræ pro porcis & aliis animalibus, more aliarum ædium lignearum: relicto semper sub culmine huius structuræ loco, pro gallis quasi horologiis, vt homines nocte (quæ ibidem hyeme continua est) ad opus excitentur. Dormientes inter has costas non alia insomnia vident, quàm si cōtinuè in fluctibus marinis laborarēt, aut in tēpestatibus ad naufragiū vsq; periclitarētur. *Ceti ossiū cōpago pro domo erigitur.*

De anchoris dorso Ceti impositis.

HAbet etiam cetus super corium suum superficiem tanquam sabulum, quod est iuxta littus maris: vnde plerunque eleuato dorso suo super vndas, à nauigantibus nihil aliud creditur esse, quàm insula. Itaque nautæ ad illum appellunt, & super eum descendunt, inque

ipsum

ipsum palos figunt, naues alligant, focos pro cibis coquendis accendunt: donec tandem cetus sentiens ignem sese in profundum mergat, atq; in eius dorso manētes, nisi funibus à naui protensis se liberare queant, submergantur. Hic cetus (vt superius de physetere, & priste dictum est) aliquando fluctus haustos ita eructat, quòd alluuie nimbosa plerunque classem nauigātium deprimat: & quum in mari tempestas oritur, se super fluctus attollit, vt in his commotionibus ac turbinibus naues mergat. Arenas aliquando dorso sustollit, in quibus ingruente tempestate, nautæ terram se inuenisse gaudentes, anchoris demissis falsa firmitate quiescunt, ac ignes accensos belua sentiens, subitò commota se in aquas mergit, hominesque cum nauibus, nisi anchoræ rumpantur, in profundum attrahit.

De Porco monstroso Oceani Germanici.

Hic porcus eo ipso anno aduectus Antuerp. coram omnibus diuēditus est.

DIctum est superius de monstroso pisce reperto in littoribus Angliȩ, cum clara descriptione totius corporis, & singulorum membrorum eius, quòd scilicet M.D.XXXII. ibidem visus sit, & ab incolis in prædam raptus: nunc autem ad memoriam reducetur monstrosus ille porcus, qui M.D. XXXVII. posteà anno, in eodē Germanico Oceano repertus est, totusque in omnibus sui partibus portentosus visus. Habuit enim porcinum caput, quartam lunæ partem in occipite, quatuor pedes dra

conis,

conis,duos oculos ab vtroque latere in lumbis, tertium in ventre ad vmbilicum inclinantem,atque in posterioribus caudam bifurcatam instar vsitati piscis.

De Rosmaro,siue morso Noruagico.

NOruagicum littus versus loca ad Septentrionẽ magis vergentia,maximos ac grandes pisces elephantis magnitudine habet,qui morsi seu rosmari vocantur, forsitan ab asperitate mordẽdi sic appellati:quia si quem hominem in maris littore viderint,apprehendereque poterint,in eum celerrimè insiliunt,ac dente lacerant,vt in momẽto interimãt. Rosmari itaque hi pisces,siue morsi dicuntur, caput habentes bouinæ figuræ, hirsutam pellem,pilosque spissitudine veluti culmos,vel calamos frumenti late diffluentes.Dentibus sese ad rupium cacumina vsque tanquam per scalas eleuant,vt rorulento dulcis aquæ gramine vescantur,seseque volutando mari vicissim exponant,nisi intereà somno profundissimo oppressi,pendendo in rupibus dormierint:quoniam tunc piscatores appropinquantes quantocyus poterunt, pellem à lardo secundũ caudã soluunt:& in hoc, quod solutũ est, funes fortissimos mittũt,eosq; in scabrosis rupibus, vel propinquis arboribus firmãt:saxis deinde fũda ad caput, vt excitetur,proiectis,eũ descẽdere cogunt,maiori parte pellis funibus firmatæ spoliatum:vnde debilitatus,exanguis ac semiuiuus redditur in opimam prædam, maximè

mè propter dentes,qui pretiosi sunt apud Scythas, Moschos scilicet & Ruthenos,ac Tartaros (vti ebur apud Indos)ob duriciam,candorem,& grauitatē:qua de causa etiam framearum manubriis artificum excellenti industria accedente adaptantur. Et hoc Miechouita quoq; Poloniæ historicus in sua duplici Sarmatia attestatur,& Paulus Iouius post eum ex relatione cuiusdam Demetrii à Magno Duce Moschouitarum ad Clementem VII. missi.

Dētes mor si pretiosi.

Miechouita & Paulus Iouius historici.

De piscibus alatis.

Piscis Oceani alati descriptio.

INuenitur piscis in mari Germanico inter Angliam & Noruegiam,qui habet duos pedes & quatuor alas: quæ mouentur flexæ ad inferiora ventris & pectoris sui, sicut aliarum auium alæ. Sunt autem duæ antè iuxta branchias, & duæ posterius ante caudam, suntque alæ membranaceæ,spissæ quidem valde iuxta corpus in parte.quæ est loco adiutorii brachii, & tenuiores in parte anteriori alæ: & hanc dispositionem habent etiam alæ posteriores. Branchiæ autē istius piscis non habent fissuram versus ventrem,vel pectus pertingentem: sed hi pisces habent branchias,quæ terminantur super humeros alarum anteriorum,quatuor foraminibus quadratis: ita quòd duo sint propinquiora capiti, & duo propinquiora alæ dextræ, similiterq; disponuntur branchiæ in sinistro

ſtrò latere. Caput autem iſtius piſcis, color, pellis, figura corporis, ac ſapor carnis, eſt ferè ſicut piſcis, qui raia vocatur. Crura autem eius ſunt cartilagines ſine iunctura, & ſubtus in pedibus habet foueas, vt fortius figatur. Cauda autẽ eius non eſt vti raiæ, ſed ſimilis caudæ aliorũ piſciũ, niſi quòd eſt aliquãtulo lõgior. Deniq; ante caudã in loco dorſi, vbi ſtringitur ſolida pars corporis, quæ eſt poſt cõcauum vẽtris, habet & pinnã more aliorũ piſciũ, valde tamẽ magnã reſpectu ſui corporis. Capitur hic piſcis inter raias & ſquatinas, vt plurimũ minus vtilis, propter ſteriles carnes, & exiguam pinguedinem: verũ difficilimè è profundo fune & hamo, ob reſiſtentiam alarũ, eruitur, &c. Piſces prætereà quidã lati corporis ſunt, qui quatuor pinnas habent, duas in ventre, & duas in dorſo: & hæ pinnæ, quibus vtuntur, alæ vocantur: quales per omnia ſimiles habẽt piſces lepores marini dicti: hi enim duas pinnas in ventre habẽt, & duas directè ſuper eas in latere verſus dorſum. Eſt etiam de ſupradictorum genere ludolatra animal marinum, quatuor habens alas, duas in facie, & duas in dorſo, quibus magna velocitate fertur in omnem, quem elegerit volueritque locum.

De Polypis.

IN littoribus Noruegiæ polypus, ſiue multipes animal eſt, fiſtulam in dorſo habens, qua mare tranſmittit, eãque modò in dexteram partem, modò in ſiniſtram

transfert. Cæterùm per brachia (velut acetabulis dispersis) ac denticulatas forcipes, omne quod sibi appropinquat, inuoluit: animal carens sanguine. Quicquid comedit, aggregat in cauernis vbi manet: deinde putamina erosa carne egerit, adnatantesque pisciculos ad ea venatur: testas etiam & crustas cãcrorum residuas eiicit. Mutatur color eius ex lapidis colore cui adhæret, maximè accedẽte timore ob aspectũ cõgri inimici sui. Habet 4. pedes medios magnos, & in totũ 8. paruũ corpus, quod pedũ magnitudine cõpensatur: aliosq; adũbratos pedes, strictos, qui vix percipi queũt His se sustẽtat, mouetur, & tuetur, tum etiam apprehendit quicquid à se fuerit remotum: supinusq; adhæret saxis, vt vix amoueri possit, nisi re aliqua fœtida admota.

De crudelitate quorundam piscium, & aliorũ benignitate.

HOminem natantem in aquis salsis, piscis de genere canicularũ marinarũ Boloma Italicè, & Haafisck Noruagicè dictus, adeò auidè turmatimque ex insidiis adoritur, vt non tantũ morsu, sed pondere etiam in profundũ demergat, deuoretque teneriora membra, nares videlicet, digitos & genitalia: donec superueniat raia, vt iniuriarum vindex, quæ per aquas armata naturalibus pinnis discurrit, ac quodã impetu demersi hominis grassatores abigit, eumque vt enatet, pro viribus vrget: eaquoq; eum custodit, quatenus spiritu penitus extincto, post aliquot dies, dũ mare naturaliter se purgat, sursum feratur. Cernitur illud miserabile spectaculũ in Noruagicis oris, quãdo lauandi gratia homines, exotici videlicet nautæ, periculorum & insidiarum ignari, è nauibus in vndas exiliunt. Latitant enim caniculæ, siue bolomæ huiusmodi, sub nauibus in anchoras manentibus, velut aquatici arietes, vt homines rapiant naturæ militia stimulante. Veruntamen hoc periculum vrinatores stylis præacutis lineis annexis euitãt, quibus arietes marinos, & has caniculas interficiunnt: quia nisi his perfossi fuerint, haud recedunt. Ita sub aquis cum eis atrox oritur dimicatio. Inguina enim hominum, & calces, omnẽque

candorem

candorem corporum hæ beluæ appetunt. Huius canicu læ cutis in aſperitate ad expoliẽda ligna & oſſa, eandem naturam cum cute raiarum habet.

De Spongiis.

SPongia valdè multiplicata penes littora Noruegiæ, eius eſt naturæ, quòd cõueniat cum cæteris animantibus in motu dilatationis & contractionis. Quædã verò earum immobiles ſunt à ſaxis, & ſi abrumpantur à radicibus, recreſcunt: quędã autẽ ſunt mobiles de loco ad locum: & hæ in maxima copia in littoribus prædictis repeꝛiuntur. Cibãtur limo, piſciculis, & oſtreis. Viuentibus idem qui madẽtibus, nigricãs color. Adhærẽt nec parte, nec totæ: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, quaternę ferè aut quinæ, per quas paſci exiſtimãtur. Sũt & alię, ſed supernè concretæ. Et ſubeſſe membrana quędã radicibus earũ intelligitur. Viuere conſtat longo tempore.

De vermibus longiſsimis.

EST præterea in littoribus Noruagicis vermis glauci coloris, longitudine XL. cubitorum, & amplius, vix ſpiſsitudinẽ infantis brachii habens: lineæ modo, ita vt eius progreſſus difficulter percipi queat, per mare ſe tranſmittit, nemini noxius, niſi humanis manibus preſſus: vnde cõtactu tenerrimæ cutis eius tangentes digiti intumeſcũt. Vexatus & detẽtus à cãcris, tortuoſum curſum euadẽdi gratia attẽtat: ſed fruſtra. Cancer enim brachiis ſuis quaſi denticulatis forcipibus, tum etiam pedibus ita eum ſtringit, vt non ſecus ac nauis anchora demiſſa, firmetur. Hunc vermem ſæpius vidi, ab eius tactu nautarum informatione abſtinens.

De piſce, quem Noruegiani Svvamfiſck appellant, & aliis quibuſdam monſtris marinis.

VArietas horum piſcium, ſiue potius monſtrorum, hic inſerta eſt, ob earũ mirabilem formam, ac multifariam naturæ proprietatem, cũ littoribus Noruagicis inter alias beluas ſæpius ap℗pinquant, capiũturq;

propter pinguedinem, quam habent copiosam & abundantem. Eam nanque piscatores, vt carnes, supra ignem coquendo expurgant, venduntque ad vsum corii inungendi, aut causa luminis in lampadibus, cũ tenebræ continuæ fuerint, conseruandi. Occurrit igitur in primis rotunda forma monstrum, Noruagico idiomate Svvamfick dictum, cæteris omnibus marinis beluis animal gulosius: continua etiam præda vix satiatur, stomachum distinctũ non habere dicitur: vnde quicquid comedit, vertitur in sui corporis crassitudinem, vt nihil aliud videri possit, quàm vna massa pinguedinis adunata. Dilatatur, & extenditur supra modum: cumque amplius extẽdi nequeat, pisces per os facile eiicit, quoniam, vt cæteri pisces, collo caret. Os eius continuatũ est ventri. Est autem adeò crassum hoc animal, quòd vrgẽte periculo carnem, pinguedinem, & pellem suam, vti Hericius, super caput reduplicat, & contrahẽdo se caput abscondat: neque id sine sui detrimento facit, quia inimicas bestias timens, fame vrgente se non aperit, sed esu carnium suarum sustentatur, magis eligens in parte consumi, quàm à beluis totaliter depredandum vorari. Scrutatur tamen vt saluetur, si periculum est sublatum. Est & aliud monstrum marinũ Cahab dictũ, pedes paruos habens respectu magnitudinis corporis sui: vnũ tamen longũ, quo loco manus vtitur in omnibus mẽbris suis defendendis: & per ipsum ori suo cibũ porrigit, herbasq; eradicat. Habet

Svvamfisck.

bet autem pedes maximè cartilagineatos,& formatos ad modum pedis vaccæ,aut vituli. Hoc animal natans in aqua ſpirat,& cùm ſpiritum emittit,ad aërẽ redit, aquãq; eiicit in altũ,vt delphini & balenæ. Apparet etiam huic aliud ſimile monſtrum Circhos, habens cutem teſtaceã, mollẽ,partim nigrã,partim rubeã, fiſſuras duas in pede, quę tres digitos efficiunt. Pes dexter huius animalis valde paruus,ſiniſter verò magnus longusque: & ideo dum ambulat,totum corpus fert ſuper ſiniſtrum, & aliũ poſt ſe trahit: aëre ſereno abſolutũ incedit, commoto autem vento,nubiloque cœlo applicatur lapidibus,& immotũ quieſcit,ac fortiter adhęret,vt vix auelli queat. Natura hæc ſatis admiranda, quæ ſereno tempore ſana, tempeſtuoſo infirma inuenitur.

De Vacca,Vitulo,Equo,Lepore,& Mure marino.

MArina Vacca monſtrum eſt magnum,robuſtũ, iracundum,& iniurioſum, edens partum ſibi ſimilẽ, ſed non ſupra geminum,vnũ tamẽ ſæpius,quẽ plurimũ diligẽs ſolicitè ſecum ducit,quocunq; tandẽ ſe per mare tranſmittit,aut in terra greſſus dirigit: x. menſibus impregnatur: demũ hoc animal aliquando cxxx. annis,per caudę ipſius amputationem probatum eſt vixiſſe. Vitulus marinus ſuperioribus capitulis pro parte naturę ſuę demonſtratus eſt, hoc vno pręſenti loco adiecto, quòd eo maior halecis deprędator inter aquatilia haud inueniatur. Accedit nanque retia,in quibus halec ſecundum branchias, vel aliam partem corporis captum retinetur, vnumque poſt alium deuorat, vt paucum remaneat dependens. Equus marinus inter Britanniam, & Noruegiã ſæpius videtur,caput habẽs equinũ,& hinnitũ emittens, pedes autẽ fiſſos cum vngulis ad ſimilitudinẽ vaccę,tam in mari,quam in terra paſtũ quęrens. Raro capitur, licet ad magnitudinem bouis deueniat. Caudam denique, vt piſcis,bifurcatã habet. Mus marinus in terra ſcrobe effoſſa parit oua,& rurſus obruit terra. Triceſimo die refoſſa aperit,fœtumq; ad mare producit, primò cæcum, & deinde oculis illuminatũ. Lepus marinus varii generis eſſe in Oceano deprehenditur,ſed captus mox ob ſu-

Vacca marina 130. an. viuit.

ſpicionem veneni,quocunq; ſaltem indicio lepori conueniat,dimittitur.Habet autem poſt caput quatuor pinnas,duas,quarũ motus eſt ſecundum longitudinem piſcis,& illæ ſunt longæ ſicut aures leporis:& duas,quarũ motus eſt à dorſo ſecundum ventris piſcis profunditatem,quibus grauitatem capitis ſui eleuat. Hic lepus in mari formidabilis,in terra vti lepuſculus pauidus,timidusq́ue reperitur.

De magnitudine Noruagici ſerpentis,& aliorum.

QVi naualibus exercitiis in littoribus Noruegię,vel mercaturæ,vel piſcaturæ operam nauant,cõformi teſtimonio ſtupendã ſanè rem aſſerunt,ſerpentẽ videlicet vaſtæ molis,ducentorũ pedum , & amplius longitudine, ac viginti pedũ ſpiſsitudine , in rupibus & cauernis penes oras maris Bergenſium verſari: qui vitulos,agnos,porcos voraturus,ab antris ſolùm lucido noctis tempore in æſtate exit,vel polypos,locuſtas,& genera marinorũ cancrorum vt deglutiat,maria tranſmittit. A collo deinceps dependentes pilos cubitalis longitudinis habet,ſquamasq́; acutas,atro colore,& flãmeos oculos rutilantes . Hic nauigia infeſtat , homineśque ſe in ſublime inſtar calumnæ erigens rapit,ac deuorat:neque id ſine portentoſo ſpectaculo regni,inſtante mutatione,

euenire ſolet, nempe quod Principes in fatum cõcedēt, vel in exiliũ turbabũtur, aut bellicus tumultus eueſtigio ſubſequetur. Eſt & alius miræ magnitudinis ſerpens in inſula Moos dicta, diœceſis Hammerenſis: qui vt cometa orbi reliquo, ſic is regni Noruegiæ mutationem portendit, prout viſus eſt anno M.XXII. altè ſuper aquas ſe extollens, atque in modum ſphæræ conuoluens. Exiſtimatus eſt hic ſerpens coniectura collecta ex longinquo viſu quinquaginta fuiſſe cubitorũ: quem expulſio Regis Chriſtierni, atque grauis prælatorum perſecutio ſecuta eſt: imò excidium patriæ demonſtrauit.

De diuerſitate ac vario colore ſerpentum.

ARbitrantur plurimi in ſolis regionibus calidis habitare ſerpentes, ob connatam frigiditatem eiſdem animalibus inhærentem, tum quòd calore magis multiplicentur, ac citius incrementum ſuſcipiant: ſed reuera frigida illa Europæ pars in Septẽtrione etiam peſsimos habet, & nutrit ſerpentes, licet quoad naturã veneni debiliores, quàm ſint Africani. Vtcunque ſe habeat huiuſmodi certamen, certum eſt plures, & noxios eſſe ſerpentes in frigidiſsima plaga Septentrionis, terreſtres ſcilicer, qui acrius aquaticos perſequuntur: & hi in terris manent, ac diuerſis nutrimentis minutarum herbarum, in quibus acriorem veneni vim cognoſcunt, auidius reficiuntur, maximè in locis montoſis productarum: hique deteriores ſunt in lædendo homines veneno ſuo, quàm littorales aut riparii. Serpentes autem ieiuni, ſatiatis ſunt crudeliores: ita & irati, ac prouocati. Coloribus diuerſis diſtinguuntur, nigro ſcilicet, cinereo, arenaceo, candido, rubeo, vario, guttis denique diſtincto. Remediis verò contra ſerpentũ venena vtuntur Aquilonares, theriaca videlicet Veneta, quæ cæteris omnibus præſtantior reputari ſolet, ab exoticis mercatoribus in maxima quãtitate ob quæſtum terris illis importata. Nigri coloris ſerpentes, partim aquas, partim terras inhabitant, partim tubera in paludibus exiſtentia (Gothicè Tuuar dicta) partim rupes petroſas aquis contiguas. Hi ſerpentes

de genere aquaticorum ſunt,atque noxii exiſtunt:inter quos & Berus ſerpens aquaticus locum habet, aſtutus, nequitioſus & lethifer. Serpentes in rupibus morantes plerunque nigri ſunt, quos vulgari gentis idiomate Snock appellant, quanuis etiam ibidem varii in magna multitudine reperiantur.Hi mortalibus in rupibus verſantibus,æſtate præſertim,haud parum moleſti ſunt, cũ etiam veneno ſuo ſæpe homines occidant. Antra incolentes lacertæ ſunt,& hæ quoque multiplices: ſed non ita noxiæ,vt ſerpentes,attamen cauendæ ſunt. Scytale ſerpens eſt duplicis ſpeciei: vnus admiratione ſuæ pulchritudinis detinet inſpicientes, piger, paruus, & ignei veneni,ita etiam quòd ille quem ledit,ſtatim moriatur: atque Slaa Gothicè vocatur. Hic frigidiſsima hyeme pellem deponit,ſicuti ſtupefaciens aſpis, quæ pellẽ mutat.Hic etiam,veluti alii ſerpentes in hyeme latitantes, ſe recipit in viſcera terræ,à Solis videlicet ingreſſu in libram,vſque dum Arietis ſignum exeat: intra quem terminum ſi Solis attractu antra exierit,atque calore haud tempeſtiuo nimis diu delectatus fuerit, niue geluq; antrum conſtringente, moribũdus extra illud relinquitur, prout ſuperius de Hirundinibus eſt ſpecificatum. Alius Amphisbœna dicitur,eò quòd duo capita habeat,vnum in loco ſuo,alterum in cauda,currens ex vtroque capite tractu corporis circulato. Hic ſolus ſerpentium frigori ſe committit,primus omnium procedens.

Berus ſerp.

Scytale, qui Slaa.

Aſpis.

Amphiſbœna biceps.

De habitatione ac manſione Serpentum.

VIdetur(licet non raró) mirum ſpectaculum in Aquilone, quomodò profundè ſub radicibus arboris betulinæ manent ſerpentes: quorum multitudo ſuo afflatu calorem in radicibus excitat,vt folia huius arboris ſemper durante hyeme viridia permaneant. Quocirca gens naturæ ſecreta ignorans,arborem ſacram putat, quaſi magno numini cõſecratam. Hyeme tamen in cauatis arboribus, vel rupibus ſerpentes latent, pro cibo ſomno vtentes: aliâs in æſtate cibus eorum herbæ, carnes,& aues ſunt,quarum pennas & plumas poſteà euomũt;demũ ſi poſſunt,lac & vinũ,vel modicã aquã bibũt.

De

De pugna pastorum contra serpentes.

SVnt & aspides in partibus Aquilonaribus scabrosa cute, dura siccitate, cinereo colore, oculis scintillantibus, longitudine trium vel quatuor cubitorum, veneni acumine hominē interficientes ante horas 4. nisi remediis opportunis occurratur, theriaca scilicet Veneta, aut allio cum cereuisia antiqua bibito, aut succo fraxini expresso, & epoto, aut furfure more emplastri apposito. His remediis pro se pastores, sed theriaca pro pecoribus inungendis cum sale in circuitu tumoris vtuntur. Nam hi serpentes eleuati super pectus ad medium cubitū incedunt, venenumq; in magna quātitate, diuersissimo colore in gutture collectum in resistentem aut obuium hominem expuunt, ac celerrimè sub antra & saxa fugiēdo se recipiunt. Hoc autem ita esse meo ipsius exemplo cōbrobare queo, quia ante L. annos is casus in Arosiensibus pratis mihi accidit, dum more scholarium in medio Augusti collecturus eram grana iuniperorum, quæ tunc primum in Aquilone maturescunt. Sunt etiam serpētes, qui arcuato seu rotato cursu velociter mouētur, decem pedes saltando: & insuper pugnant, strepitū vehemētem inter herbas sole siccatas facientes. Verùm benignitate naturæ factū est, vt sonitu prodantur, quando nocituri accurrunt. Venenum autem sic exputum, in vestem occurrentis multiplici colore distinctum descēdit, nec an-

Aspides.

Remedia contra venena.

guis

guis postea quàm venenum expuendi in hominem sibi audaciam assumpsit, apparet. Sunt etiam domestici serpentes, vt penates in Aquilonis extrema plaga reputati, qui lacte vaccino vel ouino nutriti, cum infantibus sub tectis ludunt, & plerunque in cunis, vt fidi custodes dormire videntur: quos lædere pro piaculo existimatur. Sed hi ritus reliquiæ sunt veterum superstitionum, omnino suscepta Catholica fide interdicti. Si verò fulgure vel domestico incendio domus huiusmodi deletæ, aut peste grassante habitatoribus euacuatæ fuerint, remanent serpentes in antris exustæ domus, tantoque agmine coalescunt, vt difficultatem nouo cultori pariant, quo minus tutè cum ipsis cohabitare possit. Cernuntur etiam serpẽtes innumerabiles sub quercubus in æstatis initio, ducem (cui candida crista vt corona eminet) tãquam apes suum rectorem, sequentes. Creduntur veterũ relatione lapidẽ flatu suo gignere, ex aliqua venenata particula eo in loco vbi manẽt, inter folia producta, vel reperta.

De Thrissa pisce nuper etiam in Prussia reperto.

QVandoquidem Itali in hunc vsque diem se solos frui deliciis piscis persuasum habent, quem cõmuniter Thrissam, nostræ ætatis Græci corruptè Phrissam, Romani Laccia appellant: quidam ex eo Clupeam esse opinantur, quod id genus piscium Veneti etiamnũ Chiepam nuncupent: talem etiam hoc anno in Prussia circa mare (vt vocant) recens, eo in loco, vbi in sinum Balthicum, seu Codanum iuxta Celtem, se exonerat, videlicet circa castra Balge, & Lockstede ad ducẽ Prussiæ pertinentia, in maxima multitudine captũ esse compertũ habetur. Nam horum piscium quos Pruteni Porpel appellãt (nomẽ anteà incognitum) piscator quidã duodecim millia & sexcentos, seu quod idem est, sexagenas (vti appellant) mille octingentas, mense Maio intra quatuordecim dies, præter alios pisces, quorum etiam haud parua copia erat, cepit. Non est igitur quod in posterũ Italia de hoc pisce, tanquam sibi soli à diuino numine concesso glorietur, cùm idem prorsus genus per Dei benignitatem aliis in oris quoque repertum sit.

LIBRI VIGESIMI PRIMI
FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS

DE INSECTIS ANIMALIBVS.

EPITOME LIBRI XXII.

De molestissimis Culicibus extremi Aquilonis.

ST versus extremas Septētrionis terras & aquas, maxima molestia grandiorum culicum, præsertim in punctura, & fastidiosissimo sono, quando in continua dierum ac noctium luce dormiendum est. Verùm ad euitandam horum molestiam, Aquilonares absynthio vtuntur, aceto perunсto, ac tosto, & fumigato, vt eo graui odore percepto aufugiant. Simili modo recedunt, quando caput, cæteraque membra decoctione absynthii asperguntur, vel rutæ, aut nigellæ, quum haberi queunt: vel atramento sutorio, permixto cum iunipero vsto & fumigato. Dormientibus autem tentoriolum ex panno linteo, vel cortice confectum necessarium est, sub quo, tanquā velamento, contra iniuriam culicum tutò dormire liceat, ac nullus omnino sonoris istis insectis aditus pateat, ne duplici malo, punctura videlicet, & fastidioso sono quiescentes molestentur.

De remediis fugandi Culices, & Cimices.

PRæstereà vt iumenta in pascuis à culicum muscarumúe infestatione libera permaneāt, iuniperorum rubos vbique tam in campis, quàm syluis abundātes, vel pineas arbores, vbi greges pascuntur, penes radices pastores incendere solent, similiter & iuncos odoratos, ac aridas radices herbæ serpentariæ, quoniam horum omnium

nium fumis mirè arcentur. Deinde ad effugandum culices, & cimices è domibus, fit suffitus cum minutissimis partibus pini, quæ dum serratur, in magna multitudine colliguntur: aut cum nigella: similiter cum myrto sicca, & cum sulphure, & bdellio, ac spina fœtida, tum etiam stercore vaccino. Item pro eodem malo abigendo, aspergatur domus ex decoctione radicis lupinorum, vel nigellæ, vel absynthii, vel rutæ. Cimices grauis odor rubrarum pellium, quæ à Germanis Reusch leder appellantur, mirificè tollit: hæ autem à Moschouia per Bulgariam in Italiam, & Romã venales aduehuntur: ita & calx viua cum sulphure mixta eos interficit. Occidũtur prætereà cimices mixtura ex oleo, argento viuo, sale, aceto, & amaro pomo facta, simulque contrita, decocta, ac rimis lectorum bis vel ter immissa: sed simplicius & frequentius feruentissima aqua, quæ intimius penetrat, etiam semina vermium noxiorum corrumpente. Quod verò culices tam multi frequentesque in suppolaribus illis terris vagantur, hanc præcipuè causam habet: quia nulli vespertiliones, qui hos, similiaque insecta noctu deprædari solent, propter continuam dierum & noctiũ lucem, ibidem manent, neque aliæ lucifugæ seu nocturnę aues: quanuis quædam à natura deputatæ, culices ac muscas in escam colligentes reperiantur. Verùm vt à putrescentibus celeriter incrementum accipere apparent, ita & aspero flatu euanescere citò consueuerunt: pastu namque deficiente, ad cognatam putredinem pascendi euolant, atque ibi tabescunt.

Causa cur adeò multis culicib. infestetur Septent.

De Apibus, & earum nutrimentis.

REgiones Aquilonares vti in plurimis rebus tam nenecessariis, quàm etiam superfluis, in vsum cæterarum nationum cõmunicãdis, abundant: ita & singulari naturæ benignitate prouidente, maximã mellis copiam habent, magnamque curam semper, & vbique circa apes adhibent, vt pura custodia seruentur, & coalescant. Cùm autem mella de alueariis exẽpta sunt, mos est genti tantum nouellis apibus dimittere, quantum eis sufficere videtur ad hyemalem victum, scilicet duas partes: quia in hyeme, ac principio veris, anteaquàm flores apparẽt, ex melle

melle contritis ficis,& vuis paſsis aliunde quæſitis maximè viuunt. Sed quia res iſtæ exoticæ ſunt, & rarò inueniuntur, mel eis pro eſca præcipuè relinquitur: quod etiā minoris, quā prædicta, venditur: quanuis neceſsitate vrgēte, loco mellis contuſis fabis, piſis, libis ex papauere confectis, triticea farina mulſo humectata, etiam carnibus pullorum recenter occiſorum, in minutiſsimas partes confractis nutriantur.

De melle, & eius probatione.

MEllis abundantia magna eſt in Septentrionalibus terris, vt teſtatur Plin. fauos Septentrionales cæteros magnitudine ſuperare, ponitque in exemplis octo pedum lōgitudinis viſum fauum. Sed reuera adhuc longiores in Podoliæ terris Regi Poloniæ ſubiectis, reperiuntur: vbi apes propter paſcuorum vbertatem, odorem ſuauem, florem abundantem, ac ſaporem iucundū, maximas ſiccarum terrarum foueas fauis melle plenis replent, ita vt immanes vrſi in tales foueas cadentes, ob nimium mel deuoratum ſuffocentur. Et hinc eſt, quòd tot tantaque nauigia Orientalium gentium, ceræ plena, per vniuerſam Europam diſpergantur: ceram quidem ad finitimas oras emittunt, verùm mel pro infinito vſu, præcipuè omnigeno potu, vino deficiente, ſibi in magna copia reſeruant, prout ſuperius lib. XIII. ſatis ſuperq; tractatum eſt. Poſt æſtiuale igitur ſolſtitium, vti optimum mel (etiam per excellentiam bonum) colligitur, ita & in illis terris ſine fraude doloue in ſua puritate cōſeruatur: licet vltra mare tranſlatum, inſatiabili mercatorum auaricia adulteretur. Mella quæ poſt ſolſtitia colliguntur, adeò ſalubria ſunt, vt nedum pro ſano cibo in pane, potu, & eſcarum condimentis vſurpentur, ſed etiam pro electiſsimis medicinis diligenter cuſtodiantur: quandoquidem in Aquilonaribus terris medici diligenter cuſtodiantur: quandoquidem in Aquilonaribus terris medici rariſsimi ſint, ſed ſalubris aër, eſcarum ſana virtus, & melleus potus, optimam medicinam præſtent. Hic quantò vetuſtior eſt à tempore ſuæ decoctionis (nempe ſex vel duodecim annorum) tantò efficacior ad multorum morborum remedia adhibitus reperitur.

Medici apud Aquilonares rari.

De

De formicis.

FOrmicas tam alatas, quàm ſine alis in multiplici ſpecie habent terræ aquilonares: quæ maiores, & alatæ ſunt, in ſolitudinibus ædes ex foliis capillatis pinorum, ac inſectis pectinum modo abietum confectas, atq; magno altoúe cumulo cōgeſtas inhabitãt. Has vrſi leuãdi pruritus gratia in naribus impetuoſe moleſtant, ſed celeriter ab earũ domibus recedũt, ne aliquas in ſuũ nidum comportent, quæ quandoq; ſobole multiplicata, eos à propriis cauernis exturbare poſſent. Prætereà in turribus altis Eccleſiarũ, regiisque pomariis ſua domicilia collocant, vbi aliquando notatæ ſunt euentũ abbreuiandi imperii Regum portentoſo omine præſagiuiſſe, quòd videlicet Reges à plebeia multitudine vel occiſi, vel è regno expulſi ſint. Quãdo autem tale aliquod portentum imminet, tunc tenuiores formicæ iniuria maiorum excitatæ, arborẽ, præſertim antiquam pyrũ, in qua grandiores morantur, infinita multitudine ad iniuriam illatam vlciſcendam aſcendunt, præliumque graue in ea committunt: quod nullo modo anteà dirimere, licet ab vtraque parte plurimæ earum ab arboris frondibus moribundæ ruant, quàm maiores ſuperarint, earumq; manſionibus potitæ ſint, in animo habent. Hoc genus portẽti binis in locis Vpſaliæ ſcilicet, & Holmiæ M.D.XXI. notatũ eſt contigiſſe, quãdo Rex Daniæ Chriſtiernus II. ab incolis Suetiæ è regnis Gothorum ac Sueonum expulſus eſt, atq; omnibus fortunis ſpoliatus. Tales enim nullius æſtimationis creaturæ per iniuriam illatam prouocatæ, inuictæ pro diuerſis generibus detrimentorum acceptis, ad vindictam atrociter ſumendam exiſtunt: neque aliter quàm iratorum numinum prodigioſi nuntii, nihil boni ſuis præliis annunciantes, reputari queunt.

Præſagiũ.

Sunt prætereà formicæ rubeæ, paruæ, vrina ſua valde noxium pruritum excitantes: atque hæ ab Aquilonaribus venenatæ appellantur, & in tuberibus pratorum habitant. Verum hoc genus formicarum ab aliis iam enumeratis in laborũ aſsiduitate haud diſsimile eſſe videtur quoniã etiã veſtigia curſus ſui in duro ſilice relinquit.

De

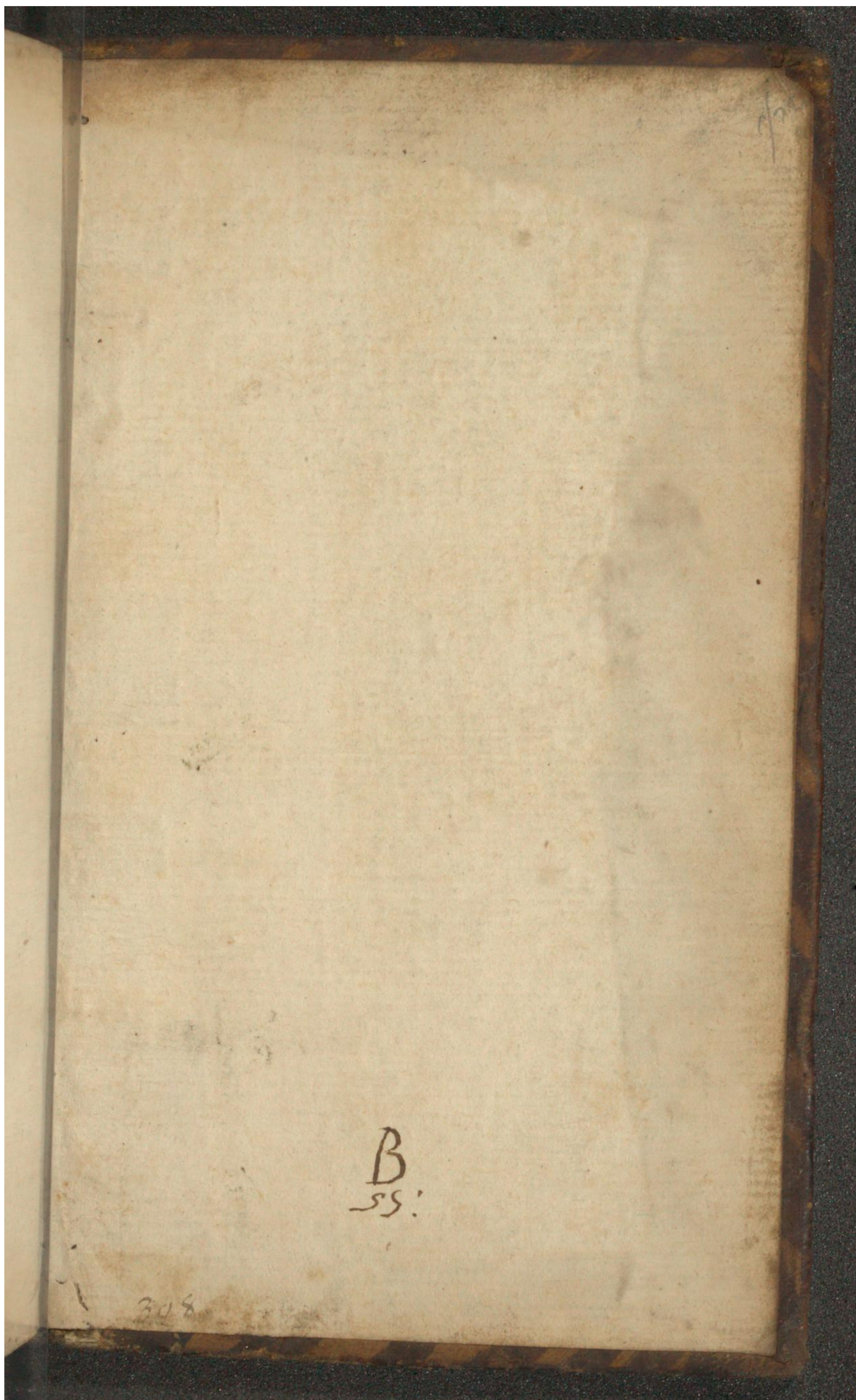

De margaritis, & earum generatione.

NE autem margaritarum delicata materia post descriptionem piscium omissa, intacta relinquatur, in primis fatendũ est, in Aquilonaribus terris quosdam esse amnes gemmiferos: quoniam hi conchas producũt, è quarum testis albicantes margaritæ, licet pallidæ propter aërem gelidum, extrahuntur. Aër enim iste rori admixtus, circa medium mensis Augusti in concham descendit, causamq́ue præstat, vt quantocyus margaritę in ea contentæ maturescant. Hæ autem ita extractæ, in ornatu ac pretio apud Septentrionales habentur, atq; vbi debito ordine collocatæ fuerint, pulchritudinem micãtem obtinent: quæ illustratione mangonum augetur. Et hi quoque splendidiores Orientis margaritas, seu vniones maximo numero, præsertim in vsum vel potius abusum illustrium fœminarum, imò communis sortis mulierum, ad oras Aquilonarium apportant: quæ talibus tanquam rarioribus gaudent ornamentis, atque iis in coronis, brachialibus, humeralibus, ac capitum deniq; tegumentis vtuntur. Nulla tamen mulier ibidem quantumcunque illustris, visa est vnquam margaritas, vniones, aut gẽmas propter graue opprobriũ euitandũ, auribus apposuisse, quasi nõ vnicuiq; mẽbro suum decorem & venustatẽ, absque aliunde à vermibus vilissimis mutuato splendore, artifex ipsa natura attribuisset.

Amnes gemmiferi in Septen.

F I N I S.

B
55